

X

văduva
și
fiica ei

KEMÉNY ZSIGMOND, născut în 1814 la Vințul de Jos, a fost una dintre personalitățile proeminente din Transilvania epocii sale: scriitor, publicist, om politic cu vederi liberale, reformiste, participant la evenimentele din 1848—49, despre care, de altfel, scrie și două celebre manifeste: *Forradalom után* (După revoluție), 1850 și *Még egy szó a forradalom után* (Încă un cuvânt după revoluție), 1851.

Ca prozator, influențat într-o oarecare măsură de romantismul german, Kemény se impune, după o serie de încercări neîmplinite, cu romanul istoric *Gyulai Pál* (1847). Deși bogata sa operă conține, pe lângă remarcabile eseuri, nuvele, și o serie de romane sociale (*A szív örvénye* — Vîltoarea inimii —, 1851; *Férjes nő* — Femeia măritată —, 1852; *Szelem és hiúság* — Dragoste și vanitate — 1854) adevărata forță a lui Kemény Zsigmond se vedește în romanele istorice, cu tot mai intense preocupări educative, pe măsură ce scriitorul înaintează în vîrstă, scoțînd în evidență, uneori cu exces, lupta dintre forțele binelui și ale răului: *Zord idő* (Timp neguros, descriind perioada de după bătălia de la Mohács, 1526) 1862, *Rajongók* (Adoratorii — acțiunea se petrece pe vremea domniei lui Gh. Rákoczi I), precum și cartea de față, *Özvegy és leánya* (Văduva și fiica ei), 1855.

Lăsînd o moștenire bogată, parțial contradictorie și extrem de interesantă, Kemény Zsigmond a murit la 22 decembrie 1875 la Cămărașu.

**În BIBLIOTECA KRITERION
vor apărea :**

Mikes Kelemen

SCRISORI DIN TURCIA

Georg Scherg

PARASCHIV PARASCHIV

Wolf Tamburu

MARAMUREȘENII

Ivan Covaci

VERSURI

Lei 14,50

BIBLIOTECA KRITERION

apare sub îngrijirea lui Domokos Géza

Kemény
Zsigmond

Văduva și fiica ei

roman

În românește de
Livia Bacâru

Prefață de
Radu Theodoru

EDITURA KRITERION

București, 1980

Coperta: Done Stan

**Kemény Zsigmond
Özveggy és leánya
Kriterion Könyvkiadó
Bukarest 1972**

Prefață

Kemény Zsigmond este contemporanul lui Kossuth Lajos, al revoluției de la 1848, atît de nuanțată și multivalentă în Transilvania, unde oamenii progresului sînt confrunțați cu probleme sociale și naționale complexe. Tabloul epocii de la care se reclamă contemporaneitatea, atît cel european, cît și cel al țărilor românești este unul de seisme profunde în care anacronicul reprezentat de imperiile otoman, habsburgic și țarist va repurta cu armele victorii parțiale, baioneta și cizma reușind să înfrîngă expresia materială a revoluției, nu însă spiritul și cugetul ei. Contradicțiile, greșelile, înfrîngerile sînt tot atîtea traumatisme profunde și prilejuri de meditație pentru umanistul Kemény Zsigmond, deputat revoluționar, internat de autoritățile austriece.

Văduva și fiica ei este unul din romanele istorice scrise de Kemény Zsigmond după revoluție (1855) și cunoscîndu-i biografia ar fi fost de așteptat ca scriitorul să găsească în epoci revolute momente-cheie pentru a descifra din legitățile istoriei idei pe care le-a slujit și căroră s-a devotat ca revoluționar democrat-liberal. Se pare că traumele suferite, necruțătoarele șicane și atacuri ale familiei ca să-l dezmoștenească pentru vina de a descinde din mamă romîncă, aplecarea lui spre tragic l-au îndreptat spre un roman istoric de factură ușor romantică, în care realismul are cîștig de cauză în pictura de epocă obiectivă și tragicul marchează personajele cele mai pure, cele mai romantice, cum sînt aici Sára, fiica văduvei Tarnóczy, și cavalerul fără pată și prihană Mikes János.

Mi se pare a fi obligația prefațatorului aceea de a crea epoca, astfel ca cititorul romanului să beneficieze de un cadru general care să-i ușureze înțelegerea acestuia.

Acțiunea romanului Văduva și fiica ei se petrece în timpul domniei principelui Rákoczy György I (1630—1648) cînd Transilvania avea același statut politic ca și Țara Romînească și Moldova, adică de vasalitate față de Înalta Poartă,

în plus un antagonism acerb cu imperiul habsburgic, care numai cu 30 de ani în urmă se declarase capul ligii anti-otomane, invadase principatul cu iezuiți, ca în timpul lui Báthory Zsigmond să exercite prin acesta o persecuție nemiloasă împotriva secuilor și sașilor în majoritate protestanți. Deci ne aflăm numai la câteva decenii după Mihai Viteazul și, ca un revers la persecuția catolică, catolicismul și mai ales iezuiții erau persecutați în Transilvania și scoși în afara legii, de aici apariția în travesti a unuia din fiii Mikeseștilor, Móricz, călugăr iezuit și, în roman, salvatorul vieții principelui, la admirabila (ca literatură) vînătoare de urși din Secuime.

Deci o Transilvanie principat autonom, vasal Porții, avîndu-l aliat pe Matei Basarab în sud, relații incerte cu Vasile Lupu, participant la coaliția antihabsburgică în Războiul de 30 de ani, în alianță cu Franța și Suedia, alianță semnată la Alba Iulia în 1643. Un proces accentuat de sărăcire a maselor de iobagi care fug spre Moldova sau Polonia, împotriva cărora există legiuiri ca acele *Approbatae* și *Compilatae Constitutiones*, situație care transpare vag și în romanul lui Kemény Zsigmond.

Alianța cu Țara Românească semnată în 1635 și reconfirmată în 1647 îl face pe Rákoczi să-i trimită lui Matei Basarab un contingent de oaste ca ajutor împotriva lui Vasile Lupu, prilej care îi oferă lui Mikes János posibilitatea să-și caute moartea din cauza sinuciderii iubitei sale de inimă, Sára.

Bun cunoscător al istoriei Transilvaniei, tot atît de bun cunoscător al legiurilor ei feudale și al luptelor religioase, Kemény Zsigmond scrie cu dezinvoltură și umor, cu ironie fină și cu un admirabil sentiment al naturii, un roman mai degrabă de moravuri și caractere, decît un roman istoric în sensul în care-l înțelegem și practicăm astăzi. Viața castelurilor nobiliare și aceea de la curtea principatului, viața patriciatului săsesc prin acel plin de echilibru interior Peter Haller, oportunismul și fariseismul ecleziastic reprezentate de capelanul Csulai, donquijotismul vechii cavalerimi prin bravul unchi Mikes Mihály; dar mai ales văduva Tarnóczy, cu abisul ei de ură și ipocrizie, invidie și poltronerie care-o dez-

umanizează, completează un aspect specific al acelui „Unio trium nationum”, fără pretenția de a merge la lege și legitate, sau de a face o radioscopie a stărilor și adevărului social.

Spuneam că Kemény Zsigmond are un umor spumos, o ironie plină de vervă pe care le folosește mai ales în comentariul autorului. Scriitorul se implică atît în construcție, o face intempestiv, după moda vremii, cît și în analiza interioară, manieră care, chiar dacă șochează pe cititorul prozei obiective, acordă scriiturii un spor de savoare și de parfum de epocă.

Puritatea și cinstea sînt întruchipate în fiica văduvei, Sára, și în locotenentul din garda lui Vasile Lupu, Mikes János. Aerieni și deliberat puri, de un tragism inexplicabil decît prin voința autorului, romantici și romantizați, acești eroi ai romanului nu duc nicăieri și nu explică decît propria lor neviabilitate într-o lume a caracterelor dure, sortiți de autor monologului tragic și morții. Prințul Rákoczi reprezintă în viziunea lui Kemény Zsigmond forța și echilibrul puterii luminate, apărătoare a legii, fără excese însă, în ultimă instanță benefică.

Unul din personajele importante ale romanului este Hazardul, Hazardul făcător și desfăcător de destine, Hazardul care întîlnește eroii cărții în momentele cheie, Hazardul care țese, complică, explică, nuanțează și în final moralizează. S-ar putea spune același lucru despre Natură, cîntată de Kemény Zsigmond cu tandrețe, personalizată, apărînd în carte cu atributele ei eterne, dar și cu nuanța care diferențiază și localizează făcîndu-ne să recunoaștem locuri transilvane legate de destinele eroilor acestei cărți.

Traducerea Liviei Bacăru păstrează cu sensibilitate pitorescul și parfumul de epocă, într-o limbă ușor arhaizată de unde nu lipsește cuvîntul care dă savoare. Este o vorbă de spus despre succulența frazei, despre arhaismul dinamic, desemnînd acțiuni, fapte, obiecte, obiceiuri și ocupații ale epocii ; despre topica ei generatoare de atmosferă și sugestie, despre acuratețea traducerii care nu-și trădează autorul, redîndu-l cititorilor români, fidel lui însuși și literaturii pe care a scris-o.

Tradus în germană, franceză, italiană și turcă, Kemény Zsigmond ne aduce în tălmăcirea românească a Liviei Bacăru o parte de adevăr care ne aparține și, dincolo de romanesc, idei asupra cărora meditănd ne înlesnim cunoașterea continentului fabulos numit istorie.

Radu Theodoru

Partea întâi

I

În 1636 — și chiar mai târziu — Rákóczi György I ținea o rînduială îndeajuns de severă pentru ca — în afară de împrejurimile Ineului, Lugojului și Săvîrșinului, expuse devastării jefuitorilor turci —, să nu prea existe locuri în care harambașii, haiducii și tulburătorii liniștei publice să-și poată face sălaș. Dar mărita doamnă, văduva Tarnóczy, prețuind prevederea mai mult decît orice păreri de rău mai târzii, punea să se închidă porțile castelului din Sînzieni încă înainte de apusul soarelui. Cei de afară puteau suna din fluiere, cornuri, trîmbițe, slugile nici nu se clinteau, iar intendentul rîdea cu poftă de neghiobii care credeau că, în afară de principe și de episcopul calvin, ar putea să mîie cineva în castelul din Sînzieni dacă nu sosește înainte de asfințit.

Ehei, alte reguli domneau odinioară în casa asta ! Oaspeții erau primiți cu brațele deschise și cu pocalele pline, iar în nopțile reci de iarnă însăși doamna Tarnóczy dregea cu mironenii vinul fierț pentru domnii ce se abăteau pe la Sînzieni.

Acestea se întîmplau însă pe vremea cînd, prin purtarea sa scandaloasă, boierul Tarnóczy Sebestyén mai bătea zilnic cîte un cui ascuțit în sicriul soatei sale. Zadarnic îl ruga Rebekka, în deșert îl implora cu mîinile împreunate să nu mai bată alte cuie ! Inima lui Sebestyén rămînea de piatră, iar cuiele sporeau zilnic în sicriul care plutea — undeva în aer — înaintea ochilor Rebekkăi, mereu pe moarte din pricina scîrbei.

Dar, întrucît aș dori să înfățișez cît mai grabnic cititorilor mei caracterul blajinei și îndurătoarei stăpîne a castelului din Sînzieni, trebuie să povestesc faptele scandaloase ale fostului ei soț, prin care el părea că se străduiește dinadins să scurteze viața consoartei sale.

Boierul Sebestyén nici în sfînta căsătorie nu se dezbarase de zădărniciile lumești. Și cînd, în întîmpinarea principelui

și a principesei, care veneau adeseori prin regiunea Făgărașului, trimiteau și secuii o delegație omagială, în fruntea ei se afla de regulă Sebestyén și nu era greu să ajungă la Rebekka vestea neplăcută că îmbrăcăminte fercheșă, boiul zvelt și manierele cuceritoare ale soțului său le-au fermecat pe doamnele de la curte. Când aveau loc manevre și adunări generale — ceea ce se întâmpla măcar o dată la trei luni —, Rebekka putea să fie sigură că soțul ei nu se făcea de rușine nici în timpul consfătuirilor și al inspecțiilor militare, dar se remarcă și la zaruri și la cărți și, în tot cazul, el golea potcalele cu cea mai mare veselie iar la ospete închinarea lui se alcătuia din cele mai înflorite cuvinte. Când venea vremea vânătorilor, putea să fie orice sărbătoare, putea să predice oricum cuvioșia sa părintele, Sebestyén — mai ales când peste noapte cădea ninsoare proaspătă — se ducea în pădure încă înainte de revărsatul zorilor și stătea să pîndească vulpile și să urmărească iepurii pînă tîrziu în miezul zilei.

Cînd la castelul din Sînzieni nu se aflau oaspeți și, ca să-și distreze soțul, Rebekka citea în serile lungi de decembrie încă și mai lungi polemici eclesiastice, Sebestyén își pune încetișor pe umeri șuba îmblănită, o ștergea din curte și, strecurîndu-se afară pe porțița din dos a grădinii, asculta în deplin extaz urletele lupilor care se plimbau prin pădurea învecinată. Iar cînd, învîrtind roata de tors, Rebekka explica plină de însuflețire vreuneia din prietenele sale sau, dacă așa ceva nu avea la îndemînă, bătrînei doice, micului aprod luat de suflet, fetei din casă, crescută la castel și devenită preoteasă în Biborțeni, și femeilor iobage poruncite la tors, principiul religios după care cel ales spre mîntuire, oricît ar păcătui, se poate mîntui cu forța dar cel ales spre osîndă, măcar de-ar fi ca sfîntul David, sfîntul Petru și sfîntul Pavel se va osîndi negreșit, Sebestyén nu mai socotea necesar s-o șteargă spre grădină, ci, ieșind în pridvor, își chema rîndașul, pune să-i înșeueze calul și pornea în trap, fie spre sora lui, vesela doamnă Náprádi, fie — dacă aceasta se afla la Alba Iulia —, spre parohul catolic din Sînzieni unde obișnuia uneori să-și petreacă vremea jucînd cărți.

Și tocmai acesta era cuiul cel mai ascuțit pe care Sebestyén îl bătea în sicriul soției sale.

Rebekka nu nădăjduia să trăiască — dacă era iarnă — decît pînă în primăvară, iar dacă era primăvară, decît pînă

în toamnă. Se minuna că părul nu-i încărunțește înainte de vreme, că ochii nu i se înfundă, că obrajii îi sînt încă rumeni, că trupul nu-i slăbește, că rochiile nu-i devin largi, că mîinile îi sînt rotunjoare, că nu i se topește carnea de pe brațele pline, că are putere în picioare și că pofta de mîncare nu-i dispare. Anii treceau unul după altul și iată că nenumăratele suspine îi întăriseră și mai mult plămînii, nenumăratele tînguiri îi făcuseră glasul și mai răsunător. În timpul nenorocirilor sale nu și-a putut face rost nici măcar de un singur fir de păr cărunț, să-i poarte noroc, și tocmai i se apropia cea de a patruzeci și noua aniversare cînd constată cu surprindere că soțului ei i s-au isprăvit subit și cuiele de sicriu și viața.

Iar ca văduvă, Rebekka, femeia care-și considerase bărbatul ușuratic și lumesc în gîndire, dobîndi o cu totul altă părere despre el.

„Scumpul și dragul meu soț adormit întru Domnul“ — devenise expresia ei preferată pe care o adăuga în conversație — în timpul doliului — lăcrimînd și înăbușindu-se, iar după ce îmbracă semidoliul, ridicînd ochii la cer și suspinînd.

Acum toate le făcea în amintirea lui Sebestyén.

Dacă îndepărta din casă vreuna din vechile slugi, aceasta se întîmpla pentru că nici Sebestyén nu putuse s-o sufere: cu toate că trebuia să fi fost o ființă tare ticăloasă cea căreia Sebestyén i-ar fi purtat pică.

Dacă, deși se pregătea de moarte, își umplea farfuria cu plăcinte și papanași iar din sarmale se servea și a doua oară, o făcea numai pentru că soțul ei adormit întru Domnul prefera aceste feluri.

Dacă Rebekka nu-i considera pe papistași nici măcar creștini și dorea să ardă în foc pe bătrînul Pécsi și secta sîmbătiștilor, înaintînd principelui chiar o petiție în acest sens, dacă primea rareori oaspeți la casa ei iar unicei sale fiice, Sarei, îi interzicea dansul deprins în casa doamnei lui Bethlen István, dacă, începînd cu hotărnicirile și sfîrșind cu cotorpirile de moșie, trăia în veșnică vrajbă cu toți vecinii de ajunsese pînă la urmă să citeze legile mai abitir ca propriul său avocat: toate acestea le făcea numai fiindcă voia să urmeze părerile, să îndeplinească dorințele, să respecte obicei-

iurile și să realizeze proiectele dragului și scumpului ei soț răposat.

Într-un cuvînt, în amintirea întristatei femei, Sebestyén se preschimbase cu totul, îmbrăcînd calitățile pe care nu le avusese în viață.

El deveni forța și mîngîierea Rebekkăi în cele mai grele încercări. Fiindcă biata văduvă Tarnóczy, care — după cum însăși susținea — fusese cea mai fericită soție, ca mamă nu se putea lăuda cu un noroc asemănător. Fiica ei, Sára, era plină de cusururi. E drept că lumea nu putea să descopere nimic rău la ea, dimpotrivă, îi admira felul de a fi plăcut, modest și nepretențios, aproape tot atît de mult ca frumusețea rară ; însă mama cu ochi pătrunzători îi găsea prea mult zîmbet pe buze, prea multă bucurie de viață în priviri și prea puțină smerenie în inimă. Sărei i-ar fi plăcut să danseze, să fie de față la lupte cavalierești, să citească ceva mai puțin din cele cinci cărți ale lui Moise, din cartea Rut și din profetul Avacum. Psalmii îi cînta minunat dar, durere, cînta și cîntece de lume. Pe bolnavi îi îngrijea cu atașament dar rîdea bucuroasă cu cei sănătoși. Și, cu toate că trebuia să se îmbrace în culori închise, nu era posomorîtă decît atunci cînd găsea vreo pricină. Era o fată ascultătoare și dorea să rămîină astfel ; pe Haller Péter însă și-l închipuia de cincizeci de ani, deși maică-sa îi spunea — și asta cel puțin de zece ori pe zi — că este un tînăr candidat la însurătoare.

Pe scurt, doamna Tarnóczy, care părăsea rareori castelul din Sînzieni, era de părere că toate fetele vecinilor sînt mai bune decît fata ei.

Sára nu putea nicidecum să intre în voia maică-si care, chiar și atunci cînd se ardea plăcinta cu mărar, ori cînd se înnora cerul sau cînd dădea brîncă peste purcei și pe găina moțată o lua gaia, ofta, dînd din cap :

— Fata mea, fata mea ! Tu zilnic îmi bați cîte un cui în sicriu. Fiindcă nu semeni întru nimic cu tatăl tău. Isuse din ceruri, de ce nu seamănă ea cu taică-său ? Dumnezeu sfinte ! Cu ce ți-am greșit de mă încerci ? O, Sára, Sára ! Tu mă bagi în mormînt ! Mîna ta mă trage de pletele cărunte spre moarte. Cristoase iubitorule, Isuse care suferi pe cruce ! Toarnă balsam de Ghilead în inima mea, căci Sára o înțepă cu ascuțită sabie și sîngerează foarte. Măcar că am hrănit-o la sînul meu... O, de-ar semăna cît de puțin cu

tatăl ei ! Nu se vor mai naște niciodată alți soți atît de de-săvîrșiți, alți creștini atît de cucernici cum a fost Sebestyén al meu. Domnul să-i odihnească țărîna !... Sára ! Află de ce grohăie porcii în coteț ? De bună seamă flușturatica aia de Jutka nu le-a turnat urluiala în jgheab ! Nimeni n-are grijă de nimic. Viața văduvelor e plină de necazuri ! Sára ! Citește partea a doua din *Cîntarea cîntărilor* care începe așa : „Sunt narcisul din cîmpie, crinul din vîlcele sunt. Precum este mărul între copacii din pădure, așa între cei tineri este iubitul meu. Și la umbra lui am stat cu mare dor și rodul lui e dulce în cerul gurii mele.“ Această frumoasă femeie care vorbește astfel, Sára, este adevărata credință reformată. Și ce are Mikes Kelemen cu casa noastră ? Tot timpul isco-dește în preajma Sînzienilor. Să nu aud cumva că te-ai uitat la el măcar o dată. O, Sára, Sára ! Tu îmi țeși giulgiul de moarte iar mîinile tale amîndouă sînt pline de cuie de sicriu. Ce-ar spune taică-tău dacă ar vedea !... Dar el vede și te reneagă. Sărmanul, bunul Sebestyén !... Ei, iar grohăie porcii ! Sára ! Tu încă n-ai văzut de ei. Uf ! Ce cruce mare port pe umerii mei, ce cruce grea ! Pieptul mi se înăbușă purtînd crucea. Ridică-mi-o, Isuse, de pe umeri !

Astfel își descărca inima văduva doamnă Tarnóczy dacă i se umplea de simțăminte. Fata ei Sára știa, ce-i drept, că aceste dojeni nu aveau un sens prea aspru ; îi era însă cu neputință să nu fie amărită uneori și, cu toate că lumea o găsea zîmbitoare și bine dispusă, un observator mai atent ar fi văzut că în răstimpuri, ochii ei de un albastru închis sînt încetoșați de îngîndurare și mîhnire iar o bună prietenă i-ar fi șters roua mărunță rămasă din lacrimile tănuite.

II

Asupra firii și obiceiurilor măritei doamne Tarnóczy era informat pesemne și cavalerul care se oprise pentru cîteva minute în fața parohiei din Sînzieni. După ce, plin de respect, atinse cu buzele mîna bătrînului preot, făcu o mișcare cu biciul de mătase, iar calul, tresărind la acest semn, porni semeț la trap și-l scoase din sat, sus pe plai, unde drumul începe să coboare pe lîngă castel, spre o vale ale cărei margini le ținea pădurea de fagi și stejari, în timp ce pe pajiș-

tea ei netedă și verde, printre iarba deasă și florile parfumate rățăcea un pîrîiaș argintiu atît de năzuros, atît de zburdalnic încît părea că vrea să fie pretutindeni de față și totuși departe.

Ajuns în fața porții cu blazon a vechii clădiri, cavalerul aruncă o privire curioasă în curte.

Cîteva vite prinse în țarină și mînate aici, adunate acum pe lîngă jgheabul uscat al fîntîinii și vechilul care discuta asupra gloabei constituiau partea cea mai animată a panoramei ce se deschidea sub ochii drumețului.

Restul, cît se vedea, era un tablou rigid, inert, lipsit de interes.

Castelul însuși era o construcție cu bastioane, îndesată, înformă. Ferestrele lui patrute erau relativ mici, înalte și adînci, fiindcă secolul în care fuseseră construite mai curînd se îngrijea ca nimeni din afară să nu se poată uita în casă, decît ca oamenii dinlăuntru să aibă o prîveliște largă. Pe atunci casa era adăpost și nu loc de desfătare, iar familia dorea mai degrabă să fie apărută de lume, decît să intre în legătură cu lumea.

Cavalerul își întoarse repede ochii de la conacul doamnei Tarnóczy.

Dar el stîrnise deja curiozitatea celor aflați în curte.

Fiindcă iată, Vidra, cel mai nelegiuit zăvod al castelului, se simți pe loc absolvit de paza vitelor îngrămădite lîngă jgheab și ieși glonț pe poartă să urmărească ogarca ce-l însoțea pe cavaler. Exemplul său îi ademini și pe ceilalți cîini și, foarte curînd ei alcătuiră un cerc în vie mișcare, din ce în ce mai strîns, în jurul ogarcei făcute ghem, ale cărei membre tremurau de frică, în timp ce din ochii învăpăiați mai scînteia ațîțarea și furia.

Cavalerul, auzind hărmălaia, privi înapoi, își întoarse calul și dădu să pornească în ajutorul animalului hărțuit.

— Biată Zelmira ! Hei ! Oho ! Chemați cîinii, strigă el spre cei care se grăbiră la poartă.

Cîinii, ce-i drept, nu fură chemați dar nici nu era nevoie, pentru că Zelmira, auzindu-se fluierată și strigată, se destinse, își încovrigă coada, își ascuți urechile și făcu unele mișcări pline de mîndrie și amenințare, încît cercul alcătuit de potrivnicii ei se lărgi vîzînd cu ochii.

— Zelmira ! — se auzi din nou, și ogarca, într-o goană îndrăzneată, rupse bariera vie care-i închidea drumul și ajunse la picioarele calului. Numai atunci își îngădui să se mai teamă puțin, să se mai strângă puțin și să se bizuie pe ajutor străin împotriva urmăritorilor. Dar aceia nu-și continuară atacul. Zăvodul se așezase pe o movilă lângă podul din fața porții și, cu gîtul întins, mai lătra din cînd în cînd spre locul de unde se auzea tropotul calului învăluit în colb ; tovarășii săi mai mărunți se aruncau, ce-i drept, furioși din șanțul drumului, dar fără să muște altceva decît aerul ; iar copoii flușturatici — cei care lătraseră mai înverșunat — întorcîndu-se repede, porniră să apuce după găini ori să sară pe copiii ce tîndăleau în poartă, cu starea de spirit îndoielnică, alcătuită dintr-un amestec de mînie și lingușire și care nu însemna altceva decît că, din pricina celor întîmplate, încă mai erau nervoși.

Pînă să se desfășoare scena aceasta, în curtea castelului avură loc dialoguri însuflețite.

— Hei, cumetre ! Cine să fie domnul ăsta ? își întrebă tovarășul un secui care venise să-și răscumpere juncanul.

— Parcă l-aș cunoaște, măcar că știu bine, nici sufletul lui taică-meu nu l-a văzut.

— Iată că se întoarce către noi.

— Să mă ia naiba dacă pot bănuî măcar ce hram poartă. Barem că seamănă cu cineva de parcă l-a scuipat pe gură !...

— Ia te uită ! spuse dintr-un alt grup slujnica de la bucătărie, ăsta e chiar Mikes Kelemen.

— Ei, da ! Numai că l-au boit cu negru pe față, răspunse rîndașul.

— Adineaori era în dolman cîrmîziu.

— Iar acum are venghercă sinilie.

— Cum de s-a putut schimba așa de iute ?

— Poate că-i cel de-al șaptelea fecior și s-a născut pe lună plină.

— Totuși parcă n-ar fi el, continuă fata, punîndu-și mîna streășină la ochi să poată vedea mai bine.

— Oare ?

— E mai bine făcut.

— Și-apoi, din toată familia Mikes, nimeni n-are un cal atît de frumos, se băgă în vorbă rîndașul.

— O fi și năzdrăvan ? întrebă curioasă slujnica.

— Are stea albă în frunte.

Cînd începuse zarva între cîini, vechilul privise rîzînd spre uliță, dar la puțină vreme chipul începu să i se posomorască, își răsuci vîrfurile mustăților — semn de supărare la el —, și se apropie trufaș de călăreț. Ci cînd ajunse în preajmă, iar străinul însoțit de Zelmira eliberată trecu pe lîngă dînsul, își scoase smerit căciula și se frînse într-o adîncă plecăciune.

Mulțimea observă și această scenă și începu să-i tîlmăcească pricinile.

— Trebuie să fie un mare domn, șopoteau între ei.

— Zău așa, ceauș !

— O să sporească dările.

— Sau beglerbeg !

— O să pornească războiul.

— Sau intendentul principelui.

— Se va face vînătoare cu hăitași.

— Ori este trimisul vestitului rege care locuiește la marea cea rece, poartă război cu împăratul nemților și mărturiseste adevărata credință.

— Dacă-i așa, popa din Sînzieni o să fie scos din parohie.

— Dar — totuși — dacă este cumva măritul han al tătarilor ?

— Păzea ! Să ascundem muierile în pădure.

— Sau însuși principele.

— Oho ! Scriem o jalbă împotriva măritei doamne Tarnóczy. Fruntașii satului să i-o înfățișeze de îndată înălțimii sale domnului nostru, ba chiar în genunchi.

— Ce spuneți ?! întrebă vechilul care, auzind ultimele cuvinte intră la bănuială.

— Păi, numai atîta, domnule, că e cam mult doi dinari și jumătate pentru un bou.

— Dacă pînă mîine dimineață nu-mi aduceți banii, nu vă mai slobod vitele zălogite.

— Chiar așa să te blagoslovească Dumnezeu, domnule.

Vechilul își răsucea furios mustața dar nu mai vru să continue gîlceava cu mulțimea amestecată din care o parte era alcătuită din secui liberi.

— Haidamaci netrebnici ! mormăi, întorcându-le spatele... Dar cine poate să fie tînărul domn mîndru, cu ochii lui negri, mînioși ? — continua el să se întrebe. Se uita atît de poruncitor la mine de parcă i-aş fi slugă şi parcă ar purta în fiecare buzunar cîte o împărăţie ! Am auzit că principele vînează prin părţile noastre. Țsta trebuie să fie din suita lui. Să fi fost el Mikes Kelemen, îi aduceam la cunoştinţă că, în lipsa doamnei, nu se cuvine să hoinărim toată ziua în jurul curţii şi grădinii numai şi numai ca să zărim şorţul sau pălăria jupîniţei Sára. Ce-ar spune mărita doamnă Tarnóczy dacă ar afla ?... Mult aş vrea să ştiu cine şi ce era acest domn semeţ ! Abia a clătinat din cap, măcar că l-am salutat cu toată cinstea. Să-mi fie iertat dacă nu e cel puţin jude regesc sau comite suprem.

Cum ajunsese în vale şi trecu apa, cavalerul, care nici nu băgase de seamă curiozitatea şi indignarea vechilului din Sînzieni, deveni aproape melancolic. Poate voia să întîlnească amintiri şi nu le mai găsea. Poate că singurătatea, drumul plin de tăcere, liniştea adîncă a pădurii şi ceaţa deasă care, începînd să coboare de pe creste îşi aşternea mantia moale şi umedă pe colinele ce scînteiau sub focul soarelui şi-şi lăsa scamele albe-cenuşii pe pajiştile verzi de smarald, poate că dimineata care, dezbrăcîndu-se de strălucire şi culoare, promitea o amiază fierbinte, ori poate un fluier trist de păstor care îndrăznea să rupă liniştea însingurată în locul păsărilor amuţite, poate un motiv necunoscut, poate o impresie tainică, poate un vis, poate o speranţă, o presimţire îi umpleau sufletul şi-l înnegurau.

Zelmira începea şi ea să se simtă stînjenită că vîntul nu ridică în zbor vreo cicoare ori vreun gătej ca să se poată lua după dînsule.

Doar calul, Armidor, îşi mai păstra vioiciunea şi prospeţimea. Era voios de parcă în locul drumului pietros şi ud de izvoare ar călca nisipul cald din nesfîrşita cîmpie a Şirhanului ; era mîndru de parcă ar fi purtat pe cel mai viteaz emir care porunceşte peste triburi puternice, peste corturi încărcate cu prăzi, peste roabe topite de dragoste.

— Cum s-au schimbat toate ! — oftă cavalerul. Nu mai găsesc cornul, yechea mea cunoştinţă. Poate buturuga aceasta prefăcută în cărbune să fie el. Îl va fi ars trăsnetul fiindcă stătea într-un loc prea înalt. Şi iată, bătrînei păduri de brazi

i-au luat locul tufişurile şi arborii înalţi şi tineri ! Poate că vijelia i-a doborât deodată pe bătrînii mei prieteni, căci securea ce să caute între ei ? Nu văd pe nicaieri ferăstraie. Şi unde este turma de oi a unchiului meu ? S-a dus la aer mai bun ori lîna şi carnea ei au zburat pe coş ? Unchiului meu i-au plăcut întotdeauna petrecerile şi ele costă bani mulţi... Dar e posibil oare ? A dispărut şi satul. Nu văd decît o biserică ruinată. Unde l-au mutat ? Ori să fi rătăcit eu drumul ?... Cum s-au schimbat toate ! Iar aici drumul se desparte în două părţi. Încotro s-o iau acum ?

Acest gînd îl preocupa şi pe Armidor şi, pentru că stăpînul său era nehotărît, alegerea trebuia s-o facă el. Aşadar, fără să şovăie, el o luă spre dreapta.

Mergeau înainte printre runcuri.

Zelmira, plictisită, vru să sperie un corb de treabă, gras, dar acela zbură greoi pe cea mai apropiată căpiţă de otavă şi-şi vîrî ciocul sub aripă. Experienţa de veacuri îl învăţase că la atacuri arţagoase trebuie să răspundă cu o rece nepăsare.

— Oare nu aici ascultam eu în nopţile de vară luminate de lună orga cerbilor ? Ce muzică frumoasă era aceea din desişul pădurii unde astăzi — cum bag de seamă — creşte meiul şi hrişca. S-ar părea că ne apropiem de sat. Ca avanpost se înfăţişează cocioaba cîrciumarului. Restul pesemne e aşezat mai la vale, căci ceaţa începe să miroase a fum.

Făcuseră aproape un ceas şi jumătate de la castelul din Sînzieni cînd Armidor şi Zelmira fură înconjuraţi din nou de dulăi ce lătrau.

Înaintea călătorului nostru se aşternea un sat frumos cu case ce aveau acoperişuri de şîţă şi ferestre cu ochiuri de sticlă.

În fund se distingeau două conace de dimensiuni modeste dar cu silueta plăcută, avînd conturul încă estompat din cauza ceţii. Unul era aşezat în stînga, altul în dreapta bisericilor cu turnuri de tablă.

— Hei, neamule ! Care din astea e casa domnului Mikes Mihály ? întrebă cavalerul arătînd cu mîna spre cele două castele aşezate faţă în faţă.

Cel agrăit îşi scoase mai întîi căciula şi spuse „Lăudat să fie Isus Cristos“ la care tînărul, ca să-şi îndrepte greşala, răspunse cu voce profundă : „În veci. Amin“.

După această salutare, secuiul își săltă zeghea pe umeri și cu un rînjete neghiob zise :

— Domnia ta întreabă de casa doamnei Náprádi ? E aia de colo.

Secuiul, bucuros că l-a lămurit sucit pe străin, își întinse bîta spre casa doamnei Náprádi. Îndreptarea dată ar fi fost, fără îndoială, mulțumitoare chiar și sub această formă dacă tînărul nostru cavalier ar fi fost sigur că nu s-a rătăcit în alt sat.

— Eu întreb de casa domnului Mikes Mihály, zise deci mai aspru, și nu de cea a doamnei Náprádi.

— Hm, răspunse secuiul săltîndu-și iar zeghea, la noi, cel de al treilea conac este al lui Nimerică, iar cel care mai rămîne este al domnului Mikes Mihály.

Această șuguială nătîngă aduse zîmbetul pe buzele cavalerului. Atingînd coastele calului cu pîntenii, trecu în goană pe lîngă biserică și cîți la stînga, într-o ulicioară care ducea de-a dreptul la castelul căutat.

III

Mikes Mihály — căruia îi vom face și noi o vizită — făcea parte dintre persoanele veșnic tinere. Exteriorul lui părea, ce-i drept, de dată mai veche, dar dispunea încă de o anumită sprinteneală care îmbrăcase culorile tinereții, elasticitatea și chiar vîna ei.

În corabia vieții iute plutitoare, el nu băga de seamă că înaintează decît uneori, după obiectele ce se perindau pe țărm. Nu se uita la valurile care-l săltau, nici la șuvoiul ce-l luase cu dînsul, nici la depărtarea lăsată în urmă și nici la portul din ce în ce mai apropiat. Că, în timp ce el călătorea, clima s-a schimbat și s-a răcit ; că în locul florilor de primăvară vede acum flori de toamnă ; că deasupra apelor și printre neguri aude fîlfîitul de aripi al păsărilor călătoare, dar nu al celor care sosesc, ci al celor care se duc ; că azimîne matrozii se pregătesc, nu să desfășoare pînzele, ci să le strîngă ; toate acestea Mikes Mihály nu le bănuia de loc sau numai foarte vag. Mamele cărora el le făcuse curte pe

cînd creșteau îl invitau cu sîrg la nuntile fiicelor lor, iar Mihály, în timp ce dansa cu mireasa, îi șoptea, cu aceeași ardoare, aceleași cuvinte pe care, în aceeași împrejurare, le auzise de la el și mămica ei.

Tinerii care păseau în viață descopereau pentru întîia oară că li s-a dus tot cașul de la gură atunci cînd el se simțea jignit dacă îi spuneau nene, iar celor bătrîni, nu podagra, nu faptul că la cea mai mică schimbare de vreme îi dor reumatismele, ci retragerea din preajma lor a lui Mihály le trezea bănuiala că sînt în pragul morții.

Dar și propria înfățișare îl îndemna să se amăgească vi-sîndu-se tînăr. Pe trupul său de înălțime mijlocie, chiar haina cea mai ajustată îi venea ca turnată cu destulă eleganță. Fruntea i s-a mai înălțat, ce-i drept, dar această schimbare s-a petrecut atît de cu încetul încît el însuși n-o bănuiește, dar ca s-o numești chelie, n-ai putea s-o faci fără să-l calomniezi. Barba și-a ras-o, nu pentru că încărunțea, ci din cauza modei, iar printre buclele sale castanii mai greu găsești un fir cărunț decît într-o pajiște înflorită un trifoi cu patru foi. Aproape că nu avea riduri, așa că nu purta pe chipul lui alte semne de îmbătrînire decît cele care apar la începutul vîrstei bărbăției, pe cînd jocul voios, vioi al trăsăturilor, căldura expresiei, împreună cu mustața răsucită, ar fi putut ușor să ne facă a crede că la el se găseau nu numai dorințe tinere, ci și temperament tînăr și mușchi tineri.

O ciudată contradicție a firii lui Mihály îl conducea însă pe observator pînă la zilele învăluite în ceață și lăsate în uitare care îi văzuseră leagănul, costumul de paj, cea dintîi scrisoare de dragoste și pintenii noi-nouți de cavaler. Fiindcă boier Mihály nu era mai puțin mîndru de tinerețele sale ca de întîmplările din viața lui și faptele săvîrșite de dînsul. Din cînd în cînd pomenea de aventurile trăite, de sacrificiile făcute pentru binele obștesc și în cursul unor astfel de povestiri ieșeau frumușel la iveală, pe rînd, date cronologice lămuritoare. El lăuda plăcerile curții lui Báthóri Gábor, critica strălucirea rece a curții lui Bethlen Gábor și gospodăria puritană și zgîrcită a lui Rákóczi György. Iar din anecdotele povestite de dînsul, cînd într-o veselă dispoziție, cînd într-o stare de nemulțumire, ieșea la iveală că în anturajul ultimului Báthori el fusese nu numai aprod, ci și cavaler și că în timpul scurtei domnii a Katalinei de Brandenburg

a fost mai curînd martorul decît inițiatorul celor mai interesante aventuri. Gustul său, spunea, ajunsese mai rafinat, pe cînd cel al frumoaselor doamne de la curte a degenerat. Așa devine explicabil că Zólyomi și Csáki au sechestrat inimile care mai puteau fi cucerite.

Mikes era gata ca la un pahar de vin și de vorbă să abată conversația spre aceste vechi istorii fără ca, din cauza experienței lui de viață, să se simtă mai puțin îndreptățit a fi flușturistic. Ori considera anii tot atît de scurți ca pe cei din vechiul testament din care cîteva sute erau o povară ușoară pe umerii omului ; ori nu folosea deloc măsura timpului pentru a arăta cît de depărtate erau evenimentele. După părerea lui, lucrurile cele mai importante se întîmplaseră deunăzi și dacă reieșea că vreun „deunăzi” are zece ani, cele mai mici amănunte îi erau încă atît de proaspete în minte încît îi părea că anii ce se strecuraseră între prezent și trecut se datorează mai curînd unor magii decît realității.

Toți cunoscuții lui, chiar dacă surîdeau, îi invidiau această prielnică umoare, această fericită amăgire de sine, și nu fără motiv ; căci, pe lîngă că-i aducea multe bucurii posesorului ei, nu putea deveni cu adevărat ridicolă nici în extremele sale, fiind întemeiată pe o sănătate înfloritoare, pe un aspect deloc uzat și pe o fire senină.

Cînd îl văzu pe cavalerul însoțit de noi sărind din șa în fața casei, Mihály coborî două cîte două scările pridvorului.

Alergare unul în întîmpinarea celuilalt, dar, după o primă îmbrățișare grabnică, amîndoi se deteră puținel înapoi și se priviră în față, de parcă voiau să se convingă că n-au greșit persoana pe care o copleșeau cu bucuria revederii.

— Nu te-ai schimbat deloc, dragă unchiule ! strigă cavalerul strîngîndu-l cu căldură la piept pe boier Mihály.

— Ce flăcău voinic te-ai făcut, nepoate, Mikes János, și cum ți s-a schimbat chipul, statura, ba chiar și glasul ! La naiba ! Nici nu te recunoșteam dacă nu știam că vii. Deși nu e mult de cînd ne-am văzut.

— Doar doisprezece ani, dragă bădie, zise zîbind nepotul.

— Iar tu, în scurta vreme cît ai lipsit, ai trăit împărătește. La curtea din Cracovia ai fost cel mai frumos paj, iar

în oastea lui Lupu Voievod cel mai bun ostaș din gardă. Dragostea și vitejia sînt sarea și piperul vieții. Ehe, la noi s-a întors lumea pe dos. Principesa este o sfîntă, principele, avocatul cu cele mai multe procese, marele șambelan scoate bani de argint din sucul de aur al Rojamalului*. Doamna lui Petneházi István le citește biblia doamnelor de la curte, Szécsi Mária a plecat din țară, iar tătarii nu vor nicidecum să năvălească. Inima și brațele noastre n-au ce face... Milioane de milioane ! Ce cal superb ai !

Mihály îl cerceta pe Armidor cu deprinderea unui specialist.

— O minune de țintat ! Pun prinsoare că nu se află unul ca el nici în grajdurile pașei de la Buda. Rákóczi se ocupă cu îngrășatul vitelor. Cu totul altfel era chiar și pe vremea lui Bethlen Gábor. Ei ! Ce animal frumos e ogarul ăsta negru al tău. Principelui îi place vînătoarea cu gonaci. Vrea /să strîngă multe piei de sălbăticiuni. În locul șoimului mîndru și al ogarului semeț, lumea e a copoilor hămăitori. Ni s-au schimbat moravurile !

În timpul acestei convorbiri, Mihály își conduse nepotul în casă. Îi arată odăile cu covoare turcești în care divanele joase reprezentau orientul iar jilțurile cu spătar înalt și drept apusul. Își deschise armorialele în care, pe lîngă tecile și săbiile curbate de Damasc, mai zăceau oțeluri de Toledo pentru spade și cîteva armuri grele nemțești. Scoase pocalele strămoșești și cele cumpărate de curînd, explică ornamentațiile vechi bizantine și noi, augustane, ciocănite pe cupele lor. Relată povestea faimoaselor capete de cerb atîrnate pe pereții sufrageriei, a blănii de urs bătrîn așternută în fața crivatului din odaia de dormit, a tolbelor de vidră și rîs și a aventurii de vînătoare pe care i-au evocat-o doi cocoși de munte împăiați. Își deschise și sipetul de comori și scoase pe rînd inelele cu peceti, apoi broșele și brățările cu pietre în două ape de pe care scăpărară de le luară ochii frumoase zeite păgîne sau teribili împărați romani ; apoi paftalele, surguciurile și agrafele cu mărgăritare scumpe, olmazuri limpezi și rubine aprinse, ca, în sfîrșit, să vină rîndul inelelor cu talismane, cele mai de preț dintre ele. Peruzeaua unuia vindeca mușcătura de șarpe, matostatul negru al altuia gonea frigurile,

* Rojamal = loc cu podgorii la Alba Iulia

În ametistul celui de al treilea erau săpate semne tainice prin citirea cărora puteau fi chemate spiritele, numai că, durere, nu reușea să le citească nici măcar bătrînul Bisterfeld* și, în afara doctorilor savanți din Siria, nici n-o să le citească nimeni niciodată. De aceea, ar fi chiar mai bine să-l vîndă cu bani buni pașei din Timișoara sau poate muftiului însuși ; dar Mikes Mihály nu este Rákóczi György care scoate miile și din ceară.

— Eu nu pot, zise închizînd sîpetul, să mă despart de bucata asta de matostat. Poate că vreodată își va descoperi fața tainică și-și va trăda secretul de mult păstrat. Dar, ne poate dragă, dacă vrei, să mergem și la grajduri. Am cai vrednici, tineri, de soi bun, și, fără îndoială, ai să vezi între ei cîțiva pe care încă nu-i cunoști.

— Sper, răspunse János zîmbind. Doar nici satul, nici casa nu ți le-am văzut pînă azi.

Boier Mihály se uită deocamdată mirat la nepotul său, apoi, adîncindu-se în calcule cronologice, neobișnuite la el, oftă :

— Așa e, nepoate ! cînd stăteai la mine, pămînturile mele erau mai întinse cu cîteva părți de hotar... Ei, dar nu-i nimic ! Acum m-am retras de la curte și-o să mă ocup de agricultură, cel puțin pînă la alegerea noului principe.

— Și ce s-a întîmplat cu vechiul sat ?

— Jumătate din el l-a dus cu sine, dincolo, tînărul Apor István ; jumătate l-am adus eu aici. El a pus condiția mutării în scrisoarea de zălogire. Iar eu mi-am strîns catrafulusele cînd mi-a ars conacul. Locuința mea de acum este mai la îndemîna moșiilor de margine ce mi-au rămas.

— Dar în celălalt capăt al satului văd încă un castel.

— Nu te înșeli, nepoate ! Acela e al doamnei Náprádi. Răposatul ei soț a dobîndit jumătate din satul meu prin drept de schimb. De la el am primit cele mai frumoase pocale și puști, pietrele în două ape și talismanul negru. Am ajuns gratuit la toate aceste bogății și pe deasupra mi-am făcut rost și de o vecină încîntătoare. Păcat că acum își petrece timpul la castelul din Sînzieni și nu-ți pot face cunoștință cu dînsa. E o figură dulce ! Dar, după cum am aflat, nici

* Bisterfeld, Johann Heinrich (c. 1605—1655) profesor german la Alba Iulia.

nepoata * lui Lupu voievod nu e urîță. Du-mă în peșit. Dacă e numai pe jumătate atît de bogată pe cît se vestește și-i cel puțin tot atît de frumoasă, ești un muritor fericit.

— Bogățiile Mariei, spuse Mikes János, își pierde prețul pe lîngă frumusețea ei. Ochii îi strălucesc mai tare ca diamantele coroanei, buzele îi sînt de rubin, buclele de aur scînteietor, însă inima îi este de fier. Chipul ei te farmecă. Poate că mă bagă în seamă, poate că nici nu-i sînt antipatic și, cedînd dorinței unchiului său, m-ar primi, poate, de bărbat, dar că ar face din mine un muritor fericit, de asta trebuie să mă îndoiesc, cîtă vreme nu-i văd în ochi o lacrimă pe care să n-o fi stors mînia, pe buze un zîmbet în care să nu fi străfulgerat batjocura sau trufia, iar în buclele ei, în locul perlelor orientale, o floare de mărgăritar culeasă de mîna ei pe cînd se plimba visătoare prin dumbrăvi.

— Ei, nepoate, observă Mihály, o floare își poate înfige orice țărancă în coc, dar pe buclele logodnicei mele nu mi-ar plăcea o podoabă de diamante.

— Nici mie, dragă bădie ! Numai că diamantele să le aducă drept mîndră moștenire, iar floarea s-o caute cu modestie, dintr-o aplecare către ceea ce este gingaș și simplu.

În timpul acestui dialog ajunseră la grajdul cailor iar Mihály ar fi început să-și laude bucuros armăsarii și sirepii însă ochii i-au rămas la Armidor, încîntătorul animal care își primi stăpînul cu o privire atît de blîndă, de inteligentă, de însuflețită de parcă ar fi vrut să-i mulțumească pentru că vine să-l vadă atît de curînd. Printre caii bădiei Mihály, calul arab cu silueta semeată și delicată arăta ca un prințisor ce călătorește sub nume fals și care, amestecîndu-se printre salahori masivi, mușchiuși, neciopliți, își dezvăluie rangul mai degrabă datorită grosolăniei celorlalți decît propriilor sale maniere alese. Mihály își mută indispus privirea de la Armidor la Stela, Rîndunica și chiar Handjabeg și cu glasul spăsit zise :

— Cu caii mei, nepoate, ai putea trece prin fruntea armiei ienicerilor, dar cu al tău ai putea să furi cea mai frumoasă femeie din cortul sultanului.

* Mai departe autorul vorbește de fiica lui Vasile Lupu.

— Nu m-aş mira, spuse János zîmbind, dacă Armidor ar fi fost deja amestecat într-o asemenea ispravă, căci în ţara lui vodă Lupu se mai fură şi azi femeile.

— Asta-mi place, nepoate ! Cavalerul să fie cavaler, să iubească şi să rişte... Dar de ce întîrzie atîta Kelemen ? De bună seamă iar o pîndeşte pe Tarnóczy Sára. Numai de-ar avea mai multă energie. El însă umblă gură cască, tîndă-leşte, oftează şi dă roată castelului cum dă pisica fricoasă oalei cu smîntînă. Ştiu bine că noi doi altfel ne-am purta în locul lui.

Mihály îşi luă nepotul de braţ şi-l conduse înapoi în pridvor unde se aşezară pe o laviţă şi foarte curînd porniră să sloboadă din pipe lungi fumul rafinat, albastru al tutunului de Ianina. Cerul începu să se lumineze, soarele să strălucească, ceţurile măturau culmile munţilor şi se desfăceau în scame printre cele mai înalte cetini de brazi. Zdrăngănind amarnic, ceasul de pe peretele sufrageriei bătu fără greş orele douăsprezece.

— Tot nu vine Kelemen, zise nerăbdător Mihály, de bună seamă a văzut urmele Sărei undeva în nisip şi stă să le contemple. Azi-mîine fratele tău o să ajungă atît de distrat că n-o să-şi poată deosebi stînga de dreapta.

— De asta nu mi-e frică, bădie, fiindcă fratele Kelemen pare mai curînd iute decît adînc la simţire, cel puţin judecînd după copilăria lui. De altfel, dacă o iubeşte atît de mult, de ce nu o ia pe Sára de nevastă ? După cîte am auzit, tata doreşte să se facă această căsătorie iar Tarnóczy Sebestyén, pe patul de moarte, le-a binecuvîntat unirea şi numai din pricina doliului s-a amînat nunta cu cîteva luni. Toate astea mi le scrisese mama încă pe atunci.

— E adevărat, dar doamna Tarnóczy susţine acum contrariul.

— Cum aşa ?

— Păi, zice că soţul ei a rugat-o cu mîinile împreunate să nu-l lase pe Kelemen să ajungă aproape de inima fetii lui şi cu nici un preţ să nu le încuviinţeze căsătoria.

— Asta-i o ticăloşie ! Dar ce, familia noastră nu e destul de bună ? Nu era Tarnóczy Sebestyén cel mai bun prieten al casei noastre ? Şi ce cusur are Kelemen ? De ce n-ar fi vrednic de mîna oricui ? Şi n-am auzit oare de sute de ori că boier Sebestyén îl iubea ca pe propriul său fiu ?

— Adevărul adevărat, nepoate János, dar acum femeia asta care s-a lepădat de Dumnezeu aruncă în spinarea lui Sebestyén că avea ură pe papistași și că le-a interzis căsătoria din cauza deosebirii de religie. Deși asta e minciună sfruntată.

— Apoi eu, să fiu în locul lui Kelemen, aș răpi-o pe Sára, spuse cu patimă János.

— Și taică-tău l-a sfătuit s-o facă, strigă unchiul cu chipul radios. Iar eu... zic puțin, dacă nu l-am îndemnat de zece ori. El însă tot nehotărît e. Te rog leagă-i și tu de inimă. Spune-i că în locul lui ai răpi-o pe Sára încă azi, pe Armidor.

Pe János îl pătrunse întorsătura neașteptată a convorbirii.

— Nu-i așa că ai răpi-o ? îl grăbi Mihály.

— Da, spuse visător János... da, dacă aș simți că o iubesc adînc și statornic.

— Kelemen o iubește.

— Da, dacă aș fi sigur că ea mă iubește adînc și statornic.

— Kelemen e sigur.

— Da, dacă aș ști că nu voi fi blestemat de maică-sa.

— Cît despre asta, nepoate, nu-ți pot da cheazășie.

— Dar blestemul mamei se prinde, zise János cu emoție.

— Atîrnă despre ce fel de mamă e vorba, nepoate ! Doar doamna Tarnóczy o blestemă pe Sára din zori și pînă-n seară.

— Blestemul des rostit nu mai e blestem, șopti János înăbușit, abia înțeleș.

— Amin ! se auzi de pe buzele lui Mihály.

János tresări. Presimțea că în conversația lor era vorba de ceva mai mult decît de un schimb de păreri. Bănuia că prin cuvintele lui s-a angajat și, cu toate că pînă acum curajul nu-l părăsise niciodată, de data aceasta inima îi bătea năvalnic iar prin vinele lui treceau fiori de foc și de gheață, încingîndu-i și încremenindu-i mădulele.

— Am ajuns la țintă, zise Mihály cu fața strălucind de bucurie. Te-ai arătat a fi un frate bun. Tu îl vei încuraja și îl vei ajuta.

În clipa aceea Kelemen intră pe poartă în galopul calului.

Cu greu se pot închipui frați mai asemănători și mai deosebiți unul de altul ca János și Kelemen.

Cîteodată este ușor chiar să-i confunzi ; altădată e greu de crezut că cineva poate face o astfel de greșală.

Ca să ne facem o părere trebuie să ținem seama de multe, de la îmbrăcăminte și pînă la modul în care cade lumina.

Cu obrazul ascuns sub vizieră și îmbrăcați în armură, ar putea să înșele chiar și un ochi priceput, căci micile deosebiri între statura, ținuta corpului și mișcările lor se pot observa numai dacă alte deosebiri mai caracteristice ne-au și îndreptat atenția spre ele.

Călare, la o anumită distanță și în vremea amurgului ei apar în fața călătorilor ca avînd contururi aidoma iar chipurile lor, chiar neacoperite, fac să crească această confuzie prin conformația lor asemănătoare.

Cum la începutul povestirii noastre nimeni nu-l cunoștea pe János, asemenea confuzii nu s-au petrecut iar eu le amintesc numai pentru a putea trece cît mai degrabă la zugrăvirea deosebirilor dintre cei doi frați.

János este ceva mai zvelt și mai înalt decît Kelemen care e mai tînăr decît el cu un an. Statura desăvîrșită a amîndurora nu este expusă criticii Zoililor ; totuși, deși la fel de mlădioși, János este mai puternic, mai viguros. În privința alcătuirii mușchilor pe el l-a pîrtinit natura, care n-a fost zgîrcită nici față de Kelemen. Gîturile subțiri nu par să arate la nici unul din ei vreo putere neobișnuită, dar le pun în lumină înfățișarea deosebită. János însă dă farmec nou întregii sale siluete prin înclinarea într-o parte a gîtului înalt, ceea ce, în timpul conversațiilor ușoare și glumețe accentuează deopotrivă vraja cuvintelor, mișcărilor și ținutei sale, în timp ce Kelemen, fără să fie un gînditor profund, avea obiceiul să-și încovoae puținel gîtul înainte — cusur care atrage numai cînd e vorba de oameni înzestrați cu talente spirituale cunoscute, ba chiar și atunci, numai dacă dintre pleoapele cu frumoasă tăietură izbucnește o puternică, ascuțită și concentrată lumină.

Chipurile ambilor frați sînt în deplină măsură atrăgătoare. Se vede că sînt oglinzi ale unor porniri nobile, ale

unor inimi ce nu cunosc fățarnicia. Cînd zîmbesc, nimeni nu caută în colțul gurii lor ironia sau șiretenia. Supărările, bucuriile, emoțiile, însuflețirea, indiferența lor sînt așa cum se arată. Nici chiar vreun cercetător mai atent nu bănuiește la ei patimă ascunsă, răzbunare ce fierbe în taină, ambiție ce caută drumuri neumblate spre mărire și putere, care pentru rezultatul final tace, rabdă, se tăgăduiește și se umilește pe sine : într-un cuvînt, nimic din ceea ce ar amesteca perfidia în înclinațiile noastre firești pentru a le descompune și a le contopi cu noi elemente, nimic din ceea ce ascunde pornirile noastre brute numai ca să le poată lămuri și intensifica. Nici expresia feței lor nu se putea potrivi în vreun fel cu falsitatea, prefăcătoria sau uneltirea. Cine îi privea era fără voie cucerit de gîndul : ce chipuri deschise, sincere și cinstite au cei doi Mikes și cît este de ușor să le vezi pînă în adîncul sufletului ! Și într-adevăr, chipul deschis este o oglindă pentru suflet, cum este și limpedea suprafață a apei pentru matca în care se mișcă, domol sau făcînd valuri stîrnite de frămîntările din adînc. Dar cititorii mei știu bine că sînt văi cărora, din cauza limpezimii, nu le poți bănui adîncimea și sînt altele care n-au adîncime, ci numai limpezime. Chipul deschis al lui Mikes János ni le evoca pe cele dintîi, iar al lui Mikes Kelemen pe celelalte. Această deosebire dădu naștere unor mari schimbări în trăsăturile lor, care, abia aducînd unele cu altele în timpul greutăților vieții, ajunseseră în vremurile liniștite la un caracter comun, iar pe patul de moarte trebuie că vor fi încremenit într-o asemănare surprinzătoare. Chipul celor doi frați era mai curînd plăcut decît de o frumusețe regulată. Frunțile înalte, nasurile puțin mai groase la rădăcină și mai largi la nări și bărbiile lor mai ample decît cele comune dovedeau forță bărbătească și fermitate ; pe cîtă vreme tenul fin, pomelii neaccentuați, buzele de o croială armonioasă, viu colorate, blînde în expresie, cu o mustață subțire și îngrijită și mîna lor îngustă, mlădioasă, delicată ne înfățișează pe cavalerul elegant, nobil, care petrece mai multă vreme în sălile festive decît în corturile taberelor și îi place mai curînd să ocolească decît să înfrîngă piedicile aruncate de viață în calea lui. La Kelemen, ochii căprui, mari dar vișători, sporesc și mai categoric această impresie ; la János,

dimpotrivă, ochii negri ca noaptea și arzători o sting cu totul în momentele mai vii ale emoțiilor.

Asemănarea fețelor prelungi ale celor doi frați este micșorată și de culorile pielii și părului. Kelemen are tenul vechilor maghiari, adică nu e nici blond, nici brun, iar părul ce se revarsă pînă la umeri este castaniu închis. Buclele negre ca abanosul ale lui János năvălesc de sub coif cîrlionțate de la natură, iar fața brună, moștenită de la maică-sa, Kornis Ágnes, fac ca blînde trăsături străvechi ale familiei Mikes să pară ceva mai energice, ba chiar mai aspre.

De doisprezece ani încoace, János nu l-a întîlnit pe fratele său Kelemen decît cu o zi înainte de începutul povestirii noastre, la casa părintească, unde venise cu încuviințarea lui Lupu voievod — vechi prieten al familiei — în garda căruia mai era locotenent, dar nutrind gîndul de a se stabili în Transilvania și de a-și pune talentele în serviciul baștinei sale. Taina aceasta încă n-o dezvăluise nimănui și, în general, printre bucuriile revederii atît de mult dorite și îndelung amînate, nici n-au avut vreme să vorbească despre planurile și speranțele lor. Masa întinsă a bădiei Mihály în jurul căreia stăteau doar ei trei, cu mîncări aburinde și pocale pline dinainte, le-a dat însă bun prilej să-și deschidă inimile.

János își povestea întîmplările vieții. Kelemen nu putea vorbi decît de dragoste.

Mihály turna vin cînd în paharul lui Kelemen care asculta uimit nenumăratele lupte purtate de fratele său în războaie și în viață, cînd în paharul lui János care urmărea cu împărtășire lăuntrică jelanile și supărările frățiorului și elogiile cu care o încărca pe Sára.

— O dată dacă ai vedea-o, oftă Kelemen, l-ai socoti hulitor pe cel care n-o crede mai bună decît e frumoasă și neobrăzat pe cel care ar asemui frumusețea altei femei cu a ei.

— Așa-i, interveni Mihály, în afară de iubitele noastre, nu este altă copilă mai fermecătoare ca Sára. Dar voi nu prea beți.

Kelemen își goli paharul pînă-n fund.

— Pe Sára o face din cale-afară de atrăgătoare, continuă Mihály, faptul că nu seamănă întru nimic cu mai-

că-sa. A moștenit în întregime caracterul tatălui ei și prin asta a avut noroc mai mare decât dacă — avînd temperamentul mamei sale — ar fi dobîndit la naștere comorile lui Darius.

— Dar cultura ei ? se interesă János.

— A crescut la curtea doamnei lui Bethlen István, îi răspunse Mihály cu un laconism spartan.

— Cu toate acestea este blîndă, reținută și modestă, arată Kelemen care nu era neapărat un admirator al idealurilor lui Mihály.

— Nepoate ! În doamna Bethlen se concentrează tot ce ține de însușirile unei doamne nobile și cultivate. Însuși regele Spaniei ar putea s-o numească fără grijă prima doamnă de onoare, într-atît de bine cunoaște eticheta.

— Nu mă îndoiesc, spuse Kelemen, dar atunci noi n-am mai recunoaște-o, fiindcă maniera țepănă și rece a unei doamne de onoare spaniole i-ar răpi o bună parte din farmec.

— Și eu, interveni János, mai degrabă mi-o închipui pe Szécsi Mária în cetatea zînelor din Avalon, unde locuiește regina dragostei și magiei, decât între zidurile sumbrului Escorial.

— Cum, tu o cunoști ? întrebă Mihály cu chipul radios.

— Odată, pe cînd Lupu voievod vîna bouri în munții Sucevei, cîțiva din suita lui ne-am rătăcit în Maramureș unde doamna lui Bethlen István petrecea într-una din cetățile de margine ale tatălui său, Szécsi György... Curiozitatea de a o vedea pe frumoasa femeie învinse în mine simțul datoriei. În timp ce tovarășii mei întrebau de drum, m-am îndepărtat pe nesimțite de ei și asfințitul soarelui mă găsi pe calul înspumat în fața cetății lui Szécsi. La sunetul de corn al cavalerului necunoscut, pîrcălabul prietenos a coborît puntea și zîna cetății, cuceritoarea Mária, mi-a făcut o primire atît de aleasă de parcă l-ar fi întîlnit pe cel mai bun dintre cunoscuții săi. Lupu voievod nici n-a băgat de seamă că am lipsit trei zile. Urmele de bouri și de urși i-au subjugat toată atenția. Nu s-a interesat de mine, iar despre greșeala mea pe care mi-ar fi fost rușine s-o tăgăduiesc, nici n-a venit vorba.

— Ei ! Nu te-a cucerit doamna Bethlen ?

— Nu, răspunse János, privindu-și unchiul cu un surâs melancolic.

— Cum așa ? Este oare cu puțință ?

— De ce nu ? În umbra trandafirului semeț văd mai degrabă micuța vioarea și farmecul pretențios mă învață să laud nevinovăția.

— Hahaha ! rîse-n hohot bădia Mihály. Prin urmare ne distrăm cu camerista dacă stăpîna casei face nazuri ! Ce să zic, bună idee. În primii ani ai domniei lui Báthori Gábor era la modă și printre noi, aprozii. Ți-aș putea povesti mai multe istorioare interesante despre micuțe vioarele pe care le rupeam de lîngă tulpina trandafirului așa încît, pentru această îndrăzneală, multă vreme purtam pe mîinile noastre urmele lăsate de spinii reginei florilor... Dar de ce mă privești cu atîta seriozitate ? Să ciocnim paharele. Doar n-ai să-mi răstălmăcești glumele... Să ciocnim !

János își ridică pocalul și se strădui să arate un chip mai vesel ; dar starea lui sufletească se afla încă sub impresia neplăcută creată de glumele ușuratece ale unchiului său.

— Sára, zise Kelemen, a însoțit-o de două ori în Maramureș pe doamna Bethlen, iar toamna dinaintea morții tatălui său a petrecut-o în întregime acolo. Îmi aduc bine aminte că s-a întors la Sînzieni tocmai în ziua de Sîntandrei. Nenea Sebestyén se simțea deja rău iar a treia zi dimineață l-am văzut întins pe masă. Cerule ! Cîte speranțe mi-a luat cu el în mormînt !

— Dar tu o iubești pe Sára din toată inima ? îl întrebă pornit János.

— Dacă ai fi întîlnit-o o singură dată, oftă Kelemen, ai jura că mai curînd m-aș despărți de viață decît să n-o am pe dînsa.

— Și ea ?

— Încă din copilărie se considera logodnica mea.

— Dar mai tîrziu ?

— Ah ! La cîteva săptămîni după moartea lui Sebestyén mi s-a interzis să le mai pășesc pragul.

— Totuși ați mai vorbit unul cu altul ? Iar ea și-a reînnoit jurămîntul de credință ?

— Sára este o fată ascultătoare.

— Sper însă că în același timp este fidelă cuvîntului dat.

— Ea nu s-a angajat niciodată față de mine. În relațiile dintre noi erau de prisos jurămintele și promisiunile. „Să crești nițel mai repede, ca la întoarcerea ta acasă, nen'tu Kelemen să te poată duce de-a dreptul la altar” — acestea au fost cuvintele de rămas bun ale boierului Sebestyén cînd mi-am săltat logodnica în trăsură doamnei Bethlen. Au trecut șase luni și rădvanul cu blazon al acestei doamne se opri iar în fața castelului din Sînzieni. Noi o așteptam mai tîrziu pe contesă pentru că voia să petreacă vreo cîteva zile la cumnată-sa pe care soțul ei, Zólyomi Dávid, comandantul de atunci al secuilor, o dusesse la Tîrgu Mureș. La uruitul trăsurii nimeni nu se clinti de lîngă jilțul boierului Sebestyén ce zăcea bolnav. Numai inima mea fu cuprinsă de o bănuială căreia nu mă puteam împotrivi și, părăsind odaia, m-am repezit în pridvor. Adevărata dragoste are presimțiri sigure. Cum spuneam, era rădvanul doamnei Bethlen, iar contesa se și afla pe scări. M-am grăbit deci s-o ajut și pe Sára. O tînră de o nespusă frumusețe își sprijini mîna pe brațul meu. Într-o jumătate de an, micuța mea logodnică s-a făcut fată mare, oftai cu o uimită încîntare. Se roși, apoi deveni palidă ca un crin. De pe buze îi zbură un surîs, din ochi îi pică pe mîna mea o lacrimă fierbinte și strălucitoare — îi simt și acuma locul. Eram fericit, cu toate că, din pricina bolii tatălui său despre care ea aflase încă din sat, chipul Sărei mele era înnegurat de tristețe. O, cît sînt de deșarte speranțele noastre! În ziua în care l-am dus la groapă pe tată, în altă împrejurare o duceam poate la altar pe fiică. Iar acum... ?

Kelemen își întrerupse cuvintele ca, așa cum se cuvine unui bărbat, să-și poată stăpîni emoțiile.

— Iar acum, se amestecă în vorbă Mihály, dacă mai stai în cumpănă, patul de mireasă cu baldachin, garnisit cu lemn de trandafir, i-l va face frumoasei tale logodnice ghiujul de Haller Péter. Pe stîlpii baldachinului vor fi sculptați amorași jucăuși care se vor hlizi de după perdele, uitîndu-se la fața brăzdată a soțului.

— Doamna Tarnóczy și-a ales de ginere pe Haller Péter ? se interesă János.

— Pesemne de asta s-a dus la Sibiu, suspină Kelemen.

— Haller e bătrîn ?

— Ştii, bruma timpului l-a atins cam repede ; altminteri, nu era decît aprod în vremea cînd pe mine mă învăţau buchile, interveni bădia Mihály.

— Dar despre firea lui se vorbeşte de rău ?

— N-aş putea spune, nepoate, însă picioarele îi sînt reumatice şi chiar în timpul primăverii poartă dolman căptuşit cu blană de vulpe.

— E zurbagiu, băutor ? întrebă mai departe János.

— Măcar de-ar fi, nepoate, dar e cuviincios şi cumpătat. E prea şlefuit. În loc să înjure, se roagă şi chiar la onomastica fratelui său bea vinul îndoit cu apă.

— E zgîrcit ?

— Într-adevăr, nepoate, nu-şi aruncă banii pe fereastră, are o suită redusă, n-are datorii, într-un cuvînt, este consilierul lui Rákóczi György.

— Şi, cum este bătrîn, are desigur mare aplecare spre gelozie ? Fără îndoială, şi-ar chinui rău soţia.

— Cine ştie, nepoate ? Încă nu s-a lipit nimeni de el, nu l-a înşelat nimeni, n-a avut motiv să gelozească pe nimeni.

— Prin urmare, este un om nesimţitor ?

— Nepoate, eu l-am văzut plîngînd la înmormîntarea maică-si. Dar cine nu plînge atunci ? De ce întrebî ?

— Am vrut să aflu, zise trist János, pentru cine este dat la o parte Kelemen şi pentru cine e jertfită Sára ! Fiindcă sînt cazuri în care femeia este mulţumită lîngă un bărbat în vîrstă.

— Dar Haller Péter nu-i va fi bărbat Sarei. Iar dacă tu îţi retragi cuvîntul, o vom răpi noi doi, eu şi cu Kelemen. De ce ai tresărit acum ? Dimineaţa cîntai pe altă strună. N-ai spus tu însuţi că în locul frăţiorului tău ai lua-o pe Sára în şa, cum se obişnuieşte în Moldova, şi ai aştepta acasă la tine binecuvîntarea întîrziată a părinţilor ? Părerea ta, pe care i-am comunicat-o lui Kelemen, l-a făcut să promită că nu se mai împotriveşte vechiului meu plan.

— Să mergem ! strigă János pornit, pentru fericirea fratelui meu sînt gata să împărtăşesc toate primejdiile.

Mihály înălţă paharul.

— Să ciocnim de trei ori ! zise. Trăiască îndrăzneala !... Dragostea !... Desfătarea, pentru care ne expunem...

— Și beția după care ne doare capul ! adăugă János cu glas răsunător, cu zîmbetul pe buze.

V

Călătoria și lipsa îndelungată a măritei doamne Tarnóczy era de neînțeles nu numai în castelul din Sînzieni, ci chiar în sat. Pînă acum se temuse neîncetat că din clipa în care iese pe poartă curtea se răstoarnă îndată cu susul în jos. Pînă acum, chiar dacă trebuia să meargă numai pînă în satul învecinat, începea să se vaite cu trei zile înainte pentru mulțimea de pagube și stricăciuni care vor avea loc în casa ei cît timp va fi departe. Prorocea că Jutka îi va sparge cu siguranță ulcica de lapte preferată, că, în timp ce va servi mîncarea, sufragiul va păta cu untură cea mai frumoasă față de masă din camelot, că grădinarul va plivi asmuțuiul din straturi în locul cucutei, că în loc de pui, bucătăreasa va jumuli bătrînul cocoș moțat, că intendentul nu va distribui copoilor pîinea de ovăz, că Vidrei îi vor da fie șoricioaică, fie omag, că pivnicerul va sfredeli butoaiele sub cercuri, că fierarul curții va deschide cu chei false cămara de făină, că, zile întregi, vătaful nu se va îngriji de munca cîmpului, că rîndașul se va culca sub șiră cu pipa aprinsă, că vîntul va stîrni scînteia și tot nutrețul va arde, că șperla va zbura pe șopron, că de la șopron va lua foc și hambarul, de la hambar grajdul și nu va rămîne întreg decît cel mult castelul învelit cu țiglă. Dar la ce ar mai folosi dacă în zăpăceala generală intendentul beat va lăsa să intre în castel haimanale care vor sparge toate zăvoarele și, în credința nefericită că la o biată văduvă s-ar putea găsi comori ascunse, vor forța pînă și dușumelele odăilor !

Pînă acum, mărita doamnă Tarnóczy, înspăimîntată de profețiile ce i se îngrămădeau în minte, punea uneori să deshame caii gata înhămați sau, dacă pornea pînă la urmă la drum, de fiecare dată se întorcea acasă mai devreme decît promisese.

De data aceasta însă, instalându-se în trăsură, ce-i drept, mai bombăni și proroci nițel, dar, deși se ducea în îndepărtatul Sibiu nu se mai necăjea că de ce oare sînt înhămați caii, ci că vizitiul nu se grăbește îndeajuns. În privința sorocului reîntoarcerii sale, fetei în casă îi spusese cinci, vătafului șase, intendentului șapte zile, prin urmare Jutka putea pe drept să se teamă că va fi acasă în noaptea următoare, iar oamenii din curte că va sosi cel mult a treia zi pe la prînz. Și totuși, intraseră în a patra săptămîină fără ca doamna Tarnóczy să se fi întors acasă.

„S-a schimbat cu totul mărita doamnă, de bună seamă își simte moartea“, era cugetarea în care personalul curții găsisese cheia pentru a-și lămuri cele întîmplate, ba unii așteptau din clipă în clipă scrisoarea cu chenare și peceti cernite.

Numai parohul catolic din Sînzieni, cunoscînd părțile slabe ale dușmancei sale celei mai mari, nu s-a mirat nici de grabnica plecare a castelanei, nici de îndelungata ei întîrziere. După părerea lui, lăcomia, uneltirile și fățarnicia au fost cele care au scos-o pe bătrîna doamnă Tarnóczy din culcușul ei, ba chiar cu o putere de atracție atît de greu de învins, încît, dacă n-ar fi putut goni spre Sibiu cu trăsura, s-ar fi dus acolo în cea dintîi noapte cu lună, călare pe mătură.

Noi, ce-i drept, judecăm mai cu blîndețe firea castelanei din Sînzieni, cu toate acestea nu-i putem ascunde cititorului datele asupra motivelor plecării ei urgente și neobișnuite, strînse de domnul părinte — după cum spunea dînsul — din surse de încredere.

Doamna Tarnóczy avea pretenții bănești de la un negustor din Sibiu. În cursul procesului, acesta a învinuit-o de cămătărie, care lucru, dacă s-ar fi dovedit, ar fi făcut să se clatine reputația măritei doamne în fața propriilor săi coreligionari, admiratori ai evlaviei sale. Era nevoie, prin urmare, fie să astupe gura negustorului, fie să cîștige buna părere a judecătorilor.

Apoi, murise de apoplexie și încă fără urmași, Gergely, fratele lui Haller Péter a cărui răposată nevastă fusese sora doamnei Tarnóczy. Această nenorocire o îmboldi pe castelana din Sînzieni la o activitate neobișnuită, din cauza strălucitelor perspective ce puteau decurge din ea. Căci, cu toate

contrapretențiunile și acțiunile în suspensie, acum putea foarte ușor să cadă la învoială cu blajinul Haller Péter în privința restituirii zestrei defunctei soții a lui Gergely. Dorința pe care o nutrea de mult în legătură cu măritișul Sărei era favorizată și ea de această moarte neprevăzută deoarece, în locul fratelui său, Haller Péter era cel ce trebuia să se îngrijească acum ca familia să aibă un moștenitor în linie bărbătească dacă nu voia ca nemăsurata lui avere să treacă asupra unei ramuri colaterale care de trei generații trăia în dușmănie deschisă cu casa lui.

Să mai adăugăm că, după opinia parohului din Sînzieni, pe doamna Tarnóczy o așteptau la Sibiu nu numai treburi, ci și distracții. Pentru că păstorii sufletești ai Sibiului, punînd la inimă stricăciunea ce creștea zi de zi, hotărîseră să reintroducă severa disciplină practică de înaintașii lor la începuturile reformei religioase. Mai ales un retor vestit și zelos sosit din Wittenberg pe care decanul *, trecut de ani, îl numise capelan, pornise un război de exterminare împotriva slăbiciunilor, greșelilor și păcatelor femeiești. Soțul care-i permitea soției sale să se sulimenească și să se gătească putea conta în duminica următoare pe aluzii menite să-i facă praf și pulbere mîndria, iar dacă era membru al consiliului ecleziastic își risca ușor chiar și locul.

O văduvă al cărei nume bun devenea suspect era pusă sub urmărire cu pilejul celei dintîi vizitații și muștrată de biserică. Publicul sibian s-a delectat cu spectacolele zguduitoare ale amenzilor onorabile, cu mult mai des decît ar fi fost de dorit pentru moravurile publice. Această rigoare a pus temeliile prestigiului tînărului capelan, și nu o dată, capelanul curții princiare spunea, ba încă oftînd din băierile inimii, că Sibiul care urmează doctrina lui Luther va ajunge azi-mîine un oraș tot atît de sfînt ca Geneva în timpul cîrmuirii lui Calvin, în schimb, locuitorii așezărilor fortificate maghiare care mărturisesc credința mai curată, cu deosebire cei din Alba Iulia, încep a săvîrși toate păcatele Babilonului.

De o jumătate de an, doamna Tarnóczy, văduva cu viață evlavioasă și fără pată, dorea să-l asculte pe marele orator din Sibiu și era convinsă că, deși nu știe nemțește, inima o va ajuta să înțeleagă frumoasele lui predici. Și ce-ar

* Decan = aici, protopop al reformaților.

fi să poată vedea și o amendă onorabilă ! Ce satisfacție pentru o virtute bine apărută să vadă păcatul în timpul căinței și expus în văzul tuturor ! Doamna Tarnóczy avea o inimă mult mai nesimțitoare ca să nu urască sîngele cald, mai ales dacă el curgea în vine de femeie, iar extazul voluptății pe care ea nu l-a simțit niciodată îl osîndea chiar și atunci cînd se producea fără călcarea legilor divine sau omenești. Dar apoi cînd se întîmpla dimpotrivă ! „Cîte ar avea de învățat Sára, fata mea slabă de minte, din predicile substanțiale ale capelanului sibian — aurească-i Dumnezeu gura ! Într-adevăr, ce școală bună i-ar fi fost acest drum la care pornesc acum cu ajutorul lui Isus Cristos. Poate că și-ar lepăda relele năravuri în pragul bisericii mari din Sibiu, poate că la sfîrșitul serviciului divin măcar una din trăsăturile chipului ei sufletesc ar deveni asemănătoare celor ale lui taică-său !” Astfel de suspine zburau de pe buzele doamnei Tarnóczy cînd, înainte de plecare, își termină rugăciunea de dimineață ; dar, cu toate acestea, nici prin minte nu-i trecu să-și urce fata în trăsură și s-o ia cu dînsa.

Această nestatornicie a măritei doamne era atît de ciudată încît nici parohul din Sînzieni n-o putu tâlcui decît cu multă bătaie de cap. Și totuși cauza — așa cum se întîmplă în cazurile surprinzătoare — era foarte la îndemînă.

Doamna Tarnóczy știa că dacă modestul și retrasul Haller Péter îi va vedea fata zi de zi, nu se va alege nimic din căsătorie. Tinerețea și seducătoarea frumusețe a Sarei i-ar năuci chiar și pe cei mai orgolioși burlaci : cu atît mai mult pe Péter care pe alții îi prețuia mult, pe sine puțin. Și era imposibil, ca în timpul mai îndelungat, Péter să nu constate că, fără a ține seama de autoritatea maternă a măritei doamne, viitoarea sa logodnică, dacă ar fi să privească încotrova, mai curînd ar privi la orice obiect neinteresant, decît tocmai la fața lui ramolită și brăzdată. Iar Haller, care nici în tinerețe n-avusese parte de bucuriile dragostei împărtășite, se obișnuise atît de mult cu singurătatea celibatului, încît mai degrabă și-ar fi odihnit capul pe o piatră rece și aspră decît să știe că, în timp ce doarme, lîngă el cineva udă cu lacrimi pernele moi și înhorbotate. Într-un cuvînt, soțul ales de doamna Tarnóczy pentru Sára era un bărbat vîrstnic sensibil pe care, cunoscîndu-l bine, mărita doamnă voia mai întîi să-l atragă, să-l prindă în laț și

numai cînd toate acestea se vor fi înfăptuit, cînd Péter se va fi înfățișat ca pețitor, ar fi socotit ea că e timpul să facă uz în mod energic și absolut de puterea maternă. Sára trebuie deci să rămîna acasă, dar, firește, sub supravegherea cuiva, și astfel, printr-o amabilă scrisoare, mărita doamnă rugă pe doamna Náprádi — sora răposatului său soț — ca în lipsa ei să se mute la castelul din Sînzieni și să devină o a doua mamă a Sárei.

Doamna Náprádi, de spaimă, scăpă din mînă scrisoarea măritei doamne și simți o strîngere de inimă cum nu mai simțise decît o singură dată, cînd, împreună cu întreg satul, aștepta sfîrșitul lumii, și nu fără motiv, fiindcă se întîmplaseră minuni demne de pomenire. Prin curți orătăniile începuseră să alerge, să țipe, să zboare amețite. Caii își părăsiseră pășunile și, cu gîturile înălțate, cu nările dilatate, nechezînd, amușinînd și scuturîndu-și coamele, goniră spre grajduri. Pe cerul fără nori, fața soarelui se învîneți de parcă l-ar fi lovit damblaua. Asupra orizontului se lăsă amurgul sumbru și spălăcit, umbrele improvizate ale unei seri fără mîngîiere în mijlocul după-amiezii surîzătoare. E adevărat că aceste fapte dovedeau o tulburare a naturii iar, în legătură cu trăinicia soarelui, doamna Náprádi nu mai avu părerea nestrămutată de odinioară ; ba uneori nu i se părea imposibil ca odată și odată pămîntul să fie lăsat fără lumina trebuincioasă iar oamenii să fie nevoiți a umbla și ziua cu lămpi aprinse, dar, cu toate că frumoasa castelană era pregătită pentru tot felul de minuni, asta nu putea să-i treacă nici prin vis, că doamna Tarnóczy i-o va încredința cîndva pe Sára, ei, de care pînă acum o ferea mai mult ca de molimă.

Și, drept vorbind, doamna Náprádi născută Tarnóczy Judit — chiar după opinia unor moraliști îngăduitori — era o femeie înfumurată și vanitoasă a cărei inimă inflamabilă o atrăgea mereu spre zburdăciune, imaginația vie spre idei aventuroase, firea, nobilă în fond, dar aplecată spre visare, spre lezarea obiceiurilor consacrate și a regulilor de bună-cuviință. Lumea nu socotea în afară de orice bănuială nici relațiile ei cu Mikes Mihály. Se vorbea că Náprádi, în ultimele sale zile, începuse să devină un soț foarte gelos și, cu toată buna vecinătate, nu i-ar fi părut rău ca boier Mihály să-i viziteze casa cît mai rar. Se mai șușotea că

femeia, încă tot frumoasă, și-a lepădat degrabă doliul și nemaiuitându-se înapoi spre mormintele proaspete, s-ar fi dus dansînd la altar dacă Mikes Mihály i-ar fi întins măcar degetul cel mic pentru logodnă; dar, după moartea lui Náprádi, flușturisticul domn deveni serios și lăudă de ne-numărate ori frumoasele însușiri ale soțului răposat, încît se vedea că respectul față de ele era mai mare decît dorința de a le concura. Se mai zvonea că pe văduvă o scosese din sărite purtarea schimbată a vecinului, de altfel politicos, și nu pregetă să încerce totul pentru a-l transforma în cel de odinioară. Își puse bijuteriile și se îmbracă mai pompos decît doamnele de la curtea din Alba Iulia; dar iată că boier Mihály începu atunci să admire simplitatea și contempla cu încîntare portretul de pe perete al nevastei patriarhului Avraam care se ducea să aducă apă de la fîntînă, fără corset și papuci, deși presimțea că acolo va conversa cu un înger cu aripi strălucitoare. Doamna Náprádi, ca o femeie deșteaptă ce era, băgă de seamă îndată la ce se uită Mihály pe perete. A doua zi se lăsă surprinsă într-un costum aproape ca al doamnei patriarh Avraam; dar atunci, curtezanul extravagant își aruncă ochii pe celălalt perete al odăii, asupra reginei din Saba înveșmîntată în catifea, mirîndu-se de ce înțeleptul rege Solomon nu i-a cerut mîna pe loc frumoasei femei încărcate cu diamante și pietre scumpe. Într-un cuvînt, acum văduva reușea să nimerească gustul boierului Mihály mult mai rar ca pe vremea cînd îi trăia soțul, iar o asemenea situație ar fi împins pe altă femeie fie la răzbunare, fie la dispreț; Judit însă, cu inima ei duioasă, era prea blîndă să se supere și prea încăpățînată să renunțe. Procedul vecinului său cu minte nestatornică nu i-a adus altă schimbare în viață decît că nu mai citea decît rareori poeziile închinare dragostei fericite, în schimb, nopți la rînd, învăța pe dinafară poveștile triste în care cavaleri nemiloși își chinuiau de moarte iubitele și nu băgau de seamă că au greșit decît atunci cînd era prea tîrziu.

Nu mai înșir zvonurile lansate pe seama jupînesei Judit, din care, dacă ar fi adevărată chiar și numai a suta parte, tot i-am putea înțelege uimirea cînd află că mărita doamnă o numise pe ea să-i țină locul ca mamă. Pînă azi, poarta castelului din Sînzieni aproape că era închisă pentru dînsa,

iar acum era chemată cu măgulitoare cuvinte să locuiască acolo. Pînă azi, Sărei abia îi era îngăduit chiar să-i vorbească, iar acum va trebui să se poarte după cum o va sfătui dînsa.

Înainte de a păsări castelul, frumoasa văduvă citi scrisoarea cel puțin de zece ori și pînă la urmă suspină cu fața radioasă :

— Acum pot s-o cred și pe asta ! Însăși cumnata mea îi va oferi lui Kelemen mîna Sărei. Ah ! Dar totuși, ar fi prea mult ! Poate că nu dorește decît să fie fericiți fără încuviințarea ei deschisă, iar azi-mîine se va strecura la Kelemen o țigancă bătrînă și-i va ghici în palmă atîta noroc dacă se va cununa în taină cu Săra, încît tînărul îndrăgostit va răpi fata și numai la primul botez vom începe să bănuim că țigancă bătrînă care a păcălit-o pe mama Sărei fusese chiar mama Sărei. Am citit eu istorii și mai ciudate. De multe ori femeile încăpăținate se eschivau prin viclenie de la jurămintele pe care, de gura lumii, se rușinau să le calce. E sigur însă că doamna Tarnóczy nu m-ar fi chemat în casa ei dacă n-ar vrea să se împace cu familia Mikes. Doar ea îmi cunoaște relațiile cu Mihály, deși vede Domnul că n-are ce cunoaște despre ele. Ah ! nici Mihály nu-i altfel decît ceilalți bărbați. Înainte vreme îmi spunea tot felul de cuvinte frumoase, iar acum, cînd am rămas văduvă, nu vrea să mă mai plictisească repetîndu-le.

Judit, care sosisi la o jumătate de zi după plecarea măritei doamne, n-o văzuse pe Săra de la înmormîntarea lui Sebestyén decît o singură dată, ba chiar și atunci doar timp de un minut.

Prin urmare, îndată ce pași din trăsură în pridvor, își adună trăsăturile într-o expresie rece dar binevoitoare, demnă de cea de a doua mamă și își pregăti chiar o frază rafinată, prilej să poată aminti că auzise multe cuvinte de laudă despre modestia, blîndețea, buna purtare a iubitei sale nepoate și despre toate acele rare însușiri ale ei care, în lumea decăzută de astăzi, se pot cîștiga cu adevărat numai sub grijulia supraveghere a unei mame cu viață exemplară, cum este cea cu care Dumnezeu a blagoslovit-o pe iubita sa nepoată, ba chiar așa fiind, nu se pot cîștiga întotdeauna. Judit, convinsă că prin această declarație compusă cu multă bătaie de cap se va instala statornic, nu numai în drepturile

sale, ci și în inima fetei, mergea cu toată demnitatea de care era în stare spre marea ușă centrală, când aceea se deschise brusc și o făptură ușoară și rîzătoare îi zbură în brațe, îi sărută fruntea, obrazii, buzele și-și salută cu voce atît de dulce și clară pe mult așteptata „mătușică“, încît buna Judit, cu o tăcută încîntare, ținu îmbrățișată această ființă care, chiar de-ar fi coborît în zbor din norul cel mai drăgălaș, nu putea fi cu mult mai strălucitoare și mai plină de poezie.

— Cît ești de frumoasă, Sára! Ce fată fermecătoare te-ai făcut! Dumnezeule! Cît ești de frumoasă! repeta Judit de zeci de ori, convinsă fiind că își declamă discursul dinainte pregătit.

Sára se aprinse la față și rîse: în ochii Juditei străluceau lacrimi de bucurie și-și privea nepoata cu o admirație lipsită de invidie, ca un artist icoana zugrăvită de dînsul.

— Hai să te mai strîng în brațe, Sára! Ei, cît ești de frumoasă! Taică-tău a fost un bărbat atrăgător. Maică-ta, cînd era în floare, cu toată cucernicia ei, atrăgea asupra-și ochii multor cavaleri. Tu însă... ce să spun... mare noroc că nu-s băiat căci cu privirea ta ai face să zboare și biata minte puțintică din capul meu.

Tocmai în anii în care ajunsese la o deplină dezvoltare, Sárei nu-i spusese încă nimeni că-i frumoasă. La curtea doamnei Bethlen era abia o fetiță în creștere despre care oaspeții vorbeau pe șoptite că odată și odată va stîrni mare tulburare în inimile bărbaților. Din aceste observații făcute cu glas scăzut, îi va fi ajuns la urechi vreun murmur măgulitor strecurîndu-i în suflet ispita de o clipă a vanității; dar de cînd sosise acasă, maică-sa o făcea mereu atentă că fața i se schimonosește de tot dacă zîmbește, iar dacă vrea să fie serioasă, nu e decît o momîie. Mikes Kelemen, care avea cu totul altă părere despre dînsa, fiind oprit de la casă, doar copacilor din pădurea învecinată putea să le murmure că iubita lui este mai încîntătoare chiar decît regina zînelor; însă, în vremea lui Rákóczi György se terminase de mult acea lume romantică în care păsările cîntătoare învățau pe dinafară și duceau mai departe declarațiile tinerilor visători, în care porumbelul fidel și șoimul cutezător erau poștași mai buni decît este acum un oarecare tigru îmbrăcat în livrea. Așadar, Sára nu auzise elogiile decît cel

mult de la femeile din popor îngrijite de dînsa cînd erau bolnave, dar acestea, în blajina lor simplitate, îi ziceau întotdeauna înger. Și cine nu știe că acest titlu se acordă mai curînd pentru o inimă bună, decît pentru un chip frumos? Într-un cuvînt, puține erau tinerele constrînse, în privința înfățișării lor, numai la părerea proprie, cum era dînsa; și mai puține încă acelea care, avînd o asemenea înfățișare, și-ar fi format despre sine o părere mai modestă ca ea. Prin urmare, e drept că s-a înroșit cînd pentru prima oară auzi de la mătușa ei că e frumoasă; dar laudele repetate, expresia uimită și glasul de care doamna Náprádi nu se mai putea elibera i se păreau atît de ciudate, atît de hazlii, încît credea fără încetare că a găsit în „mătușica“ ei o plăcută ființă ghidușă, pornită să glumească cu o seriozitate demnă de admirație și ale cărei elogii doar o copilă toantă le-ar crede adevărate, nu însă o faptă coaptă la minte; iar ea de mult nu se mai credea o copilă, fiindcă împlinise și cel de-al optsprezecelea an al vieții.

VI

Odată cu doamna Náprádi, o lume cu totul nouă se mută la castel.

Cutii și cufere de piele aduse de un chervan strecuraseră mai cu seamă lucruri necesare vanității, în odăile pudice unde fiecare mobilă reflecta firea rigidă a măritei doamne și unde singura oglindă veritabilă era acoperită, de la moartea boierului Sebestyén, cu un vâl negru. Încă în aceeași zi începu, așadar, despachetarea și se putea imagina dinainte marea deosebire ce va surveni în toate, începînd cu gospodăria și pînă la obiceiurile de cea mai mică însemnătate.

Judit scoase șipuri cu lavandă, apă de iasomie și de trandafir, alifie pentru a face pielea fină, instrumente și materiale în legătură cu înalta artă a sulimenirii și le așeză pe masa castă, martoră nevinovată a grațiilor celor mai tainice ale Sarei, și pe care, în afară de un vas cu flori, de un bazin de argint umplut cu apă curată, de puțin săpun de casă, de o oglinjoară greșit numită de oțel și de obiec-

tele neapărat necesare pentru îngrijirea părului, niciodată n-a fost așezat altceva.

Sára îi ajuta Juditei plină de atenție dar fără să fie surprinsă. Era evident că este inițiată, ca oricare alta, în tainele gătelilor iar mătușa ei, care observă degrabă priceperea nepoatei sale, începu să fie mai prevăzătoare pe când scotea din geantă micile ei secrete și, Domnul știe de ce, degetele scotocitoare lăsau neatinse unele din mijloacele de înfrumusețare, poate cele mai utile.

— Cine te îmbracă de obicei, copilă dragă? întrebă doamna Náprádi cu grațioasa moleșeală care o prindea atât de bine, întrerupînd rostuirea lucrurilor.

— Jutka îmi împletește părul, răspunse cu simplitate Sára.

Părul ei era de un blond auriu strălucitor și prea bogat. Dacă ar fi fost desfăcut, mantia lui unduitoare ar fi învăluit pînă la încheietura genunchilor fata cu trupul de o subțirime ideală și totuși cu forme ispititoare, însă de înălțime mijlocie; iar așa cum era acum, împletit în două, prins în coc cu un pieptene înalt și străpuns de cîte un stilet negru de oțel, părea că prin povara lui ostenește gîtul subțiratic și delicat. Judit își aruncă ochii asupra minunatului păr ce cădea pe tîmple neted ca oglinda, făcînd să crească prin aceasta armonia feței ovale, și ale cărui fire erau atât de egale încît, chiar privit din ceafă, nu se puteau zări nici pe gît, nici în cosițele vîrtoase, fire zburlete sau bucle în neorînduială. Dar năzuroasa mătușă, cu cît o încîta mai mult ceea ce vedea, cu atât era mai plină de idei preconcepute în legătură cu Jutka în care, deși îi era tiză, bănuia, pornind de la zgîrcenia doamnei Tarnóczy, o fată cu mîinile aspre, cu șorțul murdar și cu cizme cu tocuri ascuțite. Și dacă cumva își unge părul cîlțos cu untură sau unt topit? ! Dacă degetele ei sînt murdare în timp ce îndrăznește să atingă podoaba capilară a frumoasei Sára? ! Aceste idei, deși n-o cunoștea pe Jutka, făcură nervii sensibili ai Juditei să zbîrnîie de scîrbă.

— Dragă nepoată, zise cu glas aproape implorator, nu-i așa că nu-mi vei refuza cea dintîi rugămintă?

— Cît de ingrată mă crezi, mătușică, dacă mă întrebi așa ceva, oftă cu toană copilărească Sára.

— Cîtă vreme vom fi împreună, îngăduie-mi ca întotdeauna să-ți aranjez eu părul.

— Ah, mătușică, nu merită capul meu cel nătîng atîta cînte.

— Ce hazlie ești, Sára ! spuse cu sfială doamna Náprádi, înbrățișîndu-și nepoata zîmbitoare. Vezi, eu mă învîrt prin lume și întîlnesc multe făpturi minunate, ba știu chiar mai bine decît pictorii ce înseamnă frumusețea feminină, dar fără să te laud pot spune că îmi amintesc de o singură fată care avea ochi de un albastru închis atît de limpede și păr atît de bogat și strălucitor cum ai tu.

— O, cîte nu vorbești, tu mătușă ! o muștră Sára pe Judit, izbucnind în rîs. Și cine era fata aceea ?

— Bolina !

— Bolina ? Nici la curtea doamnei Bethlen n-am auzit pomenindu-se numele ei. Și unde locuia ?

— Asta zău că am uitat-o draga mea. Dar de înfățișarea ei îmi aduc bine aminte, de parcă și acum mi-ar pluti dinaintea ochilor.

— Dar familia ei ? întrebă Sára curioasă.

— Bănuiesc că este princiară sau cel puțin cavaleriească.

— Oare s-a măritat ?

— Doamne ferește, draga mea. Doar Bolina a rezistat și ademenirilor vestitului Apollo, după cum am citit într-o carte. Ea este nimfa purității morale.

— Deci un fel de zîină ?

— Așa cum ești tu, Sára ! Și mai ales părul și ochii vi se aseamănă pînă la confuzie.

Pentru caracterizarea jupînesei Judit trebuie să menționez că ea făcea parte din rîndurile rarelor femei ardelence care citeau mai multe cărți laice decît religioase. Era mai ales amatoare de povestiri versificate, foarte răspîndite pe atunci și socotea adevărat tot ce povesteau poeții. Ea credea în existența lui Pipăruș Viteaz, a lui Ochilă, a Ilenei Cosînzene și Mumei Pădurii la fel ca în existența sarazinilor, a cavalerilor cruciați sau a cadînelor din haremuri și a eunucilor negri ai acestora. O deosebită preferință manifesta pentru frumoasele femei ce figurau în poeme, ale căror suferințe și le însușea pe de-a-ntregul. Plîngea și se bucura

împreună cu ele, cu atîta duioșie de parcă i-ar fi fost surori sau prietene. Dar asta nu era de ajuns. Judit obișnuia să-și zugrăvească în închipuire, pînă la ultima trăsătură, eroinele preferate și, odată ce-și forma o idee despre ele și despre mediul lor, nu mai putea să o părăsească. Fiecare figură i se întipărea în minte și căuta să devină o realitate neîndoielnică. Ea nici nu mai voia să creadă că ar întîlni și oameni care să aibă alte păreri decît ale sale în privința înfățișării persoanelor din romanele versificate. Ca urmare, pe doamnele întîlnite în societate, deseori le asemena, în nuanțe atît de fine, cu vreunul din chipurile ei născocite, încît era greu să nu zîmbești surprinzînd acest mod specific de gîndire. Iar acum, încîntătoarea Sára, care, cu firea ei voioasă o fermecase cu totul, făcu să-i crească și mai mult pasiunea pentru comparații. Căci chiar dacă pentru părul ei de aur, pentru ochii ei de un albastru închis și pentru boiul ei ușurel și subțire găsisese degrabă un model ideal în Bolina, fu nevoită curînd să admită că fața pudică, dar vioaie și clocotind de simțire nu poate reflecta frumusețea rece, de marmură a unei vestale. Oricît ar fi fost de aeriană făptura Sarei, liniile ei calde, pline de nuri, lăsau să se bănuiască un temperament aprins și erau prea puțin indicate să nu stîrnească dorințe pămîntești în inimile bărbaților. Iar cine îi privea chipul — chiar fără vreun gînd vinovat — i-ar fi plăcut mai curînd s-o aibă, decît s-o adore contemplînd-o. Cu cît era mai castă întreaga ființă a drăgălașei fete, cu atît mai des îi făcea pe cunoscuții de ambe sexe să aprecieze ce femeie strașnică va deveni și, cu cît era mai luminoasă și mai zburdalnică la fire, cu atît mai sigur se putea presupune că este capabilă în mare măsură și de sentimente puternice și pasiune adîncă. E drept că mărita doamnă, văduva Tarnóczy, nu voia să gîndească la asta, dar mătușa Judit, care nu era o ipocrită și trăia în mijlocul lumii, începuse — înainte chiar de a termina aranjarea mesei de toaletă — să caute la nimereală frumoasele mirese a căror gură mică și zîmbitoare, dinți cu smalțul de o albeață strălucitoare, în minunat contrast cu buzele ca fraga aplecate spre rîs, și tenul lor fin îmbinat din culorile trandafirului aprins și ale crinului virginal le făcea să semene mai mult cu Sára

decît o făceau părul de aur şi ochii albaştri pe Bolina, nimfa ce fugea de bucuriile terestre. Mintea Juditei trecu în revistă toate femeile cu roluri interesante din romanele versificate şi o numi pe Sára cînd cu numele uneia, cînd cu al alteia, dar fu nevoită a recunoaşte că fata se deosebea de fiecare din ele, că este un exemplar unic şi are însuşiri pe care trebuie să le vezi mai întîi la dînsa, ca să te convingi de farmececele acelora.

Dacă Sára ar fi fost vanitoasă, laudele ar fi ameţit-o cu uşurinţă, deşi mătuşa ei nu voia s-o măgulească. Încîntarea ei fusese poate sporită de buna primire manifestată într-o casă în care, de ani de zile, cu toată strînsa înrudire, abia avusese posibilitatea să intre, pe cît bănuia, pentru motivul că, după credinţa mamei cu aspră moralitate, avea o faimă proastă. Nu este imposibil ca frumuseţea Sărei să fi exercitat asupra ei mai puţină vrajă dacă — lucru de care s-a temut mereu — ar fi constatat la fată o răceală sau o prejudecată faţă de dînsa. Dar cei care o cunoşteau mai de aproape pe jupîneasa Judit, pe lîngă diferitele ei defecte, nu puteau s-o acuze nici de linguşire, nici de invidie. Făcea parte dintre femeile dornice să placă, fără să caute a tăgădui frumuseţea nici măcar a rivalelor lor şi care nu-şi amăgeau nici prietenele cu elogii ce nu porneau din inimă.

În cît o priveşte pe Sára, pentru nimic în lume mătuşa-sa n-o fermecase în aceeaşi măsură. Simţea, ce-i drept, o anumită simpatie pentru dînsa, dar mai simţea că această atracţie nu prea are vreun temei adînc. Judit i se părea o figură amuzantă şi ciudată cu care îţi poţi petrece timpul în mod plăcut şi care, cu toate extravaganţele ei, este vrednică de iubire, numai că era, ca prietenă, prea vîrstnică, iar ca mătuşă, prea copilăroasă. Avea însă convingerea că aerul sumbru al castelului din Sînzieni se va risipi zi de zi prin prezenţa rudei sale ; dacă mintea ei însă îşi zugrăvise întreaga viaţă cu o înfăţişare tot atît de întunecată cum era cea a castelului, pentru a înveseli această ursuză clădire, nu şi-ar fi dorit-o pe lîngă dînsa doar pe Judit. Prezenţa acesteia o făcuse mai veselă, nu însă mai caldă. Cea dintîi seară petrecută împreună a fost hotărîtoare în privinţa sentimentelor lor reciproce.

VII

Cucernica doamnă Tarnóczy era, în general, o mare adversară a obiceiurilor turcești, dar îi plăcea să facă paradă peste tot de fraze scurte și miezoase, și aici, într-adevăr, se asemena cu musulmanii. Începînd cu frontonul de la pridvorul castelului și pînă la paharele de sticlă, erau mulțime de obiecte care vesteau cuvîntul Domnului și cugetările înțelepte. Și prin mîinile Jutkăi, în timp ce folosea șervetele, trecea probabil întreaga Morală. Împotriva acestui lucru nu putem avea nici o obiecție deși sînt unii care susțin că tot ce e prea mult nu e sănătos — totuși era într-adevăr ciudat că tocmai deasupra patului angelicei Sára, pe o tăbliță de marmură roșie, se aflau gravate următoarele cuvinte: „Dracului dacă-i întinzi numai degetul cel mic, îți ia toată mîna“. Frumoasa copilă nu-și putea încopcia brîul modest, nu-și putea scoate rochia de culoare închisă ori liliachie, nu-și putea descălța picioarele de condurii mititei, nu putea să se bage sub plapoma ce acoperea taine imaculate, nu-și putea îngropa buclele aurii în puritatea fără de lacrimi și păcate a pernelor ca neaua, nu-și putea închide ochii sub alintarea zînei viselor fără ca tăblița roșie cu avertismentul ei să nu i se vîre în ochi.

Din fericire, datorită zgîrceniei doamnei Tarnóczy, opaițul de pe masa de toaletă clipea de obicei mai slab decît să permită a se citi cuvintele gravate, iar dimineata revărsatul zorilor lăsa abia să se deslușească contururile obiectelor cînd doamna Tarnóczy își stîrnea fata din somn, fiind de părerea că somnul din zori e partea dracului. Așadar, prea puține ocazii avea Sára să chibzuiască asupra înțeleptului sfat de pe tăblița de marmură și, de altfel, toată inscripția avea un sens atît de general încît ar fi fost păcat ca o fată întreagă la fire să-și bată capul asupra cazurilor în care obișnuim să-i întindem dracului degetul cel mic. Și nici de contrariul nu o putem invinui pe Sára, cel puțin pînă la plecarea maică-si. Dar prima noapte petrecută cu mătușa Judit a însemnat începutul ispitei. În virtutea drepțului matern cu care fusese investită, această doamnă binefăcută și-a ales ca loc de odihnă patul cu baldachin al bătrînei doamne Tarnóczy și, după ce îi desfăcu părul și

copcile de pe umeri și sărută fruntea, gura și amîndoi obrajii zeiței sale, își strînse și ea în șuvițe slobode coșitele ca abanosul revărsate pe umerii de zăpadă și, făcîndu-și o fundă iscusită la boneta de noapte, se culcă. În loc să stingă însă lămpița de pe masă, împinse în lături perdelele coborîte ale patului și, cu cotul sprijinit în perne, începu să stea iar de vorbă cu Sára.

Era o noapte cu lumini și culori schimbătoare. Vîntul iute purta norii prin fața lunii și de acolo mai departe. Frunzele fremătătoare ale copacilor de sub ferestre loveau ochiurile rotunde de sticlă. Prin deschizăturile frunzișului, printre foșnete, izbucnea și șuierul vîntului, crengile vibrau și se putea auzi scrișnetul trunchiurilor vînjoase. Acest zgomot ce creștea uneori pînă la țipăt, acest întunerice ce-și ridica uneori vâlul negru de pe lumina veghetoare a stelelor, părăind că se mistuie singur, această lumină care uneori își stingea și ultima licărire a făcliei sale și, învinsă, dispărea din zăre, această capricioasă noapte care acum se domolea, acum devenea sălbatică schimbîndu-și ades glasul și culoarea, avu un efect sumbru asupra Juditei, dar îi provoca și o agitație nervoasă. O întrebă în mai multe rînduri pe Sára dacă nu doarme încă și, la răspunsul ei, vorbea din ce în ce mai vioi. Îi veniră în minte toate cele care vreodată i-au produs bucurie și toate cele care i-au stors lacrimi din ochi. Își povesti întreaga viață cînd cu chip melancolic și visător, cînd rîzînd și plină de neastîmpăr. Nici în ideile ei, nici în descrierea situațiilor nu era nimic cu două înțelesuri. Dar folosirea unor cuvinte fusese cu totul proscrisă în casa doamnei Tarnóczy și cu deosebire ea socotea că este mai mare obrăznicie a numi dragostea pe numele ei cel bun, decît cu cele mai respingătoare porecle. Și cum trăirile Juditei se concentrau în suferințele și rătăcirile inimii, era firesc ca Sára să audă de la mătușică-sa multe lucruri socotite de ea însăși prea lumești care, deși pe neobservate, îi aprinseră simțurile și închipuirea. Din monotonia anilor petrecuți în izolare ea fu adusă ca prin farmec printre impresiile ce le cunoscuse la curtea doamnei lui Bethlen István pe care mămica ei, fățarnica doamnă Tarnóczy, voia să i le gonească pentru totdeauna chiar și din amintire, ca unele ce trebuie osîndite.

În timpul mărturisirilor mătușii sale, Sára se simțea tot atît de ciudat ca o călugăriță într-o sală de bal care o subjugă și o uluiește prin plăcerile sale amețitoare și despre frumusețea căreia are mai puțin îndoieli decît despre nevinovăția ei.

Cînd Judit tăcu, cocoșul vestise de mult poate chiar și miezul nopții. Sára își închise ochii pentru a se abandona somnului ; dacă însă luna ar lumina mai puternic, pe buzele ei s-ar putea vedea un zîmbet atît de viu și nestatornic încît ar face să se presupună că e trează. Mai tîrziu, pe obrazul copilăresc, voios și îngerește nevinovat se rătăci un fel de îndărătnicie, de mîndrie ce părea cu totul străină și punea cîte o umbră printre luminile diurne ale trăsăturilor senine și blînde. Atunci un suspin i se ridică din piept ca o adiere, înlocuit îndată de un rîs ușor și înăbușit, apoi fata ce se lupta cu sentimente contrarii își băgă capul sub cuvertură pînă la urechi. Juditei, cuprinsă deja de piroteală, i se păru că aude aceste cuvinte : De ce m-ar iubi ? E absurd ! Doar nu-mi cunoaște nici numele. Vise, vise deșarte !

Oare spiridușii vîntului strigaseră de după fereastră ca s-o întărite fără milă pe tînjitoarea văduvă care, în ameteala-i somnoroasă, și-l închipuia lîngă patul ei pe Mihály, vechiul său prieten ?

Judit se frecă la ochi, privi în jur și trase cu urechea. Odaia era liniștită și melancolică. Așezat pe jos, opaițul, care, după obiceiurile de atunci, nu trebuia să se stingă noaptea întreagă în iatacurile femeilor, se înviora numai rareori într-atît cît la lucoarea lui să se poată distinge obiectele. Luna se plictisise să împartă lumina și umbra cu cețurile umede și amîna pe altă dată fantasta iluminare a zării. Geamurile ferestrelor scîrțiau și vibrau dar, cu cel mai prozaic vuiet, vîntul îi dădu de știre Juditei că mai are chef, și va bate la ferestre, ba vrea neapărat să trîntească și vreo cîteva olane de pe acoperiș. Într-o astfel de vîltoare sălbatică, duhurile delicate nu-și puteau amesteca șoaptele, era firesc. Prin urmare, Judit începu s-o suspecteze pe Sára. Din patul acesteia însă auzea doar zgomotul abia perceptibil al unei respirații egale și profunde iar pîlpîitul opaițului dezvălui pentru cîteva secunde un obraz de alabastru cu trăsături inocent visătoare și-l înfășură din nou în vâlul nopții.

— Nu e trează ! oftă Judit. Doarme liniștită. De atunci i s-ar fi redeschis buzele dacă ar vorbi în somn. Am visat, fără îndoială. A fost o prevestire și încă una rea ! În sufletul meu se trezesc presimțiri îngrozitoare. Pînă la urmă Mihály nici nu mă va recunoaște. Ah, mincinosul, amăgitorul, prefăcutul ! Chiar mîine am să cer să mi se aducă tâlcuitorul de vise pe care, în grabă, l-am uitat acolo. Dumnezeu ! Cît trebuie să sufere bietele femei din pricina bărbaților !

Judit se lăsa între perne cu o profundă indignare și de supărare dormi atît de mult încît, deschizîndu-și ochii, o văzu pe Sára în fața ei, gata îmbrăcată, așa că pieptănătura promisă rămase în ziua aceea nesăvîrșită.

VIII

Chiar dacă Judit nu putu să aranjeze buclele frumoasei sale nepoate, nimic n-o împiedică să-i ia capul cu totul sub diriguirea ei.

Venind acasă de la doamna Bethlen, Sára adusese cu sine, pe lîngă cărți de rugăciune cu încuietori de aur, cîteva poezii, cronici rimate și romane cavalierești, cele mai multe în limbile maghiară și italiană, pe aceasta din urmă vorbind-o destul de cursiv, după cum, potrivit obiceiului doamnelor de atunci, înțelegea puțin și din latină.

Mărita doamnă Tarnóczy așteptă să-i fie îngropat soțul adormit întru Domnul, după care, în amintirea cuviosului Sebestyén și — cum spunea — din hotărîta poruncă a acestuia, luă cărțile laice ale Sarei și le arse în foc. Cenușă s-a făcut țara zînelor iar rămășițele ei care n-au zburat singure în aer, cum era tocmai vremea spălatului mare, au fost adunate într-o căldare largă de fier și folosite la prepararea leșiei. După acest procedeu riguros și solemn, mama executoare a testamentului oral împrăstie, în numele răposatului, un mare cîrd de blesteme asupra italienilor care sînt toți papistași și idolatri, ba, cu gesturi amenințătoare, îi legă de inimă Sarei uluite să nu mai cuteze a vorbi în limba blestemată a noilor ammoniți, lucru îndeplinit de fe-

tiță cu atît mai ușor cu cît în toată regiunea nimeni n-ar fi înțeles-o. Altminteri, doamna Tarnóczy, vestită deopotrivă pentru mintea cît și pentru evlavie sa, era departe de gîndul să-și crească singura odraslă ca pe o gîscuță de provincie. În locul fiecărei cărți prefăcute în cenușă, Sára trebui să citească cel puțin zece disertații eclesiastice și predici și pe deasupra putea să studieze foarte des, din expunerile vii ale mămicuței sale, istoricul proceselor mai însemnate dintre familiile Tarnóczy și Náprádi, înrudite între ele. Numai că, biata copilă, după cum se vedea, nu avea destulă memorie ca să rețină aceste lucruri serioase și necesare, cîtă vreme rîndurile interzise ale romanelor versificate îi pluteau adesea pe dinaintea ochilor, atît de lizibile de parcă ar fi fost tipărite. Pînă și ornamentele literelor începătoare erau acolo în aer și, cu privirea zgîită, adevereau că n-au murit, n-au ars.

Fiindcă cititorii mei știu acum de ce a fost nevoită Sára să se despartă de societatea spirituală ce o însoțise de la Ecsed și din cetatea maramureșeană pînă la Sînzieni, își pot imagina ușor surpriza ei cînd, terminînd de dat poruncile în legătură cu cămara și cu cuhnea, intră în camera de zi și găsi în dulapul cu geamuri o mulțime de cărți care scosese din locurile lor cele mai bune tipărituri vechi, prăfuite, iar printre operele groase îmbrăcate în pergament de culoarea cerii și în marochin negru, siluetele noi, frivole, învelite în tafta, catifea sau hîrtie pestriță dădeau impresia că cele mai seducătoare fiice ale mamei noastre Eva se lipsesc de coastele moraliștilor țepeni și a fariseilor fățarnici ca să cocheteze cu ei pînă cînd fiecare va dansa, va zdrăngăni la țiteră și, în loc de psalmi, va cînta un cîntec zglobiu de dragoste.

Pe cucernica doamnă Tarnóczy ar fi apucat-o spasmele, dar fata ei se roși, nu se poate ști dacă de rușine sau de surpriză.

Și cum să nu? Doar tușa Judit i-a înșirat sub ochi cele mai moderne lecturi. E drept că nu exista între ele vreuna necuviincioasă — fiindcă epoca de atunci iubea mai puțin ca noi frivolitățile —, dar conținutul lor se referea mai mult la sentimente și istorii lumești, ceea ce, în alte împrejurări, ar fi fost un motiv suficient ca să nici nu li se îngăduie a intra în castelul din Sînzieni. Acum însă aveau parte de o

mare distincție, cum aveau proscrișii rechemăți al căror merit stă în absența lor îndelungată. Cuceririle regelui Cyrus și ale lui Alexandru cel Mare, dragostea prințului armean Tiridates, călătoriile periculoase în jurul insulei magnetice, câteva frumoase legende din întâmplările cavalerilor mesei rotunde și mulțime de cronici versificate despre cele mai remarcabile evenimente ale războiului dintre turci și maghiari erau așezate pe masă într-o diversitate atît de capricioasă încît purtau închipuirea cînd la țara zînelor, cînd la cătușele robiei tătărești din Crimeea, iar dacă Sára, într-una din clipe o întîlnea, pe oblîncul șei de aur și mărgăritar a cavalerului maghiar ce gonia în galop, pe frumoasa odalisca furată din haremul pașei din Szendröd sau Timișoara, în cealaltă clipă ea putea auzi cîntecul încet și trist al prizonierului închis în adîncul celor șapte turnuri care plîngea după soția însingurată și copiii mititei rămași acasă. Și ce stare sufletească plăcută i-a creat revederea cărților citite la curtea doamnei Bethlen ! O vedea în fața ei pe tînăra Abigail, soția cochetă a bătrînului bădăran Nabal :

Cum își scăpă bărbatul de la o moarte grea
Făcînd să scadă-n David mînia lui cea rea.

Găsi istoria romantică a Viteazului Francisco scrisă de vestitul Ráskai Gáspár, care, călătorind din cetate în cetate, le-o cînta frumoaselor doamne acompaniîndu-se la țiteră. Multe lacrimi trebuie să fi curs din pricina emoționantei opere a acestui poet, altfel menestreliei n-ar fi fost sfătuiți de versificatorii mai noi ca în reprezentațiile lor să se țină de cîntecul lui Francisco. Sára, spre mirarea mătușii sale, îi recită pe dinafară istoria viteazului Francisco, stăpîn al cetății Zebernik, începînd de la scena în care este chemat la Buda de către regele Béla ca să participe la luptele cavaleriești ce se țineau cu mare fast. La despărțire, soția lui îi leagă de inimă să nu se laude, după răul obicei al celorlalți cavaleri. El îi promite dar, durere, nu se ține de făgăduială. După turnir, al cărui premiu fu cîștigat de Francisco, regele dădu un strălucit ospăț iar nobilii, înfierbîntați de vin, începură să-și laude cetățile, armele, șoimii de vînațoare, rodnicia domeniilor, cuvintele de spirit ale măscăricilor lor, într-un cuvînt, tot ce aveau mai de preț.

Francisco nu vru să rămână mai prejos. El întări cu jurământ că este mai bogat decît toți fiindcă are cea mai frumoasă și cea mai fidelă soție. Sala fremătă și Kaszander — vestitul duelist pe care, în luptele cavaleriești, numai Francisco l-a doborât din șa — spuse izbucnind într-un rîs ironic : nu zic nimic despre frumusețea doamnei tale, dar ai curajul să-ți pui cetatea Zebernik și capul pentru cîntea ei ? N-a fost nevoie de altceva ca soțul rănit în onoarea lui să facă, în fața regelui, o învoială pe viață și pe moarte cu Kaszander. Inelul de logodnă și un hanger de aur fură semnele care, dacă le aducea Kaszander, dovedeau că a triumfat asupra fidelității castelanei din Zebernik. Regele Béla și cavalerii împreună cu soțul se legară să păstreze taina. Kaszander porni îndată la drum și, la sorocul fixat, intră în palatul regelui atît cu inelul, cît și cu hangerul de aur. Francisco pierdu cetatea Zebernik ; dar pe cînd se îndrepta spre butuc ca să i se taie capul cu barda, Béla se interpușe și atîta se rugă pînă reuși să schimbe osînda la moarte cu exilul pe viață.

O ! Fătul meu dulce, micul meu aprod,
Care știi din vremuri ce taine mă rod,
Cine credea oare să mă-nșel cumplit,
Pentru-a ta stăpînă să fiu surghiunit ?

Cu o astfel de izbucnire gîngășă și deosebit de poetică se despărți Francisco de slujitorul său preferat și plecă în lumea largă fără să-și blesteme soția, fără să jure răzbunare și bine făcu, fiindcă, fără să mai continui încurcata poveste, cititorii mei își pot închipui că numai prin viclenie a ajuns Kaszander la dovezile cerute și că nevinovăția femeii nu poate fi pusă la îndoială. Micul aprod aduse plîngerea bunului său stăpîn la cunoștința femeii, izgonită deja din cetate, iar aceasta, fiind ascuțită la minte, întrezări degrabă înșelăciunea care le urzise nenorocirea. Se îmbracă în haine bărbătești și, sub numele de Loránt, apăru la curtea regelui Béla unde, prin istețimea și prin firea ei nobilă cîștigă inima bătrînului suveran care, pînă la urmă, o primi ca fiu și moștenitor al tronului. Aceste favoruri i-au dat prilejul ca, una după alta, să ajungă pe urmele uneltirii, să-și găsească

soțul pribegit iar lui Kaszander, ajuns palatin, să-i aducă — în culmea gloriei sale — prăbușirea.

La finele poemului, Loránt se îmbracă femeiește, Francisco își regăsește soția, iar regele rămîne fără moștenitor.

Abia trecuse frumoasa Sára de începutul romanului în versuri cînd Judit, plesind din palme, exclamă cu uimire :

— Pentru Dumnezeu, copilă dragă, cum de-l știi ?

— Pot să ți-l spun pînă la capăt dacă vrei, îi răspunse nepoata fără de nici o afectare sau lăudăroșenie.

— Ah, pînă la capăt ? se interesă Judit din ce în ce mai surprinsă.

— Da. Și dacă-ți face plăcere, pot să ți-l redau și sub forma unor frumoase dialoguri. Fiîndcă l-am jucat.

— Cum ? L-ați jucat ?

— Da.

— Zău ? Ce înțelegi prin asta ?

— Doar atît, mătușică dragă, că diacul doamnei Bethlen a făcut o piesă de teatru după această istorie.

— Ca aceea pe care am citit-o despre trădarea lui Ballassa Menyhért ?

— Firește, dar mult mai frumoasă. Iar noi am îmbrăcat costume vechi, pompoase, încît slujitorii care ne priveau jocul erau gata să creadă că totul se petrece cu noi. Unii dintre ei lăcrimau pentru Loránt, alții ar fi vrut să-l bată pe Kaszander și poate ar fi făcut-o dacă n-ar fi știut că vor avea de-a face cu viteazul castelan de Hust.

— Și cine juca rolul lui Loránt ?

— Ah ! Ar fi îndrăznit altcineva în afară de Szécsi Mária ? Pentru așa ceva trebuie multă minte și practică.

— Dar tu ce ai fost ?

— Doar micul aprod fidel.

— Dar locul lui Francisco cine l-a luat ?

Sára dădu din umeri și, cu fața mai palidă dar cu voce fermecător de copilăroasă, zise :

— O ! Asta și eu aș vrea s-o știu !

Dorința Juditei de a afla noutăți se trezise. Și-ar fi asaltat nepoțica cu sute de întrebări dacă aceea, luînd din întîmplare sau dinadins o carte, n-ar fi început să citească :

O cronică, nobili, am de povestit
Cum alta asemeni n-ați mai auzit.

Cele două rînduri recitate fură de ajuns să dea gîndurilor Juditei o altă direcție. Dacă asupra bujorului cade o ninsoare proaspătă, culoarea lui vie nu se ofilește mai degrabă decît s-au strîns trăsăturile deschise și zîmbitoare ale frumoasei văduve într-o melancolică posomoreală.

— O ! bărbații ! oftă. E mai bine, draga mea Sára să nu-i cunoști pe bărbați. Ușor îți este să faci acest lucru sub supavegherea mamei tale. Ea are ochi de Argus. Situația mea însă a fost cu totul alta. Numai Dumnezeu știe cîte lacrimi trebuie să vărsăm din cauza inimii noastre ! Fiindcă în lume sînt mulți regi Volter, ca acela despre care vorbește cartea din mîna ta și multe Griseldis, ca aceea. Nu e nevoie să mergem prea departe pentru a găsi exemple.

Era limpede că, datorită înclinațiilor ei visătoare, Judit se imagina cu totul în rolul Griseldisei iar în voiosul Mikes Mihály i se părea că vede un Volter cu neîndurătoare capricii. După convorbirea lor din timpul nopții, Sára nu mai putea avea nici o îndoială în această privință.

— Mă crezi, mătușă dragă, zise ea cu răsfăț, că din toate poemele citite de mine, ăsta mi-a plăcut cel mai puțin ?

— De bună seamă numai din cauza stilului care-i învechit acum, răspunse Judit.

— Nu, mătușică ! Din cauza conținutului.

— Nu-i așa că ți-a fost ciudă pe Volter ?

— Pe Griseldis, mătușică.

— Deși a fost femeia cea mai desăvîrșită.

— N-aș vrea să fiu desăvîrșită ca ea.

— Își iubea soțul cu devotament.

— Dar fără demnitate ! răspunse Sára.

— Dragostea e în stare de orice sacrificiu, remarcă Judit. Cînd îți vei lega inima și credința de un bărbat, îți vei schimba părerea.

Sára pierdu firul conversației, deveni distrată și, cînd privirea ei întîlni ochii negri, pătrunzători ai Juditei, se înroși.

Copila asta se gîndește desigur la Mikes Kelemen, socoti mătușă-sa și, ca s-o menajeze, începu să răsfoiască o carte. Sára îi urmă exemplul și astfel, operele condamnate de doamna Tarnóczy la ardere pe rug, aducîndu-și toate suorile și rudele, se străduiră să compenseze tot ce, de la interzicerea lor înapoi, frumoasa fată n-a mai avut prilejul să

cunoască și să simtă. Și într-adevăr, biblioteca tușei Judit se dovedea inepuizabilă, ca și cornul abundenței. Mereu se iveau cărți noi în limba italiană sau, mai ales, în limba maghiară și când și când se întâlneau printre ele și unele cu conținut mai serios pe care nu le-am fi căutat la sentimentală văduvă.

Ar fi inutil să arătăm ce anume citea Sára mai bucuros din produsele cele mai valoroase ale poeziei și prozei noastre, deoarece, probabil, cititorii mei nu cunosc nici unul din o sută. Pe atunci aveau o mare circulație și o mare înrîurire. Mai târziu, câteva din ele, pătrunzînd în literatura de colportaj, au vegetat îndelung, păstrate în spatele oglinzii sau sus pe grindă. În schimb, cele mai năzuroase care au fost închise în biblioteci și așteptau ca mila clasei culte să le dea viață, după pacea de la Satu Mare au fost date uitării — dar nu pentru că ar fi fost înlocuite cu altele noi. Iar când, mai târziu, au trezit curiozitatea anticarilor, mare parte din ele nu s-a găsit nici măcar în așa-numitul exemplar unic, cu toate că în anii lor de prosperitate apucaseră și zece ediții, soartă cu care nu se pot lăuda versurile noastre de astăzi, și dacă amintesc acest lucru, nu o fac cu ton de oracol.

Ci, într-un sat necercetat de oaspeți, în petrecerea doamnelor s-ar ivi, de dimineața și pînă seara, multe răstimpuri în care s-ar strecura plictiseala dacă n-ar avea la dispoziție decît lectura. Asta o știa prea bine Judit, ca orice grațioasă damă din zilele noastre care stă ore întregi la masa de toaletă, chiar și atunci când nu are vreo speranță ca de-a lungul zilei să întâlnească pe cineva a cărui apreciere ar interesa-o mai de aproape. În general, îmbrăcarea, de la o anumită vîrstă în sus, devine un gen foarte pasionant al desfătării, cîtă vreme ea rămîne doar o ocupație la tinerele fete, frumoase în orice haină. Sára lăsa mîna meșteră a mătușii sale să-i strîngă părul în pieptănături moderne sau ideale, dar rîdea ea însăși cu cea mai mare poftă când margaretele și granatele împletite în buclele ei apăreau într-un contrast izbitor cu rochiile sale ce nu se deosebeau de ale fetelor din nobilimea de rînd, decît cel mult prin croiala lor mai distinsă. Judit nu putu s-o convingă să-și aleagă materiale din bogata ei garderobă. E drept că, măgulindu-i vanitatea, cu greu o puteai ispiti pe Sára să îndeplinească

astfel de rugăminți, fiindcă pe ea o prindea și o țesătură de casă. Mătușă-sa recurse, așadar, la un șiretlic. Își transformă rochiile de gală în costume copiate după portul doamnelor ce figurau în romanele versificate și se îmbrăcară — din zburdălnicie, capriciu sau ca să se distreze reciproc —, când Judit în chipul seducătoarei Dalila care l-a cucerit pe Samson, când Sára în chipul fetei care fermecase inima micului rege David. N-au lipsit din joc nici Clorinda, iubita prințului Tancred, zîna Morgana care prin frumusețea ei încântătoare l-a reținut pe cavalerul Parceval de la căutarea vasului de aur păstrător al sîngelui lui Cristos, și nici multe alte grațioase figuri create de poeți, iar în zilele noastre, nu doar o actriță ar fi fericită să aibă acele piese de îmbrăcăminte înjghebate de Judit ca să-i dea Sarei prilej de petrecere. Se poate imagina cîtă vreme a trecut astfel pe nesimțite la oglindă, la masa de lucru și pe lîngă foarfecile capricios care, urmînd îndată închipuirea ușor de ațîțat a văduvei, crea cele mai originale forme. Ceasurile zburau pe aripi iuți ca de zîne și dacă fuga lor lîncezea pentru o clipă, Judit avea la îndemînă planuri noi, surprinzătoare. Își uită sentimentalismele, dragostea neîmpărtășită, vecinii ce întîrziiau s-o viziteze, numai și numai să-i facă rost de distracție nepoatei pe care voia s-o despăgubească pentru anii petrecuți în plictiseală pe lîngă maică-sa. Era ceva nobil dar în același timp și ceva demonic în această grabă. Dacă mergeau să se plimbe pe afară, făcea buchete care povesteau în limba orientală a florilor tainele dulci ale stărilor sufletești și simțirilor și regreta doar că în vegetația de toamnă nu se află destule flori simbolice ca s-o poată iniția deplin pe Sára în știința secretă despre ale cărei frumusețe și folos — după cum poate susține cu crezămînt — cei șapte înțelepți au scris cărți voluminoase, ca să nu mai vorbim de împăratul Solomon. Dacă în vreme de ploaie și noroi nu se putea ieși din casă, Judit pornea să-și înstrune lăuta și, cum muzica aducea degrabă aminte de dans, o învăță pe Sára — ferită cu mare grijă de maică-sa de această scandalosă delectare — figurile cele mai alese și era cu totul încîntată cînd băga de seamă că frumoasa ei zeiță — grație purtării de grijă a doamnei Bethlen ! — dansează, saltă și se înclină cu mai multă eleganță decît ar ajunge să convingă un cîrd de fățarnici cu inimile reci că lumea e coruptă.

În ziua de Sînmihai, după micul dejun, Sára găsi lîngă masa ei de toaletă un costum de călărie verde ca marea și altul liliachiu.

Jupîneasa Judit, ce nu părea să fi observat intrarea ne-poatei sale, stătea pe gînduri în fața unei cărți de rugăciuni deschise și nu-și ridică ochii negri ca noaptea decît atunci cînd nu mai putu rămîne în meditație fără ca prefăcătorii ei să bată la ochi.

— Draga mea, astăzi e onomastica bietului meu soț, oftă.

Sára auzise destul din povestea vieții mătușicăi ca să nu țină a primi evocarea cu un chip deosebit de trist.

— Vremea e frumoasă, continuă Judit cu emoție în voce. Cerul e atît de senin ca în cea mai veselă dimineață de mai.

— Probabil că azi nu va ploua, interveni Sára, întrezărind aluzia mătușii sale.

— N-avem a ne teme că ne-am uda, chiar dacă am sta mai mult în aer liber, accentuă Judit.

— Chiar dacă ne-am duce undeva mai departe de casă, întregi Sára.

— De exemplu, la mine, zise mătușa. Și așa ziua asta o petreceam întotdeauna acasă. Anul trecut, venind de la Țelna, am călătorit zi și noapte căci altfel ar fi fost imposibil să ajung la timp. Începuse chiar să se crape de ziuă cînd am ajuns în hotarul satului meu unde, în timp ce vizi-tiul se căznea să scoată trăsura dintr-un făgaș adînc, s-a rupt oiștea. M-am grăbit pe jos spre casă. Dar eram atît de istovită din cauza veghei și a oboselii încît a trebuit să mă culc îndată și toată ziua n-am deschis ochii. Am dormit ca moartă și am tresărit din somn abia cînd miezul nopții împreună cu onomastica trecuse. Iar dimineața am pornit înapoi la Țelna fiindcă acolo fusese invitată la cules o frumoasă societate căreia îi promisesem că nu voi lipsi. Îți închipui cît m-au necăjit prietenele mele pentru felul în care am sărbătorit amintirea fostului meu soț. Dar, cu toate că am dormit fără întrerupere în timpul onomasticii, măcar am făcut-o acasă și aceasta este partea esențială a faptului. Ci, să ne îmbrăcăm, draga mea, altfel vom întîrzia și ne va prinde amiaza aici.

— Poruncesc degrabă să înhame caii, zise Sára pornind spre uşă.

— La ce, îngeraşule ? Ştii doar că rădvanul a dus-o pe cumnată-mea la Sibiu.

— Putem să mergem cu trăsură intendentului.

— Ah ! Din pricina hurducăturilor ei ne-ar apuca durerea de coaste încă de pe la jumătatea drumului.

— Să încercăm dar cu a vechilului.

— Dar şinele roţilor îi sînt subţiri ca hîrtia şi, pînă să ţipăm, ne trezim pe jos.

— Avem un chervan solid care a rezistat pînă şi noroiului din Ecsed fără să scîrţîie. Pun să prindă la el caii de ham.

Judit văzînd că prin amăgire nu poate s-o învingă pe Sára, începu a o întoarce :

— Ce zici, draga mea, spuse zîmbind, ce zici de hainele din faţa mesei tale de toaletă ? Îţi plac ?

— Sînt foarte frumoase, răspunse Sára, plimbîndu-şi ochii pe ele.

— În liliachiu ai fi încîntătoare, zînişoara mea cu bucle de aur. Iar cea verde ca marea, dacă aş încerca-o, poate că nu mi-ar şeda rău.

— Ba chiar din cale-afară de bine, dragă mătuşă. Eu însămi te-aş socoti în ea regina amazoanelor sau Semiramîda cînd a pornit să cucerească lumea. Vezi cu cîtă rîvnă ţi-am citit cărţile ? o zădări Sára, îmbrăţişînd-o pe Judit;. Dar ce folos le-am putea lua veşmintelor ? Au o trenă atît de lungă că nici prin odaie nu ne-am putea plimba fără paj.

— Şi dacă am călări ? De ce să n-o facem ?

— Nu cumva pe caii de ham, mătuşică ?

— N-avem nevoie de ei, cicălitoare mică ! zise rîzînd Judit. În faţa pridvorului tocmai aşteaptă doi bidivii înşeuati. Unul de culoarea fierului, cu coamă lungă fluturîndă, cu copite albe vijelioase, cu gît scurt, semet şi totuşi cu o privire atît de blîndă şi inteligentă de parcă ar vorbi. Cum te va vedea, sper, va îngenunchea să poţi sui uşor pe spinarea lui. Celălalt cu greu îmi va face mie aceeaşi cinste, fiindcă n-a pornit în lume din şcoala fostului meu soţ şi pare destul de îndărătnic, dar una peste alta, pînă la urmă

nu mă pot plînge prea mult de purtarea lui. Se sperie numai cînd îi țîșnește în drum vreun iepure și cînd întîlnește măgari cu putini. Altminteri, este un murg cu moravuri bune, nu-i prefăcut, nu-i nărăvaș. N-avem nevoie nici de însoțitor în afară de băiatul de la cai. Masa am și poruncit-o la mine, așa că nu ne rămîne decît să ne îmbrăcăm și să pornim. Hai dar să începem.

Sára, deși fața îi ardea de bucurie și dorință, se codea să atingă hainele.

— Să te ajut ? întrebă Judit.

— Să mergem cu trăsura.

— Bine, dar tu la Ecsed ai călărit de multe ori. Tu însăși mi-ai amintit de asta.

— La noi însă nu se obișnuiește. Cred că nici mamei nu i-ar plăcea dac-ar afla. Niciodată nu i-am spus că știu să călăresc.

— Acum eu îți sînt mamă.

— Și, după cum văd, foarte severă, zise necăjind-o Sára.

— Cred că ne este îngăduit și nouă să facem din cînd în cînd ceea ce face zilnic Lórántffy Zsuzsánna, doamna milos-tivului nostru principe, oglindă a moralității, iar în privința protocolului mai severă chiar decît doamna Petneházi.

— Dar oare nu i-ar bate cuiva la ochi modul în care vom merge la tine ?

Sára puse întrebarea cu o intonație atît de hazlie și totuși serioasă, încît Judit roși ca un copil care a făcut o bo-roboată.

— Ah ! La boier Mihály te gîndești ? Ai dreptate, oftă.

— Prin urmare, mergem cu trăsura.

— Nu, dragă Sára, vom călări. Dar numai în jurul curții sau cel mult spre Sînzieni.

— Și onomastica ? Și promisiunea ?

— Las-o-ncolo ! Sufletește voi fi acasă. Mă voi gîndi la soțul meu de două ori mai mult ca anul trecut. Asta va compensa din plin lipsa mea de acasă. Ce-am vrut eu, era o idee ușuratică. Mi-a ieșit din minte că astăzi, probabil, l-am fi întîlnit pe... Mikes Kelemen.

— Păi, asta n-ar fi nimic, remarcă Sára, dînd din umerii cu cea mai mare indiferență.

Judit îi aruncă o privire uimită. Nu înțelegea, nu putea pricepe expresia ei calmă și rece. Cum se întâmplă că, atîta vreme cît pe dînsa, pe văduvă, rostirea numelui lui Mihály o zăpăcește, Sára nu trădează nici un fel de emoții dacă din întâmplare se face aluzie la Kelemen? De unde vine o atît de mare prezență de spirit? Cum a dobîndit această extraordinară stăpînire de sine? Cîtă bucurie de viață și-a distrus în timpul ăsta? Biată copilă! Drag înger simulant! Cu cîtă voioșie se îmbracă, deși, fără îndoială, suferă. Iată, surîde. Se privește în oglindă și devine luminoasă ca aurora. Rîde mulțumită cu toate că, poate tocmai în clipa asta, inima i se rupe de durere. Cum poate un trup atît de gingaș, de slab, să rabde atîta fără să se distrugă? Iată că și-a pus barata pe cap și pare mai veselă decît dacă și-ar purta cununa de mireasă. Iată că mîna ei mică plesnește cu cravașa tot atît de încîntată de parcă pretențiile nu i-ar fi trecut dincolo de jocul copilăresc! Deși fusese aproape de altar cînd a trebuit să renunțe la Kelemen. Biată copilă! Sînt în stare să mă bag în păcat numai s-o eliberez și s-o fac fericită. Dar cum?... Și dacă... dacă... O, este de necrezut. Mikes Kelemen e frumos, avut și de bună familie. Nu se poate să nu-și mai fie dragi. Toată lumea le cunoaște simțămintele. Și de cîte ori nu mi-a vorbit de ele Mihály!

Astfel de gînduri se învîrteau în mintea Juditei pe cînd nepoată-sa era preocupată cu încercarea costumului de amazoană.

Peste cîteva minute, spre marea mirare a slugilor, ieșiră din curte călărind pe doi falnici sirepi.

— Încotro s-o luăm? își întrebă Judit nepoata cînd se aflară înaintea porții.

— Pe drumul mare nu putem coborî în vale. Pe acolo am ajunge la tine.

— Dar dacă mergem pe dincolo ajungem la Sînzieni și-i stîrnim pe toți copiii în priveală pe uliță.

— Să ocolim curtea, zise Sára, și să ne abatem prin pădurea de lîngă grădină.

— E plină de drumuri încîlcite și ne-am putea rătăci prin ea de ne-am pomeni la castelul lui Mikes Zsigmond, observă Judit cu ton mai curînd zădăritor decît serios.

— Să lăsăm dar drumul mare de-a dreapta și să alegem poteca ce ținește malul stîng al văii și trece cînd prin crînguri dese, cînd prin luminișuri acoperite de flori.

— Pe acolo însă dăm și de rovine pe care trebuie să le sărim.

— Ce să facem dar, mătușică ?

— Să ne încredințăm soarta augurilor. Vom merge în direcția arătată de zborul celei dintîi păsări pe care o vom zări.

— În afară de cazul cînd — dragă mătușică —, ar zbura spre conacul lui Mikes Mihály.

— Sau spre pădurea, întrerupse Judit, ale cărei poteci înșelătoare ne-ar ademeni pînă în preajma unui anumit castel, poate chiar sub ferestrele lui Kelemen.

Un erete puse capăt gîlcevii, țișnind de pe țarină și dispărînd în direcția potecii arătate de Sára.

— Semnele sînt de partea mea, strigă fata pornind înainte.

Judit o urmă și cele două amazoane dispărură în galop.

S-au întors aproape de amiază, cu obrajii îmbujorați și cu caii osteniți.

— De azi încolo, dragă Sára, vom ieși zilnic, spuse Judit intrînd în odaie.

— Mi-e teamă că maică-mea ar putea s-o ia în nume de rău.

— Să nu crezi ! Cînd mi te-a încredințat, s-a învoit pe tăcute la toate. Știa prea bine prin ce mă deosebesc de ea. Cînd eram fetișcană am stat multă vreme la casa ei și poți să-ți aduci aminte că, pînă a fost taică-tău în viață, veneați și voi adesea la mine. I-a stat destul în putință să mă cunoască.

Dinspre partea încuviințării doamnei Tarnóczy, Judit nu era convinsă nici pe jumătate din cît lăsa să se vadă. Pentru dînsa, încrederea ce i se arăta rămăsese un mister aproape fără dezlegare. Și nu e de mirare, fiindcă și noi am greși foarte dacă am vedea în fapta milostivei doamne altceva decît nevoie. Nu se putuse hotărî să ducă fata la Sibiu, iar dacă o lăsa acasă, nu putea s-o treacă cu vederea pe doamna Náprádi din însemnata pricină că în toată preajma n-a găsit pe nimeni — rudă sau cunoștință — pe al cărei ajutor să se poată bizui.

Înserarea zilei de Sînmihai era plină de farmec. Atmosfera umedă de dimineață udase vegetația ca o bură caldă. Otava din livadă bătea în verde închis, frunzele pălite de pe crengile pomilor începeau să se înviioreze și puținele flori ce se deschideau la începutul toamnei răspîndeau o adiere atît de îmbălsămată în grădină — unde Judit și Sára stăteau la masa din chioșcul cu umbrarul proaspăt de tot — de parcă primăvara n-ar fi pierdut nici un strop din spițeria ei cu miresme. Razele ce-și luau rămas bun se despărteau de cerul crepuscular fără acele răsfrîngeri de un galben palid sau roșu ruginiu care prevestesc vînt și vreme înnorată. Soarele cu priviri vesele abia coborîse de pe pragul orizontului, cînd din aura lui argintie țîșni cu fața scînteietoare luceafărul de seară și cu licărirea-i vie lăasă a se înțelege că, deși luna nu este într-o stare pe deplin utilizabilă, celelalte lămpi ale cerului, socotind chiar și pe cea mai mică, vor împlini îndeajuns voia îndrăgostiților și călătorilor, așa încît, cei ce se vor rătăci, nu vor putea învinui cu conștiința împăcată întunericul nopții.

Judit avea în mîini o cusătură. Sára închisese cartea ale cărei litere începuseră să se șteargă.

Plimbarea de dimineață le făcuse să atingă — deși pe departe — atîtea probleme de inimă și, mai ales, atît era de ațîțată curiozitatea matusii, încît era firesc ca discuția lor să ajungă curînd intimă. Așa că, pînă la urmă, veni vorba și despre tainele Sărei.

— Îți place Kelemen ? întrebă Judit după ce făcuse destule mărturisiri despre sine pentru a putea nădăjdui un răspuns deschis.

— Pe cînd trăia taică-meu, a stat la noi săptămîni de zile. Copilă fiind, mă purta în brațe, mă învăța jocurile și buchile. Uneori se folosea de privilegiul vîrstei și-mi dădea cîte o palmuță. Cînd aveam șapte ani mi s-a spus că e logodnicul meu, iar acum maică-mea mă ocărăște dacă întîmplător îmi arunc ochii spre el. De ce ? Pentru că e papistaș. Păi, și mai înainte, tot papistaș era.

— Dar tu nu te-ai mărită cu el ?

— Doamne ! De ce nu ? E un om bun. Vesel, plăcut. Uneori, ce-i drept, e cam violent, dar îi pare rău îndată și-i gata să-ți dea orice satisfacție.

— Maică-ta cu greu o să consimtă vreodată.

— Tocmai de aia, trebuie deci să aștept un alt soț.

— Ori să lupți pentru dreptul inimii tale.

— Doamne ferește ! De asta nu poate fi vorba.

— Așadar, nu-l iubești cu adevărat.

— Mă simt bine în preajma lui.

— Oare tu să nu poți iubi ? Să nu poți coborî, precum Clotilda, pe panglici înnodate, de la fereastra din turnul castelului, ca, jos, cavalerul ce te așteaptă în adâncimea amelițitoare, să te salte pe calul său și să te răpească din fața tiraniei prigonitoare a părinților, pe o insulă pustie sau într-un schit părăsit ? Să nu îndrăznești tu, ca Estrella, să te furișezi în noaptea întunecoasă dintre pernele tale înhorbotate și umplute cu puf de lebădă, și îmbrăcînd veșmînt aspru de rînd în locul porfirei princiare, să rătăcești după glasul chemător al fluierului ciobănesc, printre spini și tufe, pînă vei ajunge în peștera lui Menalcas, ca împreună cu el să păzești caprele bogatului țaran Phaon ? Să nu îndrăznești, precum Kunigunda, să-ți părăsești familia, casa, religia pentru eroul tău pe care-l iubești și să te muți printre neamuri străine unde femeia, în vremea pribegiilor, își poartă copilul în spate și e mulțumită dacă nu trebuie să care ea cortul ? Ori, dacă maică-ta vă oprește să vă cununați, să nu poți, cel puțin, să-ți înfigi un pumnal în inimă ca iubita viteazului Almanzor, să golești un șip de otravă ca blînda Clarissa sau, ca să nu zic mult, să iei o pulbere narcotică ce ne încremenește trupul ca în letargie și lumea ne îngroapă dar a doua zi ne trezim în criptă ca — uneori fără o așteptare prea lungă — iscusința cavalerului nostru să ne salveze ? Și despre asta avem frumoase pilde în cărțile noastre.

— Dar bietul Kelemen nu arată ca un erou de legendă. Cît ar fi de ciudat să mor sau să mă las răpită pentru el !

— Deci pentru altul n-ar fi ciudat ? Acuma văd că ai o taină, o dragoste.

Pe fața Sarei se revărsă tulburarea. Dar abia dacă mai era zare destulă care să-i lumineze trăsăturile preschimbate. Se făcuse mai întuneric, mai liniște. Stelele doar începuseră

a luci și numai un pătrar de lună își răspîndea razele ca un argint lînced.

— Tu ai fost îndrăgostită? vorbi Judit ținînd mîna fetei în mîinile ei.

— Prostii!

— Nu tăgădui. Pe tine te interesează cineva.

— Poate.

— Fără îndoială, da, frumoasa mea copilă! Glasul tău, chipul tău o arată. Tu n-ai fost întotdeauna indiferentă.

— Admit că am văzut un bărbat pe care l-aș putea înălța deasupra tuturor celorlalți.

— În ținutul acesta?

— În Maramureș.

— Unde?

— În cetatea de margine a lui Szécsi Zsigmond.

— Și cum îl chema?

— A plecat repede și de atunci nu l-am mai întîlnit.

— Dar care îi era numele?

— Cred că dintre noi numai contesa îl cunoștea.

— N-ai întrebat-o pe ea?

— Ah! Cum să fi îndrăznit?

— Ciudat. Dar cel puțin conversația lui trăda o origine nobilă.

— După conversație putea să fie și rege.

— Atît de frumoase au fost cuvintele ce ți le adresa?

— Máriei.

— Dar ție?

— Eu am jucat doar rolul aprodului.

— Nu te înțeleg.

— Mária era Loránt, el, Francisco. De mine mai c-a uitat scriitorul piesei.

— Ah! Acum e limpede. Așadar, ați jucat împreună în piesa despre care mi-ai vorbit deunăzi.

— Firește.

— Însă după terminarea piesei va fi făcut puțină conversație?

— Cu Mária.

— Dar cu tine?

— Cu mine abia a vorbit.

— Deci te-a cucerit chiar fără cuvinte. E strașnic. Ești o fetiță interesantă. Iar acum, dacă se poate, îmi placi și mai mult... Oare te mai gîndești la el ?

— Uneori.

— Și-l găsești mai frumos ca pe ceilalți bărbați ?

— Cu mult mai frumos.

— Mai învățat ?

— Așa cred.

— Mai bun ?

— Încă nu mi-a dat prin minte să mă gîndesc la asta.

— Mai bogat ?

— Nu e nevoie.

În timpul convorbirii lor, spre fundul grădinii se iscă un zgomot ușor dar continuu care începu să neliniștească pe doamnele noastre.

— E numai vîntul care zornăie frunzele.

— Încă nu sînt uscate, obiectă Judit.

— O șopîrlă s-a strecurat prin desișul hameiului.

— Dar umbrarul de hamei e atît de departe. Nu, acum s-a răsucit o cheie în broască, șopti Judit speriată.

— Fii liniștită, cheia e la mine, se auzi răspunsul.

— Hait ! A nechezat un cal.

— Poate în curte.

— Un șuier !

— De bună seamă păstorul își caută o oaie rătăcită.

— Parcă aud pași.

— Poate că-i grădinarul, răspunse liniștitor Sára.

Între timp zgomotul încetă și aerul deveni atît de tăcut, iar doamnele se simțeau atît de singure, încît neliniștea începu să li se risipească.

— Și dacă ar vrea să te răpească acum cavalerul fără nume ? vorbi Judit necăjind-o.

— Nici nu mă cunoaște.

— Dar dacă într-adevăr ar fi el ?

— M-am rugat să-i pot rezista.

— Sára ! Nu te mărita cu Kelemen, chiar dacă ar consimți maică-ta.

— De ce ?

— Tu nu-l iubești.

— Ah ! Pași grăbiți ! strigă fata.

— Cerule ! scînci Judit. Or fi hoți. Să fugim !

Vru s-o apuce pe Sára de braț ; era însă prea târziu. Fiindcă în ușa chioșcului fu reținută de o mînă cu mînușă de fier. Judit nu era prea fricoasă ; dar nu se poate spune nici că era atît de curajoasă ca eroinele ce și le alesese ca model. Din mîna zărită, ea trăgea concluzia sigură că e vorba de un cavaler întreg îmbrăcat în zale, retras alături de intrare ca să împiedice încercarea celor ce-ar vrea să plece, care este neapărat mai puternic decît dînsa. O constatare ca asta fu de ajuns s-o facă pe Judit a zvîcni spre fundul chioșcului unde, îngrămădită, cu inima bătîndu-i tare și cu răsufierea înfrigurată și întreruptă aștepta cele ce urmau să se întîmple, punîndu-și la ochi palmele cu degetele răsfirate, semn de groază amestecată cu oarecare curiozitate.

Aceeași mînă cu mînușă de fier și brațul cu brasarda de fier avură alt efect asupra Sarei, mai curajoasă de altfel. Ea se repezi spre ușă ca să se elibereze, lucru ce-i reuși neașteptat de ușor ; căci brațul de fier se retrase și numai după ce fata se eliberă, reveni la locul dinainte în chip de zăvor.

— Ah ! Pe mine vor să mă fure, scînci Judit, urmărind printre degetele deschise ce se întîmplă.

Foarte curînd însă fu martora altor urmări.

Sára gonise pînă la cotul potecii din grădină ca să se salveze pe aleea mai largă ce se deschidea față în față cu chioșcul, cînd, ieșindu-i înainte, o siluetă zveltă o apucă de mijloc. Lumina stelelor și argintul lunii erau răsfrînte de armura de aramă și de coiful îndrăznețului agresor a cărui vizieră era coborîta pe jumătate. Pe rozeta de la țîțina coifului scînteiau pietre scumpe iar scutul rotund de argint ce-l purta pe brațul stîng părea adus în închipuire, ca de o vrajă, din sfera evului de mijloc și a legendelor fantastice, deoarece în timpul domniei lui Rákóczi György asemenea mijloace de apărare nu mai erau la modă. Judit, cu toate că tremura, vedea întreaga scenă într-o lumină de basm, de parcă ar fi fost jucată după un vechi poem, doar așa, pentru desfătare, lucru ce părea întărit și de lipsa unor arme de natură mai ucigătoare. Nu lipsi totuși să-l sperie prin cîteva strigăte de ajutor pe îndrăznețul cavaler care o cuprinsese pe Sára. Larma ei făcu să se desprindă dintre vrejurile verzi și frunzișul des al aripei chioșcului toate anexe brațului ce funcționase ca zăvor și acoperind, așa-zicînd, deschiderea nu prea largă a acesteia, în ușă apărură un

viteaz robust în armură din epoca primelor cruciate. Viziera era coborâtă în întregime peste fața lui iar la brîu îi atârna de un lanț de oțel sau poate de argint un buzdugănel cu muchii care, în luptele serioase, cu greu va fi adus vreo slujbă de mare preț.

— Doamna mea ! grăi oaspetele cu contur străvechi, prin răsunătorul glas al domniei tale pui în primejdie cele mai frumoase arme, costume și talismane ale strămoșilor mei, ca să nu mai vorbim de persoanele ce au cîntea să le poarte în această noapte.

Judit nu fu în stare să aștepte în picioare ciudatul avertisment al eroului cruciat fiindcă, fără vrerea ei, genunchii începură să i se năruie iar pleoapele să i se închidă.

— Știam că va leșina ! oftă deliul medieval, coborînd ușor văduva palidă, cu o respirație abia simțită, pe banca împletită a chioșcului, unde se așeză și el.

O scenă mai pitorească se desfășura afară.

Pe cînd agresorul ei o aduse mai aproape de dînsul ca s-o ridice în brațe, fata cu trăsăturile de o blîndețe îngerească smulse de la brîul acestuia un jungher și îl lovi sălbatic ca Judita — dar nu mătușica, ci femeia din biblie — pe vestitul tiran al cărui nume nu-i nevoie să-l mai amintesc. Dar jungherul, potrivit instrument de luptă doar în mîinile actrițelor noastre de astăzi, căzu cu clinchet în bucăți, alunecînd pe armură. Iar silueta zveltă apucă pe brațe, ca pe un fulg ușor, seraful înverșunat. Acesta, dînd din mîinile mititele, apucă viziera pe jumătate coborâtă și o ridică pînă sus.

Zadarnic o împinse cu grabă la loc cavalerul, căci o clipită fu de ajuns ca obrazul lui dezvăluit să producă cel mai straniu efect.

De pe buzele Sarei se auzi un țipăt frînt — al cărui sunet fu retezat, fie de contractarea subită a gîtlejului, fie de puterea de voință a sufletului ce porunca chiar în vremea înrobirii sale —, și care își pierdu vibrațiile într-un geamăt stins. Și atunci, în trupul ei se stîrni un tremur ce trecu prin toți nervii ca un șoc electric și dispăru îndată, urmele efectului său excitant pierzîndu-se cu totul în mădularele destinse. În timpul țipătului și al tremurului, mîinile fetei — combative pînă atunci — mai întîi căzură iar mai apoi, ridicîndu-se încet, se încrucișară pe fruntea ei ca ale

cuiva care vrea să-și potolească o puternică durere de cap sau să se dezmeticească dintr-o extraordinară surpriză.

Cavalerul, folosind clipa prielnică, porni cu prada în brațe spre fundul grădinii. La prima mișcare fata simți iar că-i străbate prin trup fiorul care se preschimbă într-un tremur persistent dar ușor. Lacrimile i se revărsau pe obraz, se rostogoleau pe armura rece de metal și una după alta, strop cu strop, curgeau cu atîta belșug de parcă ar fi fost un șirag de perle.

Cavalerul, pe care împotrivirea de la început, iar mai apoi lipsa de apărare a Sărei îl vrăjiseră deopotrivă, o strînse mai aproape de pieptul său. — Crede că sînt Kelemen. Norocoasă confuzie. Fericită soartă. Oh ! Cît îl iubește ! erau gândurile ce-i roiau prin minte.

Dorea să vadă obrazul ce-și vărsa atît de aproape de inima lui comorile topite ale simțirilor fierbinți și căruia nu-i zărise încă decît conturul.

Aruncă o privire și încă una asupra prăzii sale ce plîngea încetișor.

Trăsături semiobscurе, pe jumătate cunoscute și necunoscute i se înfățișau sub ochi ca o poveste fermecată al cărei sîmbure îl cunoaștem, Domnul știe de cînd, dar amănuntele ne sînt noi.

— N-am să-i vorbesc. După glasul meu și-ar da seama de confuzie și ar da înapoi de spaimă !... Ce bucurie-i să iubești !...

Cît timp cavalerul se uita la Săra cu astfel de sentimente melancolice, ea își înclină gîtul și, lăsîndu-se pe cuirasă, își ascunse fața. Numai bogatele cosițe aurii rămaseră să bucure milioanele de astre de pe boltă și privirea sfielnică și visătoare a furului de femei.

Cruciatul așezat lîngă Judit făcu dovada unei purtări cavalierești nu de tot satisfăcătoare cînd, la plecarea tovarășului său ce o ducea pe Săra, în loc să ia exemplu de la el, vru pur și simplu să-i întoarcă spatele frumoasei văduve în stare de inconștiență.

Apucase să așeze pe bancă ușurel capul femeii leșinate pe care, într-o mai duioasă dispoziție sufletească o luase în brațe, cînd, spre marelui necaz, o ființă nemișcată ca o statuie de bronz ce aștepta desfășurarea evenimentelor dinaintea porții de la grădină, punîndu-și fluierul la buze,

dădu semn cât se poate de ascuțit, urmat de tropotul unui cal în galop.

La zgomotul acesta, ochii Juditei se deschiseră brusc, iar cavalerul care tocmai întorsese spatele își simți trasă poala cămășii de zale de parcă cineva ar fi atârnat de ea bolovani, silindu-l să-i târască după el dacă voia să plece.

— Sára, Sára ! Unde e Sára ? Trebuie s-o văd îndată pe Sára ! Ce s-a întâmplat cu ea ?

— Pentru Dumnezeu, Judit, liniștește-te. Ai să stârnești slugile. Dă drumul cămășii.

— Preacinstite boierule ! Nu mai putem întârzia. Armidor cu calabalîcul e pe drum. Lizi e nerăbdătoare, bate din picioare, nechează. Și bătrînul meu Miska e neliniștit de parcă i-ar fi pus cineva iască în urechi.

— Leag-o pe Lizi de gard. Cară-te. Am să te ajung din urmă.

— Mai întâi s-o aduceți pe Sára. Locul ei e lîngă mine.

— Dacă-i așa, haidem să călărim amîndoi pe Lizi. Căci domnia ta nu poți fi lîngă Sára decît în castelul lui Mikes Zsigmond.

— Asta-i o răpire îngrozitoare.

— Doar o aventură urzită de dragoste, după ultima dorință a unui tată muribund pe care inima nobilă și simțirea poetică a domniei tale o vor proteja.

— Preacinstite boierule ! Să mă duc la castel sau acasă ?

întrerupse glasul celui care pleca.

— Acasă, ghiuj mojić, porc bătrîn.

— Am înțeles, preacinstite boierule.

Conversația de mai sus fusese purtată cu schimbul de trei persoane, adică, frumoasa Judit, cruciatul robust în care îl bănuim pe Mikes Mihály și scutierul ce pricinuisese atîta tulburare cu fluierul său, care — dacă și-ar scoate masca — ne-ar dezvălui în persoana sa pe unul din rîndașii lui boier Mihály.

De aici înainte, convorbirea va decurge numai între două persoane.

— Cum poți crede domnia ta, zise Judit indignată, că eu pot proteja o treabă ca asta ?

— N-ai vrea oare să ferecești inimile ce trăiesc una pentru alta ? Ai vrea oare să complotezi cu mama care dintr-un fanatism dus pînă la nebunie își nenorocește fata ?

— Dar Sára nu-l iubește pe Kelemen.
— Atunci cine iubește pe lume ?
— Ea singură mi-a mărturisit.
— Nu înseamnă nimic. Dragostea e plină de mistere, nu ne lasă bucuros să-i pătrundem în sanctuare.

— Dar ea se încrede în mine.
— Și domnia ta, Judit, îi povestești și prietenei domniei tale dragostea care, tănuită e interesantă, iar tăgăduită are putere de vrajă ?

Mihály, vrînd să cîștige un răspuns prielnic o îmbrățișă pe frumoasa văduvă.

— Știu că nici numele nu mi l-ai rostit în fața Sarei.
— Oh ! Eu sînt comunicativă, răspunse Judit cu privirea în pămînt.

— Păcat ! Sára însă poate fi rezervată. Sînt deosebite firi de femei.

— Iar eu cred că, deși nu părea să șovăie a se căsători cu Kelemen, este cu totul indiferentă față de el.

— Frumoasă indiferență ! Haha ! Am fost martorul ei pe cînd am avut nefericirea să te înspăimînt pe domnia ta cu îmbrăcămintea mea ciudată care, de altminteri, mai de mult era la modă și la curțile princiare.

— Cum așa ?

— Păi așa, dragă Judit, că iubita domniei tale rudă, cîta vreme l-a crezut jefuitor pe cel ce voia s-o apuce în brațe, lupta cu mîinile și cu pumnalul împotriva lui ; îndată însă ce băgă de seamă cu ce treburi venise el, se lăsă dusă de bună voie ; ba mai tîrziu...

— Mai tîrziu ? se interesă Judit, zorindu-l.

— Mai tîrziu căzu la pieptul lui cu toată maiestatea.

— Nu-i cu putință, oftă văduva.

— Pe cuvîntul meu de cavalier ! zise boier Mihály.

— Ah ! Mica prefăcută. Doar n-a trecut nici un ceas de cînd mi-a spus că are sentimente mai calde pentru altcineva.

— Hahaha ! Poate că-l iubește pe Haller Péter cu care vrea s-o mărite maică-sa ?

— Cu Haller Péter ? strigă cu uimire Judit.

— Pentru asta s-a dus la Sibiu.

— Da de unde !?

— Pentru asta te-a lăsat pe domnia ta s-o păzești.

— Nu se poate !

— Și de asta ne-am grăbit noi s-o eliberăm.
 — Într-adevăr ? Ar fi îngrozitor.
 — Și de nesuferit, adăugă boier Mihály.
 — E o faptă nemiloasă.
 — Un păcat demn de pedeapsă.
 — Păi, Haller Péter și mie mi-ar putea fi tată.
 — Bunic, Judit.
 — Nici pentru doamna Tarnóczy n-ar fi bun ca soț.
 — Pentru ea ar mai merge, zise Mihály. Dar pe Sára, al cărei tată mi-a fost prietenul cel mai credincios, n-o putem lăsa să-i cadă jertfă. În această privință, Judit a mea trebuie să fie de acord cu mine.

— O, cerule, cum să nu fiu !

Cavalerul cruciat apăsă cîteva sărutări fierbinți pe mîna văduvei indignate. Dar nici mărturisirile de simpatie și curtenie nu putură înăbuși noile griji ale Juditei.

— Fapta silnică încercată de domniile voastre pune în primejdie cinstea nepoatei mele. Ce va spune lumea despre răpirea ei ?

— Dacă nimeni nu va face zarvă fără motiv, va spune doar atît că Sára s-a dus în vizită acolo unde odinioară stătea cu lunile. Mama își va da mai curînd consimțămîntul la căsătorie, deși cu mutra acră, decît să pună o pată pe numele fiicei sale. Nici chiar hiena nu-și sfîșie progeneriturile. Natura nu se poate întoarce pe dos, iar eu n-am văzut nici la stîlpul infamiei vreo fată pe care s-o fi tîrît acolo cu răutate mama ei și tot ea să fi strîns lumea spre a rîde batjocoritor deși e convinsă de nevinovăția fiică-si.

— Dar nevinovăția Sărei ?

— Ce îndoială ! Se află sub protecția doamnei lui Mikes Zsigmond. Oare ar putea fi mai bine apărată în fața altarului ? Dar timpul trece. Putem fi surprinși, și ce-am spune despre îmbrăcămintea mea ciudată și despre... domnia ta ?

Judit se dădu înapoi speriată la observația lui, prilej folosit de cruciat pentru o grabnică retragere.

Mai tîrziu, din direcția porțiței grădinii se auzi tropot de cal. Ochii mincinoși ai stelelor zîmbeau cu lumină tremurătoare, cochetă.

Calea laptelui, parcă presărată proaspăt cu praf de argint, strălucea mai frumos și mai înșelător. Luna regreta că

pe jumătatea obrazului ei flutură un văl de nedescris și razele sale zîmbitoare nu pot scălda din plin cărarea ce pleacă de la chioșc și pe care Judit încercă în două rînduri să pășească dar își retrase piciorul de parcă ar fi călcat pe cărbuni încinși.

— Cum o să pot tăinui în fața slugilor plecarea ei? Ce-o să spună cumnată-mea! Dumnezeu! Ce să fac? Oare de ce, cînd pe mine înșămi nu mă pot apăra, mi se dau fete în pază? Ah! Mihály e mai viclean decît șarpele, iar eu trebuia să fiu botezată Eva.

Aceste suspine le-ar fi auzit cel ce ar fi stat la pîndă pe lîngă chioșc; din fericire însă, nu mai era nici o iscoadă.

X

Oricîte păcate ar fi aruncat lumea în spatele doamnei Náprádi, de egoism cu greu ar fi putut s-o bănuiască.

Și de data asta, cîte lucruri n-a urmărit cu gîndul înainte de a-și da seama de situația deosebită în care a pus-o dispariția fetei! Primele gînduri fuseseră ușurele, ca de obicei; dar abia părăsi chioșcul, abia începu să se apropie de castel și iată că dispoziția trecătoare o părăsi și făcu loc sentimentelor ei serioase.

Pășea înainte neliniștită, abătută.

Ce să fac? Această întrebare apărea din dosul fiecărui boschet unde s-ar fi putut retrage vreunul care vrea să se ascundă, din toate colțurile unde cotește drumul, din toate punctele mai luminate de raze și mai lesne de băgat în seamă, într-un cuvînt, se ivea în fiecare clipă în fața Judeitei, o oprea și o îngrozea.

Își ridică batista la ochi, lacrimile îi porniră și plînsu amarnic.

— Toată încurcătura făcută de ei trebuie s-o descurc eu! Frumoasă pretenție! E ușor de spus. Dar cum? Dumnezeu! Care din nenorocirile noastre n-au fost produse de bărbați? E de mirare că mai sînt pe lume femei cărora le place să stea sub același acoperiș cu dînșii.

Judit fu atrasă curînd și de gînduri mai jalnice, fiindcă supărarea îi creștea pe măsura apropierii de castel ; ci gîndurile și picioarele ei fură oprite pe dată de un sunet grav de corn care, în noaptea liniștită, fără cuvinte, fără șoapte, răsună tot atît de înspăimîntător ca mugetul unui buhai de baltă.

— Cerule ! Intendentul dă semnalul, bîlbîi Judit.

Cornul urlă a doua oară și încă mai tare.

— Ah ! Ne-au observat ! suspină.

Cel de al treilea semnal de corn fu însoțit de o întreagă hărmălaie de sunete țuitoare și zăngănitoare. Larma se revărsa din deosebite fluiere de vînătoare, apoi din halebarde și topuzuri mai mari sau mai mici care păreau a fi aduse în atingere cu obiecte ce fie că sunau înfundat, fie că zureau pătrunzător. Tămbălăul crescă grabnic prin alergături în toate părțile și punerea în funcțiune a gîtlejurilor omeștești și, ca să nu lipsească nimic, în curtea castelului trosni și o tobă veche de aramă în chip de chemare la arme.

— Fie-ți milă, Doamne ! țipă Judit, lăsîndu-se pe banca apropiată de pridvorul grădinii. Sînt pierdută ! Pleacă în urmărirea lor.

Curînd răsunară pași prin încăperi iar lumina alerga dintr-o odaie într-alta ca o rază rătăcitoare.

— Pe mine mă caută. Ah ! Biată nepoțică, se văicări Judit.

Străluci acum și fereastra iatacului apoi se întunecă iar și toate luminile, toate zgomotele goniră din nou către sufragerie, ca să se îngrămădească apoi la porțița grădinii.

— Părinte ceresc ! hohoti Judit. Cumnată-mea o să creadă că eu am pus la cale răpirea fiică-si, iar Mihály, că eu am stîrnit oamenii castelului să-i urmărească.

În această clipă, intendentul, chelarul, un argat și camerista Jutka scoborau scările.

Doamna Náprádi, pe care momentul hotărîtor o făcu să-și mai vină în fire, porni spre dînșii dar, ce-i drept, nu cu ținuta impunătoare cuvenită celei mai importante persoane din castel ; totuși nici cu înfățișarea șovăielnică și răvășită de muștrări de cuget, cum s-ar fi putut bănuși din lacrimile și suspinele de pînă acum.

Primejdia odată sosită este, pentru multe femei și chiar pentru ea, mai mică decît cea care va să vină.

— Ce este ? Ce-i cu zarva asta ? întrebă cu un glas pe care dînsa, judecînd după sfortărea depusă, îl credea răsunător, dar intendentul ce mergea foarte aproape de dînsa abia îl auzi.

-- Cu voia domniei tale, iată ce-i, zise acesta. Excelența sa Haller Péter și numeroasa lui suită cer să deschidem poarta castelului. Mulțimea de lăcuste vrea să mîie la noi în noaptea asta iar mîine se duce la vînătoarea princiară. Eu, după porunca măritei doamne, i-am luat la întrebări : este oare între ei domnul nostru, măria sa principele ? Nu e. Dar preavenerabilul nostru episcop ? m-am interesat. Nici el. Ei bine, fraților, dacă-i așa, afară-i larg, înăuntru-i strîmt. Trebuie să deschizi grabnic poarta, mă zoreau ei. Eu nu, le-am spus. De ce nu, porc de cîine ? țipau la mine. Păi, de aia, pungași nenorociți, fiindcă mărita doamnă a poruncit ca după apusul soarelui să nu îngăduim nimănui să intre. Află, ghiuj bețiv, că domnul nostru Haller Péter este mare, mare consilier care poate poposi oricînd și la curtea principelui. Află, spînzuratule, îi zic eu, că ăsta nu e castelul principelui, ci al măritei doamne Tarnóczy. Fie castel, fie cuib de buhă, vrem să intrăm. Noi nu i-am spus stăpînei tale cînd a venit la noi că afară-i larg. Cu ce măsură ți se măsoară, cu aceea să măsoari și tu, fîrtate, și vezi ca de atîta înfumurare să nu te dea afară din castel. Naiba se teme de asta, zic eu. Între timp începură a bocăni în poartă. Am pus deci să se bată toba și cînd toate slugile au fost gata, i-am poftit pe degenerații ăștia să se liniștească și să-și care catrafusele în altă parte, altfel voi protesta ca împotriva unui abuz de putere și rîsul se va termina cu plîns. Dar nu e acolo înlăuntru un om mai deștept ori mai suspus ca domnia ta ? se auzi atunci un glas cunoscut care, după cum bănuiesc, este al vicejudelui nostru regesc. Nu-i aici jupîneasa lui Náprádi sau jupînița Sára ? Jupîneasa și jupînița sînt acasă, am răspuns. Ei bine, om bun, de ce nu ceri sfatul lor într-o treabă de seamă ca asta, de ce vrei să-ți iei așa o răspundere pe barba dumitale ? Fie, măria ta, dacă n-ai nimic împotriva, am s-o întreb dară ; cu toate că în treburile ce țin de paza castelului, la Sînzieni nu poate fi nimeni nici mai suspus, nici mai deștept ca mine. Asta trebuie s-o recunoască toți cei care știu ce-nseamnă funcția de intendent. Nici n-am vorbit serios, jupîne Sarkadi István,

se scuză vicejudele regesc, după care ciorovăiala s-a întrerupt iar eu m-am grăbit la domnia ta să-ți arăt cele întâmplate și să aștept porunci.

Doamna Náprádi, ce-i drept, era femeia cea mai bucurasă de oaspeți ; acum însă i-a fugit tot sîngele din obraji, chiar numai la gîndul de a primi atîția străini în castel.

— Unde este crainicul ? întrebă, după o respirație adîncă.

— Contășul îi atîrnă pe cuierul meu, iar el însuși a fugit la Apor István și numai la sosirea măritei doamne îl vom cere înapoi ca iobag cu gloabă grea.

— Să îmbrace deci chelarul haine de crainic și, dînd semn din fluier, după obicei, să ducă celor de afară această înștiințare : Doamna Náprádi salută pe cavaleri și ostași ; cere iertare domnilor cavaleri și roagă trupa să treacă cu vederea expresiile fără înconjur pe care le va fi folosit personalul castelului în timpul neînțelegerilor ce s-au iscat ; se simte nefericită că, datorită legămîntului făcut, în lipsa castelanei nu poate da nimănui sălaș de noapte ; dar roagă cinstiții cavaleri și destoinicii ostași, pe toți și pe fiecare în parte, să nu-i nesocotească modestul conac ce cade abia la o oră de mers, unde vor găsi casă și masă pregătite pentru ei și unde crainicul castelului din Sînzieni îi va călăuzi pe cel mai scurt drum.

Cu un sentiment de triumf, intendentul plecă împreună cu chelarul pe care mai urma să-l îmbrace.

Judit, pătrunsă acum de îndoita hotărîre de a arăta lumii sub cele mai onorabile aspecte dispariția Sărei și de a înștiința personal și cît mai grabnic pe cumnată-sa asupra celor întâmplate, îi scrise pe dată ispravnicului cîteva rînduri prin care porunci să-i trimită fără întîrziere atelajul și butca de călătorie.

— Slavă Domnului ! Furtuna a trecut. N-am de ce mă teme. O să plec înaintea zorilor. Voi potrivi așa fel ca la împachetat Jutka să nu fie de față. Rîndașii o să adoarmă adînc. Pe intendent îl înștiințez că pînă la întoarcerea mea pe Sára i-am încredințat-o doamnei lui Mikes Zsigmond. Cele de mai tîrziu se vor rîndui datorită cuvintelor mele de înduplecare și constrîngerii. Doamna Tarnóczy va ceda. Și de ce n-ar face-o ? O să-mi pun la bătaie toată elocvența și-o să-i vorbesc de-o să-i meargă la inimă. Măcar de mi-aș aminti de vreo situație asemănătoare cu a noastră din vreo

cronică sau roman în versuri. M-aş putea folosi foarte bine de ideile mai emoţionante. Dar este destul timp de gândire. Pînă la urmă, ziua de azi nu merită reproşuri. E drept că a fost tulbure însă din învolburările ei poate să răsară ferircirea Sărei.

Între astfel de impresii, mai curînd plăcute decît deprimante, Judit aştepta să se retragă grupul din faţa porţiunii după care ar fi pornit la drum şi rîndurile scrise ispravnichului.

— Ah, e nouă şi jumătate ! O să se răcească şi cina. Dar cine mai are nevoie de ea ? Dumnezeu sfinte ! Cît sînt de neglijenţi bărbaţii ! N-au luat o haină călduroasă pentru Săra. Noaptea e răcoare şi pe draga copilă o poate apuca junghiul în coaste. Oare într-adevăr este îndrăgostită de un străin căruia nu-i cunoaşte nici numele ? Ah ! Cum o s-o mai caute cavalerul necunoscut la nunta lui Kelemen ! Şi dacă o fi cumva chiar trubadur şi o să povestească în versuri sfîşietoare cele întîmplute ? Dar să fii iubit de dumnezeiasca Săra şi s-o vezi la braţul altuia : asta înseamnă doar un pas din vestibulul fericirii spre poarta nebuniei sau spre cutezanţa planurilor îndîrjite. Dulcele suspin al aventurii s-a isprăvit adesea în horcăitul morţii... Totuşi e teribilă ziua de azi ! Despre una ca asta spune poetul că ea seamănă dinţi de balaur în brazdele ce rodesc evenimente şi pregăteşte secerişul păcatelor şi pedepselor. Biata Săra ! Mă apucă groaza. O, dar sînt o proastă ! Închipuirea mea zugrăveşte umbre chiar şi pe zidurile cele mai curate, ca să-şi facă spaimă cu propriile sale creaţii !... Ci nu aud încă fluierul crainicului ! Ține mult îmbrăcatul. Poate că i se cîrlesc vechile rupturi ale veşmintelor. La cumnată-mea toate se tocesc şi se ponosesc. Nu-i place decît să mănînce şi să se roage. O să fie aproape de miezul nopţii cînd va cina biata Săra ; nădăjduiesc însă că doamna lui Mikes Zsigmond măcar o va culca în aceeaşi cameră cu dînsa.

Aceste speculaţii pestriţe ale Juditei au fost întrerupte de glasul ascuţit al fluierului.

— Am trecut de greu ! oftă cu totul uşurată.

Dar abia se învîrte niţel prin odaie, că Jutka intră în fugă cuprinsă de încîntare.

— E plină curtea de lume ! strigă.

Tropot de cai, zăngănit de arme îi întăreau spusele.

— Cerule ! Totu-i pierdut, gîngăvi Judit, lăsîndu-se în jilt.

Uşa cu canaturi a încăperii se deschise.

— Domnul Haller Péter ! anunţă un scutier.

Judit văzu arcadele rotindu-i-se deasupra capului.

Un bătrîn amabil se apropia, după toate aparenţele, cu o figură care cerea iertare ; în această clipă însă, chiar tră-săturile îngerului morţii i s-ar fi părut Juditei mai ferme-cătoare decît cele ale moşneagului cu şuviţe brumate, cu mutra plină de creţuri, dar nespus de blînd, care-şi întinse de departe mîna îngustă, uscată şi fină pentru a o saluta.

Oricît ar părea de interesantă conversaţia Juditei cu Haller Péter, noi trebuie să trecem la alte scene.

XI

De la porţiţa din spatele grădinii, o punte îngustă, boltită peste şanţul de răsărit al castelului, ducea la pajiştea de pe care odinioară, în serile reci de iarnă, Tarnóczy Sebestyén asculta urletul lupilor, în timp ce lîngă cămin şi lîngă furcă, tovarăşa lui de viaţă le ţinea slugilor pioase discursuri.

Pajiştea, ca un tovarăş credincios, însoţea îndelung pădurea învecinată şi pînă la urmă se contopea cu ea, pierzîndu-şi particularităţile, vegetaţia, însoţirea. Se sălbăticea în aceleaşi hăţişuri, îşi sfîşia catifeaua verde a pajiştei moi şi uniforme în aceleaşi răgălii cu cioturile ieşite, îşi scotea din sîn mare parte a razelor şi căldurii sub umbrarul acelorăşi frunzişuri mohorîte şi acelorăşi iederi ; într-un cuvînt, devenea pădure. Dar acolo unde îşi începea transformarea, era tăiată de un drum a cărui linie principală, cînd la dreapta, atinge sate populate, pe cînd ramura secundară se aşternea la stînga prin pădure şi urca paralel cu pajiştea, ca numai în dreptul castelului din Sînzieni să se frîngă într-un unghi ascuţit şi s-o ia spre palatul lui Mikes Zsigmond, nu fără oarecari ezitări şi intortochieri.

Prin urmare, dacă cineva din castelul de la Sînzieni voia să-i facă o vizită lui Mikes Zsigmond, era nevoit să meargă

mai întîi de-a lungul pajiştii iar după aceea să se întoarcă pe drumul din pădure pînă în apropierea locului de plecare. Abia după ce-şi pierdea aproape o jumătate de ceas, putea spune că se apropie de ţintă...

Ce e mai ieftin ca timpul? Strămoşii noştri aveau atîta că puteau să-l risipească.

Tarnóczy Sebestyén era totuşi nerăbdător din pricina întîrzierii care-i stînjenea mersul la bătrînul boier. Cum să nu fie? Căci avea afecţiune prietenească şi evlavie fiiască faţă de bărbatul mult mai vîrstnic care, cu toţi anii petrecuţi în slujba curţii, a ştiut să-şi păstreze însuşirile naive, aproape copilăreşti ale sufletului.

Obosit de purtatul crucii casnice, Sebestyén găsea întotdeauna recreare în mediul familial, cu caracter străvechi, căruia mai-mai că i se simţea membru, datorită Sărei ajunsă la vîrsta pubertăţii.

Spre necazul soţiei sale, deschise, aşadar, în dreptul porţiţii, o potecă prin pădure şi astfel nu trebuia decît să treacă în goană peste pajiştea de abia două sute de stînji, ca să ajungă la curătură, iar de acolo la drumul aflat doar la o zvîrlitură de piatră.

Nu scăpa nici un prilej de a se folosi de avantajul cîştigat deşi evlavioasa lui Rebekka era convinsă că prin aceasta el devine, văzînd cu ochii, mai flusturatic, iar ea mai nefericită.

Chiar din cele de mai sus, cititorii mei pot bănuşi că în diata sa făcută prin viu grai, Sebestyén a legat de sufletul viitoarei sale văduve să lase de pîrloagă poteca de pe pajişte şi cărarea din pădure. Ceea ce s-a şi pus în aplicare cu o precizie demnă de laudă şi nu puţine au fost zăloagele ajunse la ispravnic de la cei ce s-a întîmplat să atingă cu picioarele lor locurile oprite. Şi nu mai e nevoie să arăt că la răpirea Sărei cărarea nu mai exista decît în sfera tradiţiilor, iar partea lăzuită era acoperită de tufe şi hăţişuri dese.

Cruciatul nostru, ca să cîştige întîrzierea pricinuită de Judit, nu s-a dat în lături de la călcarea ultimelor dorinţe ale lui Sebestyén şi, dezlegîndu-şi calul de unde era pripornit, goni pe aripi de vînt peste pajişte, iar sireapul lui moldovean, gros şi îndesat, trecu fără multe piedici curătura stufoasă şi împînzită de vrejuri.

— Unde a rămas doamna Náprádi? Credeam, măria ta, că vom aduce două în loc de una.

Erau cuvintele adresate lui Mihály ce se chinuia să iasă din hățiș, de o slugă ce-și ținea în mână masca de mătase albă și care, judecînd după glas și ani, fusese moștenit de cel puțin două generații din casa Mikes și se bucura de o vază aproape egală cu a membrilor familiei.

— Două femei? Fire-ar să fie! Încremenisem și eu de frica asta. Puțin a lipsit ca să nu merg în peșit. Hei! Nene Andor, mare nebunie a fost fapta noastră de azi. O dată chiar mi-o închipuisem pe vecină agățată de gîtul meu. Dar dacă stăm și cugetăm, nici n-aș avea prea multe obiecții împotriva ei. Are doar scăderea de a-și fi depășit cu cîtiva ani floarea vîrstei. Putem însă rămîne veșnic tineri?

După întrebarea cu ton melancolic elegiac, Mihály îi întinse mîna lui Kelemen care, cu un neastîmpăr de nedescris, ședea pe capra unei butci goale, cu biciul în mînă, în costum complet de cărăuș.

— Încă nu vin! E de neînțeles de ce întîrzie János. Cu Armidor aș fi putut s-o aduc aici de zece ori pînă acum. Se vede că niciodată n-a iubit cu adevărat, altfel ar ști cum am suferit în fiecare clipă chinurile veșniciei.

— Dacă o fi fugit cu logodnica ta? O conversație de o jumătate de oră pe același cal, pe aceeași șa, nu e oare destul pentru dragoste? Tocmai îmi vine în minte un caz asemănător din preajma datei morții lui Báthori Gábor.

— Ah! Cum poți glumi într-o situație atît de serioasă?! zise Kelemen supărat.

— Da' de cînd s-a făcut serioasă situația dinaintea nunții? Pînă acum ea prilejuia cele mai multe glume.

Kelemen nu mai auzea întăritările lui Mihály. Cu totul altceva îi atrăgea atenția. Briza dinspre asfințit îi șoptise la ureche o taină dulce și însuflețitoare. Un suspin i se ridică din piept iar biciul îi tremură în mînă.

Mihály, folosind această pauză, se apucă să scapere ca să-și aprindă pipa.

— Ssst! imploră Kelemen.

— Ei, ce este?

— N-auzi nimic?

Mihály se opri din mînuirea amnarului, iar după aceea reîncepu și mai energic să scoată scînteii din cremene.

— Se apropie ! strigă Kelemen.

Mihály își potrivi iasca în pipă și după ce trase câteva fumuri zise :

— Într-adevăr, vin ! și se îndreptă în șa. Mîna pe hățuri, nepoate ! începu a dirigui. Andor, du-te în fața trăsurii. Cum sosește jupînița, o salți în ea. Eu și János vă aco-perim.

Tropotul se deslușea acum limpede.

Dacă ar fi fost lună plină s-ar fi putut vedea și coiful cavalerului, părul calului și poate chiar vâlul fluturînd al fetei.

— Cerule ! Omul ăsta cu inima de gheață vine la pas, izbucni Kelemen împotriva fratelui său.

Atunci, dinspre castel se auzi un freamăt surd. Citorii mei îi cunosc pricina.

— He ! Au băgat de seamă că Sára lipsește ! strigă Kelemen.

— Într-adevăr, curtea s-a pus în mișcare. Larma crește.

— Au să ne ajungă din urmă !

— Ne vom apăra, zise Mihály încurajator.

— Dar cu ce ? Căci armele aduse nu-s bune decît în petreceri de carnaval. János ne-a făcut să renunțăm la tot ce ar da aparența unui furt.

— Blestemată aventură ! mormăi Mihály.

Toba cea mare, semnalul de adunare, porni să răpăie și răsună atît de limpede în aerul liniștit, încît nervii încordați ai lui Kelemen părea că deslușesc izbiturile de uși, zornăitul de arme și zăngănitul pintenilor ce se amestecau cu toba.

— Vom avea o noapte fierbinte, nepoate, n-o să ne fie frig nici fără șubă, zise Mihály slobozind fumuri încolăcite.

— Primejdia mă îngrozește numai pentru că o pierd pe dînsa ! Ah ! De-ar fi a mea măcar un ceas ! Un sfert ! Un lung și dulce minut ! Toba răpăia mai viu, într-un chip mai înfricoșător.

— Și János a auzit semnalul căci a pornit în galop. Ne mai putem salva.

— Eu, zise Mihály, mă bizui pe dîrzenia Juditei. Nu va trimite pe nimeni să ne urmărească. Le-a spus, fără îndoială, că au fost niște hoți. Și cine ar putea ști încotro va îndrepta ea gloata ridicată ?

În clipa aceasta zăriră pe Armidor și fata nemișcată din brațele lui János.

— Sus, băieți ! strigă Mihály cu glasul poruncitor de parcă ar fi comandat o oaste.

Ca urmare a ordinului dat, el însuși își smulse pipa din gură și-și trase viziera pe față, iar Andor deschise ușa trăsurii.

Armidor sosi nechezînd vesel de parcă ar fi spus : victoria este cu adevărat a noastră.

Sára, văzînd chipurile străine, se cutremură asemenea celui care se trezește din vis.

János își desfăcu brațele din jurul ei, iar Andor își întinse mîinile s-o ia și s-o ridice în trăsură.

— Pleacă, pleacă de la mine ! țipa fata respingîndu-l cu palma și, sărind cu neobișnuită iuțime de pe cal, vru să se îndrepte ca un porumbel sălbatic speriat spre rămurișul ce acoperea deschiderea pădurii cu mlădițe tinere.

În clipa asta răsună fluierul chelarului îmbrăcat de crainic.

— Ah ! Semnalul de plecare !

— Îndată ne vor ajunge urmăritorii !

Acestea fură strigătele auzite de Sára.

Picioarele ei șovăiră, pe ochi i se lăsă un vâl și, în loc să fugă, ajunse iar pe brațele lui János care o ridică în trăsură.

XII

Mihály, fiind inițiatorul și conducătorul acțiunii, crezu de datoria lui să rămînă în urmă pentru a se informa asupra mișcării inamicului. Neauzind însă nici un zgomot, se întoarse pînă la pajiște și găsinde acolo o liniște adîncă, se convinse că Judit a îndepărtat cu grijă orice primejdie din drumul lor. Prin urmare, dădu pîteni calului și se alătură din nou lui János care, pînă atunci, constituise de unul singur ariergarda.

— Pot să-ți spun, nepoate, vorbe el cînd fu aproape, pot să-ți spun, pe cuvîntul meu de cavaler, că o singură dată am mai avut o emoție atît de plăcută ca în timpul acestei — slavă Domnului — reușite aventuri.

— Când ? întrebă mașinal János.

— Apoi, înainte de logodna principesei Catarina. Bethlen Gábor mă delegase pe lângă marele șambelan Mikó Ferenc cu însărcinarea secretă de a-i aduce o informație sigură despre înfățișarea logodnicei sale, fiindcă în portrete rareori te poți încrede. Scopul misiunii noastre n-o putea bănuî nimeni ; eu, cel puțin, eram mai mut ca mormîntul. Ajunsesem într-un orașel al Luzaciei unde stăpînul domeniului — un conte oarecare — ne invită la masă. Ne arată caii și ogarii săi, fazaneria, păsările de vînătoare, ca la urmă să ne ducă în sufrageria cu un șir de uși deschise din adîncul cărora se apropiau doamne cu boiuri minunat de înalte, iar înaintea lor, principesa Catarina. Toate s-au așezat la masă în îmbrăcăminte cu răscoieli adînci pe piept. Noi, ardelenii, vedeam pentru întâia oară veșminte atît de interesante. Imaginează-ți, cinci bucăți de rochii și de două ori atîtea ispite descătuseate care vrăjeau, seducătoare, ochii și simțurile. Și totuși, nătăflețul de șambelan, Mikó Ferenc, număra nouă urme de vărsat pe obrazii Catarinei ; eu doar atîta am putut băga de seamă, că dintre cele cinci perechi de sîni fermecători, ai prințesei noastre puteau să poarte cea mai mare recunoștință față de foarfecile îndrăzneț al croitorului.

— Nu văd nici o asemănare între aventura de acum și cea de atunci, zise János indiferent.

— Le-aș pune alături numai în privința emoției pe care mi-au trezit-o... Dar tu, nepoate, ești dus pe gânduri.

— Să nu crezi !

— Te supără ceva. Ești sărac în cuvinte și întristat.

— Sînt doar obosit.

— Un om atît de tînăr !

— Din cauza impresiilor și nu a trudei, răspunse János cu mîhnire în glas. Mi-ar fi plăcut să nu se fi întîmplat nimic sau, cel puțin, nu prin mine.

— Poate iar te îndoiești că pasiunea lui Kelemen ar fi împărtășită ?

— Ah ! Nimeni n-a fost iubit vreodată atît de fierbinte ca el.

— De unde știi ?

— Nu mă întreba. M-am convins.

— De ce-ți pare rău dar, că ai dat prilejul să se unească două inimi despărțite cu samavolnicie ?

— Poate că odată Sára mi-ar putea mulțumi cu lacrimi de bucurie, chiar de mii de ori, pentru fapta mea ; dar... nu mă va considera cavalier. Femeia n-o putem răpi decât pentru noi. Restul e treabă de lefegiu.

— În locul lui Kelemen, zise rîzînd Mihály, aş fi gelos pentru cele ce spui. După cum văd, ori Sára, ori luna și stelele ar fi trebuit să poarte un vâl mai des ca tu să nu-ți pui la îndoială cavalerismul.

— O singură dată m-am uitat la ea, observă János ridicînd din umeri.

— Și-ai fost cucerit pe dată.

— Abia i se lămurea fața în umbră ; ci, chiar cu contururile nesigure, mi s-a părut destul de frumoasă.

— D-apoi cînd ai s-o vezi ziua în odaia ei sau în mijlocul lumii.

— Voi crede că laolaltă cu ea respiră, lucrează, simte și trăiește fericirea cea cu o mie de nume.

— Te-ai făcut poet, nepoate.

— De ce nu ? Doar am avut sub ochi chipul ideal, pur al dragostei : O ! Kelemen este nespus de norocos... Și totuși, parcă mi-e milă de el, de tine, de noi toți.

János pronunță aceste cuvinte cu un glas atît de mișcător încît se vedea că-i pornește din adîncul inimii.

— Nepoate, tu ești un ins uimitor. La tine întotdeauna se arată a fi cel mai puțin motivat tocmai sentimentul de care te lași influențat.

— E vina mea oare ? oftă János. Cine a fost pe deplin scutit de presimțiri ? Cine a înțeles întotdeauna impresiile cărora li se supune sufletul nostru ? Cînd am luat-o pe Sára în șaua lui Armidor și am pornit pe valea îngustă, inima a pornit să-mi bată cu putere de parcă un mesaj profetic închis într-însa voia să răbufnească zgîlțîindu-i sălbatic zăvoarele. O ! Măcar de-aș goni pe stepele pustii ale Ucrainei, cu haitele de lupi pe urmele mele, avînd în preajmă un bordei îngropat sub omăt ai cărui locuitori păcurari n-au îndrăznit să aștepte sosirea iernii ; înaintea mea drumul neumblat și orizontul deșert acoperit de neguri : iată dorința ce-mi vibra în suflet deși în vremea asta, în brațele mele, o fată frumoasă visa despre speranțele dragostei ce prindeau să se înfăptuiască, despre o primăvară plină de trandafiri și parfum. De ce eram jertfa unei stări atît de ne-

cruțătoare? Pe cine să întreb? Cine să mă lumineze?... Când am ajuns în pădure, iar în castel a pornit să bată toba de alarmă, inima mi s-a strîns spasmodic. O! Măcar de-aș fi într-o nesfîrșită strîmtoare unde, ascunși după fiecare piatră mă așteaptă dușmani, săgeți îndreptate spre mine și moartea vicleană și unde tîlharul, rupînd și cea de pe urmă zdreanță de pe trupul meu însîngerat, privește cu desfătare cînd vulturul ce coboară îmi aude horcăitul neputincios iar eu îi aud croncănitul înfometat: această dorință se aprinde iar și crescînd ca un jind de neînfrînt mă înconjoară cu valurile ei și-mi îneacă tot sufletul. Chiar și acum, în mine freamătă simțiri uimitoare și urechile mele par să audă sporovăiala lor cobitoare. Bădie, dai crezare presimțirilor? În această zi poate începe ruina casei noastre.

— Nu pot înțelege, de ce.

— Lucrurile neînțelese de multe ori s-au împlinit.

— Ți-e teamă cumva de blestemele doamnei Tarnóczy?

— Nu m-am gîndit la asta.

— Scoate-ți gîrgăunii din cap.

— De mi-ar sta în putere. Ne-am început treaba sub semn rău. Altfel nu m-ar urmări gînduri necruțătoare. Crezi în presimțiri?

— Ești bolnav. Aventura asta te-a tulburat peste măsură.

— În zece lupte am privit moartea cu sînge rece. De ce m-ar trăda nervii acum pentru o falsă alarmă?

— Și totuși e așa. Din fericire însă am adus cu mine copită de cerb. Este cel mai bun leac pentru liniștire. Atîr-nă-ți-o deasupra inimii.

— Și oare îmi va risipi, zise János cu un zîmbet amar, gîndul ce mă urmărește că acum, știe Domnul în ce fel, am ridicat mîna împotriva propriei mele fericiri?

Tot vorbind au ajuns pînă la locul unde drumul se desfăcea în două. Unul era mai scurt dar anevoios, pe celălalt butca o și pornise înainte.

— O iau pe aici, zise Mihály, să-l pot vesti pe nenea Zsigmond de sosirea Sarei. Tu rămîi pe lîngă butcă.

— Lasă-mă pe mine să mă duc. De la mine, pe care nu m-a văzut de ani de zile, va primi poate cu mai multă cruțare cele întîmplate, chiar dacă i-ar fi neplăcute.

— De asta să nu te temi. Taică-tău se va bucura din suflet că uneltirile doamnei Tarnóczy au fost zădărnicate.

János porni în mare grabă de parcă ar fi scăpat dintr-un cerc vrăjit și pe măsură ce se îndepărta de trăsură se simțea mai liniștit.

— Cît îmi sînt de cunoscute și totuși străine trăsăturile ei ! Doar o singură dată i-am privit chipul. De ce nu de o sută de ori, mereu ? Ce m-a reținut, ce m-a atras spre dînsa ? Ferice de Kelemen ! Iubește și e iubit. Ce față uimitor de cunoscută ! Cu cine seamănă ? Cu o ființă pămînteană sau cu nălucirile din visele mele ? Nerozii ? Bietul Kelemen !... Fericitul Kelemen !

Noi nu putem lega unele de altele frînturile acestea de gîndire și simțire, iar Mikes János care le gîndise și simțise ne-ar putea veni cel mai puțin în ajutor.

XIII

Din pădure ne întoarcem în castel.

Haller Péter care, după multe scuze, luă loc alături de Judit, era un bărbat mărunt, foarte păros, blond, cu ochi albaștri. Crețurile obrazului îi erau subțiri și, tocmai de aceea, uimitor de multe. Deși nu era încă vreme rece de toamnă, purta pe trup blănuri calde cu care ar fi putut străbate fără teamă de răceală țările de baștină ale deținătorilor firești ai acestor scumpe materiale. După înfățișare părea să se apropie de șaizeci de ani, cu toate că după matricolă — fiindcă la Sibiu, în pofida tradiției, popii însemnau ziua nașterii și a botezului — abia trecuse de cincizeci.

— E animal în totul, cugetă Judit privind chipul și șuba oaspetelui.

— Rușinoasă și temătoare femeie, gîndi tot atunci Péter, băgînd de seamă tulburarea amfitrioanei.

— Chiar dacă zîmbește, se strîmbă, socoti Judit.

— Trăsăturile ei fac o plăcută impresie, observă în sinea lui Péter.

— Trebuie să fie groaznic de bătrîn, își închipui amfitrioana.

— E încă foarte tânără, reflectă oaspetele.

— Măcar de n-ar vorbi prea mult ! suspină Judit.

— Trebuie să fiu comunicativ ca s-o scot din candida ei tăcere, fu de părere Péter.

— Stau ca pe ace cîtă vreme rămîne lîngă mine, se în-
ciudă amfitrioana.

— Mă simt bine în preajma ei căci îmi pare a fi deschisă
la fire, zîmbi oaspetele mulțumit de starea în care se afla.

— Vulpoiul rînjit vrea pesemne să se intereseze de Sára,
încremeni Judit.

— Femeia asta cu expresie sinceră ar putea să-mi dea
informații mai adevărate asupra jupîniței, decît mama ei,
medită Péter.

— Ce să fac dacă mă întreabă ? Prefăcătorie și tăgă-
duială, ajutați-mă ! se rugă Judit.

— Oare să o întreb ? Am s-o iau cu binișorul, hotărî
Péter.

Din pricina acestor gînduri emise pentru uz propriu, la
începutul conversației nici una din părți n-a pus în circu-
lație prea multe idei sau cuvinte.

Impresia pe care Haller Péter i-o făcuse doamnei Ná-
prádi — după cum vedem — era cu totul nefavorabilă, deși,
dacă frumoasa văduvă l-ar fi cunoscut în alte împrejurări,
fără îndoială că ar fi observat îndată expresia jovială și
blîndă care scâldea în lumina cordialității trăsăturile nere-
gulate și lipsite de orice virtuți mai înalte, în așa măsură,
încît sub vraja împăciuitoare a acestei străluciri sufletești,
nu erau greu să uiți formele nedesăvîrșite și displăcute ale
trupului de țărîină.

În schimb, impresia pe care doamna Náprádi i-o fă-
cuse lui Haller — după cum iarăși am văzut — fusese deo-
sebit de favorabilă, deși, dacă tulburarea sfielnică a bătrî-
nului domn n-ar fi explicat timiditatea amfitrioanei pro-
dusă de cu totul alte cauze și ar fi cunoscut-o în dispoziția
ei obișnuită, cu tot optimismul lui de mari proporții, și-ar
fi închipuit-o afectată și cochetă și din pricina acestei idei
preconcepute ar fi simțit poate față de ea o antipatie și o
rezervă greu de învins.

În viață, atît prietenia, cît și antipatia ni se construiesc
de multe ori pe asemenea temelii și ne-am blagoslovi soarta

dacă dragostea, mai ales, n-ar avea o aplecare deosebită spre a-și alege erorile drept podoabă a iluziilor sale. Acestea însă le menționez doar în paranteză.

Sînt firi la care primele impresii sînt întotdeauna hotărîtoare ; la Haller, în mod particular, ele erau hotărîtoare numai dacă erau plăcute. Impresia proastă o îndepărta curînd din suflet, iar după cea bună, nu mai lăsa să se strecoare altele rele.

Simțirea lui Judit urma o rînduială și mai scăzută decît cea a minții sale. Își păstra cu încăpăținare ori uita ușor prima impresie. Avea antipații nemotivate pe care nu le putea învinge și avea altele transformate de timp și de situațiile schimbătoare în dragoste, așa cum, într-o anume apă minerală, în locul minereului ieftin aruncat în spumele ei, se depune unul mai nobil.

Deosebirea dintre firea amfitrioanei și cea a oaspetelui său am amintit-o aici pentru cele ce se vor întîmpla mai încolo. Iar acum, să-mi fie îngăduit a mă reîntoarce la cele două jilțuri în care ședeau Haller și Judit.

— Am adus o grămadă de salutări de la nepoata Rebekka, zise Péter, începîndu-și de departe iscodirea.

(— Hm ! nepoata lui este bătrîna doamnă Tarnóczy. Ce să spun, strașnic pețitor ! Oare cu cît o fi mai în vîrstă decît cumnată-mea ? Poate numai cu pușinii ani de cînd Sára există pe lume.)

Acestea erau cu aproximație gîndurile ce roiau în capul Juditei în vreme ce zîmbea. De altfel, după buna dreptate, putea să-i zică și mătușă mărutei doamne, fiindcă el mai era în fașă pe cînd ea mergea de-a bușilea pe covor.

— Nepoată-mea de multe ori mi-a amintit de frumoasa văduvă, continuă Haller.

— Ah ! oftă Judit îmbujorată.

Sîngele îi fugise în obraji ca unei fete de șaisprezece ani.

— Cîtă nevinovăție ! gîndi Haller.

— Îmi închipui de cîte ori m-a bîrfit cinstita cumnată ! imputa în sinea ei Judit, ci neîntemeiat, fiindcă doamna Tarnóczy era o calomniatoare mai înțeleaptă decît să zugrăvească în culori neprielnice unui viitor pețitor pe cea căreia i-a încredințat fata.

— Nepoată-mea regretă din inimă că vă deranjează cu lipsa ei, din întîmplare, prelungită.

— Întârzierea ei este o adevărată bucurie pentru mine. Judit rostise aceste cuvinte cu toată sinceritatea.

— Nepoata speră că zilele acestea chiar va putea porni spre casă.

— Ah !

Suspinul porni și el sincer dar fără voce de pe buzele Juditei.

Haller își privi cu fața radioasă amfitrioana așezată lângă dînsul, fiindcă acel „ah !“ destul de pătrunzător îl convinsese că Judit o iubea nespus pe Sára și că această femeie de treabă îi merită simpatia ; căci altminteri, apropierea clipei despărțirii de fată nu i-ar produce o durere greu de tănuit.

— Cred că nici jupînița Sára nu s-ar despărți ușor de iubita ei mătușă în care și-a găsit cea mai credincioasă prietenă.

(— Oare aceste cuvinte ascund o aluzie ? Oare nu m-am trădat prin agitația mea ? De ce a adus vorba despre despărțire ?... Poate că bănuiește ceva ? gîndi Judit.)

— Nu există o scenă mai plăcută decît două femei ce se încred una într-alta și neapărat se sprijină reciproc, continuă Haller.

(— Poate că iar face vreo aluzie ! se frămîntă Judit.)

— Fiecare își ascunde tainele în inima celeilalte ca într-un sipet mai sigur decît cel propriu. Sînt temătoare cînd e vorba de propriile lor treburi, în schimb sînt curajoase cînd trebuie să facă ori să jertfească ceva pentru prietena lor.

(— Am încurcat-o de tot ; ăsta bănuiește ceva ! socoti Judit.)

— Între noi, zise neliniștită, jucîndu-se cu evantaiul, asemenea legături intime cu greu s-ar putea naște, deoarece Sára este, ca să zicem așa, un copil, pe cînd eu... sînt văduvă de multă vreme.

Frumoasei amfitrioane îi fu greu, ce-i drept, să facă aluzie la vîrsta ei, dar își înfrînse vanitatea.

— Știm, continuă ea, că prietenia se arată de obicei între ființe de aceeași vîrstă.

— Dar și domnia-ta ești tînără.

— Chiar dacă nu fac parte dintre venerabilele matroane, anii care mă despart de Sára sînt destul de mulți.

— Diferența de vîrstă are adesea mai puțină influență în dezvoltarea simpatiilor decît ni se pare.

— În această privință, răspunse Judit, totul depinde de genul simpatiilor.

— Ba și de firea persoanelor, remarcă Haller. Nepoata-mea Sára are o judecată serioasă.

— Firea îi este mai copilăroasă decît vîrsta, spuse Judit.

Haller își cercetă cu voioșie vecina.

(— Acum voi afla totul de la această femeie sinceră, gîndi el.)

(— Fac prinsoare că ghiujul de pețitor a simțit un cuțit în inimă și totuși face o mutră amabilă, socoti Judit.)

— Eu mi-o inchipui pe nepoata Sára ca pe una cu simțire adîncă, spuse Haller.

— Este veselă, vioaie și, cum ea însăși este amuzantă, îi și place să amuze, remarcă Judit.

— Se spune că-i religioasă, aduse vorba Haller.

— Poate să devină la bătrînețe. Dar acum îi place să danseze, să cînte, să se îmbrace.

— Este o femeie de casă ? întrebă Haller.

— Ar putea să aranjeze o casă cu un gust excepțional. Ci dacă o să dea peste un soț zgîrcit, n-o să aibe prilejul să-și dezvolte spiritul poetic și întreprinzător, întocmai ca acum. (Și cu asta l-am înțepat.)

— Atunci se va acomoda după condiții, zise Haller.

— Sau va acomoda condițiile după sine, grăi Judit.

— Hm !

— O femeie frumoasă și înțeleaptă, dacă este încăpățînată și hotărîată din fire, multe poate săvîrși, adăugă doamna casei privind cu un surîs ironic la bătrînul oaspete pe ale cărui buze fluturase acel „hm“ cu multe înțelesuri.

(— Cam așa mi-o închipuisem pe nepoata-mea Sára, gîndi Péter, și totuși maică-sa voia să mă încredințeze dimpotrivă. Spunea mereu că este serioasă, retrasă, cucernică și nu iubește deșertăciunile lumești. Ca și cum, negreșit, o tînară fată trebuie să facă pe sfînta.)

(— I se cam taie bătrînului pețitor pofta de însurătoare, se bucura Judit în sinea ei, plimbîndu-și cu plăcere ochii asupra feței strînse în crețuri adînci a oaspetelui picat la vreme atît de nepotrivită.)

Clipa de tăcere care se lăsase fu întreruptă de bătrînul valet al lui Haller care aducînd un sipet îl împinse în fața stăpînului său, îl deschise și scoase din el o minunată besactea cu giuvaeruri.

— Dar cartea de rugăciuni ?

— E aici, magnifice doamne.

— Și stofele ?

— I le-am predat cameristei jupîniței.

La aceste cuvinte obrazul Juditei deveni palid.

— Scrisoarea ? întrebă Haller.

— Mi-a luat-o magnificența ta, întrucît promisese s-o ducă personal.

— Totul e pierdut, gîndi acum Judit.

După ce valetul plecă, Haller se întoarse spre jilțul în care frumoasa văduvă stătea într-o stare nu prea de invidiat și-i spuse cu privirea veselă :

— Sper că nepoată-mea Sára va fi plăcut surprinsă de grija ce-i poartă mămica ei.

— Mai cu seamă că nu se aștepta la asta, zise Judit. (În afara cărții de rugăciuni, celelalte daruri ori nu sînt de la cumnată-mea, ori stofele sînt pînze țesute în casă iar în cutia cu bijuterii sînt pietre mai false decît lacrimile celui fățarnic.)

În timpul acesta Haller deschise cutia împodobită cu mărgăritare, dar pe cînd își ținea mîinile pe zăvoare și i-o întindea Juditei s-o vadă, aceasta avu prilejul să-și arunce ochii pe degetele lui uscate și noduroase.

(— Ce mîină vrednică de un evreu ! gîndi. Pare că pielea s-a lipit de oase de-a lungul unui veac de cămătărie. Și ce piele ! Pergament galben scos de pe tăbliile vechilor cărți. Dar apoi oasele ! Nici cea mai uitucă femeie nu și-ar putea lega atîtea noduri pe batistă ca să-și amintească de comisioanele din tîrg.)

— Ah, este un frumos colan vechi de aur, vorbi ea uitîndu-se acum și la bijuterii. Un ac cu strălucire limpede. (Să fi înnebunit cumnată-mea ? !) Pandantivi fini cu vechi pietre orientale. (Oare e în stare cărpănoasa doamnă Tarnóczy să facă atîta risipă ?) O pereche de brățări din monede romane. (E limpede că toate acestea le-a strecurat ghiujul de pețitor în dar, pe lîngă cartea de rugăciuni.) O ! Asta-i cea mai strălucită diademă cu care pot merge la

logodnă numai fiicele unice ale celor mai bogați castelani. (În vistieria cărui prinț indian pot fi atâtea scumpeturi care la nuntă să facă un obiect de invidiat din mîna lui Haller Péter? Poate că și marele mogul, în a cărui țară copiii de pe uliță azvîrle unii în alții cu aur curat, e prea sărac pentru asta). — De abia aștept, zise Judit, să-i pot înmîna Sărei darurile de la maică-sa. Eu însămi am să i le încerc pe toate, începînd cu rochiile. Și ne vom ruga împreună din cartea de rugăciuni trimisă, pentru îndelunga viață a mamei iubite. (Încă înaintea zorilor voi fi în drum spre Sibiu. Cutia cu giuvaeruri rămîne la bătrînul pețitor. A întîrziat cu ispitele. De altminteri, de la strălucirea lor rece n-ar fi luat foc inima Sărei. Pentru asta e nevoie de razele calde și magnetice ale ochilor și nu de sclipirea rubinelor și tremurul apelor din olmazuri.

În timp ce Judit vorbea despre înmînarea bijuteriilor, Haller se înclină cu un zîmbet îndatoritor.

— Și o rog pe domnia ta, zise, atingînd mîna frumoasei văduve, să binevoiască a-i duce nepoatei Sára complimentele mele, înștiințînd-o că i-am adus de la maică-sa scrisoare și vești pe care se cuvine să i le înfățișez numai ei.

— Iertare, dar ca gazdă, mai înainte trebuie să mă uit nițel pe afară. Suita este de bună seamă ostenită de drum. Dorește să se înviioreze și să se odihnească. (Zău că nu-mi pasă dacă stau flămînzi și însetați pînă mîine dimineată. Dumnezeu, unde mi-e capul? Haller nu se va clinti de aici pînă nu va iscodi totul. Ah! Nu-i pot trimite ispravnicului scrisoarea. Trebuie să-l caut pe chelar. S-a făcut ora zece. Înainte de trei nu prea poate ajunge aici butca mea. Pînă atunci am să trec prin toate chinurile morții. Ce zi nefericită! De n-ar observa Jutka ceva! Cît de bine că din cauza mîinilor ei murdare am trimis-o din camera de serviciu la bucătărie.)

Judit ieși repede din odaia de primire, iar Haller Péter rămase singur.

Stînd în jilțul său, cugetă multă vreme la însușirile atrăgătoare descoperite în caracterul doamnei Náprádi.

— Este timidă, sinceră, nepărtinitoare. Dacă o privesc, se înroșește pînă la rădăcina părului, ca o școlăriță. Și cît de departe a fost de elogii și defăimări cînd a fost vorba de Sára.

După aceste impresii, alte lucruri începură să-l absoarbă pe ocupantul jilțului.

— Am făcut bine, gîndi, că n-am restituit la mîna doamnei Tarnóczy — ruda cea mai apropiată — zestrea soției răposatului meu frate, grevată cu o sumă considerabilă, decît cu condiția ca odoarele să-i fie dăruite imediat Sărei.

— Zadarnic vrea nepoata, chibzui el mai departe, să mă facă a crede că fata ei se îngrozește mai mult de mărgelele de coral ca de picăturile de sînge improșcate pe gîtul ei și că urăște lumea. De ce-ar urî-o ? Cu ce să-i fi supărat lumea sufletul ei tînăr și nevinovat ! Și ce-aș putea să nădăjduiesc eu de la o femeie căreia, din cauza averii și poziției mele sociale, nu i-aș putea oferi o compensație pentru vîrsta ei tînără care la mine s-a dus de mult, pentru frumusețea ei pe care eu n-am avut-o niciodată ? Ori să se îndrăgostească de ridurile mele ? Ar fi ridicol să doresc mai mult decît prețuire. Slavă Domnului, prin economiile mele am ajuns la o situație care-mi îngăduie să-i satisfac nu numai plăcerile, ci și capriciile. Lasă să strălucească, să se bucure... Ar fi însă o josnicie să presupun ceva rău despre dînsa. Și de ce m-aș crede nevrednic de încredere, afecțiune, atenție și puțină stimă ?

În acel moment intră Judit și se anunță cina.

În capul mesei, după obicei, ședea numai amfitrioana.

În dreapta luă loc bătrînul consilier, iar scaunul de lîngă el rămase gol.

Tacîmurile deosebite, suportul de cuțit și paharul ceva mai mici arătau că locul gol este al stăpînei casei.

— Sára întîrzie, îi șopti Judit lui Haller. Nu e de mirare căci se simțea rău. Mă duc s-o văd.

— Ce femeie delicată și sensibilă, se duce ea însăși, gîndi Haller.

Peste cîteva minute Judit se întoarse ; fața ei mîhnită miza pe un mare efect.

— Are o durere de cap cumplită, biata mea Sára. A fost nevoită să se culce.

— De mult i-a început durerea ?

— Doar acum, însă e insuportabilă. Se vaită întruna.

— Poate am cum s-o ajut, zise Haller cu modestie. Zakariás, te rog scoate-mi farmacia de voiaj.

Valetul ce sta la spatele stăpînului său porni spre ușă.

(— Și sluga lui are mutră de evreu. Numele, cel puțin, îi este suspect. O fi priceput la doftoriceli și poate că și bătrînul domn e încercat în astfel de treburi. Alt necaz pe capul meu, gîndi Judit.)

— Durerea Sărei va trece de la sine pînă mîine dimineață dacă se odihnește în liniște. La așa ceva somnul e cea mai bună doctorie.

— Dar dacă nu poate dormi ?

— Cînd am fost la ea, avea ochii închiși pe jumătate.

— E semn de oboseală nervoasă care nu-ți permite să adormi.

(— Cerule ! ăsta e-n stare să se ducă cu fleacurile lui de doctorii pînă în dormitor. Din fericire, am încuiat ușa.)

Valetul aduse o lăcriță bondoacă iar Haller, întrerupîndu-și masa, începu să caute printre o mulțime de șipuri.

(Dumnezeu n-a creat niciodată alt oaspete mai neprielnic ca ăsta. Așteaptă tu, o să te-mbolnăvesc eu pe tine.)

— L-am găsit, zise Haller. E un leac deosebit de bun. Două picături pe o bucățică de zahăr ajută pe loc.

Judit, luînd în mînă sticla ce i-o întinse el, o puse sub ochi și o cercetă la zarea lumînării.

— E o doctorie de preț, șopti, simulînd o expresie copilărească. Soțului meu îi folosea întotdeauna fiindcă el... era fericit.

Haller o privi întrebător.

— E ușor să vindecii o durere de cap care n-are nici o legătură cu inima, continuă Judit oftînd ușor.

— Cu inima ? se miră Haller.

— La urma urmelor, de ce n-ar avea inimă o fată de nouăsprezece ani ?

Haller luă doctoria și părea că mîna îi tremură pe cînd o pune la loc în lăcriță.

— Oare dragostea e un păcat ? Sau poate ar merita muștrare încăpățînarea care nu recunoaște dreptul la dragoste?... Dar rog pe domnia ta să binevoiască a lua din pulpa asta frumoasă și fragedă de cerb. Frunza de dafin și rozmarinul îi dau un gust deosebit... Biata Săra, uneori lăcrimează pînă la miezul nopții. Și totuși va da ascultare maică-si.

— Dar maică-sa o silește să-l uite pe acela pe care-l iubește ? întrebă Haller cu glasul sugrumat.

- Asta n-ar fi nimic.
- Atunci ?
- Pesemne îi cere să se mărite cu cel pe care...
- Pe care nu-l iubește, întregi Haller.
- Nici asta n-ar fi mare lucru.
- Prin urmare ?
- Pe care-l urăște. (Asta n-a fost înțepătură de ac, ci izbitură de pumnal.) Ah ! Ce-am dat în vileag ? Mă pot încrede că vei ține taina ?
- Haller strînse cu căldură mîna vecinei sale și se uită adînc în paharul pe care tocmai voia să-l ridice la buze dar îl puse iar pe masă cum nu se cuvenea.
- Domnia ta ești îngerul meu păzitor, spuse mișcat.
- Am fost prea necruțătoare cu el, gîndi Judit, lăsîndu-și privirea în pămînt.

XIV

Zakariás se duse la Jutka să-i ceară o încălzitoare de pat căci așternuturile proaspete scoase din cămara cu albituri erau reci iar stăpînul lui voia să se culce.

În încălzitoarea cu margini largi ce se luau la întrecere cu o roată de moară mai micșoară, pe care camerista, coborîta la rang de servitoare, i-o înmîină după ce o curăță cu un mănunchi de coada calului, Zakariás ar fi putut încărcă destui cărbuni aprinși din bucătărie unde multă vreme după cină mai trosneau butucii de fag și stejar ; el însă — după cum vom afla mai tîrziu — avînd înalte planuri diplomatice, socoti mai potrivit să culeagă din căminul odăii servitorilor, una cîte una, bucățile de cărbune ce mai păstrau un pic de căldură și, fiindcă erau pe jumătate stinse, să le atîțe cu suflarea lui. Cu mijlocul acesta, așternutul putea să rămîină multă vreme la temperatura neprielnică oaselor reumatice, iar Haller Péter în jilțul vechi de la picioarele patului.

Deși uneori reveria dinaintea culcării este mai plăcută chiar decît visele feerice, iar nălucirile regizate ne dau mai multă desfătare decît cele al căror zbor scapă puterii noa-

stre, nu putem spune totuși că Péter, căzut pe gânduri lângă pat, n-ar fi schimbat bucuros, fie și cu un sforăit plin de coșmaruri, reflecțiile melancolice care puseseră stăpînire pe dînsul.

— Mulțumire, oftă, mulțumire și recunoștință ție, cerele îndurător și ție, femeie sinceră care prin cuvintele tale fățișe m-ai prevenit asupra prăpastiei pe marginea căreia pășisem cu capul năuc de lunatic! Sára este, așadar, îndrăgostită. Iubește, își udă obrazii cu lacrimi ce curg în taină, ea iubește, durerea din suflet îi îmbolnăvește trupul, iubește, se închide în odaia ei poate numai morții deschizîndu-i bucuroasă ușa zăvorîată, iubește fierbinte, iubește cu disperare iar maică-sa, care știe asta de mult, spunea că inima îi este liberă, și de ce? Fiindcă bătrînul Haller Péter este îndeajuns de smintit ca s-o creadă, ori de ajuns de lipsit de caracter ca să simuleze că o crede. Așa, așa! Haller este lipsit de caracter. Doar de asta are el mutră pe jumătate de maimuță, frunte îngustă, păroasă, ochi cu luciri sălbatice, gură mare, lătăreață. Obrazul e oglinda sufletului. El este lipsit de caracter! Și de ce n-ar răpi-o pe Sára de la iubitul ei, pactizînd cu maică-sa? Ce răpire? Doar tîrg. De ce Haller Péter să nu-și procure cu banii săi o fată sănătoasă, frumoasă, tînără ca să aibă la casa lui nu numai cai, ogari, covoare, cupe, picturi, gravuri, statui de piatră, ci și femeie cumpărate cu preț ridicat. Cui nu-i place tîrgul, să vină și s-o momească pe doamna Tarnóczy dînd mai mult. Péter e lipsit de caracter, și dacă iubitul ei i-a promis fetei fericire, de ce n-ar spune: să-și toarne aur din promisiune și să vină cu comoara lui la mezatul ce se cheamă pețit ca să se întreacă cu dînsul dacă poate? Așa, așa! Haller Péter să înșele sau să fie înșelat. Cine ar căuta la el simțul demnității și onoarei? Hm! El este jumătate maimuță. Cu fruntea îngustă, păroasă, cu gura lătăreață.

Atunci, cu nodul, mai mare decît celălalte, al inelarului își șterse o lacrimă subțirică și sfiicioasă care se oprise pe muchea nasului de parcă se îngrozea să meargă mai departe.

— Sînt blestemat, își continuă el ideile întunecate și aspre. Odinioară eram un tînăr fără avere și cea pe care am iubit-o s-a măritat cu un bătrîn fiindcă bătrînul avea bani. Mai tîrziu, am ajuns un bărbat cu o moștenire bogată

și cea pe care o iubeam de data asta s-a măritat cu un cerșetor fiindcă cerșetorul era tânăr. Și erau atît de prăpădiți bătrînul ce mă învinsese cu averea și tînărul ce mă învinsese cu anii lui, încît m-am rușinat să-mi arăt dragostea. M-ar fi luat lumea în rîs pentru rivalii mei. Blestem pe capul meu ! Oare taică-meu a spurcat sacrul pat conjugal cu vreo țiitoare desfrînată ori maică-mea a botezat o corcitură ? Sînt oare un plod impus femeii prin înfricoșare ori bărbatului prin înșelăciune, sau sînt un pui de cuc în cuib străin, ca din toată patima mea cheltuită fără împărtășire să n-am parte niciodată, măcar de durerea nefericirii ? Pe care din liniile mele a fost pusă pecetea lui Cain ce m-a lipsit chiar de lacrimile unor dezamăgiri mai nobile ? De ce nu pot spune niciodată, fără să născocesc cu nerușinare, că a existat vreo inimă de femeie care măcar un an, o lună, o zi, o lungă clipă fermecată a bătut numai pentru mine iar după aceea a fost ademenită de altul ? Cui i-aș putea striga pe drept : tu m-ai înșelat ? Ah, mai bine să te înșele de o sută de ori decît să nu fii iubit niciodată !... Tinerețea și vîrsta bărbăției mi-am petrecut-o în aspre lipsuri. Mi s-a spus că, jude fiind, apăram dreptatea, că în calitate de membru al guvernului ocroteam cauza celor oprimați și numeroase familii îmi datorează fericirea lor. Dar s-a întors oare asupra mea măcar un strop din fericirea ce am dăruit-o ? O, cît ar fi de ușor să te îndoiești de providență ! Oare nu apasă un blestem asupra-mi ?

În mijlocul acestor gînduri amare Haller începu să-și scoată îmbrăcămintea. Blănurile scumpe și împodobite s-au desfăcut de el, iar ceea ce a rămas fără învelișul lor arăta un trup și mai veșted decît s-ar fi putut bănuî.

— Bătrînețea m-a ajuns înainte de vreme, își țesu mai departe cugetările în timp ce se dezbrăca. Iar acum sînt descris ca un om rece, lipsit de simțire, ce n-a avut aplecare spre vreun păcat, nu s-a lăsat tîrît de vreo patimă, n-a fost amețit de vreo ispită și astfel, deși fără meritul lui, este aproape singurul bărbat care, îmbătrînind în funcție publică, nu poate fi pus sub acuzare sau ponegrire. Aceasta este părerea ce s-a format despre mine. Și de ce aș sili eu lumea să-și pună palma pe inima mea și să vadă : oare nu bate mai tare ? Lasă dar să fiu rece ! De ce n-aș renunța la drepturile pe care ți le dă simțirea și cărora nu le-am

luat niciodată folosul ? De ce să doresc a fi iubit ? E destul dacă sînt stimat. Iar mie îmi trebuie o soție. Mă ucide singurătatea aspră, lipsa unui cămin. Și interesele mele familiale mă îndeamnă să mă însor. Și de ce n-aș cere-o pe Sára de nevestă ? E nevoie oare să aibă toate însușirile închipuite de maică-sa numai pentru motivul că un soț bătrîn le-ar crede potrivite la o soție tînă ? De nu i-ar fi prinsă inima și de n-ar simți dezgust față de mine — iată gîndurile cu care am venit aici. Și ce aflu ? Că Sára iubește pe altul, iar de mine i-e scîrbă. Cerule ! Cu ura te poți lupta, scîrba însă e de neînvins. Și eu dacă, doar atingînd-o cu degetul o pot face mai nenorocită decît un ciumat, să-i întind cu toată mîna supliciul ? Poate că m-a rănit de moarte fiindu-i silă de mine ? Să fi invocat ea vendeta ? Să o aleg oare de soție după cum dorește maică-sa ? Sînt oare păgîn ca arabul, însetat de sînge ca hiena, animal ca omul senzual, ori o neînsemnată mașină de calculat ca egoistul ?... Îi e silă de mine ! Acest cuvînt face să încremenească fibră cu fibră inima mea ce nu s-a răcit încă... Îi e silă de mine ! Nu sînt eu oare creștin ? Ah ! Sărei îi e silă de mine ! O voi face fericită. Dar cum ? De ce să-mi fac griji dinainte ? Se găsesc destule mijloace. Doar aici nu e vorba de fericirea lui Haller Péter ! Și dacă îmi va datora cumva mie norocul vieții sale ?... Ci, las' să-i fie și atunci silă de mine !...

Zakariás intră cu încălzitoarea de pat și-și găsi stăpînul pe jumătate dezbrăcat, cu o înfățișare ca a umbrelor de pe imaginile de demult care așteaptă tremurînd pe malurile Styxului ca luntrașul Charon să le treacă în lumea cealaltă.

Punînd scufia de noapte și halatul cu pătrățele albe pe brațul jîlțului, Zakariás se apucă metodic de încălzirea patului fără să se grăbească, fără să zăbovească, ca și cum Haller nici n-ar fi fost în odaie și ar fi trebuit să-l cheme cînd va termina.

Pînă cînd destoinicul valet își va îndeplini îndatoririle, ne rămîn cîteva minute să-l bîrfim nițel și pe dînsul.

Haller Péter îl considera pe Zakariás un caracter excepțional și era convins că printre aristocrații maghiari nu e nici unul într-o situație atît de fericită să aibă un slujitor de nădejde, credincios și inteligent ca al lui. Zakariás nu se bătea, n-a spart nici o sticlă din cauza superficialității, nu era lacom iar banii puteau să rămînă din partea lui pe veș-

nicie în locul în care au căzut. Nu-i ridica, nici ca să-i ascundă, nici ca să-i predea. Iar această trăsătură de caracter îl îmbrăca într-o culoare specifică, într-o platoșă filozofică în așa măsură încît uneori îi evoca lui Haller pe acei filozofi greci care, ca Empedocle, au ajuns sclavi deși ar fi meritat ca stăpînii lor să le scoată încălțăminte. Însă nu există muritor fără scăderi și Haller fu nevoit să recunoască o slăbiciune — cu care, de altfel, se împacă repede — a valetului său. Era vorba anume, că lui Zakariás, dacă se afla numai cu domnul său și mai ales dacă trăgea nițel la măsea, îi plăcea să rostească monologuri care, de fapt, nu erau adresate nimănui, ci serveau doar la ușurarea muncii — cum le servea secerătoarelor cîntatul sau calfelor fluieratul; totuși, adesea ele sunau ca și cum ar fi mustrat sau ocărît pe cineva. În afara acestui călcîi al lui Achile, Haller n-a putut găsi nimic vulnerabil în vrednicul său valet, cu toate că trăiau sub același acoperiș de cel puțin zece ani.

Mărta doamnă Tarnóczy însă — fiindcă femeile, da, au în general ochi foarte pătrunzători — încă în scurta vreme petrecută la Sibiu descoperi în caracterul lui Zakariás amănunte despre care Haller nici nu visase. Și, ca să nu vorbesc de altele, voi aminti doar că, după doamna Tarnóczy, valetul lat-bucălat, de culoare brună-galbenă, cu umblet domol, vedea totul, afla totul și dregea totul dacă voia; dar fără motive suficiente nu se lăsa convins să vrea. Îl mulțumea să știe, chiar fără să informeze, atunci cînd informația nu aducea vreun folos. Taina o ținea bucuros în sînul său — căci pieptul îi era destul de larg, un adevărat hambar față de celelalte piepturi-sipete; dar nu se poate spune că n-ar fi fost gata să-i dea drumul, pe lîngă răscumpărarea cuvenită. Tainele pe care punca stăpînire le considera prizonieri de război care, ori să stea în fundul închisorii, ori să-și plătească cu bani buni întreținerea și paza. La început acești bani buni au pus-o pe gînduri pe doamna Tarnóczy fiindcă îngreuiau folosirea însușirilor descoperite la Zakariás; dar pînă la urmă, mărta doamnă ajunse la fericita idee, că în loc de taleri, îl poate compensa și cu protecție și apoi cu greu ar putea să-i facă valetul atîtea servicii cîte să nu reușească a i le plăti cu una sau alta prin chibzuitul dar milostivul Haller. Și Zakariás recunosc

temeinicia părerii doamnei Tarnóczy și din clipa aceea deveni, și pentru dînsa, valet, secretar și om la toate.

Cînd Haller Péter trebui, așadar, să meargă în întîmpinarea principelui și vru să mîie în castelul din Sînzieni, doamna Tarnóczy îi încredință lui Zakariás multe scrisori secrete.

Și cum să n-o facă? Doar măritei doamne îi ședeau la inimă Judit, Sára și întreaga gospodărie din Sînzieni.

Ea era zgîrcită și totuși s-ar fi simțit nenorocită dacă acasă nu s-ar fi întîmplat nici o pagubă și dacă nu s-ar fi putut plînge că îndată ce-și scoate piciorul pe ușă, toate se întorc cu susul în jos. Era cucernică și credincioasă, ci poate s-ar judeca și cu cerul și nici cele mai violente din blestemele lui Iov nu i s-ar părea nedemne de buzele ei dacă s-ar dovedi că, începînd cu fata ei și pînă la slujnica de la bucătărie, nici un suflet n-a săvîrșit vreo faptă pe care să n-o poată muștra sau să n-o poată osîndi aspru ca una ce este contrară legilor lui Dumnezeu.

Avea nevoie, prin urmare, de fapte care să-i alimenteze atît mîniile lumești cît și cele sfinte. Judit nu i-a scris nici o scrisoare. Sára a înștiințat-o doar asupra situației suspecte că este fericită și că mătușica îi face multe bucurii. Iar cea de a treia persoană știutoare de carte, vechilul adică, i-a scris despre secerișul bogat și semănăturile de toamnă izbutite și nici în treacăt nu s-a plîns de vechiul său rival, intendentul, ceea ce pare să fie o împrejurare foarte îngrijorătoare și poate lăsa să se presupună chiar și o uneltire sau un complot în toată legea.

Într-un cuvînt, doamna Tarnóczy l-a încărcat cu atîtea comisioane pe Zakariás ce iscodea încet dar sigur, încît el trebui să întîlnească fiecare slujitor și avu destule de auzit.

După atîtea știri, ne putem întoarce la patul cald în care era culcat Haller cu scufie de dormit dublă și cu halat alb de bumbac.

El își destinase membrele, își trase cuvertura pînă-n gît și dacă nu l-ar fi supărat gîndurile ar fi ajuns într-o situație apropiată de somn.

Zakariás strîngea veșmintele dezbrăcate, începînd cu cizmele cu pinteni de argint fără creastă, ca să le curețe, înlocuindu-le cu altele bucată cu bucată. Între timp — ca o pisică ce toarce — își porni monologul căruia Haller (fiindcă

ne obișnuim cu toate) la început nu-i dădu pic de atenție, dar cu atît mai multă îi dădu mai tîrziu din cauza conținutului nou și interesant al acestuia.

— Foarte mulțumesc pentru o glumă ca asta, zise vorbitorul cu sine însuși. Afară-i larg, înăuntru-i strîmt ; ni se spune la poartă. Auziți, jupînilor ! Poate să fie și un pețitor printre noi. Luați-o cu binișorul... Ce să facem noi cu pețitorul ? Unde e fata ? Hahaha !... Bună glumă. O să rîdă de ea și mărita doamnă. Căci mărita doamnă e voioasă. Chicotește întruna ca o codană... Unde ai ascuns-o, domnule ginere pe Sára ? Hehe ! Doar ți-e cu știință pe unde uguie, hihih, turturica îndrăgostită ?

În timpul monologului Haller Péter își sprijini brațul pe pernă. — Slugă bună, și tu ai tras la măsea ! gîndi el. Nu-i nimic și așa se întîmplă rar.

— I-am adus daruri nepoată-mi, uite, iute !... E bolnavă, săraca ! O doare capul... Foarte mulțumesc. Frumoasă durere de cap !... Ochii îi lăcrimează... Dar unde ? În castel sau în altă parte ?... Gura îi oftează... Dar dacă totuși nu oftează, dacă rîde sau face altceva ? Cine știe ? Ar fi bine înainte de toate să cercetăm : oare unde și cu cine o doare capul și i se înrouează ochii ? E unchi, mătușă, cumătru, cumnată ori nici una, nici alta ? Dacă nu e, decît aproapele ei ? Și ce spune despre asta mămițica ?

Cînd ajunse cu monologul pînă aici, Zakariás se retrase spre ușă ca să-și lase stăpînul să doarmă în liniște.

Péter însă ședea acum în pat drept ca lumînarea și-l întrebă uluit :

— Vi s-a dat de cină ?

— Mai mult decît se obișnuiește în castelul ăsta.

— Dar vinul a fost destul ?

— O vadră mare și încă ceva pe deasupra.

— Este cu neputință, gîndi Péter, ca dintr-o porție atît de moderată să se fi îmbătat întreaga suită. Nu era ceva în vin ?

— Floare de pucioasă și șmeag de bute.

— Alea nu te amețesc, numai dacă se amestecă în vin puțină ciurăfaie sau plesnitoare. Și cine vi l-a adus din pivniță ?

— Nu l-a adus chelarul, spuse Zakariás, bucuros că iar a venit vorba despre un subiect potrivit în monolog. Alei,

chelarul e un flăcău strașnic, mormăi, punându-și piciorul drept peste cel stîng apoi, ca să mai schimbe, pe cel stîng peste cel drept. Chelarul e băiat fercheș. E bun de vizitiu, de valet, de secretar, de toate. Acum s-a dus în taină după butcă. — Domnule administrator, dă-mi drumul să ies... De ce, băiete?... Sînt trimis de doamna Náprádi... Poți pleca și mîine de dimineață, băiete!... Trebuie să mă întorc încă în noaptea asta cu trăsura... De ce, slugă bună?... Fiindcă cineva se pregătește de drum... Cine să se pregătească?... Dacă jupînița Sára a plecat, atunci jupîneasa Judit?... Ți-ai pierdut capul, făt-meu, undeva la cepul butoiului, nu ți l-ai adus cu tine... Nu șugui, nene ispravnicule, mi-e de grabă... Nu-ți dau drumul... Atunci o înștiințez pe jupîneasă... Stai! Și cu adevărat trebuie să te duci?... Iată scrisoarea... Vai de mine, slugă dragă, mare dandana! Și ce va zice mîine dimineață magnificența sa domul Haller cînd va băga de seamă că a rămas de capul lui în castel?... Nu-i chel ca să nu se poată lua cu mîinile de păr... Dacă ar fi evreu s-ar îmbrăca în sac, dacă ar fi turc, și-ar tîrî cinstita barbă prin țărîină, fiindcă, fătul meu, asta-i o mare dandana... Noapte bună, nene ispravnicule!... Hopai, hop... Chelarul a plecat în galop. Mărta doamnă o să-i mulțumească frumos.

La aceste cuvinte, Péter își lăsă jos din pat amîndouă picioarele și le înfundă în largile cizme galbene de parcă jumătate din reumatismele lui ar fi plecat în galop cu chelarul.

— Treci îndată în fața mea, Zakariás! zise cu o asprime neîntîlnită la el.

Valetul se supuse cu o precizie tot neobișnuită.

— Stai drept.

— Stau.

— Acum mergi drept de-a lungul scîndurii.

— Merg.

— Vino înapoi tot drept.

— Iată-mă!

— Ești beat? Zău că vreau să știu.

— Nu sînt.

— Ești vreo leacă afumat?

— Se poate întîmpla.

— Dar știi bine ce vorbești?

— Răspund și de limba mea ca de picioarele mele.
— Cine a spus că doamna Náprádi pleacă la noapte?
— Chelarul pe care l-a însărcinat să-i aducă trăsura.
— Și ție?
— Și mie.
— Cine spune că jupînița Sára nu-i acasă?
— Jutka.
— Și de unde știe?
— Apoi, e poveste lungă și ea mi-a spus-o din capăt în capăt.

— Să auzim!

— Doamna Náprádi e supărată pe Jutka fiindcă mîinile ei nu sînt destul de albe și a oprit-o pînă și de la așternerea patului. Pînă aici e bine. Astăzi însă i-a spus să nu mai îndrăznească nici să calce în odăile de locuit. Deși Jutka n-a furat niciodată, nici măcar un bold. Așadar, biata fată plîngea amar din pricina că a fost rușinată și în timp ce vărsa lacrimi dese urcă în camera guvernantei ca să-și ducă boarfele și să-și ceară concedierea din slujbă. Dar atunci domnii s-au așezat la masă. Ea a vrut deci să aștepte sfîrșitul. Deodată însă vine doamna Náprádi, fuge repede la iatac, îi incuie ușa și iar gonește în sufragerie, ba încă atît de repede încît Jutka nici n-apucă să-i iasă înainte cu cererea ei... Oare de ce s-o fi încuiat pe biata jupîniță Sára cea bolnavă? Doamne Dumnezeule! Dacă are cumva lingoare și se tem să nu fugă! Jutka, din curiozitate, s-a uitat pe o crăpătură a ușii căci iatacul era luminat și știa că de acolo se vede de-a dreptul la pat. Dar cum s-a mirat văzînd patul nefăcut. — Mărgăritarul meu, jupîniță Sára, Dumnezeu să te blagoslovească, eu plec din slujbă. Sărut picioarele și mînușitele; cerul să te vindece, jupîniță Sára! Dragă jupîniță Sára!... Nimeni nu răspunse din odaie. O fi leșinat, o fi murit, ori poate nici nu-i bolnavă și nici nu-i acolo; așa se gîndea blajina Jutka și îndată își aduse aminte că la grajd este o scară pe care, dacă o sprijină de porumbar, poate privi de acolo pe geamul iatacului și poate nu va speria nici porumbeii. Se uită dar, se tot uită însă zău, nici urmă de jupînița Sára în odaie. E limpede că a plecat undeva, numai că toată curtea asta nu cunoaște vreo casă cu care mărita doamnă să fie în prietenie. Vizitiul spune că toți caii au fost ziua întreagă în grajd. Deci s-a dus pe jos

sau cu altă trăsură. O să mulțumească mărita doamnă Tarnóczy pentru asemenea vizite.

— Ține-ți gura, du blana de urs afară, întinde-o în vestibul și culcă-te îmbrăcat pe ea, zise domnul Péter.

La început, Zakariás nu putu pricepe ce fel de vrăjitorie l-a schimbat în întregime pe stăpînul său ; apoi, din camera din care ieșise pentru a se culca auzi tîrșituri și zgomote ce-i treziră bănuiala că stăpînul său încearcă să se îmbrace prin propriile sale puteri, încercare pe care o considera îndrăzneță în proiect dar cu piedici de neînvins în realizare, așa că aștepta zîmbind clipa cînd i se va cere ajutorul ; pînă la urmă, spre uimirea de nedescris a lui Zakariás, fiecare zgomot și fiecare semn arăta că domnul Péter a reușit să-și pună în ordine ținuta și că și-a pus și mînușile. Atunci valetul, îngropîndu-și capul — sprijinit pînă atunci pe cot — în blana moale de urs, oftă :

— Sînt beat și visez : fantasmagorii. Cine ar putea să creadă că stăpînul meu îmi dă porunci de parcă azi m-aș fi tocmnit ucenic la hingheri ? Și cine ar crede că, cu măduarele lui reumatice, poate să se îmbrace și fără valet de parcă ar fi un domnișor bun de mire ! ? Ce nu face vinul ? Mi se nălucesc tot felul de prostii, atît de lămurit de parcă le-aș vedea cu ochii și le-aș auzi cu urechile. Noapte bună, lume. Zău lui Dumnezeu, sînt beat.

Atîta se tot amăgi Zakariás că visează pînă cînd adormi de-a binelea.

În vremea asta Haller Péter ședea în jilț în șuba îmblănită dar în cea de catifea cusută cu fir în care voia să se înfățișeze înaintea principelui. Își pusese și sabia la sold. Privea melancolic cînd la mînușile din piele de vidră, cînd la pana de cocor de pe calpacul de samur ținut în poală, care, uneori, cînd ațipea, îi atingea vîrfurile nasului.

— Să mă fi înșelat eu în privința acestei femei atît de sincere ? Atunci în cine să ne încredem ? Nu, nu. Numai cel rău presupune rău despre alții. Oare ce anume mi-a gonit lîncezeala din trup ? Mi-e teamă oare că m-au amăgit ori sînt supărat că Sára poate fi nefericită ? !... N-am văzut-o decît de trei ori ! Și dacă mă interesează îndeaproape este numai fiindcă poate fi calomniată. Pentru Dumnezeu ! Doar n-o fi fugit... Iarăși o bănuială ! Și femeia sfioasă ce se

înroșea și care mi-a câștigat inima prin sinceritatea ei să poată fi și fățarnică ? Ah ! O nouă bănuială !

Pe ce drumuri întunecate îți hoinărește mintea, Haller Péter ? Cheam-o înapoi pînă nu se rătăcește !... Bănuială !

XV

Judit petrecuse nopți întregi la strălucitoarele baluri de la curte dar și în odăițe pustii, singuratice unde numai țîrîiul greierilor pătrundea printre gândurile ei de atunci, ca și cum ar fi prevenit-o să le pună capăt. Judit cunoștea bucuria și supărarea, orgoliul și reveria care nu lasă să se apropie somnul de pleoapele noastre. Dar i se părea că abia acum cunoștea unul din felurile foarte neplăcute ale vegherii care, izvorînd din neliniștea bunei conștiințe, dă naștere unei stări aidoma celei pricinuite de neliniștea relei conștiințe.

Inima îi bătea puternic și, cu toate că momentele i se păreau lungi, rămase uimită de trecerea lor. Nu știa dacă să dorească apropierea zorilor ori dăinuirea nopții. Cînd făcea socoteala că trimisul ei, chelarul, poate fi pe drumul de întoarcere, se întrista, cînd îi venea în minte că, din pricina unor împrejurări neprevăzute, poate întîrzia, iar se întrista. Dacă — reușindu-i planul — se închipuia pornită la drum, se gîndea la tulburarea ce o lasă la castel ; iar dacă își vedea plecarea împiedicată, o înspăimînta scandalul care, prin rămînerea ei, i se părea de neînlăturat.

Îi scrisese administratorului o scurtă scrisoare cu îndrumări, numai pentru a-i putea spune că din motive însemnate a trebuit să pornească încă în această noapte la una din moșiile ei mărginașe, dar, fiindcă nu poate s-o lase singură pe jupînița, pînă la întoarcerea dînzei a dus-o la draga ei tușă, doamna lui Mikes Zsigmond și, întrucît de slugile ei are nevoie și acasă iar drumurile sînt rele, pentru conducerea caleștii a fost nevoită să-l urce pe capră pe chelar. Prin urmare, pivnița o dă în răspunderea vechilului, după cum îl mai însărcinează să se îngrijească de confortul oaspeților aflați în castel sau al celor ce ar mai veni.

Părea că ar fi imposibil să se acopere cu mai multă prudență cele întîmplate, și totuși, Judit rupse scrisoarea ca să scrie alta la fel, cuvînt cu cuvînt.

Mîna îi tremura, literele îi erau nesigure.

Mai limpede îi ieșise fiecare rînd atunci cînd, pe masa de scris a soțului ei, îi scrisese lui Mikes Mihály o scrisoare de dragoste pe care, de altfel, nu îndrăznise s-o trimită și, purtînd-o în sîn pînă spre seară, o aruncase în cămin.

Ah, această scrisoare vinovată și regretată îi aduse mai multă agitație înfrigurată în sînge decît cea de acum, căreia conștiința ei nu-i găsea vreo vină.

Poate că totuși cele două lucruri sînt unul și același. Poate că în faptele noastre sînt asemănări pe care mintea nu le bănuiește dar inima le simte. Poate că Judit, vrînd să îndrepte urmările răpirii săvîrșite cu ajutorul lui Mihály, îi scrie totuși acestuia o scrisoare de dragoste într-altfel ca odinioară. Cine poate ști de fiecare dată de ce-i tremură mîna ?

Ceasul bătuse de două ori după miezul nopții. Singurătatea deveni mai plictisitoare și mai greu de îndurat. Uneori o auzea pe Vidra lătrînd și asta o făcea să tresară ; alteori n-o mai auzea multă vreme și asta îi dădea neliniște din pricina întîrzierii.

— Scrisoarea mea pecetluită poate fi găsită ușor aici pe masă. Dar ce să iau, ce să nu iau cu mine ? se frămînta Judit rînduind bagajele, cînd în ideea că pe acoperișul trăsurii încap multe lucruri, cînd cu teama că îndelungata lor cărăbăneală ar face să se observe plecarea ei.

— Pe cine aș mai putea vizita la Sibiu după un accident ca ăsta !? bîlguia și-și desfăcea din nou rochiile împachetate. Dar dacă cumnată-sa nu se va transforma într-o harpie, dacă gluma cu răpitul n-o va pune într-atît la inimă pe cît credem noi ? revenea Judit și, la gîndul acesta, rînduia din nou lucrurile mai elegante în cufărul de piele.

Tot făcîndu-și de lucru cu bagajele se mai liniști. Pe măsură ce netezea crețurile mărunte ale rochiilor, i se risipeau și cutele frunții ; îndată ce ținea în mîini și privea dantelele curate, albe, de Flandra, îi dispărea înnegurarea de pe față iar în colțul buzelor îi scăpăra uneori și cîte o rază de bucurie.

— Ce ochi o să facă bătrînul Haller Péter dacă va afla de dimineată că, în locul numeroșilor oaspeți, din castel au plecat căsenii. „Dar nu mai e bolnavă nepoată-mea Sára ? Cui să-i dau besacteaua cu giuvaeruri ?” — va întreba nătîng slugile nătînge. Hm !... Modul plecării mele este necuviincios, dar cel puțin e original. E drept că acum sînt amfitrioană și buna creștere ar cere altceva decît să spăl putina fără a-mi cere scuze. Dar, Dumnezeuule bun, ce-aș putea să-i scriu lui Haller ? Cum să-mi motivez fapta ? Ei, fie, ce-mi pasă, las' să primească și el cîteva rînduri scrise de mîna mea. Îi spun doar că am plecat din pricina unor treburi neașteptate care nu suferă amîinare.

Îndată ce Judit își luă mîinile și ochii de pe rochii și sulimanuri, îi pieri veselia și în gîndurile ei începură să roiască neliniștea, îngrijorarea și mai multe soiuri de simțiri șovăitoare, nestatornice care n-aveau nici culoare, nici glas.

Împături scuzele scrise cu mare trudă și le așeză lîngă scrisoarea adresată administratorului.

— O să le găsească aici pe masă, zise, și ducîndu-se în fața măsuței de toaletă își turnă cîteva picături de oțet pe șervet ca să-și șteargă vîrfurile degetelor pe care rămăseseră puținele urme de cerneală. Atunci, deși abia auzit, în preajma pridvorului răsună hurelul unei trăsuri.

— Ah ! țipă Judit scăpînd ștergarul.

Se speriască ca femeile care, în vreo piesă de teatru de mult cunoscută, trag cu pistolul pe scenă. Știa și ea că trăsura se cuvine să huruie, totuși se înspăimîntase, schimbîndu-se la față.

Chelarul intră.

— Atît de curînd ? Atît de tîrziu ?

Judit pusese două întrebări, dar nu înțelese răspunsul la nici una din ele.

Începu căratul calabalîcului.

Chelarul duse afară două cutii și un cufăr de piele.

Mai rămăsese încă unul, împreună cu niște mărunțișuri.

Judit se înfășură în călduroasa ei basma turcească, moment în care chelarul venit după bagajele rămase o înștiință că, de la turnul în cinci colțuri și pînă la pridvor, cineva se plimbă înapoi și-ncolo.

— Ah, Haller își are odaia lângă turn, gîndi Judit și simți cum o cuprinde frigul și tremurul.

— O fi vreo strajă, cît am putut să văd pe întuneric, are șubă îmblănită și i-a zăngănit sabia.

— Dumnezeule sfinte ! suspină Judit.

— Să nu-l agrăiesc ?

— Ba da, răspunse încet Judit, dar după aceea îl reținu de șase ori pe chelarul ce voia să iasă, socotind că între timp supărătoarea caraulă va pleca de la sine.

Pîna la urmă trebuiră să continue căratul dacă nu voiau să-i apuce faptul zilei în mijlocul pregătirilor.

Prin urmare, chelarul luă în spinare și cel de al doilea cufăr de piele și, înșirînd pe brațe și celelalte mărunțișuri, ieși pe ușă.

Pîna să se întoarcă, Judit rămase într-o neliniște înfrigurată.

— A plecat omul cu blana ? strigă îndată ce se deschise ușa.

— A venit, ca să-și ceară scuze personal pentru lipsa lui de menajamente, spuse Haller Péter ce tocmai intra.

Judit ar fi vrut să leșine ; în loc de asta căzu pe pat, iar ochii îi rămaseră pironiți pe Haller, atît de cercetători, atît de ficși, ca ochii pisicii pe care dulăul o strîmtorează într-un colț iar ea îi pîndește fiecare mișcare cu teamă și furie deopotrivă.

— Doamna mea, așteptam ca domnia ta să pleci iar după aceea voiam să mă duc la principe, care organizează o vînațoare la cîteva ceasuri de aici.

Ah, asta-i o amenințare ! Știe totul, gîndi Judit.

— Ci dacă domnia ta ai avea nevoie de un prieten care și-ar oferi bucuros trecerea ce-o are pe lângă doamna Tarnóczy și principe, atunci, trimițîndu-mi suita înainte, m-aș simți fericit să primesc aci poruncile doamnei Náprádi.

Oare se preface sau vorbește deschis ? Mi se pare că are o expresie suspectă.

— Domnul meu ! Mă obligi prea mult, dar nu sînt în stare să hotărăsc ce slujbă să-ți cer în această clipă.

(Cerule ! Dacă pornește după mine, va vedea că plec fără Sára. Iar dacă eu, ca amfitrioană, aștept să plece el înainte, își va socoti dovedite toate bănuielile.

— Doamna mea ! zise Péter indispus, presimțirile mele mi-au șoptit că în casa asta trebuie să se fi întâmplat ceva neobișnuit.

— Dar tocmai ceea ce este neobișnuit, vorbi Judit, conțenează pe cel mai mare menajament din partea oricărui cavaler.

(Ce refuz mândru și demn ! Nu, nu, aceasta este o femeie vrednică pe care numai reaua voință ar îndrăzni s-o bănuiască.)

— Doamna mea ! zise Péter cu voce mai ridicată, domnia ta ai amintit aseară că, împotriva voinței maică-si, nepoata Sára iubește cu patimă. De obicei, opreliștea părinților dă adâncime și trăinicie dragostei. În general, piedicile sînt doicile simțirilor noastre. Stavilele ce ni se pun inimilor nu fac decît să le întărească.

— Ah ! oftă Judit îngrijorată.

(Începe să vorbească atît de frumos încît chipul îi întinerește. Nu cumva vrea scandal ? reflectă iar cu ochii ațintiți asupra lui Haller.)

— Cine iubește, continuă Haller, nu întreabă, nu socotește prea mare plata ce i se cere pentru a-și împlini dragostea. Chiar cu prețul renegării paterne și al blestemului matern i se pare că nu-l costă scump posesiunea inimii pe care peste un an o va zdrobi poate cu indiferența sau o va urî pentru atașamentul ei sincer. Și poate că, într-adevăr, dragostea e în stare a suplini totul ; altfel nu și-ar lepăda pentru ea atîția inși și cu atîta bucurie liniștea sufletească, poziția lor în lume. Și chiar nepoata Sára, dacă mi-e îngăduit să-mi dau părerea, îndrăznește, fără îndoială, să riște mult pentru cel pe care-l iubește.

— Ah ! murmură Judit. (Acuși începe să vorbească ce nu trebuie. Ghiuj viclean și batjocoritor.)

— N-aș fi îndrăznit să ating această problemă delicată dacă domnia ta — pentru a cărei sinceritate sînt nemărginit de recunoscător — nu mi-ar fi amintit aseară că Sára iubește pe cineva împotriva voinței maică-si.

— De ani de zile și cu încuviințarea răposatului ei tată, interveni Judit.

— Eu, continuă Haller, azi-noapte m-am gîndit foarte mult asupra acestui lucru. Fiindcă pe Sára, maică-sa mi-a destinat-o mie.

(Ah, acuși cade trăznetul.)

— Domniei tale ? întrebă Judit cu mirare rău simulată. Și ai primit propunerea ?

— N-am respins-o. Dar în noaptea asta am hotărât că-mi voi folosi toată influența ca să obțin mîna Sărei pentru cel ales de inima ei.

— Pot să cred cuvintelor domniei tale ? strigă Judit, minunîndu-se.

— Oare par a fi un om fățarnic, mincinos ?

Era o aluzie delicată la ochii Juditei care, de la prima vedere, descoperiseră multe trăsături respingătoare și suspecte pe chipul lui Haller. Frumoasa interpelată nu zăbovi să-și arunce încă o dată privirea asupra acestuia și, știe Dumnezeu datorită căreia schimbări, întreaga față i se păru acum de încredere, ba chiar plăcută.

— Eu, zise fără prefăcătorie, nu mă îndoiesc de domnia ta și venirea domniei tale la noi o consider un semn al providenței.

— Din pricina plecării nepoatei Sára ?

— Ah, și pe asta o știi ?

— Fără nici un amănunt, răspunse Haller ca s-o liniștească.

— Așadar, va trebui să-ți povestesc eu cele întîmplate.

Judit expuse pe scurt cum a decurs răpirea, omițînd tot ce se referea la dînsa și la domul Mihály.

— Și Sára nu s-a opus ? întrebă Haller serios.

— S-a împotrivit cît îi cerea buna-cuviință. Doar nu putea să provoace un scandal cu țipetele ei ? S-ar fi adunat slugile și, dacă țipa prea mult, ar fi putut s-o elibereze. Sára rămase pe înțeleapta cale de mijloc. Se împotrivi, dar se duse.

— Mă bucur, zise Haller. Asta mi-a luat o piatră mare de pe inimă. Dar maică-sa a fost înștiințată ?

— Tocmai porneam spre Sibiu.

— Ah, mă bucur din inimă. Acum dar vom putea porni împreună.

— Unde ?

— La Sibiu. Principele poate vîna și fără mine, dar pentru domnia ta și Sára aș putea fi de folos în fața doamnei Tarnóczy cea iute la mînie.

Judit era fericită că a găsit pe cineva să rețină, ca un scut, atacurile cumnatei sale, căci, pe lîngă toate înclinațiile

ei romantice, dorea foarte mult tihna și suporta mai greu suferințele morale decît cele fizice.

— Ce om de treabă ! gîndi, pe cînd Péter ieșea din odaie, adevărată fire de maghiar vechi din care astăzi nu prea mai găsești exemplare. Doar n-o să se supere Mihály că voi călători cu dînsul. Cred că nu i-am dat prilejul să fie gelos, iar pe bătrînul Haller cu greu și l-ar putea închi-pui frumos. Apoi și anii lui stau chezășie pentru ceea ce, în această privință, trăsăturile sale ar mai lăsa sub îndoială.

Judit își mai îndreptă ici-colo îmbrăcămintea, nu pentru că ar fi vrut cîtuși de puțin să-i placă lui Haller, ci pentru că pleca la drum cu un bărbat.

— Hei ! Zakariás, deschide ochii sau cel puțin urechile, îl îmboldea stăpînu-său pe valetul scufundat într-un somn adînc.

Pînă la urmă izbuti să ațîțe oarecare vioiciune în mă-dularele înțepenite.

Mai întîi Zakariás înghiți în sec, apoi își frecă fruntea și nările, neputînd să ghicească cine și ce vrea de la el. În sfîrșit, cu tot întunericul din odaie, zări haina de ceremonie a stăpînului său, îmbrăcată de acesta pentru a se înfățișa principelui. Recunoscînd după acest semn și glasul care-l trezise din odihnă și pe posesorul glasului — care stătea înaintea lui îmbrăcat de sus pînă jos fără ajutorul său, uimirea fu atît de mare încît, deși era domol în mișcare, sări pe loc în picioare.

— De dimineață ai să duci suita la Alba Iulia, zise Péter.

— Dar magnificența ta ? Dar înălțimea sa principele Rákóczi ?

— Culcă-te înapoi pe blana de urs, nu-ți bate capul cu lucruri ce nu ți-au fost date în grijă.

Zakariás se supuse în mod mecanic și auzi cum se închide ușa. Auzi și pași, foșnete, cîteva cuvinte șoptite și un hureit de trăsura stins ; dar toate aceste fapte ce i-ar fi folosit, eventual, pentru doamna Tarnóczy, avură mai puțin efect asupra lui decît faptul că stăpînul său poate să poruncească și — fără ajutorul lui — să se miște, să vrea și mai ales, să călătorească.

Îndată ce ieși duruind din castel și se abătu pe drumul Sînzienilor, trăsura porni repede la drum.

Caii odihniți nu aveau nevoie de îndemnul biciului, dar mîndrul vizitiu îl făcea totuși să plesnească de parcă ar fi dus o mireasă.

Judit se simțea bine în dulama căptușită cu helgie pe care o îmbrăcase pentru aerul răcoros al dimineții și în lenevoasa nepăsare ce-i cuprinsese nestingherită sufletul, datorită interpunerii lui Haller. Nu mai trebuia să se îngrijească, să hotărască, să acționeze. Putea să se desfete cu trîndava plăcere a dulcii delăsări. Alături de ea stătea ghemuită providența, sub înfățișarea lui Haller care, din cauza frămîntării de peste noapte, acum părea, ce-i drept, trudit, dar la Sibiu își va desfășura întreaga energie. Pînă atunci însă n-are ce face. Las' să doarmă !

Și Judit porni să viseze, la început doar în sensul poetic, fiindcă își zugrăvea tablouri colorate despre fericirea Sarei, de care nu se mai îndoia și, în treacăt, despre bucuria și recunoștința lui Mikes Mihály ; mai tîrziu însă visarea deveni vis adevărat și atunci apărură în cel de al doilea plan tablouri mai puțin satisfăcătoare. Frumoasei văduve i se arătă fața schimonosită a doamnei Tarnóczy și-i simțea ghearele mișcîndu-i-se în jurul obrazilor.

Rădvanul înainta din ce în ce mai repede.

Cerul începea să se rumenească de razele soarelui ce răsărea.

Și iată că ajunseră la o clină îngustă.

Un vizitiu de la poalele ei răcni :

— Opriți-vă !

Vizitiul lor strigă de sus :

— Dați-vă la o parte !

Strigătele fură adresate din nou, reciproc și cu înflăcărare.

Porniră apoi, unul în sus, celălalt în jos. Era aproape sigur că spițele se vor izbi și roțile trăsurii mai slabe se vor sfărîma. Care din cele două părți se va răsturna ? — era întrebarea ce părea interesantă și pentru Judit care îl dojea cu aprindere pe vizitiu și se mira cum de chelarul cel înlocuia n-a pus opritori la roți.

Judecînd după tăcerea lui, personalul trăsurii din vale nu părea să fie îngrijorat de deznodămînt. Și nici nu avea de ce. Fiindcă vehiculul pe care-l provocase la bușeală

rădvănașul ușurel ce cobora de la deal era larg, greu și bine ferecat.

Nici un cui nu-i era în pericol.

Judit închise ochii îngrozită, dar tovarășul ei de drum întinse mîna să-l ajute pe vizitiu la frînare.

— Păi, ăsta-i Haller Péter ! se auzi din trăsură solidă al cărei conducător începuse a da îndărăt pentru a înlătura cumva neplăcuta ciocnire.

— Păi, asta-i nepoată-mea, doamna Tarnóczy, strigă Haller.

— Isuse sfinte ! țipă Judit, pitindu-se în adîncimea rădvanului.

Noi îi părăsim acum pe cei doi vizitii în mijlocul lăudabilei lor încercări de echilibrare, deoarece nu mai poate fi vorba de primejdia răsturnării.

Partea a doua

I

În seara zilei cînd Sára a fost răpită din grădina castelului din Sînzieni, la două poște mai încolo se întîmplau lucruri de asemenea vrednice de interes. Trec dar la povestirea lor, ținîndu-mă strîns de un vechi manuscris în care le-am găsit și eu...

Zorile nu făcuseră încă inutilă lumina opaițului în casa modestă a chihaiei marelui Kassai István.

Dar cine a fost acest Kassai István ? — pot întreba cititorii mei, deoarece, de două secole încoace, faima măririi sale s-a totcit mai mult chiar decît inscripția de pe vechile monede.

Kassai István, veneticul temut și urît de magnații ardeleni, despre care se spune că ar fi fost feciorul unui pungar, devenise pe vremea aceea cel mai mare și cel mai cărpănos latifundiar din țara întreagă. Ca să nu fie nevoit a trăi în lux, și-a exercitat funcția de cancelar, echivalentă pe atunci cu președinția consiliului de miniștri de azi, numai sub titlul de consilier. Avea multă minte pentru uneltiri, și Rákóczi îl considera mîna sa dreaptă. Dacă n-ar fi fost laș, ar fi triumfat asupra întregii aristocrații ridicate împotriva lui; dar cum nu îndrăznise niciodată să-l însoțească pe principe în tabără, în timpul deselor războaie, adversarii săi care conduceau oștile au reușit de multe ori să-i clatine influența și pînă la urmă numai moartea neașteptată l-a scăpat de la învinuirea de lezmajestate și de condamnare.

Acesta a fost Kassai István.

Dar noi n-avem nimic a face cu dînsul, căci acum vrem să deschidem ivărul de la ușa chihaiei lui.

Gazda — un bărbat îndesat, ca de cincizeci de ani — își curățise și-și umpluse pușca. Turnase pulbere pînă sus în cornul cu două raze, frumos sculptat, pe care odinioară îl purtase pe capul mîndru un nobil cerb. În tolba lui avea destule fultuieli și cartușe marcate.

Își mai încopcie pe brîu doar tisăul lat și cu asta se așeză și el la prînzisorul din care, de cîteva clipe, un alt ins începuse deja să mănînce.

Turtă coaptă în spuză, bere încălzită — pe care țuica nu începuse încă s-o înlocuiască —, ouă tari și slănină fuseseră puse pe masă iar oaspetele chihaiei își potolise într-atît pofta de mîncare, încît putu continua cu noi puteri convorbirea întreruptă.

— Eu, zise, trebuie să străbat pădurea asta, chiar dacă principele ține toate trecerile oprite.

— Fără putință, domnule, fiindcă „mareșalul nobilei societăți” ne-a interzis cu desăvîrșire să încălcăm hotarul vînătorii.

— Aș mai putea trece pînă să începă hăituiala.

— Nu, domnule. Îți trebuie aproape două ceasuri, iar vînătoarea cu gonaci va începe curînd.

— Mai este vreun drumeag sau vreo cărare pînă la casa lui Mikes Zsigmond ?

— Da, una, însă e ocol mare și nu poți merge decît cu piciorul.

Străinul se lăsă necăjit pe speteaza scaunului și, pe cînd trăgea cu sîrg fumul din pipa scurtă pe care și-o aprinsese, fruntea i se strînse în cute mai adînci și se vedea că nu se împacă nicidecum cu piedica neașteptată ivită în calea țintei sale.

— M-am abătut de la drumul mare fiindcă voiam să ajung mai repede. Iar acum să aștept pînă deseară ? Și nici măcar pînă deseară, ci pînă mîine dimineață ; căci, pe cît cunosc eu locurile, nici n-aș putea răzbate prin codru. Și dacă cumva principele va avea plăcere să-și urmeze și mîine vînătoarea ?

— Domnule, asta-i greu de crezut, spuse gazda.

— Doar n-o să mă-ntorc la Székely Márton, ca să ajung iar la drumul mare pe care l-am părăsit !

— Așa ai pierde și mai multă vreme.

— Ce să fac dar ?

— Vînează cu noi. Cea mai bună din puștile mele atîrnă în cui. N-am coborît-o numai și numai pentru că știu bine cît de păgubos este pentru un cioflingar dacă ochește mai bine decît un domn mare. Locul meu de pîndă se află în dreapta prăpastiei pe unde urșii pot fi mînați mai ușor.

Împreună cu mareșalul, l-am hărăzit măriei sale domnului Kassai.

— N-am chef să pierd vremea cu Kassai, pe care, de altfel, nu-l cunosc decît după nume.

— Domnia ta nici nu va avea prilej, răspunse zîmbind chihai. Căci măria sa, continuă, golind cana de bere pînă la fund, se poartă cu deosebit respect față de urși. E ahtiat, ce-i drept, după bani, ci chiar de-ar fi să se poată scoate o sută de piei de pe fiecare urs, nu s-ar atinge de nici unul. Principele i-a cerut să stea în Țiitoare cu dînsul fiindcă în timpul vînătorii se pot ivi multe pricini grabnice; la care el se arătă gata mai curînd a se lipsi de cancelariat, decît să caște gura pe lîngă un vînător atît de pătimaș care se înfurie dacă nu toți urșii sînt mînați spre el. Pînă în ceasul acesta, vătaful a adus pentru măria sa domnul Kassai o căruță cu coviltir bine închisă, trasă într-un ungher singuratic, la cel puțin cincizeci de stînjeni, unde nici sălbătăciunea nu se rătăcește, nici glonțul nu zboară. Stînd tolănit acolo el va aștepta hăituiala și, ca nu cumva împlinirea să-i joace un renghi sub înfățișare de lup sau urs, în jurul căruței vor sta de strajă dărbani înarmați. Prin urmare, domnia ta poate ocupa cu siguranță locul măriei sale domnului Kassai, dar să fie cu luare aminte ca atunci cînd vine spre noi vreun urs, să-l rănească, nu zic, ci să fie o rană care să nu-l împiedice pe cumătru a merge legănat spre bătaia puștii înălțimii sale. Nu mi-ar plăcea dacă în Țiitoarea mea s-ar afla urs omorît. Dumnezeu să mă ferească de orice înfumurare. Eu voi ținti în spată, însă și domnia ta să lași în pace părțile mai nobile. Iată că putem porni.

Chihai își luă pușca pe umăr iar străinul care — după cum se vedea — primise bucuros invitația, se înarmă și el.

În mai puțin de o jumătate de ceas ajunseră la locul de adunare iar de acolo, întrucît hăițașii strînși începuseră să stîrneasă vînatul din pădure, se grăbiră spre posturile fixate.

— M-am temut nițel că îmbrăcămintea domniei tale îi va bate la ochi mareșalului, vorbi chihai către oaspetele său. Dar dacă te îmbrăcam în hainele unui vînător de la curte sau ale unui gornic, te-ar fi trădat privirea și ținuta. Domnia ta ai mîna și vorbă prea aleasă chiar pentru un nobil de rînd.

Străinul zîmbi cu o îngrijorare nu prea bine ascunsă.

— Pana de cocor de pe calpac mai treacă-meargă, dar olmazul cel mare ce stă singur în surguci nu cred să-și găsească pereche în toată Rica măcar că-i o frumoasă bucată de loc.

— Hm, domnia-ta mă crede, pesemne, scutier la vreun cavaler bogat.

— Uneori te-aș crede chiar cavaler dacă alteori nu m-aș gândi că se poate să nu fii decît un diac.

Străinul nostru n-ar putea fi caracterizat mai bine decît a făcut-o chihaiia cu această remarcă aparent naivă.

Era un ins tînăr dar prematur uzat. Ofilirea lui însă nu se datora dezvălului și desfătărilor trupești. Trăsăturile îi fuseseră tulburate de o agitație fără măsură și de istovirea pricinuită de munca spirituală. Ele i-au șters de pe față smalțul sănătății înfloritoare și al tinereții. Șuvițele începuseră să-i încărunească deși nu putea să numere decît vreo treizeci de ani. Ținuta lui athletică se îmbina cu gesturile stîngace ale bărbaților obișnuiți să vegheze lîngă opaiț și polița cu cărți. Ochii plini de foc îi cătau spre cer ori se pironneau în pămînt mai des decît s-ar fi convenit unui om cu pîteni și sabie.

Cuvintele chihaiiei n-au rămas fără efect asupra lui. Își luă o ținută mai dreaptă, mai sprintenă, de parcă ar fi vrut să se numere mai degrabă printre reprezentanții forței decît ai spiritului.

— Poate, zise cu un surîs visător pe buze, poate că dacă nu-s cavaler, sînt cel puțin un ostaș a cărui viață este închinată luptei și care, din mila lui Dumnezeu, poate purta cîndva pe trupul lui, chiar fără vărsare de sînge, mai multe răni și semne de biruință decît locotenenții ce-și mînuiesc armele pe obișnuitele cîmpuri de luptă. Dușmanul asupra căruia trebuie să triumfăm este de multe feluri; dar cum cei uciși nu sînt toți martiri, tot așa unele lupte, chiar cîștigate, nu prețuiesc cu mult mai mult decît dacă ar fi fost pierdute. Fericiți cei ce-au ales steagul cel mai bun. Al meu este crucea... Dar, după cum aud, bătaia se desfășoară din plin. Munții răsfrîng chefniturile cîinilor și printre hăulirile gonașilor se amestecă trosnetele puștilor.

— Mareșalul o să se scarpine după ureche de ciudă, zise ironic chihaiia.

În clipa aceasta, din desiș ieși cu mare huiet un cerb și cît sări peste rîpa îngustă ce-i stătea în cale sîngele îi picură pe pietre.

— Cămărașii ar cumpăra fiecare picătură din el cu un forint de aur, numai să-l poată acoperi.

— Dar de ce tocmai ei ?

— Fiindcă ei stau cel mai aproape de principe.

— Și e o poziție proastă ?

— La vînătoare, în orice caz. De altfel, cel căruia acum îi iese fum din pușcă i-ar dăruî comisului calul său de călărie cu palașcă cu tot, ca preț al tăcerii.

— Dar ce, principele e atît de sever ?

— Nu e sever, ci furios dacă la vînătoare de urși, zimbri și lupi se trage asupra altor jivine.

Iar trosniră puștile.

— Să luăm aminte ! șopti chihaiia ridicînd cocoșul. Așta-i cumătrul cu cojocul și încă nu-i rănit.

Cît timp cei de aici stau cu atenția încordată, să-l cercetăm pe Rákóczi György.

II

Între un stejar uriaș și un desiș de aluni se deschidea o surpătură greu de sărit chiar pentru un sireap de rasă. Pe fundul ei zmeurarii și ferigile încă verzi țeseau un înveliș atît de des încît oferea pitulicei adăpost mai sigur decît gardul viu al unei grădini, iar partea dinaintea ei era tivită de o viroagă cu stînci și pietriș, adîncă de patru-cinci stîneni, produsă de puhoai.

Pe această mică scenă alcătuită de natură întîlnim în situații diferite și cu diverse ocupații pe titularii rolurilor.

Să-i cercetăm cu de-amănuntul.

Sprijinit cu spatele de trunchiul stejarului stă un bărbat de vîrstă mijlocie, lat în umeri și ciolănos. Fața îi este gălbuie roșiatică, trăsăturile ascuțite, nasul mare și încovoiat, fruntea largă, mustața deasă îi bate în roșu, pe cînd chica o are de un castaniu închis. Poartă o scurtă din piele a cărei culoare albă îl arată om cu avere ce-și poate schimba după

plăcere costumele de vânătoare. Un brîu lat cu paftale de metal îi strînge îmbrăcămintea pe trup. Cizmele largi îi depășesc genunchii iar pe cap, în loc de calpac, poartă o barată ușoară. Una din puști o ține în mînă ; cealaltă a sprijinit-o lîngă dînsul, cu stratul la pămînt.

Acesta este însuși principele.

În jurul lui vedem doi membri ai „nobilei societăți” * cu țevile puștilor înălțate, în costume atît de pompoase de parcă ar îndeplini o slujbă de curte. E vorba, în dreapta, de Kapronczai György, un tînăr cu suflet cald însă șugubăț care, pentru născocirile lui, s-a bătut nu de mult în duel, deși acesta, după regulile „nobilei societăți” era pedepsit, ba, dacă urmările lui erau mai grave, ducea și la pierderea capului. În stînga stă Horváth Ferenc despre care am citit că în lupta de la Gyarmat, fiind plin de răni, s-a tîrît în patru labe într-un tufiș unde l-au uitat printre morți ; după patru luni însă a venit acasă cu obraji roșii, sănătoși și n-a avut altă supărare decît că nevasta i se logodise cu altul. În timpul vînației ce o descriem acum, această încîntătoare femeie care a pricinuit o aventură atît de nevinovată și totuși nu lipsită de interes, e doar o codană și nu prea știe cam pe unde-i stă inima, lucru de care îmi pare foarte rău fiindcă — romanul meu neavînd vreo acțiune petrecută în camerele copiilor — nu-i pot face cunoștință cititorului cu zvăpăiata fetiță.

În afara celor doi membri chipeși și vestiți mînuitori de arme ai „nobilei societăți”, găsim în preajma principelui și persoane care au alte însușiri și alte roluri.

Chiar la poalele tufărișului de aluni ședea domnul Csulai György, capelanul curții, ba chiar cu biblia culcată pe iarbă, iar pe nas cu ochelari al căror nume îl supăra la urechi. Dacă pe atunci ar fi fost la modă reforma limbii, preavenerabilul domn Csulai ar fi descoperit altă denumire pentru ochelari, dar așa, din cauza miopiei sale, era nevoit să poarte cu sine obiectul cu nume odios ** și, dacă nu putea evita să-l rostească, o făcea cu o tulburare atît de sfiicioasă de parcă i-ar fi zburat de pe buze un cuvînt obscen.

* Nobila societate = vezi explicația la p. 150 în text.

** În limba maghiară : *pápaszem* = „ochi de papă”.

De dragul siguranței, domnul Csulai n-a uitat să ia cu sine și o carabină ; era însă convins că, în afară de mila lui Iehova, numai țevile puștilor lui Kapronczai György și Horváth Ferenc îi pot sluji de scut și apărare. De aceea se silea să țină carabina cât mai departe de sine, ca nu cumva vreo dispoziție războinică ori vreo deșertăciune lumească să-l ispirească a doborî un pui de urs, știind bine că ființele căzute se mai pot ridica, și nu numai dacă ar fi fete ce fac amendă onorabilă, ci chiar urși.

Diacul Döme — celălalt ins —, care în loc de palașcă purta pe umăr o uriașă mapă de scrisori, iar sub braț ținea documentele câtorva procese penale, nu se bucura de favoarea șederii pe iarbă și se mîngîia cu gîndul că, obosindu-se să stea în poziție verticală, își poate ridica, de dragul variației, cînd un picior, cînd celălalt, ca un cocostîrc.

Döme se putea lăuda pe drept cuvînt cu încrederea ce i-o arăta Rákóczi în treburile mai tainice și mai puțin domnești, și totuși, nu-și aduce aminte să se fi așezat vreodată în prezența principelui și nici cele mai îndrăznețe speranțe nu-i pluteau spre înălțimea ametoare a acestui noroc. Datorită lungii sale haine preoțești, Csulai se bucura de un respect incomparabil față de el ; diacul Döme însă știe și îndeplinește multe lucruri acoperite pentru ceilalți de un vâl și care, dacă se dezvăluie mai tîrziu, domnul Csulai trebuie să le apere prin pilde căutate cu multă trudă în vechiul testament, oricît s-ar contrazice cu propria sa conștiință.

Csulai, după obiceiul oamenilor șederii și științei, avea trupul cărnos și rotund ; Döme, prin statura lui slabă și uscățivă care semăna cu o apariție din cei șapte ani seci ai Egiptului, reprezenta ambiția flămîndă și însetată a celor de rang mic ce pîndesc fără folos bucățile grase.

S-ar mai putea spune destule despre cei doi bărbați meritoși dacă nu ne-am teme că din pricina sporirii vorbelor vom întîrzia de la întîmplările de vînătoare.

Chihaia nu greșise asupra firii lui Rákóczi cînd prorocise că împușcarea cerbului va atrage după sine un mare război.

Fruntea principelui se încruntă.

— Ce-s trosniturile astea ? Nu s-a tras în direcția bății.

— După zgomotul crengilor, înălțate doamne, trebuie să fi fost un cerb sau căprior care a sărit peste partea mai îngustă a ponorului, în stînga postului nostru, zise Horváth Ferenc, pe cînd tovarășul lui îi făcea semne cu ochiul să tacă : el însă, din prea mare zel, nici nu le observă.

— Este o pușcătură ilegală, cu toată aspra mea poruncă ! Nici la o vînătoare cu gonaci nu pot ține rînduială, d'apoi să ridic taberi cu voi.

Horváth privi înspăimîntat la principe.

— Du-te îndată, zise acesta mai blînd, și poruncește mareșalului să-l caute pe vinovat. Dacă e nobil să-i ia pușca pe tot timpul vînătorii ; dacă ține de slujba curții noastre, să-l trimită la intendentul curții ca să-l pedepsească ; dacă se află sub steagul „nobilei societăți“, să-l oprească două săptămîni de la îndeletniciri în preajma persoanei noastre ; iar dacă este un pușcaș ridicat dintre iobagi, atunci să-l pună îndată în fiare.

Horváth, făcînd o plecăciune adîncă, dădu să pornească, dar principele îl chemă grabnic îndărăt.

— Fătu-meu, dacă ar fi tras cumva Kornis Zsigmond care este un bătrîn distrat, să nu-l dovedească, dacă a fost Szentpáli care e un zvînturat trufaș, să-l dojenească de față cu cît mai mulți nobili ; dacă a fost cancelarul nostru Kassai István... ei, dar asta nu-i cu putință... ci după zicală, se poate întîmpla să se descarce și-un picior de porc... prin urmare, dacă a tras cancelarul nostru, să-l laude pentru curajul său în numele nostru princiar. Iar tu, fătul meu, umblă cu grijă și rămîi pe lîngă mareșal cît timp va lua măsuri pentru o strictă menținere a regulilor de vînătoare. Mai bine să-i trimită acasă pe invitații fără experiență.

Horváth se duse cu inima mîhnită, căci nu prea-i rămînea nădejde să se remarce în fața principelui, cu toate că de săptămîni de zile jînduise după norocul de a i se încredința și lui slujba de cămăraș, măcar pe timpul unei hăituiei, știind bine că Rákóczi observă și mai degrabă meritele arătate în preajma vînătorii.

În clipa plecării lui Horváth răsunară trosnetele de pușcă în urma căroră chihaia își ridicase cocoșul armei, așteptînd ursul.

Oaspetele venit cu dînsul se uita fără bucurie și fără frică spre drumeagul din fundul prăpastiei pe care părea să fi fost abătută jivina ce se apropia.

Pîrîră crengile uscate și gîtejele măturate de spălături și vijelii în adînc unde, printre lutul roșu și bolovani își împletea firul subțire o vînă de apă, uneori adormind în cîte o știoală mocirloasă, alteori susurînd cu repeziciune.

— Nu poate fi un urs cu talpă mare, șopti cu ochii în patru chihăia.

— Și nici blana nu i-a năpîrlit de multe ori, răspunse străinul.

Abia rosti aceste cuvinte și obiectul curiozității lor apărură jucînd și sărînd. Pe piept, de-a dreapta, avea o mică rană care-i sfîșiasse doar pielea ; la mișcări mai vii însă îi zbugnea sîngele și se prelingea în picături dese de-a lungul pîntecelelui. Fiindcă între acțiunea reciprocă a durerii și a iritării, ursulețul nostru mergea pe drumeagul îngust cînd săltînd în patru labe, cînd ridicat în picioare, răsucindu-și mînios capul și bătîndu-și probabil mintea ca la un loc potrivit să urce pe unul din malurile surpăturii, ceea ce nu era nicidecum o treabă grea și cerea o mare băgare de seamă numai pentru că țîitoarele se aflau pe acolo.

Spre a-și realiza scopul se sprijinise cu brîncile dinainte de o despicătură de ardezie și se aruncase pînă la burtă pe muchea malului, iar cu labele dinapoi se agăța în nisipul moale ca, găsindu-și un sprijin cît de mic, să se salte în sus cu totul.

— Nu așa, cumetre ! spuse chihăia de la care nu erau decît treizeci de pași pînă la locul unde puiandrul urmărit voia să se refugieze între ferigi și copaci.

Își slobozi pușca, iar glonțul zbură pe lîngă urechea sălbătăciunii ghemuite.

La auzul trosnetului, ursulețul își feri capul și, pierzîndu-și echilibrul, se rostogoli înapoi în văgăună.

— Asta zic și eu pușcătură iscusită, zise zîmbind străinul. Să nu realizezi mai mult decît este neapărat de trebuință pentru a-ți atinge scopul ; aici e adevărata filozofie a vieții.

— Mi-a tremurat mîna.

— Dar cu noroc căci, iată, un urs neprimejdios și fără să fie serios rănit se duce acum sub pușca principelui. Iar

domnia ta n-ai ce face că unchiul ursulețului nostru, ori poate chiar măicuța lui se codește să vină încoace.

— Domnia ta ai băgat de seamă că ursul mai bătrîn caută alt drum ? întrebă cu mirare chihaiia.

— Direcția a două pușcături mă face să cred că l-a și găsit, zise străinul.

— Cuvînt de vînător dibaci.

În semn de respect, chihaiia își săltă și pălăria.

— De bună seamă, continuă străinul, trebuie să fie o răscruce acolo unde s-a tras asupra puiului care mergea cu cîțiva pași mai înainte.

— Da, și lîngă ea se află un laz mic.

— Iar cel mai bătrîn s-a retras acolo.

— Așa se pare, răspunse chihaiia.

— După aceea însă, dacă nu mă înșel, s-a lăsat iar fără grijă pe cărarea îngustă a văii.

— A făcut-o de nevoie, căci în partea dinspre noi a lazului sînt două locuri de pîndă rău ascunse pe care, dacă are ochi, le-a putut vedea îndată.

— Și oare din curmătură poate ieși cu ușurință ? se interesează străinul.

— Dacă are noroc, răspunse chihaiia. Căci hoțul cel bătrîn trebuie să treacă prin apropierea lui Kemény János ori a lui Kornis Zsigmond. Dacă îl alege pe Kemény, va plăti cu blana ; dacă pe Kornis, va da vamă cel mult o lingură două de sînge. Scăpînd de ei, ajunge la intendentul curții care e un om cu maniere prea alese ca să se poarte brutal, fie și cu urșii ; sau poate veni în țeava lui Szentpáli care, după cîte se spune, adesea îl dă de sminteală.

— Și după aceea ?

— Ei, după aceea îl salută cîțiva membri cu ochi ageri ai „nobilei societăți“ și dacă ei nu-l doboară, ajunge pînă la „iezerul verde“ pe-al cărui mal neumblat se duce-n lumea lui pînă cînd, pierzîndu-și mințile din cauza nepriceperii sale ori a tumultului hăitașilor, va intra iar la necaz.

— Prin urmare, slabă nădejde avem să vină în vizită la noi ? întrebă străinul.

— Dacă n-a căpiat, slabă nădejde, răspunse chihaiia. Cel mult, dacă-i ursoaică, să vină din dragoste de mamă, adăugă el mai tîrziu.

— În căutarea puiului ?

— Da. Fiindcă între ursoaice sînt multe mame vrednice și nevestele noastre ar putea lua pildă de la unele ca acelea.

— Ah, ciudată treabă.

— Dar adevărată, grăi sec chihaia.

Atunci chiar, la postul principelui se auzi o pușcătură.

Rákóczi, vînător pasionat, privi cu desfătare leșul din care stinsese viața cu mîna lui.

Bucuria îi era sporită de faptul că pînă acum era, probabil, singurul care se putea lăuda că i-a căzut vînat.

Cu cîteva minute mai înainte, focurile depărtate lăsau să se presupună că și alții putuseră beneficia de avantajul succesului, dar pesemne cu o pușcătură mai puțin precisă. Acest lucru îi satisfăcea pe deplin orgoliul.

— După cum se vede, îi spuse lui Kapronczai György, bătaia se îndepărtează mereu de noi.

— Sălbăticiunea, excelență, caută să fugă spre „iezerul verde“.

— Dar se poate că au și răpus-o fiindcă răpăitul puștilor a încetat.

— Ori s-a rătăcit, vorbi smerit Kapronczai.

— Nu cred, întrucît în preajma „iezerului“ sînt țituri bune.

— Pentru trăgători buni, înălțate doamne !

— Cîndva, încă în calitate de oaspete al fostului principe Bethlen Gábor, am stat și eu la pîndă acolo.

— Și înălțimea ta a doborât doi urși bătrîni cu mîna lui.

Rákóczi privi mulțumit spre Kapronczai.

— De la cine ai auzit-o ?

— Bădia Mikes Zsigmond are obiceiul s-o povestească oaspeților săi de cîte ori se află la un pahar de vin.

— Care Mikes ? întrebă Csulai, ridicîndu-și ochii de pe cartea sfîntă. Este oare canaaneanul păcătos, emorteul necredincios care și-a trimis fiul mai mare să slujească la altarul lui Baal ?

La atacul capelanului, Kapronczai roși dar, cu toate că avea limbă ascuțită, nu îndrăzni să răspundă.

— Acel Mikes, zise principele zîmbind, cu care nimeni nu s-a putut compara în organizarea unor mari vînători.

— Și care-și ține pe cel de-al doilea fiu la curtea răuvoitorului înălțimii tale, Lupu voievod, remarcă din nou preacuviosul domn Csulai.

— Lupu voievod, interveni diacul Döme cu prefăcută incompetență, tocmai vînează cu mare alai la marginile Moldovei.

— Cu cît tact trezește Döme bănuiala, gîndi Csulai.

— Slavă Domnului ! Döme a dat alt curs conversației ca să mă scoată din situația periculoasă în care voia să mă împingă fățarnicul popă, se bucură în sinea lui Kapronczai György, înrudit de departe cu familia Mikes.

Rákóczi îl întrebă pe diac cu glasul mai viu ca de obicei :

— De unde ai auzit că Lupu voievod vînează în apropierea noastră ?

— Trimișii înălțimii tale din Tîrgul Iașilor i-au scris în mod oficial măriei sale cancelarului.

Principele îi porunci îndată lui Kapronczai să-l cheme pe șambelanul curții.

La vînătorile lui Rákóczi, mareșalul și șambelanul erau adesea solicitați, unul fiind însărcinat cu ordinea, celălalt cu pregătirea sălașelor. Din această cauză, cămărașii erau mereu înștiințați asupra locului unde acești importanți slujbași stăteau la pîndă și asupra drumului pe care se putea ajunge la dîșii fără a tulbura vînătoarea.

Diacul Döme presimțea că o dată cu plecarea lui Kapronczai începe din plin și rolul lui. Porni să răsfoiască actele și anume, teancul în care zăceau cele mai secrete dintre ele.

Iar domnul Csulai care-și fixase ca ideal rolul marelui preot Natan, muștrătorul lui David, și care ar fi vrut — cu mîndria lui Samuel și Eleazar — să stăvilească, ba chiar să pedepsească puterea laică, dar nu avea destulă tărie morală pentru îndeplinirea acestei chemări, aștepta acum avid clipa cînd va avea prilejul ca, fără să-și atragă mînia lui Rákóczi asupra capului, să folosească, pîrtinind sau atacînd scopurile principelui, cuvinte din care să reiasă că nici el nu e ultimul slujitor în Israil.

— Hei, Döme ! zise principele Transilvaniei, rezemîndu-se iar cu spatele de trunchiul stejarului, cum obișnuia

cînd în inima lui patima vînătorii ceda locul unor mai înalte valori.

Diacul, pe care cititorii mei nu trebuie să-l prețuiască atît de puţin pe cît o face el însuşi, apucă febril scrisorile pecetluite din mapă şi luă în mînă şi documentele de sub braţ.

— Încarcă-mi mai întîi arma.

Secretarul particular al lui Rákóczi îndeplini cu destulă îndemînare porunca ce nu ţinea de domeniul lui, şi îi înapoie puşca aplecîndu-se aproape pînă la pămînt, după obiceiul turcesc. Îndată ce veni vremea să se îndrepte, începu să-şi facă dările de seamă cu glas încet dar foarte limpede.

— Directorul fiscului, înălţimea ta, înfăţişează a şaptesprezecea listă suplimentară despre persoanele care sînt devotate familiei fostului principe Bethlen Gábor şi pare că primesc cu simpatie tulburările provocate de Zolyomi Dávid.

— Citeşte numele unul cîte unul.

— Jármi Ferenc, citi Döme.

— Are moşie frumoasă în părţile Sărmaşului, aminti principele.

— La Oradea, observă diacul cu multă smerenie, îşi face casă cu mai multe caturi ; cît a fost pribeag boier Gavrilă, l-a împrumutat cu două mii de galbeni ; la nunta fiică-si, sculele de argint pe care le-a scos şi giuvaerurile au fost preţuite la zece mii de taleri ; după moartea fratelui său ce zace de dropică îi rămîn cinci sute de iobagi, iar la curtea de apel va cîştiga vechiul şi faimosul proces Bardocz.

— Prin urmare, averea lui îi aduce mare vază, zise Rákóczi.

— În comitatele Kraszna şi Középszolnok are multe spiţe de rubedenii cu care nu se află în vrajbă, aduse vorba Döme.

— Şi care ar putea să-i ţină partea, zise principele.

— Iar prin soţia lui, înălţimea ta, el este cumnat cu judele regesc din Braşov.

— Cum îi e firea ? întrebă principele.

— Ar fi viclean şi cutezător dacă n-ar considera că directorul fiscului îl întrece.

— Şi ar putea fi oare incriminat ?

— Din datele de pînă acum, nu.

— Dă-i dispoziții directorului să-l urmărească cu mare asprime și când îl va cuprinde teama, să stingă acțiunea și să acopere frumos totul dacă, bineînțeles, își pune zălog întreaga avere pentru purtarea sa de acum înainte.

— Înțeleg, înălțimea ta.

Csulai se scărpină după ureche gîndind : de-aș fi măcar protopop, l-aș muștra acum ca profetul Natan pe împăratul David.

Diacul Döme citi din listă : Szentimrei Márton.

— Nepotul bătrînului Dávid, nu ?

— El, înălțimea ta !

— Se spune că datoriile i-s mai mari decît averea.

— Căsătoria lui cu Herczeg Örsi s-a stricat, iar pe bunăvoința unchiului său nu se poate sprijini.

— E considerat un tînăr inteligent.

— A studiat și pe la academii, înălțate doamne.

— Ce bănuială îl apasă ?

— Una foarte grea.

— Unde locuiește ?

— Acum, în Sebeșul Săsesc.

— Directorul să ceară de la noi numirea lui ca arendaș al cvartei regale fie în scaunul Ciucului, fie în cel al Sebeșului, ca să aibă a se teme de pierderea slujbei.

Csulai tuși ușurel gîndind : de-aș fi măcar episcop, acum i-aș spune odată cu marele preot Samuil : O, rege Saul, nebunească faptă ai săvîrșit !

Diacul Döme citi apoi numele lui Kemény János.

— Și el ? întrebă tresărind principele.

— Îl consideră suspect, zise Döme.

— Dar acuzatorul public ?

— Aduce doar cu ceva mai multe date recriminatoare decît împotriva lui Jármi căruia înălțimea ta vrea să-i întărească fidelitatea prin amanetarea averii.

Principele vorbi cu chipul mai întunecat și cu glasul mai adînc.

— Kemény a crescut la curtea marelui Bethlen Gábor. Se pricepe la stratageme, e popular printre ostași. Cu toată vîrsta tînără și ambiția lui este încet dar sigur în planurile sale. Astea sînt ghiarele de tigru ? Și cu ce le vei tăia ? Cu slova sau cu barda ? Și îți semnează el vreo obligație ? Kemény nu e fricos. Poți oare strînge date împotriva lui ?

Kemény e precaut. Pot oare să-l iert dacă nu-l pedepsesc ? El știe mai bine să se prefacă decît să uite. Grea e situația principilor. Cei puternici pot deveni trădători iar cei slabi sînt răi apărători.

Diacul Döme își socotea slujba mult mai neînsemnată decît să considere scurtele întrebări ale principelui, ce păreau a-i fi aduse lui, altceva decît un monolog pe care-i mai bine să nici nu-l asculte decît să-i răspunzi.

— Șterge-l pe Kemény ca să nici nu i se poată bănuie numele. Directorul să nu-l mai amintească fără motive de acuzare incontestabile.

Döme rădea și ștergea cu grabă pe hîrtie.

Iar dumnealui preacuviosul domn Csulai, stînd în umbra tufărișului de alun, unde, cu pastorală candoare, smulgea frunzele unei brînduși de toamnă, se cufunda în multe feluri de evocări. I-a venit în minte dieta de la Sighișoara convocată în 1631 pentru alegerea principelui. Vedea satele învecinate pline de ostașii lui Bethlen István, pe cînd celălalt pretendent, Rákóczi, gloriosul domn de acum, abia avea steaguri și oaste. Atunci sosi cu mare pompă solul sultanului, Arnot, aducînd cu el două scrisori : într-una din ele stătea scris că puternicul împărat l-ar vrea pe Rákóczi principe ; în cealaltă, cu literele frumoase și meșteșugite ale aceleiași mîini, era consemnat că neînvinsul împărat sub umbra bărbii căruia stă lumea, dorește să-l îmbrace în cucă și manție domnească pe Bethlen István. Arnot se duse în grabă la palatul Catarinei de Brandenburg spunînd : văduvă a lui Bethlen Gábor, alege una din cele două scrisori ca să ți se împlinească voia. — Catarina plînsese în hohote și zise : — Doamne ! oare cine ar putea să lumineze mintea slabă de femeie ca să nu greșescă atunci cînd trebuie să hotărască într-un lucru atît de mare ? Să aleagă în numele meu Kemény János. — Slăvit e padișahul ! zise Arnot auzind acestea, eu mă duc la tînărul pe care mi l-ai numit. Între timp dieta s-a deschis. Era liniște. Magnații îl așteptau pe Kemény fiindcă lui i se cuvenea primul vot, ca reprezentant al Catarinei. În sfîrșit, tînărul cămăraș intră în sală ca să dăruiască o țară celui pe care-l proteja. Și acel protejat a fost Rákóczi György.

În vreme ce principele puna să fie șters numele lui Kemény din lista celor suspecți, în mintea dumnealui domnu-

lui Csulai se învîrteau astfel de imagini colorate din trecut și-și zicea : Fiii marelui preot Eli, care în inima lor jertfeau lui Belial și nu lui Iehova, ar spune acum lingușindu-se : ești milostiv și mărinimos, o, Rákóczi György ! Dar eu nu laud nerecunoștința, cu toate că încă nu sînt decît capelan. Ia să fiu episcop, nu m-aș mulțumi numai cu tăcerea.

Csulai privi demn în jurul său de parcă ar crede că iarba și tufișul i-au luat în seamă tăria de caracter.

III

Dincotro se aude vuietul ? Pe unde e gonit vînatul ? Răzbate rumoarea lîncedă a unor pușcături îndepărtate. În cu totul altă parte și dincolo de malurile iezerului slujește norocul ori glonțului celor ce stau la pîndă, ori vieții animalului urmărit.

Iar Rákóczi care începuse a se plictisi de vînătoare, fiind din cale-afară de activ, se preocupa de subiecte ce priveau treburile mai înalte ale statului.

Din mapa diacului Döme ieșeau la iveală, una după alta, probleme de natură mai delicată care nici consiliului de miniștri nu-i sînt comunicate decît rareori.

— Jalbele comitatelor din Ungaria de Sus, înălțimea ta ! grăi secretarul ținînd în mîină un pachet voluminos.

— Desigur pentru doleanțe religioase, interveni principele.

Csulai oftă adînc.

— Se jeluiesc pentru nerespectarea condițiilor păcii de la Viena și Nikolsburg.

Csulai oftă și mai adînc.

— Li s-au ocupat biserici ? întrebă Rákóczi.

— Două, zise Döme.

Oftatul lui Csulai făcu să tremure frunzele alunilor.

— Ce te supără pe domnia ta ? se interesă Rákóczi cu un zîmbet șugubăț.

Csulai se ridică de pe pajiște și cu glas inspirat începu :

— ...Arătîndu-se Iehova, fost-a cuvîntul lui către profetul Iezechil : „Și tu, fiul omului, suspină să ți se deșale

șalele și îndurerat să fii în fața lor. Dar când te vor întreba : De ce suspini ? să le răspunzi : Că nu mai vine nici o veste, din care pricină inima se topește, mâinile sunt slabe, duhul îmi este fără vlagă și genunchii curg ca apa. Dar iată că vine, se adeverește... O sabie, o sabie este ascuțită și lustruită. Pentru junghiere fu ascuțită și ca să iasă dintr-însa scăpărări de fulger fu ea lustruită.“

— Eu, răspunse Rákóczi György, privind îngăduitor la zelosul capelan, eu, în apărarea drepturilor religiei, nu mă voi lăsa mai prejos ca Bocskai și Bethlen. Dar toate la timpul lor. Ar fi o nechibzuință să ne năpustim acum asupra Ungariei, când turcul pîndește prilejul să înscăuneze aici pe adversarii mei. Oricare derbedeu de trădător ar alerga la profet găsește partizani și, dacă se află vreo vină care poate fi exploatată împotriva mea, îmi vin pe cap pașalele din Timișoara, Belgrad și Buda. Și atunci, prin gura lui Iezechil, Iehova îmi va spune cele ce urmează : „Vâr-sa-voi peste tine urgia mea, cu văpaia mîniei mele voi sufla în tine și te voi da pe mîna sălbaticilor oameni, făuritori ai pieirei.“

Csulai fusese învins cu propriile sale arme. Simțea, ce-i drept, că ar putea să se apere cu alte versete din Iezechil ; dar chibzui că multe sînt treptele ce duc la episcopat și, fără mila principelui, treptele acestea sînt mai lunecoase ca gheața pe care e ușor să cazi. În loc să continue discuția tăcu și, smerit, se așeză din nou pe pajiște, lăsîndu-l pe diacul Döme să pună frumușel de-o parte jalbele din Ungaria de Sus.

Veni rîndul altor probleme.

— După raportul agentului secret din Constantinopol, zise Döme, pașa din Silistra a primit poruncă să-l ucidă pe Matei, voievodul muntean, vechiul aliat al înălțimii tale.

— Cu neputință ! exclamă pornit Rákóczi. Matei era în grațiile marelui vizir, iar anul trecut sultanul a poruncit să fie ucis Radu, negustorul de ulei, fiindcă îndrăznise a făgădui pentru domnie un bir mai mare decît birul plătit de Matei... Hm ! E drept că Matei e viteaz și înțelept, prin urmare, poate fi socotit primejdios. Ori ce, eu nu sînt urît pentru puterea mea ? Dacă m-aș lăsa condus de capriciile

supușilor mei, sultanul mi-ar dăruî propriul său caftan, pe cîtă vreme acum sînt răsplătiți trădătorii mei.

— Știrile de la agentul din Constantinopol, zise Döme, sînt întărite de o scrisoare trimisă din Tîrgul Iașilor care ne înștiințează despre grabnicele pregătiri de război ale pașei din Silistra. Și Mikes János, sosit acum din Moldova, i-a spus tatălui său ceva asemănător.

— Dacă lucrurile stau astfel, atunci cărțile sînt amestecate de bătrînul Lupu. Pașa din Silistra va găsi oștile mele în tabăra lui Matei, îndată ce va trece hotarele Țării Românești.

— Dar atunci, înălțimea ta, ar izbucni războiul cu sultanul pe care campania pentru soluționarea doleanțelor din Ungaria de Sus poate nu l-ar fi provocat cu atîta siguranță.

Cuvioșia sa domnul Csulai, riscînd această observație, se înspăimîntă atît de mult de îndrăzneala lui încît culoarea obrazului său se lua la întrecere cu ceara topită. Pentru nimic în lume n-ar fi cutezat să caute o contradicție în opiniile puternicului principe dacă nu-l acuza conștiința sa că, în apărarea cauzei religioase, el s-a arătat mai blînd decît s-ar fi convenit veșmîntului său preoțesc.

— Domnia ta, pater Csulai, ești într-o mare greșeală, zise domol principele. Dacă l-aș ataca pe împăratul roman care trăiește în bună pace cu sultanul i-aș da motiv legitim Porții să mă pedepsească în orice fel ca pe unul care-i tulbură liniștea; pe cînd apărîndu-l pe Matei împotriva pașei din Silistra, nu mi-aș face decît datoria, o dată ce îi sînt vechi aliat celui prigonit.

— Dar prigonitorul, înălțimea ta, este însuși sultanul, fiindcă pașa din Silistra este generalul lui.

— Iar Matei este voievodul lui pe care nu l-a scos din domnie pe față, nu l-a sortit morții pe față, răspunse Rákóczi. Aici totul depinde de izbîndă — adăugă cu glas hotărît. Dacă Matei învinge, atunci pașa Mohamed este cel ce tulbură liniștea și va fi renegat la Stambul, dacă norocul îi slujește lui Mohamed, atunci vina și pedeapsa cad asupra mea și a lui Matei. Cunosc obiceiurile constantinopolitane. Domnia ta însă, domnule Csulai, ai putea spune că dacă mi-e cu putință să stau frumușel acasă, de ce să-mi las soarta pe norocul izbîndei? Ci, tocmai asta e. Nabuco-

donosor îi caută pricină lui Sedechia și dacă-l va umili, vai fiilor lui Amon care râdeau de primejdia vecinului, vai de Tirul nesimțitor care s-a bucurat de ea. Ori mă îndoiesc oare că după căderea lui Matei ar urma negreșit căderea mea? Nu Matei a fost cel care l-a bătut la Salonta pe pașa din Buda, sprijinitorul lui Bethlen István, nu el a silit semiluna să încheie pacea rușinoasă de la Lipova? Să fi uitat turcii asta? Puternicii lumii au memorie ascuțită, dacă nu pentru moarte, atunci pentru... răzbunare. Și dacă în țara aliatului meu ar fi voievod Lupu ori fiul său, cum m-aș putea apăra? Ar trebui să cerșesc ajutor de la cardinalul Pázmány și de la palatinul Eszterházi, și ce-ar spune de asta, domnule Csulai, comitatele domniei tale din Ungaria de Sus?

Capelanul se cocîrjase de tot sub superioritatea spirituală a protectorului său. Situația lui de acum era mai umilă decît atunci cînd, săturîndu-se de păstoria sătească, intrase pentru întâia oară în palatul princiar să ceară o slujbă la curte.

Rákóczi se întoarse către diacul Döme.

— După vînătoare să vină îndată la noi comandantul suprem al armiei ca să putem lua măsuri din vreme pentru trimiterea oștilor.

— Înțeleg, înălțimea ta, grăi secretarul, dar își lăsă gura uitată de parcă i-ar fi rătăcit pe buze un gând sfios ce ar vrea să iasă dacă, bineînțeles, afară n-are de ce să se teamă.

Rákóczi îl privi încurajator.

— În rîndurile gărzilor moldovenești sînt mulți inși dintre supușii înălțimii tale care, dacă nu vor fi rechemati, ușor s-ar putea întîmpla să fie folosiți împotriva oștilor ajutătoare trimise în apărarea lui Matei Vodă.

— Cine? Supușii mei? Dar nu sînt oare destul de limpezi legile transilvănene asupra trădării patriei? Trebuie oare să le adaug noi articole ca să pot pedepsi? De altminteri, completă Rákóczi domolit, Lupu rămîne neutru o dată ce Matei Vodă dovedește putere iar sultanul nu intervine pe față. În loc să rechem pe supușii mei de la curtea lui, mi-ar plăcea ca numărul lor să sporească. Din partea mea el s-ar crede în siguranță. Ar simula prietenie pentru a mă înșela și s-ar întoarce mai ușor de către pașa din Silistra o dată cu

norocul aceuia... Ah ! El vînează acum în apropierea hotarelor noastre ? Prilejul e favorabil. Dar ce știi despre Mikes János ?

— Femeile îl iubesc, e oștean viteaz, voievodului îi place și totuși are prieteni adevărați, zise diacul Döme.

— Are destul tact ?

— Se spune că e leal.

— Hm ! Leal ! Hm ! Favoritul lui Lupu și eu n-am primit nici un denunț împotriva lui. Cîți ardeleni pot fi în garda voievodului ?

— Peste optzeci, înălțimea ta !

— Leal ? Și într-adevăr, nimeni nu-l pîrăște din Tîrgul Iașilor ?

— Doar atîta ne scriu că fata voievodului îl prețuiește.

— Dar voievodul ?

— El de asemenea.

— Și tot mai mult ?

— Din zi în zi mai mult.

— Dar lîngă voievod nu se află și vreun ostaș de gardă nemulțumit ?

— De curînd au fugit acasă trei inși din Tîrgul Iașilor.

— Și nici unul nu i-a găsit vreo vină lui Mikes János ?

— N-au vorbit decît despre vitejiile lui și caii săi frumoși.

— Hm, iar el e leal ?... Dacă te-aș trimite pe tine să-l saluți pe Lupu, din raportul secretarului meu particular ei și-ar explica mai mult decît trebuie. Se veghează și asupra celor sus-puși. Pater Csulai i-ar atrage în dispute religioase pe popii care obișnuiesc să-l însoțească pe voievod peste tot. Iar Mikes János ?... Dar citește mai departe. Ce treburi grabnice mai sînt ?

— Doar o scrisoare pe care n-am îndrăznit s-o deschid, fiindcă îți este adresată direct înălțimii tale. Agentul din Moldova ne-a trimis-o cu lipcan de olac și vine de la prințul litvan.

— De la Tanasius Radzivil ! zise cu plăcută surpriză Rákóczi.

— De la capul protestanților polonezi ! oftă Csulai.

— Și de la cel mai temut potrivnic al sultanului, aminti cu glas rece, oficial, diacul Döme, întinzîndu-i principelui scrisoarea nedesfăcută.

— Citește-o tu, porunci Rákóczi cu o expresie de indulgență.

Scrisoarea lui Radzivil îl impresionează puțin, chiar pe secretar, atît era de nesperat conținutul ei.

Cei care se ocupă de istoria Transilvaniei știu cît sînge și cîtă suferință a costat gîndul trufaș trezit pentru întâia oară în familia Rákóczi de principele Lituaniei. Romanul meu nu-i va purta pe cititori nici în Crimeea unde a fost tîrît în robie, împreună cu oastea lui, Kemény János generalul, iar mai tîrziu principele Transilvaniei ; nici pe cîmpia Gurăslăului unde fiul și urmașul lui Rákóczi György și-a dat viața pentru orgoliul său. Întîmplările romanului meu sînt mai modeste și se petrec mai devreme. Pe noi prea puțin ne interesează cuvintele din scrisoarea lui Radzivil, dar conținutul ei pe scurt era următorul :

Prințul litvan atrage luarea aminte a preacinstului domnitor György că Ladislau, regele polonilor, este om bătrîn și că toți disidenții, toți cei ce nu sînt de credința Romei s-au unit și vrînd să aleagă pe tron un suveran de religie protestantă, s-au oprit în unanimitate asupra persoanei înălțimii sale György. Să-și țină, așadar, oștile pregătite pentru schimbările ce vor urma și să se bizuie pe ajutorul prințului și al întregii partide puternice. Polonia și-a dobîndit odată un mare suveran din Transilvania, iar pe al doilea îl salută de pe acum.

— Amăgiri, amăgiri ! oftă Rákóczi, regele Ladislau este un moșneag sănătos. N-are nevastă tînără să-l înșele, nici fiu fațios să-l trădeze, iar podagra nu omoară. Pune scrisoarea la o parte.

— Are și post-scriptum, grăi secretarul.

— Așa ? Să-mi aduc galbenii de la Patak și să-i trimit prințului pentru nevoile partidei ? Cel puțin patruzeci de mii de galbeni buni la cîntar, nu-i așa ? Hm ! Podagra nu ucide, numai că doare. Am nevoie de bani... Mai tîrziu... mai tîrziu !

— Prințul litvan, zise Döme, nu cere înălțimii tale aur, ci o mijlocire pentru cîștigarea mîinii frumoasei Maria, fiica mai mare a lui Lupu voievod.

Pe chipul lui Rákóczi jucă un zîmbet primejdios.

— Pașa din Silistra e mort, iar Lupu îmi este slujitor sau e pribeag, mormăi atît de încet încît numai bănuiala demonică a secretarului înțelese sunetele confuze.

— Plecarea lui Mikes János în Tîrgul Iaşilor ar fi cea mai puţin băgată în seamă, zise Döme.

Rákóczi, ale cărui gânduri se potriveau cu cele ale diacului, îl privi cu surprindere.

— Ei, şi ce părere ai despre această logodnă ?

— Cum să pot eu, un biet necioplit, să spun o părere care să poată sta alături de înţelepciunea înălţimii tale ! se tîngui Döme.

— Vrem să-ţi cunoaştem părerea.

Csulai se uita cu o invidie greu de ascuns la diacul ce grăi cu smerenie :

— Dacă voievodul nu-l respinge pe Radzivil, va fi cu mult mai politicoş decît să nu considere dorinţele principelui Rákóczi drept pretenţii legitime. Fiindcă după nuntă va avea nevoie de aliaţi şi mijlocitori ; iar înainte de nuntă poate să se teamă fără încetare că taina va ajunge la urechile sultanului. Doar Transilvania are agent la Constantinopol care poate scăpa din întîmplare un asemenea cuvînt în faţa marelui vizir încît pe Lupu voievod să-l coste ţara sau capul.

— Diacul Döme, gîndi Csulai, este un sfetnic mai viclean decît Ahitofel, mai viclean poate chiar decît dumnealui Kassai István. I-ar plăcea ca principele să-l ţeară pe Lupu în alianţa sa cu cneazul litvan iar după aceea să-l vîndă sultanului.

Rákóczi îşi muştră din ochi secretarul.

— Acum va fi ocărît dumnealui, gîndi iarăşi cuvioşia sa.

— Du-te, zise principele, la cancelarul nostru Kassai István şi cheamă-l îndată să auzim şi sfatul lui în această privinţă.

— Vor să-l prindă în mreajă pe voievodul moldovean, oftă în sinea lui Csulai. Unul din aprozii împăratului Darie vorbi aşa : nu iubi, doamne, lumeasca viclenie ca să nu te înşeli în credinţa ta ; căci înţelepciunea degrabă se poate schimba în nebunie, dar dreptatea rămîne, trăieşte în veci prin puterea ei şi stă de-a pururi. Asta aş putea s-o spun şi eu acum. Hm ! Darie îi răspunse : dacă vrei să ceri ceva de la mine, cere şi îţi voi da ţie. Oare Rákóczi să fie Darie ? Nu-mi vine să cred. Iar eu de ce aş fi aprod ? De altfel, toată întîmplarea asta e scrisă în cartea Esdra pe care noi, reformaţii, n-o recunoaştem ca autentică.

Cît timp Csulai reflecta care ar fi lucrurile de spus, ci el nu le va spune, diacul stătu pe locul lui fără să se clin-tească.

— Du-te în grabă după Kassai, repetă principele cu voce mai aspră.

— Înălțimea ta ! Nici unul din cămărașii măriei-tale nu s-a întors încă, iar la vînătoare înalta persoană a principelui Transilvaniei nu este îngăduit să fie lăsată singură.

— Bine, dar rămîne aici cuvioșia sa domnul Csulai. Are și carabină, lesne îmi poate sări în ajutor împotriva ursului, zise rîzînd Rákóczi.

Capelanul zîmbea, dar fără plăcere și i se citea pe fiecare trăsătură că nu se crede profetul Daniel pe care îl cinstesc și fiarele.

— Doar n-o să vină ursul aici, se neliniști cu glas uscat.

Principele se uită în jur și se convinse că și dincolo de „iezerul verde“ toate sînt în pace. Nu se auzea nici bubuitura stinsă a vreunei arme, nici vreun semn de hăituială.

Se așeză pe jos, lîngă popă.

— Deschide domnia ta cartea sfîntă, zise căscînd. Vreau să mă odihnesc, să mă învioriez prin cuvîntul lui Dumnezeu.

Csulai ar fi vrut să amîne înviorarea pînă la sosirea lui Kapronczai György sau a lui Horváth Ferenc ; dar după obiceiul său, nici de data asta nu-și lăasă gîndurile să prindă aripi.

Căută, așadar, prin biblie, în timp ce principele își scoase pușca de pe umăr și o culcă pe o tufă de alun.

— Zise Iehova prin gura profetului Natan către împăratul David, începu Csulai, după ce tuși cuviincios : „Te-am luat de la tîrlă, de dindărătul oilor ca să te fac principe peste poporul meu, peste Israil ; Și am fost cu tine în toate căile tale și am stîrpit din fața ta pe toți dușmanii tăi. Și voi face ca numele tău să fie mare ca numele celor mai mari stăpîni-tori de pe pămînt.“

Rákóczi îl întrerupse pe capelan.

— Citește domnia-ta din cartea sfîntă la locurile care să mă învețe la cumpătare și smerenie, zise cu blîndețe. Beth-len Gábor și-a scos de pe cap coroana maghiară ce i s-a ofe-rit ; fiindcă n-a vrut să primejduiască mult pentru puțini sorți de izbîndă. Dar eu n-ar trebui oare să jertfesc și mai mult pentru ungerea mea la Cracovia ? De ce să pornesc după

sfatul cneazului Radzivil pe care-l orbește patima pentru facțiunea lui ?... Dar dacă pînă la urmă ar ajunge la țintă ?!... Atunci, înlăuntrul hotarelor țării mele aș putea statornici domnia credinței reformate, iar steagurile mele, fluturînd lîngă cele ale șvezilor, ar da altă întorsătură întregului război religios din imperiul german. Ce izbîndă ! Cîtă ardoare în slăvirea numelui sfînt al eternului Dumnezeu ! O, de pe tronul leșesc ar fi ușor să fii trufaș ; dar e greu să ajungi pe tronul leșesc. Pentru mîna bătrînei Maria Anna, Bethlen Gábor a făgăduit apostazie și ar fi făgăduit același lucru și pentru țara leșească... Într-adevăr, planul și-ar pierde astfel culoarea himerică și s-ar însoți cu posibilitatea înfăptuirii. Dar nu mă pot tîrgui pentru credința mea. Pe Dumnezeuul meu, nu ! De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea !... Și totuși, perspectiva deschisă în fața mea de scri-soarea lui Radzivil are o putere de vrajă... Citește-mi dom-nia ta despre smerenie și cumpătare.

Preotul citi.

Iar principele îl asculta sprijinit în cot, cu capul pe mînă. Trăsăturile lui viguros conturate, pline de forță, dar lipsite de veselie și dragoste se luminară în timpul meditației religioase și, ștergîndu-se de pe ele orice asprime, orice expresie mai severă și mai întunecată, deveniră aproape atrăgătoare, calde și sensibile.

Și pe Csulai îl impresionau temele citite din cartea sfîntă. Vocea lui deveni din ce în ce mai propovăduitoare, ba chiar însuflețită. Uită locul în care se afla, vînătoarea care se desfășura, teama simțită după plecarea lui Döme. În sufletul său, micul lor post de pîndă se transformă în casa domnului, iar tufele de măceș și alun ce-și aplecau crengile pînă la tîmpla lui se făcură bolte și nici în amvonul de la Alba Iulia nu s-ar fi așteptat mai puțin ca acum la apariția unei fiare ori la bubuitura unei puști.

— „Tauri mulți mă înconjoară ; bivoli din Basan fac cerc în jurul meu, citi cu ardoare. Împotriva mea ei cască gura lor, ca un leu care sfîșie și răcnește. Ca un ciob de oală s-a uscat puterea mea și limba mea s-a lipit de cerul gurii mele și în pulberea morții mă pui să zac. Mîinile și picioarele mele le-au străpuns, iar veșmintele mele le împart între ei. Dar tu, Doamne, nu sta departe, tu izvorul puterii mele ;

grăbește-te în ajutorul meu. Izbăvește-mă din gura leului și din coarnele bourilor scoate-mă !”

În această clipă, în apropiere se auzi un trosnet de armă, urmat îndată de altul, încît sunetele lor aproape că se contopiră.

Rákóczi zvîcni mînios de pe pajiște.

— Iar cutează să tragă în cerbi ! strigă și alergă spre marginea povîrnișului să vadă locul în care s-a tras pușcătura nelegiuită.

Ochii lui însă întîlniră o ursoaică uriașă.

Acum trebuie să mă întorc puțin, înainte de a țese această întîmplare.

IV

Oaspetele chihaiei lui Kassai avusese dreptate cînd susținuse că acolo unde s-a tras asupra puiului de urs, răpus de principele Rákóczi, trebuie să se afle și mama aceluia, doar că, fiind despărțită de odrasla ei la răscruce, n-a mai putut-o urma.

Ochii pricepuți ai bătrînei ursoaice observară degrabă cît de primejdios ar fi adăpostul oferit de lazul în care s-ar putea retrage. Socoti deci că e mai bine să se lupte dintr-odată cu soarta și, în loc de retragere, să meargă cu îndrăzneală înainte.

Prin urmare, se aruncă pe drumul ce ducea spre „iezerul verde”.

Aici o salută glonțul lui Kornis Zsigmond, făcînd-o atentă, însă fără s-o rănească.

Dînd din cap, dar cu o figură surprinzător de veselă față de împrejurări, bătrîna noastră ajunse în fața intendentului curții care nu vru să strice buna dispoziție a dihaniei și nici nu ridică cocoșul puștii.

Szentpáli, care ocupase un post față în față cu el, se rușină a urma exemplul intendentului și glonțul lui chiar atinse coama zburlită a ursoacei, la care ea clămpăni din colți dar, fără nici o altă demonstrație, fugi mai departe în bătaia puștii membrilor „nobilei societăți”.

Aici ar fi aşteptat-o vreo treizeci de câini şi nu şi-ar fi putut salva jocul dacă n-ar fi avut un noroc rar întâlnit în viaţa urşilor.

Căci, în vreme ce ea se ivi în primejdioasa bătaie a armelor ca să poată coborî spre „iezer“ un alt urs, pe care nimeni nu-l silise a face această plimbare, trecea alene de la „iezer“ în sus şi ajunsese la capătul din vale al scurtei linii formate de „nabila societate“ tocmai în clipa când la cel din deal apăru ursoaica răătăcită de puiul ei.

Focul se deschise, aşadar, în acelaşi timp şi sus şi jos.

Iar linia de care vorbesc fiind abia de trei sute de stîneni, vînătorii de la mijloc nu mai ştiau din care parte să aştepte oaspetele anunţat.

Ei se uitau neliniştiţi când încoace, când încolo.

Ci, foarte curînd se iscă zarvă şi printre puşcături răsunară strigăte.

Căci ursul din vale, aruncîndu-se cu o furie turbată pe cel care-l rănisese, îi frînse puşca din mînă şi-l apucă de mijloc, iar în această îmbrăţişare brutală, oasele bietului „nobil tînăr“ pîrîiau, răsuflarea i se opri şi sîngele începu a-i bulbuci pe nas şi pe gură. Tovarăşul lui striga cît îl ţinea gura după ajutor, iar la glasul său, ursul, lepădînd din braţe prada anterioară, se întoarse către cel cu gălăgia, căscîndu-şi gura prelung, ca prin răcnetul lui puternic să poruncească linişte, şi împrăştiînd scînteile unei indescriptibile furii şi poftes de pradă. Picioarele tînărului ameninţat prinseseră rădăcini, mîinile îi deveniră atît de lîncede încît simţi că puşca, ridicată pînă atunci, începe să-i alunece în jos. Ursul înălţat în două labe făcu vreo doi paşi spre dînsul, dar, cuprins de oarecare idee fantastică sau teamă, sări brusc într-o parte şi începu a se strecura pe patru labe în desiş. Auzind însă zarva, mai mulţi inşi ieşiseră deja din posturile lor. Unul îl văzu pe tînărul ce zăcea fără cunoştinţă; altul îşi aruncă ochii pe cel ce devenise stană de piatră, celălalt găsi vreme să tragă în jivina ce se depărta. „Intră în desiş, intră în desiş!“ strigă careva, „opriţi-l!“ Acest îndemn nu avea nici o însemnătate practică pentru motivul că, printre ferigile şi vrejurile dese îl puteai întîmpina sau reţine mai curînd din întîmplare decît din chibzuială; dar el făcu să crească zăpăceala şi concentră asupra lui atenţia tuturor în așa măsură, încît era imposibil să se gîndească la altceva,

să se uite în altă parte sau să rămână într-o nepăsătoare liniște.

Cît timp, apariția întîmplătoare a ursului din vale amenința să destrame rînduiala vînătorii, ursoaica primejduită care tocmai ajunsese în oțelele puștilor „nobilei societăți”, începu să-și îndrepte atenția asupra circumstanțelor ce-i erau favorabile.

Din față, unde voia să fugă, puștile pocneau una după alta, din spate, unde iarăși i-ar fi fost voia să se retragă, îi mai răsună în urechi şuieratul stins al glonțului. Ce să facă dar, ca să-și apere mai bine cojocul ?

Se așază în mijlocul drumului liniștită, serioasă, de parcă s-ar fi cufundat în meditație și nu s-ar interesa de scenele de viață din afară. Cine ar fi văzut-o astfel, ar fi dobîndit fie o mai bună părere despre neamul ursesc, fie una mai proastă despre stoicii a căror indiferență o admira. Cînd se trăgea cu arma, își clătina doar capul, ba la dreapta, ba la stînga, urmărind conștiincios sunetele și răsunetele pe care munții i le trimiteau clar și pătrunzător, ca să le salute cu plecăciunile sale morocănoase.

Clipe întregi au trecut în această rece nepăsare.

Dar cînd mai tîrziu a auzit strigăte și a văzut mișcarea și alergătura vînătorilor care, de altminteri, n-aveau nici o treabă cu dînsa, a început să mătăhăie încet spre marginea drumului și dacă găsea un bolovan să se adăpostească în spatele lui ori scufundișuri de lut al căror gol umed și noroios să-i ascundă pe jumătate corpul, stătea să se odihnească fără a se îngrijora cîtuși de puțin că-și murdărește frumoasa blană brună roșcată. Îndată însă ce zgomotul înceta sau se depărta, pornea înainte cu băgare de seamă. Era acum aproape de locul unde, un vînător care, din nepăsare sau frică nu-și părăsise postul, stătea cu pușca în mîină, uitîndu-se la îmbulzeala din jurul ursului din vale. Faptul o îndemnă pe ursoaica noastră la o improvizație îndrăzneată, dar bine executată. Observînd anume că la abia zece stînji de la vînător malul cărării nu e prea povîrnit, se furișă acolo și urcîndu-se frumușel, se ascunse sub ferigi în spatele vînătorului, urmărindu-i fiecare mișcare. Depărtarea dintre cei doi nu putea fi mai mare ca lungimea unei odăi. Omul se gîndea probabil că friptura de căprioară și cerb e bună, dar piftia de urs, el, cel puțin,

n-o prețuiește. În ce-l privește pe animal, nici acesta nu putea să aibă gânduri sîngeroase, ba chiar se aplecă înainte, iar fața lui ce se vedea pe jumătate din frunziș, dovedea o intenție pașnică însoțită de seriozitate. Omul începu să fluiera fie din plictiseală, fie pentru a-și scoate din minte îmbrățișarea ursului care, adineaori, a fost plătită de tovarășul său cu coastele ; vecina lui, ghemuită între ferigi, împărtași ce-i drept cu totul atracția neamului său pentru melodii și trebuie să fi fost încîntată de fluieratul cel plăcut ; totuși reuși să-și tempereze însuflețirea pînă-ntr-atît încît să nu acompanieze frumosul cîntec cu mormăitul ei. Omul ciocăni cu degetul plosca ce-i atîrna pe umăr și ascultă fără chef cum sună a gol ; iar animalul, deși setea îl ardea în cerul gurii, nu se putut hotărî să înfulece cîteva pere pădurețe moi ce zăceau în iarbă în apropierea lui. Așa au petrecut ei o bună bucată de vreme.

Deodată însă răsunară pași repezi.

Pesemne cîteva vînători s-au întors la pînda lor.

Ursul înspăimîntat dădu înapoi din ferigi, de data aceasta nu fără zgomot.

Vecinul lui, omul cu plosca goală, deveni întrucîtva atent la această larmă. Dar chiar atunci, vicecăpitanul „nobilei societăți“, înștiințat de nenorocirea întîmplată la vînătoare, dădu poruncă să se împletească ramuri verzi și să-l ducă la cabana de vînătoare pe nefericitul tînăr, căruia — din pricina îmbrățișării ursului — viața fusese gata să-i fugă din trupul vătămat.

Porunca atinse mult mai tare inima celui cu plosca goală decît să fie în stare să poată gîndi măcar de ce oare au zuruit ferigile și tufișurile din preajma lui.

Ursoaica noastră, așadar, trecu în brădiș fără a fi urmărită.

Singurătatea și liniștea — tulburată, în afară de zumzetul albinelor sălbatice și de picăitul ciocănitorei, doar de glasuri ce veneau de foarte departe, de un vîjiit ce evoca vuietul morii și de scheunatul slab al vreunui cîine de vînătoare — au restabilit aproape cu totul instinctele bătrînului animal.

Foamea îi aducea aminte de grăunțe, de tot felul de fructe de pădure și de tineri juncani păziți de copiii secui

în brădetul codrului ; dar dragostea de mamă i-l reamintea și mai des pe puiul drag de care au despărțit-o la răspîntie.

Ursoaică fiind, n-ar fi putut da socoteală de intențiile sale căci n-avea, ca noi, nici judecată, nici voință ; însă Domnul știe cum și în ce fel, și-a îndreptat pașii într-acolo unde credea că-și va găsi mai ușor odrasla, băgînd de seamă în același timp ca să nu se abată prin locurile din care glonțul șuierase spre dînsa.

Dusă de asemenea instincte și impresii, fiara ajunsese tocmai la locul în care, chiar cu ajutorul firului conducător al unei judecăți limpezi, greu ar fi ajuns fără o forță prevestitoare.

Căci ea alunecă de pe malul lutos și pietros pe cărarea văii la abia douăzeci de stînjeni de leșul puiului drag.

Chihaia lui Kassai văzu sălbătăciunea ce se prăvălise în apropiere de postul principelui și, ca să-l facă atent, trase cu pușca. Și oaspetele chihaiei, fiind un bărbat ager, făcu același lucru, iar cele două gloanțe șuierară aproape simultan spre țintă. Care din plumbi a fost cel norocos, care cel nenorocos ? Istoricii erudiți n-au putut lămuri problema nici pînă astăzi, dar e sigur că ursoaica primise o rană grea la șale care făcea să-i crească ura față de oameni și setea de răzbunare, în măsură egală cu sîngele ce se vărsa din trupul ei.

În acel moment fugise Rákóczi de lîngă Csulai spre muchia ponorului ca să-și însemne locul pușcăturii socotită de el nelegală, pentru a face o aspră cercetare.

Nu avea nici o armă în mîini.

Iar ursoaica, în furia ei turbată, și-l alese pe el ca obiect al răzbunării și nu pe pușcașii nevăzuți, aflați departe de ea.

Făcea spume la gură și, urlînd cumplit, ochii îi deveniră crunți.

— Dă-mi arma, Csulai ! strigă Rákóczi în timp ce fugi spre stejarul de trunchiul căruia își sprijinise una din puști.

Capelanul se mișca și dădea să apuce cînd ici, cînd colo, ci din cauza marelui său zel nu-i cădea sub ochi altă unealtă de pușcat decît propria sa carabină. Se aplecă dar după oțelul de îndoielnic folos și destul de ruginit, dar cînd vru să-l ridice, ursoaica sări pe mal atît de aproape de dînsul încît bietului capelan i se opri în gît vreo treime din ex-

clamația „Doamne al oștilor cerești !” și căzu și el la pământ ca un stîlp doborît.

Noi n-am putut epuiza pînă acum nici măcar filozofia patimilor omenești, cu toate că, de la primul păcat și de la cea dintîi mărînire, ea o constituit obiectul studiilor noastre de-a lungul mileniilor. Cum am putea dar să dăm socoteală de legile pasiunilor ursești pe care, cu cît ne urbanizăm mai mult, cu atît avem nevoie să le cercetăm mai puțin, fiindcă o dată cu stîrpirea codrului, interesul pentru ele se pierde ? !

Fiara îi întoarse spatele lui Csulai care zăcea la pământ și se aruncă asupra principelui cu o nemărginită furie, așa încît acesta abia avu timp să-și descarce pușca. Glonteile fusesse îndreptat spre țeastă, dar din pricina smuciturii mai puternice, el a pătruns doar în spată și s-a oprit în osul pieptului. Animalul rănit se împletici, respiră adînc, întrerupt și șuierător, apoi, dintr-o săritură, ajunse în fața stejarului. Rákóczi îi simți răsuflarea fierbinte pe obraji, iar ghiarele care sfîșiau scoarța se strînseseră atît de aproape de dînsul, încît mușchiul împrăștiat și picăturile de sînge țîșnite îi atingeau hainele și fața.

Principele începu să înconjoare trunchiul gros al stejarului, vrînd să cîștige vreme ca să-și încarce pușca, dar ursoaica era mereu pe urmele lui, udînd cu sîngele ce-i curgea rădăcinile noduroase ieșite din pământ care, împreună cu pajiștea, deveneau din ce în ce mai ude și mai lunecoase. Un pas greșit și Rákóczi și-ar fi pierdut viața.

— Arma, arma ! striga el văzînd că nu mai are timp nici să îndese glonțul în țeava puștii.

Îndemnul zorit era adresat, firește, dumnealui domnului Csulai.

Dar cinstitul bărbat știa că pe cel culcat la pământ, dacă-și ține răsuflarea, ursul îl crede mort și nu-l sfîșie ; cel mult îl rostogolește, îl amușină, îl scutură și apropiindu-și urechea de gura și de nasul lui, se străduiește să se încredințeze că e neînsuflețit.

Încă din copilărie, Csulai auzise sute de snoave despre păstorii secui care-l păcălesc astfel pe Moș Martin cel cinstit.

Se hotărî, așadar să recurgă la un șiretlic asemănător.

Se culcă pe burtă, își băgă fața în iarbă și-și înțepeni membrele.

La început, bătaile puternice ale inimii și zvîcnetul vinelor îl împiedică să-și joace în mod natural rolul de mort, dar, încă de pe cînd striga principele, începuse a progresa și în reținerea respirației.

Cine putea deci să-i pretindă a-și întrerupe studiul, cînd putea fi constrîns în orice clipă să fie pus la încercare și vai lui dacă la examen l-ar fi găsit nepregătit.

— Pușca încoace ! se auzi din nou.

— Oare sînt eu profetul Daniel de care fiarele sălbatice n-au voie să se atingă ? reflectă Csulai și, fiind cuprins de îngrijorare, tremură spre marea pagubă a rolului său.

În preajma stejarului locul era plin de sînge.

O dată cu setea de răzbunare creștea și viclenia ursoaicei.

Se răsucea cînd înainte, cînd înapoi ca să-l prindă în ghiare pe principe a cărui viață se afla mereu pe muchie de cuțit.

Iarba și rădăcinile pline de sînge îl stînjeneau mai mult pe el decît pe următorul său.

Își aruncase arma pe care tot n-o putea folosi, ca în caz de nevoie să se apere cu cuțitul scos de la brîu, ba uneori chiar lovea cu el înapoi, deși simțea că apropierea de la care ar fi putut răni ursoaica ar fi fost de ajuns ca și ea să-l apuce îndată de spate sau de ceafă.

— Csulai, arma !

Capelanul nu mai avea nevoie să facă pe mortul, căci prefăcătoria devenise realitate iar reținerea respirației — deși fără o activitate conștientă — ajunsese acum la cea mai înaltă perfecțiune.

Și cum să nu fie așa ?

Fiindcă, auzind chemarea, Csulai își ridicase pentru prima oară capul tocmai în clipa cînd ursoaica, părînd că bănuiește scopul strigării principelui, își îndreptă fața însîngerată și furioasă spre cel ce zăcea în iarbă și, cu un mormăit scurt dar adînc, arătă că la cea mai mică mișcare, popa își va găsi nașul.

Rákóczi se hotărî în sfîrșit să fugă după armă, deși era de așteptat ca, înainte de a o putea apuca de pe tufă, să fie ajuns din urmă.

Printr-o săritură ursoaica îi și tăia calea așa că acum era tot atît de primejdios să meargă înainte ori să se întoarcă.

Pe fața principelui sudoarea curgea rîuri-rîuri.

Atunci însă, nimerită de un glonț străin, sălbătăciunea se prăbuși iar din gîtlejul întins își vărsa horcăind sîngele la picioarele principelui care-și îndreptase cuțitul spre dînsa.

Dincolo de ponor, un om se întoarse ca să se retragă fără zgomot în pădure.

Ochii principelui însă îl zăriră.

Strigă după dînsul.

Insul continuă să se retragă.

Atunci apăru dintre copaci chipul chihaiei lui Kassai István.

— Aduceți-l îndată în fața mea pe bărbatul acela, zise Rákóczi cu glas poruncitor, arătînd cu mîna înspre locul unde rămurișul des îl și acoperise pe cel ce pleca.

Chihaia o împunse la fugă, iar după el Kapronczai sosit în clipa aceea.

Rămas din nou singur, Rákóczi își șterse cuțitul de blana ursului, îl puse la brîu și păși spre Csulai care, trezit din leșin de trosnetul puștii, se tîrîse la cea mai mărginașă tufă de alun și ar fi vrut ca negura care acoperise fața lui Moise să coboare acum asupra lui.

— Dacă nu mă înșel, domnia ta, pater Csulai, te-ai purtat ca un laș și meriți să-ți poruncesc să faci acestui urs versuri funebre și să le reciți vînătorilor la popasul de seară.

— Nu se cuvine să fiu învinuit de lașitate, înălțimea ta! grăi Csulai cu inima venită la loc. Eu am înfruntat cu îndrăzneală șarpele viclean al necredinței, boul împlătoșat al ereticilor de pe Nil, balaurul cu șapte capete al credințelor deșarte, leul vărsător de foc al prigonirii religioase. Acestea — după cum știm — sînt fiarele cele mai înverșunate. Și chiar acum, dacă e nevoie, scoțînd sabia disputei, îl atac pe însuși Anticrist. Dar cu urșii n-am nimic de a face. Ori care preot are printre îndatoririle sale vînătoria de urși? Unde se arată asta în scriptură? Oine dă pentru asta prebendă, didactrum? Care sinod îl hirotonește ca să tragă fără teamă cu puștile făurite de armurieri? Cutezanța noastră se arată în lupta spirituală. Acolo trebuie noi să cucerim șanțuri, asediindu-le, să dărimăm cetăți cu catapulte și baliste și să urmărim cu calul iute al elocvenței pe domnul întunericului pînă cînd obosește, i se taie respirația și cere tremurînd iertare. Astea sînt lucruri mai mari decît doborîrea urșilor, iar cutezanța bărbaților bisericii este mai mult

decît curajul civil cu care descarcă un pistol sau o carabină membrii „nobilei societăți“, de altfel mult prețuiți de mine, deoarece, după măsura puterii și agerimii lor, ei apără trupul reprezentantului lui Dumnezeu pe pămînt, al principelui, cîtă vreme nouă, capelanilor curții, ni s-a încredințat apărarea sufletului său.

Rákóczi îl băt看 pe umăr rîzînd, în timp ce chihăia lui Kassai István și Kapronczai György aduceau cu dînșii pe individul care, doborînd ursul, se retrăsese cu modestie.

— Domnia ta, după cîte bănuiesc, nu faci parte dintre vînători, zise principele măsurîndu-l din ochi pe străinul ce pășise înaintea lui.

— Nu, înălțate doamne !

— Eu mi-am luat îndrăzneala să-l duc la postul meu vorbi cu smerită supunere chihăia.

— Acest lucru a însemnat vătămarea poruncilor date și merită muștrare. Dar el m-a scos din ghearele morții și asta cere răsplată. Nu-i așa, pater Csulai ?

Csulai pâlî. Obrajii străinului se înroșiră.

Rákóczi scoase de la brîu o punguță ticsită cu galbeni. Străinul se retrase mai înapoi.

— Primește-o, domnia ta, ca semn al recunoștinței noastre.

— Înălțimea ta mă va face nespun de fericit dacă va binevoi să-mi dăruiască punga fără conținutul ei.

— Ce ? Numai punga ? întrebă Rákóczi cu ochii pe îmbrăcămintea din pănură aspră a străinului. Dar banii ?

Și turnîndu-și în palmă cîteva monede le arată cu plăcere :

— Galbeni strălucitori, buni la cîntar, nepiliți.

— La ce mi-ar folosi ? răspunse modest străinul.

— În țara mea fiecare cunoaște la ce folosește aurul. Cine ești domnia ta ? De unde vii ? Aur... și nu-ți trebuie ! Unde este domnul Kassai István ca să se mire ? Galbeni nepiliți pe care evreul nu i-a atins nici măcar cu vîrf degetului. Am pus să-i aducă de la Baia Mare și-am vrut să-i pornesc spre visteria din Sárospatak ! Și nu-ți trebuie ?... Care e numele domniei-tale ?

— Îngăduie-mi, înălțimea-ta, să-l trec sub tăcere.

— Ce ? Nici nume n-ai ? În țara mea toate au nume. În țara mea nimeni nu s-a rușinat de numele lui. Nici Vallon

Péter, voievodul țiganilor, nici Rákóczi György, principele Transilvaniei.

— Și eu mă rușinez tot atît de puțin de numele meu cît și de starea mea în care nu pot folosi galbenii înălțimii tale.

Pe trăsăturile străinului se oglindea atîta demnitate și supunere, încît ochii lui Rákóczi rămaseră multă vreme piro-niți pe chipul lui.

Csulai însă își purta privirea bănuitoare, aproape piz-mașă, cînd din pămînt spre dînsul, cînd de la dînsul spre pămînt.

— Dacă domnia ta, zise Rákóczi, ai mîndrie, avem și noi. Un principe nu poate fi recunoscător decît tuturor supușilor săi. Pe individ îl răsplătește pentru slujbele sale ori îl pedepsește pentru viclenie. Te rog, așadar, și-ți po-runcesc ca pentru fapta-ți deosebită să ceri domnia ta o răsplată și anume una demnă de starea domniei tale pe care îți dau îngăduință să nu o dezvălui. Îndrăznește deci și spune-ți dorința, iar dacă poate fi împlinită, noi nu o vom respinge... De altminteri, asupra fiscalităților nu avem drep-tul să dispunem, asta fiind treaba dietei, adause el pe lîngă îndemnuri, cu o zgîrcită precauție.

— Mila înălțimii tale o primesc cu toată recunoștința, dar și cu rugămîntea ca numai atunci cînd voi avea ceva de cerut să cad cu solicitarea mea înaintea scaunului princiar.

Această voce dîrză și modestă avea o ciudată putere de vrajă asupra firii reci a lui Rákóczi. De altfel, făcînd parte dintre persoanele suspicioase, el nu arăta nimănui re-cunoștință politică, dar slujbele pe care nu le considera ca trambuline ale ambiției și ascensiunii le răsplătea cu plă-cere. Apoi, în felul de a fi și în înfățișarea străinului găsea ceva ce i-ar fi plăcut să întîlnească la Csulai și altceva ce ar fi dorit să aibă gărzile sale și cămărașii săi. Amestecul dintre visarea melancolică avînd aproape un aer de sfințenie și trăsăturile îndrăznețe, cavaleriești, contopirea și împăca-rea în forme măsurate și totuși libere ale elementelor con-trarii din firea lui, aceste însușiri care făceau din străin o personalitate uimitoare, îl impresionaseră pe principe mai mult decît ar fi crezut și dorit el însuși.

Își scoase din deget un inel, amintire veche și scumpă de familie, și i-l dădu salvatorului său necunoscut cu aceste cuvinte :

— Domnia ta îmi este creditor și se cade să-ți dau un zălog pentru a-mi împlini datoria. Gîndește-te că pe un principe care s-a străduit să-și clarifice toate relațiile nu trebuie să-l faci să aștepte vreme îndelungată. Dacă nu poți veni personal spre a-ți înfățișa cererea, ajunge să trimiți inelul. Dacă vrei să transmiți altuia mila noastră, în viață fiind ori prin diată, să ne numești prin viu grai sau prin mesaj persoana de la care vom putea răscumpăra prețioasa noastră amintire de familie. Și copiilor mei le voi lega de inimă să nu-i refuze nici chiar un domeniu, fie el magnat, fie cerșetor. Nu mi-ar plăcea însă ca inelul meu să devină un așezămînt de binefacere.

Principele pronunțase aceste cuvinte cu o voce mai aspră, dar adăugă imediat :

— De altfel, chiar și așa, ceea ce Rákóczi György a făgăduit, Rákóczi György va duce la îndeplinire... îndată ce legile țării sale nu-l opresc.

Pe chipul străinului se văzu o oarecare surpriză și, exprimîndu-și mulțumirea, vru să plece.

— După cum se vede, domniei tale îi place vînătoarea. Rămîi, așadar, în suita noastră pînă cînd vom hăitui și munții învecinați, vorbi principele către cel care pleca.

Străinul se închină adînc dar fără a spune vreun cuvînt.

— Măcar asta să n-o fi făcut domnul nostru ! oftă de lîngă aluniș Csulai. Ah ! Străinul pe care l-a luat lîngă sine este desigur fiul lui Belial și face parte dintre slugile păcătoase ale marelui preot Eli care își vîră furcile lor cu trei dinți în oalele de fier ale poporului lui Israil ca să scoată grăsimea. Trebuie să-mi păzesc de el chiar și micile mele ulcele de fier. În ochii lui e scrisă pofta de pradă. Nu mă pot înșela, el este sluga marelui preot Eli. Umblă printre noi în haine mincinoase și cu inimă vicleană. A venit din Babilon, orașul păgînilor.

Pe cînd capelanul curții medita astfel, Kapronczai György, oftînd și el, îi spunea lui Horváth Ferenc care se întorsese :

— Prietene, ziua de azi este cea mai nenorocită din viața mea.

— De ce ? îl întrebă acela.

— M-a nefericit intendentul curții.

— Cum așa ?

— Păi, și-a pierdut unul din nasturii dolmanului.

— Dar nasturele, chiar dacă avea diamante, nu era al tău, zise Horváth.

— Ale mele erau însă cele două picioare cu care m-a alergat la chervan după alt dolman, ca să se poată prezenta cum se cuvine în fața principelui.

— Nici alergătura nu-i mare bai, zise Horváth.

— Dar întârzierea, da, răspunse mîhnit Kapronczai. Dacă soseam aici doar cu zece minute mai devreme, inelul era acum al meu.

— Și ce ai dori tu de la principe în schimbul lui ?

— Numai căpitănia Oradiei Mari. Báthori István și Bocskai au fost căpitanii Oradiei. Așa au ajuns mai târziu amîndoi regi aleși.

— Dorințele tale sînt modeste. Eu aș fi avut pretenții mai îndrăznețe dacă mareșalul nu mi-ar fi zădărnicit cîștigarea inelului.

— Cum ți-a zădărnicit asta mareșalul ? îl întrebă acum Kapronczai pe micul Horváth.

— Destul de simplu, răspunse acela. Căci, iată, m-a trimis pe mine să urmăresc vînătorul care a tras în cerb în loc de urs. Din îndelungata cercetare n-a rezultat altceva decît că m-am întors aici cu o jumătate de oră mai târziu și m-am nenorocit pînă la sfîrșitul vieții mele.

— Bietul băiat ! Și ce ai fi cerut de la principe ?

— Pe cea mai frumoasă fată din țara lui. Căci adevărata coroană ne-o așează pe cap femeile frumoase.

— Ești bun de glumă.

— Ah, nu, prietene Kapronczai. Mă jur pe ochii ațîțători ai lui Venus că sînt deplin încredințat de ceea ce spun.

Inelul princiar care îi amăgea cu vise și pe cei ce nu-l cîștigaseră nu-l lăsa indiferent nici pe noul său posesor.

El stătea retras și gînditor. Ochii săi inteligenți, vii și tăioși se odihneau acum cu focurile lîncede sau îngîndurate asupra unui punct pe care sufletul lui nici nu-l băga în seamă, iar atenția lui nu-l identifica. Își puse încet brațele unul peste altul ca să facă cruce pe pieptul său. — Ce să cer ? gîndi mișcîndu-și buzele în neștire. Pentru mine lumea a murit. Bucuriile și desfătările ei sînt umbre iar umbra nu încălzește. Slujba mea nu-mi îngăduia să cer decît un singur lucru, dar ultimele cuvinte ale principelui l-au re-

fuzat și pe acesta. Cunosc legile Transilvaniei. Și ce să doresc pentru persoana mea însingurată, care a învățat să rabde și să renunțe după mărețe pilde? Întâmplarea face ca inelul împlinitor de dorințe să ajungă în mîna celui ce nu-i poate lua folosul. Fiind la ceilalți, el ar fi însemnat fericire, la mine nu e decît metal și piatră. Dar totuși, ce este fericirea? Și ceea ce miopii numesc întîmplare, nu cumva este însăși providența? Las' să am eu inelul dar nu pentru mine...

Între timp sosi și diacul Döme ca să aducă la cunoștință că după multă căutare, l-a găsit pe mărișorul domului Kassai în chervanul apărut ca o cetate, iar acum acesta se află pe drum sub ocrotirea unei cete înarmate.

— Nu mai e nevoie de el, zise Rákóczi și dădu poruncă pentru întreruperea vînației.

În pădure răsunară cornuri și buciume și la acest semn membrii „nobilei societăți“, părăsindu-și îndată posturile, se grăbiră în jurul persoanei principelui, fiecare după cum îi cerea slujba.

Pînă cînd se vor aduna, am puținel răgaz să amintesc că, „nabila societate“ era, de fapt, unitatea de gardă a principilor Transilvaniei, căreia însă i se dădeau și alte sarcini de seamă. Din „nabila societate“ se alegeau cămărașii de serviciu, curierii trimiși la puterile străine, comandantii cetăților mai mici, cavalerii ce primeau și conduceau pe solii de peste hotare, slujbașii casei princiare și aghiotanții de flancuri. Sub steagurile acestei unități erau înrolați mai ales tinerii din familii nobile. Cei care își alegeau o carieră publică ajungeau degrabă la o treaptă înaltă. Și chiar acei care, după un serviciu de doi sau trei ani, își cereau eliberarea, se alegeau măcar cu faima de arbitri ai eleganței și cu cîștigarea lesnicioasă a mîinii și inimii celor mai frumoase și mai bogate jupînițe.

Mareșalul „nobilei societăți“, înfățișîndu-se îndată ce auzi semnalul, făcu o scurtă dare de seamă asupra rezultatului vînației care nu fusese dintre cele mai strălucite.

— Domnilor! zise principele, vom lua masa sub corturi, după cum s-a prescris prin ordinul de zi. Pentru noapte însă ne vom întoarce cu toată suita la casa domnului Kassai, ospitalierul nostru cancelar.

Kassai chiar atunci se tîra cu picioarele sale reumatice pe drumeagul îngust și pietros unde Rákóczi coborîse deja pentru a supraveghea personal transportul celor doi urși împușcați de el.

— Iar vreți să veniți la mine ? întrebă moșneagul avar făcînd fețe-fețe.

Marele șambelan, care tocmai se înghesuia printre străjile lui Kassai ca să poată pătrunde pînă la principe, răspunse :

— Cu toată suita, dragă prietene ! Mare cinste, nemai-pomenit noroc. Numai la cei mai înalți și mai avuți magnați ai țării obișnuim să facem popas cu tot personalul. Optzeci de inși care țin de mine, douăzeci și patru ai comisului, șaizeci și doi de domnișori de sub steagul mareșalului, optsprezece bucăți de magnați, în afară de măriia sa Haller Péter pe care-l așteptăm în fiecare clipă, în sfîrșit, slujitorii din preajma înălțimii sale. De altminteri, după amiază îți voi preda lista completă a numelor ca nu cumva la primirea lor să aibe loc încurcături sau lipsuri. Dar acum trebuie să mă grăbesc a mă înfățișa înălțimii sale. Pe curînd, dragă prietene ! Nu uita să poruncești a se trage în sticle trei buticele de Tokai vechi. Al doilea vin de masă poate să fie și pătrărelul de Diciosînmartin, dar în pocale mai mici se cuvine să se toarne din vinul de Șard tescuit în anul alegerii principelui Bethlen Gábor. Pe curînd, dragă prietene ! Apoi, pentru a face să crească voia bună, crainicii să vestească oaspeților că acela care va goli pînă la ultima picătură o cupă mare de vin, poate să o ia cu el în amintirea ospățului din acea noapte. Este un frumos obicei strămoșesc pe care un adevărat aristocrat nu-l lasă neîndeplinit.

— Dar eu n-am cupe de cositor ! bolborosi Kassai, ștergîndu-și nădușeala de pe față.

— Doamne ferește ! Cine ar pune pe masa principelui altceva decît cupe de aur ? zise marele șambelan în timp ce se îndepărta rîzînd.

— O, de-ați crăpa la prima îmbucătură, ori de v-ați sparge capetele cu pocalele mele ! mormăi bătrînul Kassai care băgase de seamă că marele șambelan socotea vizita principelui ca o sîcîială.

— Domnule Kassai ! zise Rákóczi către cel ce se apropia, voiam să-ți cer aici sfatul într-o chestiune importantă.

Dar cum vremea e scurtă, îți voi cere părerea acasă la domnia ta.

— Înălțimea ta îl obligă pe iobagul său credincios la recunoștință veșnică prin această nemărginită favoare, răspunse cu un oftat înăbușit cărpănosul nabab.

— Iar domnia ta, vorbi Rákóczi întorcându-se către marele șambelan, să organizezi poimîine, împreună cu mareșalul, o vînătoare la hotarele transilvane. Diacul Döme va va înștiința de locul unde vrem să conăcim. Trebuie să adăugăm suitei noastre două regimente de dărbani secui și tot atîta voluntari.

— Înțeleg, înălțimea ta !

— Asta-i din pricina scrisorii prințului litvan, șopti Döme la urechea lui Csulai.

Dar capelanul, meditînd încă asupra furcii cu trei dinți a slujitorului marelui preot Eli, dădu din umeri.

— La cîte ceasuri se află cetatea Mikes de casa domnului Kassai ? îl întrebă acum principele pe marele șambelan.

— Călare, la patru ceasuri, înălțate doamne !

— Mîine dimineată îl vom cerceta pe Mikes Zsigmond, vechiul nostru slujitor. Dar numai cu o suită restrînsă.

— Pentru sălașul celorlalți, cu îngăduința înălțimii tale, voi face îndată pregătiri, interveni mareșalul văzînd că rivalul său, marele șambelan, s-a împărtășit prea mult din harul convorbirii cu Rákóczi.

— Iar slujitorul nostru fidel, Mikes Zsigmond, porunci principele, să fie vestit asupra sosirii noastre de crainicul care obișnuiește să întîmpine călare pe solii străini la șaizeci de stînji de la poarta cetății noastre.

— Cîta cinstire ! oftă încetișor Csulai.

— Din pricina fiului său, a lui Mikes János, șopti Döme.

— Hm ! Unde-o să ajungă lumea asta ? El e papistaș. Cum îți place domniei tale această treabă neobișnuită, uimitoare, de neînțeles ? întrebă capelanul.

Döme dădu din umeri.

— Nu te trec fiorii prin spate ?

— De ce, cuvioșia ta ?

— Mikes e papistaș.

— Dar ce mă interesează pe mine ?

— E dușmanul credinței noastre sfinte și adevărate.

— Mă rog, este membru al unei religii acceptate cu depline drepturi.

Capelanul oftă de parcă slujitorul marelui preot Eli ar fi scos deja din oala de fier cele mai grase bucăți de carne.

V

Cînd Rákóczi porni spre prînzul vînătoresc, din suita lui lipsea noul membru, adică necunoscutul căruia el îi datora viața.

Abia la cort băgă de seamă că acela plecase.

Întrebă de dînsul dar nimeni nu-l putu lămuri.

Noi însă ușor îl putem găsi pe cel retras în curtea chihaiei măriei sale domnului Kassai, unde tocmai își înșăuază calul.

— Să nu uiți domnia ta să duci preasupusa mea cinstire măritului domn Mikes Zsigmond și măritei doamne Mikes, buna mea părtinitoare — căroră Domnul să le dea viață lungă — și domnișorului Kelemen, zise gazda, ajutîndu-l să strîngă chinga.

— Îmi pare nespus de rău că nu-ți pot duce urările, răspunse cu glas îndurerat străinul. Eu acum mă duc din nou la domnul Székely Márton.

— De ce ți-ai schimbat planul? Doar te grăbeai spre castelul lui Mikes Zsigmond.

— O, acolo vor poposi mulți domni mari. Un om sărac ca mine, care umblă cu treburi, e bine să-și aleagă o vreme mai prielnică.

— E adevărat că mîine înainte de amiazi va fi destulă zarvă în castel. De altcum, dacă treburile nu-ți sînt grabnice, e mai bine să le amîi. Veștile au aripi de șoim și — fără să-ți defăimez surul care-i un vrednic alergător — știrea poate sosi mai curînd decît domnia ta. Iar dacă domnul casei se pregătește să primească un principe, atunci, cu toată simțirea sa cea mai prietenească, nu-i rămîne multă vreme să se îngrijească de treburi mai mărunte.

— Zău că nu ! zise străinul săltînd pe cal și luîndu-și rămas bun de la gazdă.

Calul porni în goană, dar înainte ca ochii însoțitori ai chihaiei să-l fi pierdut pe cărările muntelui, începu să meargă la pas.

Mersul lui părea să arate starea sufletească a călărețului, alunecată într-o blîndă posomoreală.

— Ah, gîndi el, un muritor este legat de viață prin mii de fire mărunte, pe cînd legăturile mai mari se rup. Cauza pentru care stingi focul casnic cu o rece hotărîre face să trăiască în inima ta căldura lui. Renunțarea-i cenușă care acoperă cărbuni aprinși. La urma urmelor, cine a uitat cu totul lumea cînd a ieșit din ea ?... Steaua ce strălucește în slavă ne amintește de atmosfera ce îmbrățișează globul nostru pămîntesc ; în atmosferă vedem norul care trece pe culmea muntelui, muntele ne poartă închipuirea asupra văii unde ciocîrlia plutește și cîntă într-o mare de raze ; cîntecul ne face să simțim miresmele din răsufierea primăverii ; primăvara ne ademenește ochii spre grădina verde, grădina verde spre mica floriceică ruptă de un copil ; fata a îngrijit-o, mama a sădit-o, iar mîna tatălui a strîns în jurul ei pămîntul roditor : și, iată, ai în față familia ! Și oare ce s-a făcut renunțarea ? Aruncă piatra în sus și ea va recădea pe pămînt ; și raza părăsește cerul ca să strălucească acolo unde joacă pulberea și zace piatra... Ah, gînduri păcătoase, voi slugi ticăloase ale instinctelor în revolta împotriva sufletului !... Lasă totul și urmează-mă, zice cuvîntul Domnului. Dar să lași totul e ușor, să uiți însă e greu. Ne ducem mult mai departe cu picioarele decît cu sufletul și ăsta este păcatul originar...

Străinul își îmboldi calul cu pintenii și-și reluă buiestrul pe cărarea muntelui.

Să-l lăsăm pe fugar să străbată calea spre Székely Márton și să mergem acolo unde se pregătise el a merge, înainte de a afla planul principelui.

Ferestrele întunecate ale castelului lui Mikes nu-l atrag pe om, dar în iatac găsim totuși lumînarea aprinsă.

Două persoane în vîrstă ar vrea să doarmă, dacă ar putea-o face degrabă din pricina unor plăcute simțiri.

— Ce zi fericită ne așteaptă ! zise Mikes Zsigmond.

— Măcar de l-am putea hotărî pe fiul nostru János să locuiască la noi ! suspină soția lui, Kornis Ágnes.

— Asta, porumbițo, se va întîmpla negreșit.

— Poate o să-l convingă fiul nostru Móric, zise femeia.

— Cum să nu ! El e un învățat cu faimă.

— Și bun frate.

— O să-i arate temeiuri adînci în sprijinul rămîinerii aici.

— Și-l va mișca prin cuvintele dragostei, adăugă mama.

— Doar pentru asta vine la noi, grăi Mikes Zsigmond.

— Și de la ce depărtare ! oftă doamna Mikes.

— Pe mîine dimineață va sosi fără îndoială.

— Trebuia să sosească azi.

— Poate că l-a oprit vechiul său prieten.

— Numai de nu s-ar afla că vine !

— Vom purta de grijă. Sînt doisprezece ani de cînd n-a fost în Transilvania, nici nu poate fi recunoscut cu ușurință.

— Totuși, păcat că a intrat în ordinul călugăresc !

— Avem fii mai mulți, porumbițo ! Pe unul din ei îl putem dărui altarului. Alți coreligionari de-ai noștri sînt gata să jertfească din mai puțin.

— Ci barem să nu fi intrat într-un ordin interzis prin lege.

— Principele nostru Bethlen Gábor n-a fost împotrivă, porumbițo ! Iar fiul nostru Móric n-a vrut să intre decît în ordinul acesta.

— Arhiepiscopul Pázmány l-a înduplecat ! oftă mama.

— Nu. Propria sa inimă. Simțea o grabnică dorință. Și-a urmat chemarea. Va deveni un stîlp al bisericii noastre.

— Dar nu poate călca pe pămîntul țării sale...

Jupîneasa Ágnes își scutură a îndoială şuvițele albe.

— Nici o jertfă nu e prea mare pentru biserică. „Lasă totul și urmează-mă !” — așa spune mîntuitorul nostru.

Femeia oftă.

— Móric, porumbița mea, îndeplinește de mult această poruncă și este atît de deprins cu ea încît nici n-ar putea simți altfel.

Șuvițele ca neaua ale Jupînesei Ágnes păreau că tremură cu îndoială, ca și mîna ei, în timp ce-și strîngea sub boneta de noapte firele de păr lungi și rare.

— Dar să nu vorbim despre lucrurile ce nu mai pot fi schimbate. E destul că el se va afla între noi.

— De-ar veni mai repede !

— Mîine toată familia noastră va fi laolaltă, continuă bătrînul domn. Fiecare în felul lui este un flăcău de treabă.

— Binecuvîntarea Domnului asupra lor ! suspină jupîneasa Ágnes.

— Móric este un învățat de seamă, începuse să socotească tatăl. János, viteaz cu faimă și curtean. Kelemen, bun gospodar, fiu recunoscător, prieten adevărat. Noi sîntem niște fericiți !

— Tatăl ceresc nu ne-a lipsit casa de mila lui, zise jupîneasa Ágnes.

— Ba chiar a revărsat asupra noastră harul său, întări boier Zsigmond. Averea nu ne este îndatorată. Hambarele ne sînt încărcate. Herghelia ne sporește. Juncanii noștri sînt vestiți în Țara Secuiască, turmele de oi ni le paștem pînă prin Basarabia. În pădurile noastre pot hălădui și zimbri care nu mai calcă pe unde s-a auzit o dată securea. Palatinul Eszterházi se interesează de noi. Lupu voievod ne arată prietenie. Iar viitorul nostru este încă și mai frumos. Móric poate ajunge arhiepiscop, întocmai ca Pázmány. János poate cîștiga mîna fiicei prințului moldovean. Kelemen își poate alege soție după placul inimii fiindcă va avea ce-i trebuie. Putem fi mîndri.

— Doamna Tarnóczi nu i-o dă pe Sára, observă cu tristețe jupîneasa Ágnes.

— Să nu crezi ! Ne-o va da, sau i-o vom lua, sau Kelemen o va uita.

— Măcar de-ar uita-o !

— Dacă el renunță la Sára, înșiră mai departe boier Zsigmond, cu timpul își poate aduce mireasă chiar din familia Báthori. Sîntem bogați !

— Să fim smeriți, zise femeia.

— Voioși, porumbiți, căci mîine dimineață vom fi împreună cu toții.

— Știe Domnul de ce nu mi-e somn ! Simt că nu voi dormi toată noaptea.

— Din pricina bucuriei, draga mea ! răspunse boier Zsigmond. Ziua de mîine e de o sută de ori fericită !...

Castelanul dormea adînc, castelana se răsucea neliniștită în patul ei, cînd bătrîna pereche fu tulburată de tropote de cai și lumini de făclii.

Fata din casă venind fuga în iatac îi anunță că domnișorul János ar dori să le vorbească acum pentru o treabă însemnată.

Boier Zsigmond deveni curios, jupîneasa Ágnes se sperie și îmbrăcă amîndoi halate de dimineață ca să-l poată asculta pe fiul lor în odaia alăturată.

El le povestește pe scurt cele întîmplate.

— Și tu l-ai ajutat pe Kelemen să ducă la bun sfîrșit această faptă ușuratică și vinovată? oftă jupîneasa Ágnes. Așteptam de la tine mai multă chibzuire.

— Mă pedepsește, dragă mamă, muștrarea ta și conștiința mea! grăi János înduișat.

Din ochii mamei izvorîră lacrimile.

— Nu-l osîndi, porumbițo, pe fiul nostru drag! interveni boier Zsigmond. Știi că tații i-au destinat unul altuia pe Kelemen și Sára. Nepoată-mea, doamna Tarnóczy, cît îi trăia soțul, cu tot bigotismul ei, nu s-a împotrivit, iar tu ai binecuvîntat uniunea plănuită. Din pricina încăpățînării văduvei, acum cea mai fierbinte dorință a prietenului meu Sebestyén nu s-ar putea realiza fără acest șiretlic. De altminteri, cîntea fetei nu va fi cu nimic știrbită. Voi scrie chiar azi la Sibiu cerînd blagoslovenia mamei. Ea ne va îndeplini rugămintea fie și numai pentru a păstra nepătat bunul nume al Sărei. Împotrivirea ei ar pune fata, în fața întregii țări, într-o lumină mai neagră decît dracul. Doamna Tarnóczy se supune constrîngerii. La jupîneasa Judit voi merge eu însumi călare. Numai de n-ar face prea mare tărăboi pînă atunci! Poate totuși o să tacă. Nu fi îngrijorată, draga mea consoartă! O să-i cununăm. Vom face un ospăț ales. Chiar și vechile mele picioare vor juca bătrîneasca. Ehei, nu fi tristă, turturica mea.

Și ciupi șăgalnic cu degetele fața de crin ofilit a jupînesei Ágnes.

— Și cum s-a purtat Sára? îl întrebă aceasta pe János, cu nimic mai înveselită de buna voie a bătrînului ei soț.

— La început, mamă, s-a împotrivit, dar după aceea a cedat cu totul. Nu numai că-l iubește, ci îl adoră pe frățiorul meu.

— Draga mea noră ! Abia aştept să-i sărut fruntea, interveni boier Zsigmond. Numai de n-ar face zarvă mare slujitorimea. Gloata asta e în stare să se strângă ca să caşte gura. Fătu-meu, scoală-l pe intendent, pune-l să deschidă porţile ca jupîniţa să fie dusă în linişte pînă în camera albastră care e mai lăturalnică şi în afară de asta, e cea mai bine mobilată.

János se îndepărtă să îndeplinească porunca.

— Dar ce va spune Móric, bărbatul sfînt ? se nelinişti acum boier Zsigmond, aşezîndu-se pe un divan. Mi-e teamă că va osîndi fapta lui Kelemen şi poate că şi îngăduinţa mea. Hm ! Móric e aspru ! Móric şi-a închis inima în faţa lumii ca un zgîrcit lada cu bani. Iar tatăl să fie învinuit de fiul său ! Hm ! Cît am dorit să-l văd pe Móric, dar acum parcă aş dori să nu vină.

Boier Zsigmond începuse a lua seama şi la partea mai grea a lucrului ; iar pe cutele obrajilor jupînesei Ágnes se rostogoli de-o parte şi de alta cîte o lacrimă mare.

În această clipă, în curtea castelului intră o trăsură.

Pe coridoarele largi răsunară paşi dar izbucni şi un hohot de plîns.

— Dumnezeu, ea plînge.

— Draga mea porumbiţă, nu-i poţi cere să se arate bucuroasă. Ar fi împotriva pudorii.

— Ah ! Mă tem de ziua asta !

— Eu socotesc dimineaţa asta drept cheia de boltă a fericirii noastre depline, o mîngîie boier Zsigmond... Numai fi-meu Móric de nu s-ar grăbi ! oftă el în chip de dezminţire.

— Cu toate că nu l-am văzut de doisprezece ani, zise mama plină de amară durere.

VI

Sára, pe care o pierdusem dinaintea ochilor pe drumul de pădure ce ducea la castelul Mikes, începu să se dezmeticească în trăsură şi să se gîndească la situaţia ei.

În braţele cavalerului cu viziera coborîtă, lumea întreagă dispăruse, se destrămase în neant ca o închipuire ; dar per-

nele butcii pe care stătea singură, zarea tremurătoare a nopții ce grava în întuneric, cu contururi înspăimântătoare, trunchiuri de copaci cunoscute, drumul hopuros, plin de pietre pe care a trecut de atâtea ori cu răposatul ei tată, într-un cuvânt, toate obiectele o treziră din acea minunată inconștientă care era starea dintre leșin și vrajă, la început doar pentru o scurtă clipă, mai apoi însă pentru o vreme mai lungă și mai chinuitoare.

Unde a dispărut cavalerul străin ?

Armura lui de aramă lucitoare sticli prin fața ușii trăsurii iar potcoavele armăsarului în goană tropotiră. Atîta văzu și auzi Sára. Dar ce se întîmplă mai tîrziu ?

Unde e cavalerul ?

Oare nu tot pieptarul lui îl văzu strălucind iar pe culmea dealului ?

Pe urmă nici un semn în afara unui zgomot stins de copite care începu să se și piardă și a unui nechezat ce păru adus de o boare de la mari depărtări, atît era de ușor, atît era de îndoielnic !

Fata răpită se convinse că răpitorul ei nu se afla în preajmă.

Pe lîngă dînsa călărea Mikes Mihály pe care-l cunoștea.

Pe capră ședea cineva în care-l bănuia pe Kelemen.

Dar ce putea să caute între ei cel de al treilea pe a cărui armură ea își vărsase lacrimile și-și lipise inima și fața înăbușită ?

Sára găsea că situația în care se afla nu poate fi de-sluișită.

Noaptea însă devenea tot mai luminoasă, iar milioanele de stele și razele de lună ce zugrăveau în fața ochilor fetei ținutul cu munții lui și siluetele stîncilor aruncară pe rînd lumina și asupra celor întîmplăte.

— Dar ei mă duc cu siguranță la castelul Mikeseștilor gîndi Sára, de parcă ar fi crezut că abia de aici încolo trebuie să se trezească.

Se cutremură ; poate fiindcă aerul va fi fost rece ori vreun vînt tăios se va fi strecurat prin văgăuna unei văi ; poate fiindcă vreo pasăre adormită își va fi luat zborul la zgomotul trăsurii, ori din crăpătura unei stînci o vor fi privit niște ochi arzători ce puteau fi de vasilisc ori de iazmă — ea se cutremură.

— Oare Kelemen să mă fi răpit ? Dar cum a ajuns la el străinul ?

Roiul enigmelor, al presupunerilor, al temerilor de imposibil, al viselor despre posibil vîjîia în jurul acestor întrebări.

— Voi vedea eu care este adevărul ! Dar n-am de ce să văd atît de repede, atît de curînd !... Ah, cum înaintează trăsura !... Încet, încet !

Își apăsă mîna pe inimă și nu știu dacă se adresa bății ei sălbatice ori trăsorii ce zbura ?

O făclie fîlfîi cu rășina curgînd pe pămînt, cu fumul gros, cu flacăra roșie.

— Dar ăsta e castelul Mikeseștilor !

— Și al cui ar putea fi ? zise Mihály săltînd-o din trăsura pe Sára ce plîngea.

Aici începea rolul intendentului.

— Acum voi da pîteni calului să ajung repede acasă, gîndi cruciatul nostru. Fiindcă văd că toate femeile plîng fie că se bucură, fie că se întristează. Fiecare din ele este o Judit, atîta doar că este mai tînără sau mai bătrînă. Exteriorul se deosebește. Conținutul e același. Și cine ar putea să înțeleagă femeia ? Cine ar putea ști cînd i-a făcut pe voie ori cînd a lucrat împotriva voii sale ?... Iată că-ți spun, bune prietene Mikes Mihály, să rămîi neînsurat. Cucereste inimi, dacă poți, dar nu fi cuceritor în așa fel ca să cazi tu însuși în robie. Ai înțeles, bune prietene, Mikes Mihály ? Ai grijă de tine. Dragostea nu-l orbește doar pe cocoșul de munte. Păcat că numai pasărea asta, relativ inteligentă, a fost vorbită de rău. Cine ar putea ghici din ce motive lăcrimează femeile ? Iar ele rezistă cîteodată tocmai pentru că plîng atunci cînd inima le rîde. Sára este pilda vie. Fii cu ochii-n patru, bune prietene Mikes Mihály, și nu cumva s-o răpești pe jupîneasa Judit, ca să plîngă și ea amar. Înțelegi oare ?

Monologînd astfel, cînstitul unchi care, cu înflăcărate cuvinte, își îndemnase nepoții să răpească fata doamnei Tarnóczy, gonea spre casă.

Se vede că era hotărît ca, în ce-l privește, să nu urmeze frumosul sfat dat altora.

Ce-ar spune de asta sensibila Judit dacă ar afla ?...

În camera albastră Kelemen căzu în genunchi înaintea fetei.

— Sára mea adorată ! zise, atingînd sfios și încîntat cu buzele, mai curînd cu răsufierea, mîna ei de zîină. Sára mea adorată ! Mă poți oare ierta pentru cutezanța mea care e zălogul cel mai curat al dragostei mele fierbinți ? Prejudcățile mamei domniei tale ne-au desfăcut mîinile cînd ajunsesem aproape în fața altarului. Nu putea să fie asta voia Domnului, căci pentru ce păcate m-ar fi osîndit ? Și nu putea să fie nici dorința domniei tale, căci multe amintiri dragi din trecut m-au însoțit și mîngîiat în exilul meu ! Sára, dacă socotești că se poate ca mai devreme sau mai tîrziu mama domniei tale să ne fi dat încuviințarea pentru căsătorie, osîndește-mă. Dar neavînd această speranță în inima mea, nu judeca fără milă fapta pe care am săvîrșit-o. O, Sára mea, cine n-ar fi căutat să-și recîştige, cu mijloacele cele mai primejdioase, odorul răpit, cînd a avut drept asupra lui și a ajuns cerșetor fără el ? Prin aceste cuvinte aspre nu o învinuiesc pe mama domniei tale, vreau numai să mă dezvinovățesc eu pentru păcatul meu nechibzuit. Am fost necruțător din dragoste, păcatul meu este devotamentul. Mă vei ierta oare ?

Sára se uita ținută la cel ce o ruga de parcă multă vreme n-ar fi înțeles ceea ce auzise.

Fața îi deveni mai albă ca alabastrul. Buzele i se mișcau ca și cum cuvintele gîndului și simțirii ar fi fost culese de pe ele de o vrajă, lăsînd numai semnele exterioare ale vorbirii, împreună cu o expresie atît de uimită și de nedumerită încît celui care o privea îi îngheța sîngele în vine și-i sfîșia nervii. Buzele i se mișcau dar nu se auzea glasul încîntător al cărui sunet curat era mai răsunător ca un clopot de sticlă — și nici acea șoptire dulce și ademenitoare care la ea era voluptoasă și totuși virginală, tainică și îngerește nevinovată. Și, vai, trăsăturile fetei cîte nu i-ar fi putut spune lui Kelemen în locul buzelor mute ; ci lucruri mai înfricoșătoare ca o prevestire rea, mai amare ca deznădejdea, mai de necuprins ca nebunia ! Dar tînarul îndrăgostit nu citi altceva în trăsăturile ei decît că acum iubita lui e supărată pe dînsul, fapt care, după cele întîmplate, îl socotea ușor de ghicit, ba chiar de prevăzut.

— Idolul meu ! Dragostea mea ! Viața mea ! Frumoasa mea Sára ! Zîna mea fermecată ! se ruga el folosind toate expresiile măgulitoare și calde. O, nu fi atît de crudă ! Am greșit împotriva moravurilor și a bunei cuviințe... dar reproșurile le-aș fi așteptat de la mama ta, nu de la tine, draga mea, dulcea mea mireasă.

Fata își retrase speriată mîna pe care Kelemen i-o mai ținea între palmele sale.

— Acasă... vreau să merg acasă. Ce se va alege de mine ? Ah, Dumnezeu ! Vreau să merg acasă ! Duceți-mă îndată acasă.

Printre aceste exclamații ea se retrase din fața lui Kelemen pînă la fereastră.

— Ce s-a întîmplat cu dînsa ? Cum de s-a schimbat așa ? De neînțeles ! oftă tînărul. Sára ! zise apropiindu-se de ea, este cu neputință ca tu să fi înțeles greșit fapta mea. Mama îi va scrie îndată mătușei la Sibiu și pe noi ne va lega altarul pentru totdeauna.

— Niciodată ! strigă Sára ridicînd brațul în fața lui să-l oprească.

— Ah, cît am decăzut în ochii tăi ! stăruie Kelemen.

— Trebuie să fiu acasă ! Repede ca vîntul, fără amîinare... duceți-mă, duceți-mă ! Blestem pe acest prag peste care m-au tîrît ! Da, m-au tîrît și totuși ei se consideră cavaleri !

Kelemen se uita la Sára cu o uimire de nedescris.

— Luna a dispărut, continuă fata. Stelele, stelele !... Sînt mai palide acum. Părinte ceresc, mă vor apuca zorile aici ! Kelemen, pe tot ce e sfînt, du-mă acasă ! Oare să mă rog în genunchi pentru libertatea mea ?... O, numele meu, numele meu !

Lacrimile i se revărsau pe față.

În această clipă intră doamna Mikes.

— Tu nu poți sta cu Sára sub un acoperiș, îi spuse fiului său, cîtă vreme doamna Tarnóczy nu vă va da binecuvîntarea pentru căsătorie. Pornește îndată la unchiul Mihály și așteaptă acolo pînă cînd te va chema tatăl tău.

Kelemen, tulburat peste măsură de purtarea fetei răpite, fu bucuros că poate pleca fără întîrziere.

Bătrînul Mikes Zsigmond şedea în jilţul său de piele roşie. Îşi şterse fruntea fiind puţinţel obosit de gîndul că încă azi îl va putea vedea pe dragul său Móric pe care de atîta vreme nu l-a putut îmbrăţişa şi-l aştepta acum cu nerăbdare. Dar această neplăcută simţire, amestecată şi cu muştrări de conştiinţă, fu repede împăcată şi îndepărtată de noile impresii de care se lăsa furat din ce în ce mai mult după plecarea soţiei sale.

— Sára are în perspectivă o minunată avere, începuse să socotească bătrînul. Partea de moşie din Sînzieni, chiar între fraţi, face cît o treime din domeniul meu şi este o moştenire curat secuiască pe care, în lipsa unui fiu, o dobîndeşte fata. Nici doamna Tarnóczy n-a fost o fată săracă. Şi cît n-o mai fi strîns în timpul văduviei? Haller Péter va fi nevoit să-i sloboadă şi averea răposatei sale surori. Am să diriguiesc eu însumi începerea şi mersul acestui proces. Dar, într-adevăr, mă bucur mai ales că planul ce-l făcusem cu prietenul meu Sebestyén a reuşit. Feciorul meu Kelemen i-a încurcat itele acelei mame răutăcioase. Toate uneltirile ei le-a destrămat, cum face bondarul cu pînza păianjenului. Ehe, ce copil şiret e Kelemen, deşi l-am crezut retras şi blînd. Vezi, vezi, apa lină spală malul. Totuşi, nu-mi închipui că fapta asta îndrăzneată a încolţit în mintea lui. Fără îndoială a fost încurajat de Sára. Am s-o sărut pe amîndoi obrazii. Sînt invidios pe norocul fiului meu, hehe, ce mireasă drăguţă şi-a găsit. Mă face să-mi aduc aminte de soţia mea, şi ea era subţirică, dar copiii numeroşi nu prea sînt mijlocul cel mai potrivit de a îngriji o siluetă zveltă şi un obraz tînăr. Şi la Sára se vor cunoaşte botezurile repetate. Las'să se năcăjească bărbatul ei pentru asta. Bunicul va lua un nepot pe unul din genunchi, alt nepot pe celălalt, se va mira că odinioară se plictisea şi se va lega de viaţă prin noi fire. Aşa zău, bunicul va fi cel mai fericit. Dii, bălane, dii, surule! Hopa, hopa, duceţi-i pe amîndoi coconii pînă la castelul reginei zînelor.

Şi bătrînul Mikes Zsigmond îşi sălta genunchii repez, de parcă i-ar şi purta călare pe viitorii nepoţi.

— Dar ar fi vremea să merg la jupîneasa Judit, oftă el. Hei, puneţi-mi şaua pe cal.

Slujnica dădu fuga să ducă rîndaşului porunca.

Castelanul își îmbracă hainele calde, îmblănite — căci revărsatul zorilor aducea o boare răcoroasă —, și era gata să plece când intră soția lui.

— Unde vrei să mergi ?

— La nepoata Judit, porumbițo !

— Ar fi mai bine să te urci în trăsură și s-o duci și pe Sára cu tine.

— Ce tot glumești, inimioară !

— Măcar de-aș avea pricină de glumă, zise jupîneasa Agnes cu chipul descurajat și mîhnit... E foarte supărată.

— Cine ?

— Sára.

— Chiar dacă e supărată, o face doar din bună cuviință. zise bătrînul boier, luîndu-și căciula în mînă.

— De ce să ne amăgim !? Sára nu-l iubește pe Kelemen.

Boier Zsigmond rămase surprins la început, iar după aceea rîse cu poftă.

— Nu mă sperii, porumbița mea. Eu știu ce să cred de treaba asta, de mult sînt copt la minte. Ea să nu-l iubească pe băiatul meu cel vrednic ? Chiar și în jocurile ei din copilărie, pînă la urmă, ea era mireasa și Kelemen mirele. Numai asupra cavalerului de onoare stăteau la îndoială. Fiul meu îl voia pe bădia Mihály iar cocheta mireasă pe Kapronczai György. Poate și acum s-or fi certat pentru asta ! Hehe !

— Pentru Dumnezeu, ia în serios cele spuse de mine, se rugă cu lacrimi în ochi jupîneasa Agnes. Sára mi-a declarat hotărît că niciodată nu-i va acorda mîna lui Kelemen.

— Nazuri, adevărate nazuri ! Cheamă-l repede la mine pe Kelemen.

— L-am și trimis la unchiu-său Mihály pînă când i se va hotărî scarta.

— Las'că vede fi-meu János de treaba asta. El este un om șiret, fin, politicos, i se dezvăluie cu ușurință și cele mai ascunse taine. Trebuie să fi avut loc vreo ceartă între cuconăș și jupîniță. Degrabă au început să-și însușească obiceiurile vieții casnice. Sára este încăpățînată și în supărarea ei se poate nenoroci pe sine. Trebuie să-i împăcăm cît mai curînd. Du-te, porumbița mea după János... Dar iată că vine. Bine că ești aici, fiule. Tocmai vorbeam de

tine. Spune drept, s-a împotrivit Sára cînd ai săltat-o pe cal ? Tu ne-ai spus altceva.

— Tată, în afară de prima clipă, ea n-a mai luptat, nu s-a opus, n-a vorbit. Și e firesc, fiindcă amurgise bine și asemănarea staturii și chipului meu putea s-o încredințeze ușor că sînt Kelemen.

— Iar acum soția mea vrea totuși s-o trimită acasă, se plînze boier Zsigmond.

— Pentru că repudiază această casă, zise jupîneasa Ágnes.

— Te rog, fiule, cercetează pricina și scopul acestei împotriviri, îl îndrumă taică-său pe János.

VII

Biata fată, cînd rămase iar singură, se lăsă pe un divan ostenită de tulburare.

Fața ei palidă fu salutată de razele aurorei ce clipeau la poalele cerului.

— O, Dumnezeu, noaptea s-a și sfîrșit ! Mă trezesc din vis și mai sînt încă în această casă înfiorătoare. Unde m-ai adus, o, ce-ai făcut cu mine...

Ușa se deschise, János intră și Sára strigă :

— Francisco !

— Cerule ! E aprodul lui Loránt ! murmură buzele celui ce sosise.

Sára alergă spre dînsul :

— Ajutor ! ajutor ! Să plecăm de aici. Eliberează-mă de locul acesta oribil. Aici se abuzează de prietenie, ospitalitatea e luată în rîs, încrederea batjocorită și credința înșelată. O, Dumnezeu, ce ore cumplite am trăit ! Să fugim ! Să ne salvăm repede pînă nu va fi prea târziu.

János stătea încremenit, dar îi fugise tot sîngele din obraji.

— Presimțirile mele, presimțirile mele ! oftă abia perceptibil.

Fata îi cuprinse brațul :

— Să mergem ! În casa asta se află trădarea, se află înșelăciunea, se află amăgirea. Sînt multe laolaltă. Și fiecare din ele a furat haina și cuvintele virtuților. Arată de parcă ar fi nevinovate. O, Francisco, de ce m-ai adus în casa asta blestemată ?

— Sára, domnia ta ponegrești casa tatălui meu.

— A tatălui domniei tale ?... Binecuvîntat fie pragul acesta ! Binecuvîntată fiecare piatră din ziduri !

Iar lacrimile fetei curgeau îmbelșugate acum cînd, cu mîinile împreunate, cerea binecuvîntarea.

— Sînt condamnat ! zise János, părăsind brusc încăperea.

Sára nu înțelesese nici exclamația, nici plecarea. Dar ce ar fi putut înțelege din tainele întregii nopți ? Ce, din acele minunate ceasuri care păreau a fi cînd jocul magic al visului, cînd realitatea tainic înverșunată ?

Cu ochii ascuți ai dragostei, ea recunoscuse îndată pe Francisco atunci cînd mîna ei agitată desfăcuse viziera răpitorului. Vrăjită, nu mai avu putere să se împotrivească. Dar cîtă vreme Mikes János își explica această scenă neașteptată prin confuzia făcută de dînsa între el și fratele său, cîtă vreme în fiecare tulburare a fetei citea dragoste pentru Kelemen, cîtă vreme sufletul lui era aruncat de valurile unor simțiri nedesluite spre desfătare și întristare, spre amintiri și vise prevestitoare, Sára, copleșită de emoțiile care-i năpădiseră sufletul, cînd se trezi din inconștiență, nu simți decît dragostea și îngrijorările din inima ei. Și la ce să se fi gîndit și pentru ce ? Cum ar fi putut înțelege tainicele și nelămuritele întîmplări petrecute cu ea și în jurul său ? Cum ar fi putut mintea ei să lege între ele faptele mai de vis decît visul ?

Abia cînd recunoscă pe ceilalți însoțitori ai răpitorului, drumul de munte pe care o duceau și castelul lui Mikes, năvăli asupra ei o bănuială tot fără formă, tot fără legătură, dar întunecată ce o îndemna spontan să înceapă a-l urî pe Kelemen pe care pînă acum îl putuse suporta.

Apariția lui János însă făcu să se topească din nou de dragoste întreaga ființă a nefericitei fete și pînă la urmă aduse pe buzele ei deschise pentru blestem acea binecuvîntare în care furul își auzi rostită osînda.

— Ei ? Ai înduplecat-o ? se interesă cu aprindere Mikes Zsigmond, ridicându-se din jilt și mergînd cu grabă în întîmpinarea fiului său, îndată ce acesta intrase în sufrageria cu coloane ca să ajungă în sala de arme unde-l aștepta bătrînul. Ce ai, fiule ? De ce ești atît de palid de parcă te-ai fi sculat din morți ? Ei, ai izbutit cu Sára ? I-ai băgat mințile în capul ăla încăpățînat ? Știam că tu vei drege degrabă măruntele gîlcevi ale celor doi îndrăgostiți. Mintea ta e născocitoare și din o mie de cuvinte alege întotdeauna pe cel mai blînd, mai convingător. Tu cunoști meșteșugul înduplecării. Ci, parcă te-a pătruns frigul, buzele ți-s vi-nete, din obraji ți-a fugit sîngele. Sára a plîns nițeluș ? Ei, este totuși o fecioară rușinoasă, se cade să lăcrimeze, să se împotrivească. Dar într-adevăr a cedat sau... fiule, de ce taci ? Privirea ta mă îngrijorează ! Vorbește, pentru numele lui Dumnezeu ! Vorbește, spune o dată ! Mi-am pierdut răbdarea cu totul. Ce vrei să tînuiești ? Casa noastră e amenințată de vreo primejdie ? Dușmanii noștri sînt în stare să ne învinuiască de răpirea fetei. La dracu, dă-i o dată drumul adevărului.

— Tată, du-o acasă pe Sára.

Boier Zsigmond auzise acest sfat și de la soția lui, dar atunci nu-l luase în seamă, cîtă vreme acuma rămăsese surprins și încrederea fără grijă care-i stăpînise starea de spirit se destrămă pe loc.

— Cîtă înjosire ! Vom ajunge de batjocură !

— Tată, prin amînare aducem casei noastre rușine și învinuire. Trebuie să ne grăbim. Tată, fiind hotărît, ai mai putea îndrepta greșeala lui Kelemen și păcatul meu. Un duh rău m-a adus încoace. Cît am lipsit, familia noastră a fost fericită. Iar acum ? Ah, tată, oare mă poți ierta ? Lacrimile maică-mi îmi vor arde inima. Poruncește îndată s-o ducă acasă pe Sára ! Cel mai bun lucru ar fi să meargă mama cu dînsa.

— Nu, zise bătrînul, ar fi o lașitate să părăsim atît de repede nădejdea. S-au iubit atîția ani încît cearta lor nu poate avea pricini mai adînci. Nazuri, nimic altceva decît nazuri de fată.

— Dar îl iubea oare Sára pe Kelemen ? Ești încredințat, tată ?

— Ca de viața mea. Oare s-ar fi putut îndoi de asta un om cu mintea întreagă? Ți-a spus cineva altfel? Dar, fătu-meu, ești palid. Prea ai pus la inimă cele întâmplate. Nu te teme. Nu-ți pierde speranța! Nu toți norii aduc furtună și vijeliile dese fac iarba mai verde, copacii mai bine înrădăcinați, cerul mai limpede, secerișul mai bogat. Eu sînt un om încercat, am îmbătrînit printre gînduri. Sára va ceda îndată ce i se vor risipi fumurile nazurilor. Sînt socotit un bătrîn cu experiență și, pe șuvițele mele albe, susțin că Sára va fi fericită.

— Și, într-adevăr, l-a iubit pe Kelemen? întrebă János.

— Fiule, de ce nu crezi în cuvîntul meu? Mă socotești orb sau prost?

— Ah, atunci totul se mai poate îndrepta, oftă János cu un fel deosebit de durere și resemnare.

— Măria ta, calul e înșeuat, anunță un aprod.

— Ce vă învîrțiți pe aici? mormăi bătrînul boier. Acum toate se fac la timp. Altădată pot striga destul pînă să-și scoată ăștia nasul. Cară-te!... Pînă și țîncul ăsta bănuiește ceva, zise, urmărind cu ochii pe aprodul ce ieșea. Slugile mele îmi stau mereu în cale. Un veșnic du-te-vino! Și fiul meu Móric sosește îndată! Ce să facem? János, fătu-meu, du-te repede la Székely Márton. Azi-noapte el a dormit acolo. Reține-l cel puțin pînă mîine. Dacă te-ai întîlni cu el pe drum, du-l la vreun cunoscut, numai la unchiu-tău Mihály să nu-l duci. Acolo ar afla totul. Mai tîrziu am să-i spun eu însumi cele întâmplate. Du-te, fiule!

— Îngăduie-mi, tată, să-mi iau și rămas bun. Îndată ce voi sfîrși cu Móric, pornesc la Lupu voievod.

— Unde? strigă cu mirare bătrînul.

— La voievod.

— Oare visez? Doar ai renunțat la rangul de locotenent de gardă.

— Dacă voievodul nu-mi poate da locul înapoi, o voi lua din nou de la capăt.

— Pentru Dumnezeu! Iar vrei să ne părăsești? Ce-o să zică biata maică-ta? Fătu-meu, te-ai înstrăinat cu totul de casa noastră. Eu n-am să te învinuiesc. Am tăcut cînd atîția ani la rînd nu ți-ai găsit vreme să-ți cercetezi părinții. Dar ce poate gîndi maică-ta despre tine? E semn rău dacă fiul nu simte dragoste de casa strămoșească; dacă, lipin-

du-se de obiceiurile și desfătărilor strălucitelor curți, nu mai găsește acasă bucurie ; dacă începe a se rușina de purtarea simplă a tatălui și mamei sale și plin de trufie părăsește smerenia, ca să nu-l împiedice în deșertăciunea lui... Dar ce tot vorbesc bazaconii ? Căci tu, fără îndoială, ai glumit.

János era pătruns cu totul de durere, dar, întorcînd capul ca să-și stingă lacrima ce-i izvora din ochi, o văzu pe Sára ce stătea lîngă una din coloanele sufrageriei, aproape de ușa odăiței învecinate, zbatîndu-se între dorința de a merge înainte sau de a se retrage.

— Trebuie neapărat să plec, tată, rosti atunci János cu glas mai înalt. Fiecare clipă care mă întîrzie este dușman jurat al fericirii mele. Pînă la Tîrgul Iașilor nici nu mă pot opri.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, de ce ?

— Mă așteaptă logodnica mea.

Un oftat ușor pluti asupra odăiței, un sunet atît de dureros și înăbușit care putea să preschimbe nepăsarea în gingășie, compătimirea în lacrimi, dragostea în nebunie.

János stătea cu ochii plecați, iar boier Zsigmond nu auzi nimic din cauza bucuriei.

— Apoi dar este adevărată legătura ta cu fata voievodului ? Tu ai tăgăduit-o.

— La cererea Mariei.

— Ne-ai tăinuit și gîndul de a te întoarce.

— Ieri mi s-a arătat cea dintîi nădejde că Lupu îi va da încuviințarea.

— Ai binecuvîntarea mea ! Du-te, fiule, la maică-ta, să-ți iei rămas bun.

Pe cînd tatăl își întindea mîna asupra fiului său o văzu pe Sára tremurîndă și palidă.

— Ea aici ? De bună seamă și-a schimbat părerile, de aceea e atît de tulburată, îi șopti lui János.

Sára își sprijini brațul alb de coloană.

— Nora mea dragă ! zise acum boier Zsigmond întorcîndu-se spre fată pentru ca mîinile lui întinse cu care voise să-l blagoslovească pe fiul său să o cuprindă pe fiica doamnei Tarnóczy.

Sára fu cuprinsă de un tremur și mai puternic.

János se apropie să-i dea ajutor.

— Nu-i nevoie, n-am nimic, zise Sára izbutind, printr-un mare efort să se stăpînească. Voiam să vorbesc despre soarta mea, ci dau întîietate cavalerului să-și ia rămas bun. Mă retrag din fața simțitoare scene de familie și abia după aceea voi cere audiență.

Boier Zsigmond porni spre fată s-o conducă la brațul lui în camera ei; cea pe care voia s-o însoțească plin de curtenie dispăru însă aproape alergînd din fața ochilor săi.

— Este adînc mișcată, oftă János. Ce plăcere să o privești! Oare mă va urî? Ce altceva aș merita?! Domnul cu tine, Kelemen, fii mai fericit decît pot să fiu eu! Să nu bănuiești măcar ce jertfă am făcut de dragul tău... Viața e pleavă, i s-a scuturat miezul: s-o poarte vîntul cum îi va fi voia.

— Fii cu băgare de seamă cînd îi vei pomeni maică-tî de plecare, zise boier Zsigmond întorcîndu-se din ușa sufrageriei. Cît de speriată a fugit Sára dinaintea mea! Afurisită făptură!... Să-i amintești mai întîi de dragostea Mariei și numai după aceea să-i arăți gîndul tău de plecare. Biată maică-ta va plînge. Dar Móric poate sosi din clipă-n clipă. Fii cumpătat în cuvintele de rămas bun. Cînd te vei vedea iar? Înștiințează-mă îndată din Tîrgul Iașilor. Nu-î așa că vei veni la onomastica mea... cînd îmi serbez și aniversarea? Atunci, sper, vei găsi o frumoasă nevestică în castelul nostru. Să mergi în întîmpinarea lui Móric cu cel mai iute din cai. Făgăduiește-mi că vom petrece împreună ziua numelui meu. Du-te, fiule, să-ți iei rămas bun de la maică-ta. Dar ce ai? Ești bolnav? Te simți rău? Vorbește! Te vei întoarce, nu-i așa?

— Cînd, tată?

— De onomastica mea, fătu-meu, János. Nu mi-ai ascultat cuvintele?

— Ah, da, mă voi întoarce.

— Cu soție cu tot?

— Cu cine?

— Cu Maria, fiule.

— Ah da, poate cu dînsa.

Îndată ce rămase singur, Mikes Zsigmond începu să se plimbe îndelung prin odaie. — Totuși, nu-l înțeleg pe János! se frămînta el. Între toți copiii mei el e cel mai deosebit la fire. Și de ce plecarea asta grăbită? Cer iertare dra-

gostei, dar nu-mi place obiceiul ei de modă nouă de a păgubi iubirea filială. Maria este o domniță frumoasă și poate fi nerăbdătoare în așteptarea ei, eu însă sînt părinte — și de cînd nu mi-am văzut fiul? E potrivită din partea Mariei această ardoare care pizmuiește îmbrățișarea părintească? Fiul meu János e prea simțitor. După o lungă absență eu nu mi-aș fi părăsit tatăl atît de curînd pentru frumoșii ochi ai Ágnesei, cu toate că Agnes, bătrîna mea Agnes, a fost o fată încîntătoare, putea să-și capete bărbați cîte degete la mîini și încă mai aleși decît mine. Așa, zău! Ehei, cum s-a schimbat lumea! Chiar fiii cei buni, astăzi sînt într-altfel buni ca înainte vreme... Dar la ce-mi folosește să mă plîng? N-am destule gînduri pe cap și fără asta? Voi aranja pe scurt cu Sára, apoi voi merge călare la doamna Náprádi ca s-o înștiințez de rezultat.

Cînd boier Zsigmond păși în vestibul ca, mergînd de-a lungul coridorului, să ajungă în odaia în care se afla Sára, în curte intră rîndașul lui Mihály în goana unui cal plin de spume.

— Ce veste? strigă castelanul care, auzind tropot de copite privi într-afară.

— Am adus o scrisoare, milostive doamne, de la stăpînul meu, ba încă una grabnică. Nu trebuie nici un răspuns.

Cît timp un aprod aduse scrisoarea, rîndașul ieși în galop pe poartă. Nu așteptă măcar să i se dea un pahar de vin.

Iar scrisoarea la care nu trebuie nici un răspuns, suna astfel:

„Cinstite bădie!

Doamna Tarnóczy, balaurul cu șapte capete de la castelul din Sînzieni a sosit pe neașteptate astăzi de dimineață și era grozav de furioasă. Haller Péter, care se vede a fi un om mai de treabă decît mi-aș fi închipuit, încearcă îndestul s-o liniștească însă fără folos. Acum, mărta doamnă pornește spre domnia-ța, deși doamna Náprádi a spus puține lucruri despre noi. Dacă Sára susține că a plecat de bună voie din casa mamei sale, atunci Haller, după cum a spus, își va folosi toată înrîurirea pentru încheierea acestei căsătorii și dacă nu se va putea înțelege cu doamna Tarnóczy se va adresa principelui care, prin cuvîntul puterii, poate face ușor rînduială. Doar fata fugită a împlinit

optsprezece ani. Încurajează-o deci, bădie, să-și mărturisească fără teamă dragostea pentru Kelemen. Ea poate face acest lucru cu ușurință, fiindcă nu-mi închipui ca mămica ei să vrea a-i scoate ochii în fața atîtor străini. De altfel, nimeni dintre slugi n-a fost martor la aventura de azi-noapte, iar din pădure Sára putea fi ușor răpită în orice direcție, pînă în Moldova. Ca urmare, dacă i-ar fi teamă să mărturisească, atunci ar fi mai bine să tăgăduiți că se găsește la castel, pînă cînd vom găsi calea de a o îmblînzi pe maică-sa."

Asupra boierului Zsigmond scrisoarea avea un efect mai curînd liniștitor decît supărător.

— Slavă domnului, zise el către soția sa ce tocmai intra, doamna Tarnóczy a sosit acasă și vine îndată la tine. Primește-o bine.

— Așadar, se învoiește la căsătorie ?

— Deocamdată se mai împotrivește, dar Sára va declara că a părăsit casa părintească din dragoste și de bună voie, și așa masa de azi va putea fi urmată curînd de logodnă. Atunci o va putea duce înapoi pe Sára și toată urmarea va fi mult mai firească decît să mai poată vorbi cineva despre dînsa.

— Barem de s-ar întîmpla așa ! zise cu tristețe soția lui. Dar Sára mi-a vorbit hotărît ! Și ce motive ar avea să-și ascundă dragostea ? Bietul János !... Știi oare că pleacă și dînsul ?

— Se va întoarce la primăvară.

— Crezi asta ?

— De ce n-aș crede, porumbița mea ? Poate că-și va aduce și doamna.

— Vei vedea că János n-o va lua pe Maria.

— Asta e totuși prea mult ! Ești cea dintîi mamă care crede că nici o fată nu se poate îndrăgosti de feciorii ei. Nu cumva sînt schilavi copiii noștri, ori au crescut în peștera păcatului și a stricăciunii ? Ei, hai bătrînico, aibi minte ! N-am fost mai deosebit ca oricare din fiii mei și tot nu m-ai respins. Nu te teme nici pentru dînșii. Cununile fecioarelor nu sînt atît de rare în Transilvania ca la amazoane. Ar da și zece din ele pentru un testemel obișnuit de dantelă. Dar tu aștepti oaspeți. Să poruncești o masă strălucită. Doamna Tarnóczy are pofta bună. Să o primim ca pe o veche cunoștință. Pune să i se pregătească mîncările preferate.

VIII

Ce a putut să-i spună Francisco micului aprod al lui Lóránt în cetatea din Maramureș a lui Szécsi? Doar atît cît prevedea rolul său și asta nu putea să întreaacă două-trei versuri proaste. Dar în timpul piesei și după spectacol?

Atunci el făcea curte spiritualei și cochetei Szécsi Mária. Dar cu aprodul n-o fi vorbit? Poate foarte puțin, poate cu cea mai mare nepăsare.

Sára căuta să-și reamintească fiece expresie, gest și cuvînt al lui Francisco.

Ar fi vrut să-l poată urî pentru necredința lui pe Mikes János, îndrăgostit de fiica voievodului. Dumnezeu bun! Dar față de cine a fost necredincios? Față de ea, nu. În Maramureș abia o băgase în seamă iar de la castelul din Sînzieni o răpise fără s-o recunoască.

Ah, ce chin insuportabil! De ce nu-l poate urî? Ce balsam ar fi acum pentru inima ei însîngerată dreptul de a-l disprețui. Și cît trebuie să se rușineze ea de sîngele înfierbîntat, de aprinsa uitare de sine, de visele ce și le făcuse despre fericire în timp ce-și plecase capul pe pieptul de aramă al răpitorului său? Și pentru care pricină să se rușineze mai tare? Că Mikes János nici nu-i bănuise dragostea, ori că i-a observat-o?

Durerea o făcu sălbatică și îl urî... pe Kelemen.

În odaie pătrunse boier Zsigmond.

— Am venit să scuz brutalitatea fiului meu Kelemen și să cer pentru dînsul mîna Sarei. Dragă copilă, l-ai pedepsit îndeajuns și a venit vremea să-l reprimești în vechea afecțiune.

— Domnul meu, eu nu l-am iubit niciodată pe fiul domniei tale.

— Dar semnele de pînă acum? întrebă tatăl foarte tulburat.

— A fost o înfumurare din partea lui ca în atașamentul meu prietenesc, care acum s-a stins, să vadă mai mult decît era în realitate.

— Familia mea!

- Sára dădu din umeri.
- Cîta trufie.
- Fata răspunse printr-o mină ironică și rece.
- Ai cumva vreo obiecție împotriva caracterului lui Kelemen ?
- Începînd de ieri.
- Dar dacă am uita de asta, mai e ceva ?
- Cînd iubim pe cineva, îi trecem cu vederea și defectele. Cînd sîntem indiferenți față de cineva, nu dorim să-i cunoaștem nici calitățile.
- Chiar dacă nu-l iubești acum, îl vei iubi de aici înainte ?
- Niciodată.
- Cine poate da cheazășie pentru viitor ?
- Eu. Iubesc pe altcineva.
- E o glumă.
- O realitate, domnul meu !
- Dar pe cine ? În Sînzieni ?
- Se poate găsi pretutindeni o persoană nevrednică de iubirea noastră. Iar de la domnia ta nu doresc altceva decît să mă duci acasă.
- Vrei oare să ne înjosești ? zise boier Zsigmond cu o insistență îndîrjită.
- Vreau să mă aflu la casa mamei mele. Vreau ca lumea să cunoască cum am plecat de acolo.
- Chiar și așa, numele domniei tale ar fi pătat, Sára ! Norocul domniei tale ar fi oricum distrus. Numai mîna fiului meu te poate feri de bănuială. Bunul nume nu ți-l poate apăra decît tăinuirea.
- Sinceritatea își va găsi adepți.
- Și batjocoritori. Eu sînt un om bătrîn, dar nu-mi aduc aminte de nici o răpire în care fata să nu fi fost acuzată cel puțin de cochetărie.
- Domnia ta este un prea aspru judecător al fiilor săi. Fii mai milostiv față de dînșii. Eu îți fac această rugă-minte. Dar timpul trece. Du-mă acasă !
- Kelemen te-ar face fericită.
- Atunci doresc din toată inima să fiu nefericită.
- Prin fața ochilor lui Mikes Zsigmond flutura rușinea și ridicolul ce aveau să se abată asupra familiei sale.

— Dragă nepoată, ai să gîndești altfel zise el cucerit de o idee. Sára, acum ai nevoie de liniște. Trebuie să te dezmeticești.

Zicînd acestea, îi întoarse spatele.

Fata auzi cum castelanul ce pleca încuie ușa.

Devenise prizonieră.

— Ar fi trebuit să-mi ascund în sîn pumnalul cu care i-am străpuns armura.

Cu aceste cuvinte se întinse pe divan.

Iar boier Zsigmond le scrise lui Mihály și lui Kelemen un răvaș în care, amintind primejdia ce-i amenința casa, îi poftea ca încă în noaptea asta să o ia pe fata doamnei Tarnóczy și s-o ducă în Moldova. În acest timp el va pune totul la cale.

Trimisul lui era deja pe drum cînd el îi spuse soției sale care se îngrijea de prînz :

— Nu-i nevoie de zaiafet. Doamna Tarnóczy nu va mînca la noi. Iar tu nu vei ști unde se găsește fiica ei. Vei tăcea, chiar dacă te-ar întreba în genunchi.

— Pentru Dumnezeu, ce s-a întîmplat ?

— Atîta îți spun, porumbișo, că dacă vei dezvălui taina, fiul tău și familia ta se vor nimici.

Abia rosti boier Zsigmond aceste cuvinte că doamna Tarnóczy intră pe poarta castelului în trăsura solidă care voise să facă fărîme caleașca fragilă a Juditei.

IX

Cine ar putea aduce vreo vină femeilor că pînă și rochia de doliu în care vor plînge lîngă sicriul soțului lor o încercă mai întîi, apoi o înapoiază croitorului ca s-o ajusteze fiindcă nu le vine bine ?

Doamna Tarnóczy însă ar fi vrut să apară la înmormîntarea lui Sebestyén cu totul neîngrijită, ba poate chiar în pînză de sac, ca fiica întristată a Sionului. Și pentru că asta nu era cu putință își rezervă dreptul să-și încâlcească părul lung, iar în clipele de mai adînci părerii de rău să-și sfîșie cîte o bucată din rochia cernită, firește, din locuri a căror

dezgolire nu putea scandaliza privirile celor de față. Sfîșierea veșmintelor era o scenă deosebit de impresionantă și lumea o păstră multă vreme în amintire.

Dar doamna Tarnóczy, ca o femeie înțeleaptă, știa să se poarte după cum îi cereau diferitele feluri de nenorociri pe care milostivul Dumnezeu i le trimitea ca s-o încerce.

Moartea soțului era o supărare pentru care se cuvenea uitarea de sine și lacrimile, răpirea fetei, în schimb, cerea energie și abilitate combativă.

Așa înțelegea problema văduva noastră. Alese din modesta sa garderobă o rochie simplă și mohorîță, dar se îmbracă cu atîta grijă cîtă i se poate pretinde unei matroane ce iese în lume.

Îndată ce fu gata, îi făgădui Jutkăi o chelfăneală — ceea ce nu însemna tocmai o pălmuire —, o măsură cu ochi ironici pe doamna Náprádi care era gata de plecare, îl făcu nătăfleş pe vechil și netot pe administrator și, înșirîndu-și prorocirile asupra neorînduielilor ce se vor putea întîmpla după amiază în casa ei, se așeză în trăsura unde se văicări asupra posibilei stări de beție a vizitiului pînă cînd, în sfîrșit, putu să-și tragă răsuflarea ca să expună chestiunea principală pentru care scormonise chestiunea beției și anume, ca vizitul să mîie repede caii dar nu cumva să se rupă ștreangurile, să sară cuiul de la roată, să se crape butucul, să se împrăștie spițele, să plesnească șina, să se rupă osia, să se răstoarne trăsura; fiindcă dacă ștreangul se va rupe, osia se va desface, butucul va crăpa, spițele se vor împrăștia, șina va plesni, oiștea se va rupe, trăsura se va răsturna și se va întîmpla vreo nenorocire, apoi vizitiul își va putea lua rămas bun de la simbria lui pe tot anul, pe lîngă că va putrezi în închisoare.

Dacă nu altor cauze, atunci probabil acestor observații creștinești și blajine li se poate atribui că văduva a ajuns la castelul lui Mikes repede și cu mădularele nevătămate.

Slugile domnului Zsigmond alergară la trăsura ca să ajute milostivei doamne să coboare; ci tot zelul lor fu zadarnic, fiindcă doamna Tarnóczy așteptă pînă cînd vaul ei și chelarul ce ținea loc de aprod coborîră binișor de pe capră și, sprijinindu-se pe ei, urcă scările pridvorului.

— Vine ! Vine ! murmura jupîneasa Ágnes care, din momentul îndrumărilor primite de la soţul ei, era pradă unor nelinişti ce creşteau cu fiecare clipă.

— Aibi minte, Ágnes, teama ta te dă de gol, adună-ţi curajul ! Sau ar fi mai bine să te retragi ! Du-te, draga mea, mergi degrabă în odaia ta ! îşi îndemnă soţia boier Zsigmond grăbind spre uşă de parcă numai acum băgase de seamă că i-a sosit un oaspete.

Abia înaintase pînă la mijlocul sălii mari cînd văduva, trîntind canatul uşii în urma ei, îşi făcu intrarea. Încă din prag îşi înălţase braţul stîng, iar mîna grăsulie şi-o strînsese ghem. Părea că în primul ei acces de mînie voia să răstoarne şi vreo cîteva scaune ; dar cînd ajunse la Zsigmond, care în van o tot saluta, îşi schimbă intenţia. Întorcîndu-se spre el, îşi puse mîna în şold şi cu un glas ce răsună sălbatic zise :

— Ieşi înainte, bătrîne Hemor şi dă seama de isprăvile tale ! Unde ai ascuns-o pe Dina, vlăstarul lui Iacob şi al Liei, pe care Sechem, fiul tău, scîrbosul idolatru a răpit-o ? Dea lepra peste el şi zgîrcească-i-se mîinile şi picioarele ! Adu-o îndată pe Dina. Auzi tu, bătrîne Hemor, în clipa asta, Dina să fie aici.

— Dragă nepoată, eu sînt Mikes Zsigmond şi nu Hemor. Cît despre Dina, niciodată n-am auzit de ea. Apoi nici nu mă poţi nesocoti, zicîndu-mi tu. Pînă şi bufniţa e stăpînă în scorbura ei.

— Bine, atunci am să-ţi vorbesc ungureşte domniei tale, bătrîne Iebuseu, ori cum îţi zice... bătrîne domn Mikes Zsigmond ! Ei, de ce oare aş prăpădi în faţa ticălosului neam al perezitilor, în spelunca emorteilor, în scîrnavul harem al hetitilor, printre curvarii heviţilor şi în faţa celor ce se închină chipurilor cioplite ale canaanitilor, cuvintele unei limbi sfinte pe care nu o înţeleg decît fiii cei dreپţi şi fiicele cele drepte din Sion ? Aşadar ? Domnule Iebuseu-Mikes, unde am pus-o pe Sára ? Unde o ascundem ? Ei ! Domnule Mikes, nu-i aşa că de multă vreme ne lasă gura apă după Sára ? Te cred, porc de cîine ! Dar Sára nu-i de nasul slujitorilor lui Baal. Nu pentru asta am crescut-o cu mana cuvîntului lui Dumnezeu, nu pentru asta am îmbrăcat-o în haina albă a bunelor moravuri, nu pentru asta i-am încins mijlocul cu brîul albastru de catifea, ţesut în casă, al

sfiei, nu pentru asta i-am pus pe umeri mantia curată a smereniei, nu pentru asta i-am vărsat pe păr mirurile scumpe ale evlaviei și nu pentru asta i-am prins în cosiță diamantul ce strălucește și noaptea al adevăratei credințe, ca fiii celor necurați, ale căror veșminte sînt arse cu scîrbă chiar la jertfele de ispășire, să îndrăznească a-i atinge trupul cu mîinile lor buboase și să-i sufle între buzele neprihănite răsuflarea ciumată a cărei duhoare nu o pot curăți toate cătuile leviților. Așa ! Mărite domn Iebuseu, am născut-o pe Sára, am hrănit-o și am învățat-o în legea domnului nu ca să locuiască sub același acoperiș cu neamul necurat al perezitorilor și să mănînce pîine și sare din același blid cu ei. Auzitu-m-ai ? După fata mea de pomană întinde mîna domnișorul Sechem. N-am fată de aruncat la gunoi. Ai înțeles ? Să fie adusă îndată Sára ! Unde a ascuns-o desfrînatul de Sechem, blestematul de Sechem, scîrbosul de Sechem ? Hei ! Unde a ascuns-o ?

— Dragă nepoată ! Pe cinstea mea îți spun că n-am auzit niciodată de numele de Sechem, zise boier Zsigmond cu glas blînd.

— Nu-ți bate joc de mine, domnule Iebuseu ! strigă văduva. Capul domniei tale se află în mîinile mele și pot să dau cu el de pămînt după bunul meu plac. Ai priceput oare la ce mă refer, bătrîne Iebuseu, bătrîne Mikes Zsigmond ? Fiul domniei tale, Kelemen, a răpit-o pe Sára.

— Las' că-i fac eu o praftură prașcăului dacă a făcut așa ceva.

— Mie nu-mi ajunge nici un fel de praftură, răspunse doamna Tarnóczy, așezîndu-și și mai bine pumnul în șold.

— Atunci îi voi porunci s-o ia de nevastă.

— Nu-mi trebuie ticălosul ! Nu cumva o să-mi dau fata unui papistaș ?! Mai întîi să-și vadă ceafa !

— Ei bine, n-are s-o ia fi-meu.

— Nu-i așa ? Prin urmare, să fie tîrfa lui ? Foarte mulțumesc bătrîne Iebuseu !... Așa sînt papistașii !... Iată ce cutează să-mi propună !

— Eu am spus ca fiul meu Kelemen s-o ia pe Sára, se dezvinovăța Zsigmond.

— Ce aud ? Pe cine să ia ? Uite ce îndrăznește să-mi propună ! Ce obraznicie fără seamăn ! Așa sînt papis-

tașii !... Ci scoateți-mi la iveală fata ! Dați-mi-o îndată pe Sára.

— Nu se află la mine nici un fir din părul ei. Abia am aflat din gura dragei mele nepoate ce s-a întâmplat.

— Sára trebuie să fie aici. Unde s-o fi dus în altă parte ?

— Dar, dragă nepoată, de ce-ți închipui că tocmai Kelemen a dus-o și, în general, că a fost dusă undeva ?

— Fariseu bătrîn ! Crezi cumva că este acasă ?

— Zău că nu cred ca jupîneasa nepoată să facă atîta tărăboi pentru nimica toată. Ci Sára putea să meargă la altul. Sînt mulți cavaleri în Transilvania în afară de fiul meu.

— Ce ? Așadar a fugit cu cineva ? Cîtă nerușinare ! Plesnesc de ciudă.

— Puteau s-o fure tîlharii.

— Dar ce, Mikes Mihály umblă cu tîlharii ?

— Ce pot să știu eu ? Mă judec cu dînsul. Nu l-am văzut de mult.

— Deci Mikes Mihály e tîlhar ?

— Asta totuși n-aș putea s-o cred.

— Auzi, Iebuseu ? L-au văzut cu ochii lor doi gornici de-ai mei... nu unul, Iebuseu, ci doi. Înțelegi ?

— Așa deci, fîrtatul Mihály a furat-o pe Sára.

— Nu mă ține de nebună ! Îmi dai fata cu binele sau nu ?

— Nu e la mine.

— Mi-o dai ? Te întreb a doua oară.

— Dar de unde să ți-o pot da ?

— Prin urmare n-oi dai ? Întreb pentru a treia și cea din urmă oară.

— Dragă nepoată ! Una din vechile noastre legi spune că de unde nu-i, nici fiscul nu poate lua.

— Știu eu și alte legi, bătrîne Iebuseu, zise izbucnind într-un rîs amar doamna Tarnóczy. O să constați și domnia ta. Cunosc articolul 7 al legii din 1573 și ponturile celor din 1625, 1630 și 1631, împreună cu hotărîrea dietei de la Sighișoara. Ele vorbesc lămurit... Mulțumesc ție, Părinte ceresc, că ai ales-o pe fata mea ca instrument al nimicirii acestei familii necredincioase ! Lăudat fie sfînt numele tău : căci tu m-ai înălțat prin această grație și cinstire !

Cît timp văduva se ruga cu mîinile împreunate, un fior rece trecu de-a lungul spinării lui Zsigmond și genunchii începură să-i tremure. Conținutul articolului de lege citat trebuie să fi fost cumplit ; dar mai cumplit era efectul ce-l avu asupra lui rugăciunea exaltată a îndîrjitei femei. Îi și flutura pe buze declarația că e gata s-o dea pe Sára, cînd doamna Tarnóczy părăsi odaia fără de nici un rămas bun. Luptîndu-se cu sine, boier Zsigmond porni după dînsa, dar cînd ajunse în pridvor, valetul și locțiitorul de aprod tocmai o ridicaseră în trăsură pe castelana din Sînzieni.

— Prea tîrziu ! oftă bătrînul. Blestemată zi am apucat. Fiecare ceas al ei ține cît un veac. Dumnezeu sfinte, de-ar veni odată noaptea.

În timp ce caii porneau, doamna Tarnóczy zîmbea. Sára trebuie să fie în castelul lui Mikes ; altfel bătrînul fariseu n-ar fi răbdat atîtea grosolănii. Îi am în mînă pe toți, pe tată și pe fii deopotrivă...

— Ce tot tîndălește vizitiul ? Să mîie iute, chiar de-ar fi să crape caii, le strigă ea slugilor. Trage-i cu biciul ! Mînă !...

Ce bine-mi pare că n-am venit de la Sibiu nici mai de- vreme, nici mai tîrziu. Pe Haller îl pot readuce cu ușurință... Tot nu mîi ?... O să mă răzbun pe cei care au vrut să întoarcă inima lui Sebestyén de la mine și de la Dumnezeu. Din pricina lor s-a depărtat el de casă, din pilda lor a învățat el deșertăciunea lumească, cu ei rîdea de mine în clinchet de pahare... și, de mine rîdea !... Și totuși nu mîi mai repede caii ? Haide, haide !... Ei m-au deprins cu gelozia și ceasuri întregi a trebuit să stau stoică printre femeile lor cochete care dansau, se sulimeneau, șuguiau și cîntau cîntece deocheateacompaniate de harfă și țiteră. Îmi amintesc, îmi amintesc totul !

În vreme ce milostiva femeie pune să fie biciuiți caii în așa măsură încît dacă ar fi existat o societate de protecție a animalelor n-ar fi primit-o niciodată ca membră, în vreme ce, iată, riscă să-și frîngă gîtul zorind să ajungă mai repede acasă, noi să arătăm și marea elasticitate a caracterului ei, care uneori se contrazicea în mod vădit cu sine însuși și asta tocmai atunci cînd, de fapt, era mai consecvent ca niciodată.

Doamna Tarnóczy nu era numai zgîrcită, ci de-a dreptul avară.

După cum știm, un negustor voia s-o tragă în judecată pentru cămătărie, și mai ales pentru înlăturarea acestei învinuiri se dusesse ea la Sibiu.

Avea a se teme totuși că-și va pierde banii ce-i împrumutase, căci anevoie ar fi putut face dovada împrumutului cu pricina.

În secolul cînd se desfășoară romanul nostru însă, cei de religie reformată condamnau cămătăria cu toată asprimea vechiului testament și, deoarece suprema mîndrie a doamnei Tarnóczy consta în a fi considerată milostivă, ea era gata să-și înfrîneze și avariția pentru a îndepărta de la dînsa această bănuială. Ca urmare, trebui să se înțeleagă cu neguțatorul, care, la început, părea că poate fi domolit. Toleranța lui însă ațîta din nou zgîrcenia măritei doamne. Se tocmea pentru fiecare filler. Disputa asupra dinarilor dură zile întregi, timp în care capelanul wittenberghez își ținu toate predicile sale vestite. În privința rochiei de mireasă și a zestre, Haller Péter îndeplinise toate pretențiile doamnei Tarnóczy, ca uneia care era moștenitoarea cea mai apropiată, într-un cuvînt, venise vremea ca stăpîna castelului din Sînzieni să pornească spre casă. Era momentul în care doamna Tarnóczy nu mai dorea decît să-i scadă sasu încă zece dinari și apoi să se urce în trăsură. Dar în timpul numeroaselor tratative șiretul precupeț dibuise slăbiciunea măritei doamne și-i spusese pe șleau că o va trage neapărat în judecată și că nu se tocmește, chiar de-ar fi să-și piardă casa cu etaj, prisaca, prăvălia, caftanul lung cu nasturi, ba și cămașa în cheltuielile de proces.

Acum venise rîndul doamnei Tarnóczy.

Blestemînd și rugîndu-se, ea licita tot mai sus dinarii, iar cînd nici asta nu-i folosi, florinii.

Vicleanul marchitan însă ținea morțiș la intenția lui.

Voia proces chiar dacă n-ar putea scăpa de faliment nici colierul de granate, nici sucna de atlas greu, nici pernele neveste-si.

El vorbea întruna de proces, și nu numai în odaie, ci și în fața porții și chiar pe stradă.

În timpul acesta s-a întîmplat ca Haller să fie înștiințat de vînătorile din Secuime ale principelui și, ca slujbaş

și moșier cu reședința în apropiere, ținu de datoria lui să se alăture suitei de curteni. Totodată voia s-o viziteze și pe logodnica ce i-a fost aleasă.

Puține vești ar fi descurajat-o mai mult pe doamna Tarnóczy.

Dar, după multe lupte, zgîrcenia a învins — deși pentru scurtă vreme.

Haller porni la drum iar ea își continuă tocmeala cu marchitanul care nu înceta să ridice cota pretențiilor.

O noapte nedormită însă o făcu să ia altă hotărîre.

Puse în cumpănă caracterul Sărei și al lui Péter și-l găsi foarte ușurel pe al Juditei.

Îi fu limpede că dacă logodnicul va petrece chiar și numai patruzeci și opt de ore în castelul din Sînzieni, nunta nu se va mai face.

Iar Haller Péter, care părea atît de ușor de condus, era, într-o ediție mai redusă, însuși bogatul Darius, al cărui venit pe o singură săptămînă concura suma împrumutată marchitanului.

Toate acestea i le puse în inimă noaptea de insomnie.

Dimineața devreme, așadar, la prima declarație a marchitanului, doamna Tarnóczy se dădu pe brazdă și ajunseră la înțelegere cu atîta dărnicie din partea ei de parcă banii la care renunțase ar fi fost niște parale chioare.

Și astfel, ea sosi acasă aproape în același timp cu Haller Péter.

Iar acum putem pătrunde iar în castelul lui Mikes.

La gîndul că o curte boierească este sacră și că seara — oricît de încet ar trece clipele — va sosi în sfîrșit, boier Zsigmond se liniști degrabă.

— Am scăpat de tartoriță și acum pot sta în tihnă, zise, așezîndu-se la masa așternută pentru prînzișor. Hm! E unsprezece. Sîntem foarte întîrziați! Sînt mai flămînd decît dacă aș fi gonit din zori un bour sau m-ar fi gonit el pe mine.

— Oare n-ai sfîrșit rău treaba cu doamna Tarnóczy?

— Toate sînt cum trebuie, porumbițo.

— Și ce se va întîmpla cu Sára?

— Hm.

— Pentru Dumnezeu ! Doar nu plănuieți ceva rău împotriva ei ?

— N-o să i se întâmple nimic. Cu toate că ar merita să n-o primesc de fiică. Dacă nu ne-am fi băgat într-o asemenea încurcătură, aş opri căsătoria. Mi-e teamă de Kelemen că nu va fi fericit cu ea. Este încăpăţînată, rea de gură şi poate chiar cochetă. Trebuie ţinută în frâu. Tu erai cu totul altfel, porumbiţa mea dragă ! Ei, ne-am mai ciorovăit şi noi câteodată dar cearta era menită numai spre a ne desfăta cu bucuria împăcării. Totuşi nu cred că Sára să iubească pe altul şi din pricina asta să-i fie silă de fiul meu... nu cred deşi a spus-o ea însăşi.

— Dar eu sînt îngrijorată ! oftă jupîneasa Ágnes.

— E în firea ta, porumbiţo ! Toarnă-mi din vinul de Diciosînmartin.

Boier Zsigmond goli pînă la fund pocalul micuţ pe care soţia lui i-l întinse pe o tavă de argint.

— Cît de puţin a lipsit să ajungem la sapă de lemn. Am atins-o cu mîna.

— Cum aşa ? întrebă înmărmurită jupîneasa Ágnes.

— Mă refer la procesul de pierdere a averii şi capului. Dar furtuna s-a îndepărtat de noi.

— Doamne Dumnezeule ! hohoti femeia.

În clipa aceea, pe pavajul curţii tăcăniră potcoavele unui cal.

— Cine poate fi ?

— Poate că dragostea l-a readus pe Kelemen, îi răspunse boier Zsigmond consoartei sale.

— El nu-mi calcă voia, zise Ágnes.

— Doar n-o fi Móric ? aruncă la nimereală castelanul.

— Măcar de-ar fi el !

— Nu l-aş dori acum, porumbiţo ! Ci poate să se fi întîlnit János cu dînsul.

În vestibul zăngăni o sabie, răsunară pinteni şi intră un crainic îmbrăcat în haine de paradă.

Boier Zsigmond, care cunoştea obiceiurile de la curte, ar fi fost bucuros altădată de cinstea ce i se făcea, acum însă se înfioră de parcă urma să fie osîndit.

— Vine înălţimea sa principele, vesti crainicul.

— Serenissimul, gîngăvi castelanul.

— Doar cu suita cea mai restrînsă, și intenționează să-și petreacă toată ziua la măriia ta.

— Toată ziua ! oftă castelanul. Asta e prea mult... Îndurare. Mă grăbesc să-l întîmpin pe preaînălțatul. O, e prea mult ! oftă din nou, nemaîștiind încotro s-o apuce.

X

Mikes Zsigmond îmbracă veșmînt de paradă de culoarea granatului turcesc. Își strînsese slujitorimea și o urcă pe cai.

— Ágnes, inimioara mea, fii cu ochii pe Sára. Numai, pentru Dumnezeu, să nu o bage ei în seamă. Iată cheia de la odaia ei. Să nu meargă nimeni la dînsa nici ca să-i ducă mîncare. Pînă la plecarea principelui, dacă se poate, să nu mergi nici tu. Mai vorbim noi despre asta îndată ce găsim un prilej. Curaj, porumbițo. Se va sfîrși pînă la urmă și ziua de astăzi. Va veni întunericul și noaptea aduce odihnă.

— Măcar de-ar aduce ! murmură încetișor femeia.

— De ce te îndoiești de Dumnezeu ?

— Facă-se sfînta lui voie ! oftă Kornis Ágnes.

— Dar spre binele nostru, adăugă boier Zsigmond cu silită voioșie și, încălecînd pe calul său vînat, se grăbi în întîmpinarea principelui.

Nu trebui să călărească prea departe ca să-l întîlnească pe Rákóczi György care tocmai cobora de pe muchea șirului de dealuri ce închidea orizontul sînzienilor.

În afară de mareșal, șambelanul curții, domnul Csulai, secretar și cîțiva membri ai „nobilei societăți“, suita lui era compusă numai din vreo doi nobili și un mic număr de oameni înarmați.

Mikes Zsigmond, pe care apropierea momentului primirii mai mult îl tulbura decît îl liniștea, călărise — împotriva protocolului curții — pînă în vecinătatea principelui și observîndu-și greșeala, coborî din șa pentru a se înfățișa înaltei persoane și, cu supunere iobăgească, să-l invite în castelul său.

Rakóczi ascultă cu zîmbet voios discursul scurt și nu prea cursiv al bătrînului boier.

— Vreau să petrec mai multă vreme la domnia ta și-ți voi fi oaspete la masă, îi răspunse cu atîta veselie încît pe chipul domnului Csulai coborîră umbrele.

De bucuria neobișnuitei favori, Mikes Zsigmond... oftă ; fiindcă se gîndea la amurg, la noapte și că pînă atunci se pot întîmpla o grămadă de lucruri neprevăzute.

Principele îi făcu semn cu mîna că-i îngăduie să încalece și strălucita suită porni mai departe.

— Nu mi-aș fi închipuit vreodată că voi dormi în casa acestui papistaș, îi șopti Csulai lui Döme, cu o mutră acră ca oțetul. Dar cîte nu se întîmplă pe lume !

— Dacă mi se îngăduie să-mi spun părerea, răspunse cu supunere diacul, Mikes Zsigmond și noi sîntem cu toții fiii aceleiași patrii.

— Dar nu oile aceluiasi staul ! oftă cuvioșia sa.

Sosiră la castel.

Doamna Mikes îl primi pe principe pe ultima treaptă a scării pridvorului.

Matroana trecută de ani, însă cu înfățișare sănătoasă și impunătoare purta o rochie de mătase grea și giuvaeruri scumpe de familie.

La curtea din Alba Iulia, puține erau doamnele care, cu toată naturalețea și felul simplu de a fi, să aibă înfățișare și ținută atît de respectabile ; și totuși nu se poate tăgădui că în clipa aceasta dovedea într-adevăr mai multă preocupare decît i s-ar fi convenit ei care avusese un rol însemnat în conducerea caselor lui Báthori și Bethlen Gábor.

Ochii ei păreau că ocolesc chipurile oaspeților. Conversația îi era întreruptă, poruncile ei lăsau a se bănuî că e tulburată și vădeau nesiguranța, dar, mai presus de toate, trăsăturile ei nu străluceau de bucuria care, în asemenea prilej, la asemenea cinstire ar fi inundat cu razele ei privirea altei amfitrioane.

Pe Rákóczi nu-l supără această primire rezervată sau cel puțin temperată.

— Îmi place mîndria, gîndi, care-și apără drepturile fără să dăuneze datoriei și protocolului. Ani de zile au fost căzuți din favoarea mea, iar acum sentimentul demnității nu-i lasă a-și îmbrăca surpriza plăcută în învelișul mieros al sme-

reniei, iar recunoștința în acela al lingușirii. Destui curteni mă înconjoară ca însăși trufia să ajungă a-mi face o impresie bună. Și-apoi, de unul din fiii lui am nevoie, iar Csulai merită să fie necăjit puțin pentru că ieri a dat dovadă de o ilustră lașitate.

Rákóczi stătea de vorbă din ce în ce mai prietenos cu familia Mikes.

Jupînesei Ágnes îi aminti cu laude rubedeniile care făceau parte dintre doamnele de onoare ale principesei, iar pe boier Zsigmond îl întrebă despre pădurile de margine și despre locurile în care sălășluiesc zimbrii.

— Te pomenești că-l invită la vînătoare ! socotea în sinea lui marele șambelan.

— Te pomenești că-i dăruiește un ciubuc de chihlimbar, ba chiar dintre cele trimise de șvezi, coreligionarii noștri cu cele mai pure principii, gîndi Csulai.

Principele devenea cu fiecare clipă mai cordial.

— Îți dăm încuviințare să ne înfățișezi pe fiii domniei tale despre care am auzit multe lucruri de laudă.

— Îmi cade nespus de greu, răspunse boier Zsigmond, că acum copiii mei încă nu sînt acasă. Fiindcă nici prin vis nu ne-a trecut să avem nemărginitul noroc care i-a fost dat astăzi casei noastre sărace.

— Și sînt plecați departe ? întrebă principele.

— Petrec pe aici prin vecini, înălțate doamne, la vreun prieten, cum obișnuiesc tinerii cînd n-au ce face.

— Pune să-i caute ca să-mi poată fi prezentați.

— Mă gîndesc să îndeplinesc binevoitoarea poruncă a înălțimii tale, răspunse castelanul cu înfățișare îngrijorată și cu glas tremurător.

— După cum aud, János nu are de gînd să se întoarcă în Moldova ?

— Asta mi-ar fi cea mai fierbinte dorință.

— Și care-i numele mezinului ? o întrebă Rákóczi pe jupîneasa Ágnes.

— Kelemen, măritul meu principe !

— Aud că-și petrece mai toată vremea acasă.

— L-am hărăzit să ne fie sprijin bătrînețelor și zilele acestea va lua în primire toată gospodăria noastră.

— Trebuie însurat cît mai curînd.

Fața albă a jupînesei Ágnes se făcu roșie ca macul, întocmai ca atunci cînd, fată fiind, i-au cerut mîna. Decît că acum roșise pentru alte pricini și simțiri !

— János, i se adresa principele boierului Zsigmond, este un luptător vrednic. Am de gînd să-l iau printre aghiotanții mei, ba poate că îi voi da sarcini și mai de seamă.

Soții Mikes își plecară genunchii, iar jupîneasa Ágnes murmură chiar cîteva cuvinte de recunoștință, în vreme ce boier Zsigmond cugeta plin de teamă : „Blestem asupra noastră, Sára !“

— Iar o să pună piciorul la curte papistașii, le șopti Csulai celor asupra cărora — din invidie sau din fanatism — bunăvoința principelui nu prea avea efect liniștitor.

Rákóczi observă neliniștea capelanului.

— Și cu fiul domniei-tale care se numește Móric ce s-a întîmplat ? îl întrebă pe Mikes Zsigmond.

Mama privi îngrozită spre principe ; iar tatăl spuse, tărăgănînd cuvintele :

— S-a călugărit, înălțate doamne.

— Bine a făcut dacă a avut chemare. Și în ce ordin a intrat ? întrebă Rákóczi ?

— În ordinul iezuiților ! gîngăvi Mikes Zsigmond.

Pe chipul lui Rákóczi se văzură semne de supărare ; își înfrînă însă izbucnirea primei indignări și vorbi cu glasul mai mult muștrător decît acuzator :

— Domnia ta trebuie să-l faci pe Móric să înțeleagă că împotriva acestui ordin avem legi foarte aspre și că aceluia care intră în cinul iezuit li se confiscă și posesiunile.

— Móric nu dorește bunuri pămîntești, răspunse tatăl abătut.

— Dar domnia ta n-ar fi trebuit să-i ascunzi nici faptul că prin poziția lui este pe veci proscris din această casă.

— El însuși a luat hotărîrea să se smulgă din brațele noastre, hohoti jupîneasa Ágnes.

— Poate să nu fi știut că dacă vine vreodată în Transilvania, chiar deghizat, cel care l-ar adăposti sau l-ar ocroti, cel care i-ar lua cauza sub protecție ar fi pedepsit de legile noastre ca trădător de țară.

— Dumnezeu va fi mai milostiv cu el decît legile noastre. Şi cu cei care îşi iubesc aproapele fără deosebire, vorbi mama cu înconjur.

Rákóczi spuse cu bunăvoinţă :

— Móric, după cum am fost înştiinţat, s-a distins printre aprozii de la curte prin purtarea sa blîndă, fiind icoana tineretului, şi chiar dacă după legile noastre sînt nevoit să-l învinuiesc de fapta sa, sînt sigur că veşmîntul nu i-a schimbat caracterul.

Grea piatră mi-a căzut de pe inimă, gîndi boier Zsigmond cu faţa roşie ca racul din pricina ananghiei în care se aflase.

— Doamne al oştilor îngereşti ! Familia asta l-a vrăjit pe principe, îi şopti domnul Csulai marelui şambelan, persoana cea mai apropiată de dînsul. Înălţimea sa a lăudat un călugăr, un Mikes Móric !

— Te pomeneşti că-l face preotul curţii, răspunse acela zgîndărindu-l.

Csulai oftă adînc.

Se anunţă masa.

Chiar dacă dimineaţa nu fusese cu totul prielnică familiei Mikes, nu încape îndoială că după amiaza începea în mod strălucit.

În timpul ospăţului, Rákóczi deveni din ce în ce mai prietenos şi mai deschis.

De cînd se ţine minte, puţine au fost femeile cu care s-a purtat atît de curtenitor ca şi cu jupîneasa Ágnes.

Şi chiar boier Zsigmond, ameţit de favoruri, uită de Sára, de familia Tarnóczy şi de faptul că în casa lui sînt şi părţi vulnerabile.

Într-adevăr, fericită zi am apucat ! gîndea el, privind în paharul golit pînă-n fund în cinstea oaspeţilor.

Iară curtenii fură cuprinşi de o adîncă îngrijorare.

— Te pomeneşti că-l ia sub protecţia lui pe Zsigmond, suşoteau după prînz, alcătuiind un mic grup din cei cu sentimente înrudite.

— Durere ! Nu ştim nimic despre trecutul lui. De ani de zile trăieşte în umbră. Cine ar fi luat aminte la el ? Cine şi-ar fi închipuit că va da iar norocul peste dînsul ?

— Dar nici nu-l putem acuza.
— N-avem date.
— Singurul lui cusur, anume, că e papistaș, îl cunoaște bine principele.

— Iar va înceta puritatea curții, oftă domnul Csulai.

— Se poate întâmpla ca șvezii să ne facă reproșuri.

— De ce ? Doar religia romano-catolică se numără printre cele recunoscute prin lege.

— Totuși, palatul înălțimii sale n-ar trebui umplut cu indivizi suspecti, care pot fi chiar spioni ai palatinului, mormăi capelanul curții, care aici îndrăznește să-și spună părerea cu mai multă libertate decât sub tufele de alun.

— O, și la Bethlen Gábor, cel de pie memorie, au slujit destui papistași, remarcă mareșalul.

— Ei da, însă pe atunci știam să apărăm mai bine dincolo de fruntarii drepturile ordinelor evanghelice, chiar dacă în țară eram mai toleranți, vorbi capelanul curții cu severitate critică.

În vreme ce această conversație șoptită avea loc între câțiva inși mai sus-puși, Mikes Zsigmond luă măsuri să fie ospătate și slugile.

În odaia din vecinătatea sălii festive, principele rămăsese de vorbă cu doamna Mikes și consilierul său preferat, Serédi, așa că domniile abia luară seama când, părăsindu-și locul, acesta păși în mijlocul lor.

— Cred că Poznai, comisul meu, își face cu credință datoria ? se adresă el mareșalului.

— Poznai, înălțate doamne, este cel mai bun slujitor.

— Și astfel nu-l pot repune pe domnia sa Mikes Zsigmond în vechea slujbă ?

— Comisul, milostive principe, n-a făcut nici măcar o greșală răspunse cu mirare mareșalul.

— Prin urmare, vom fi siliți să-l numim pe Mikes Zsigmond mare-comis. Ei ! Nu-i prea rău. Căci dacă nu s-ar fi retras, de mult ar fi obținut dregătoria pe care i-o hărăzesc acum. Nimeni, așadar, nu poate socoti că numirea lui este o favoare neîndreptățită, ori că s-ar fi făcut prin omisiunea altora.

Curtenii din preajmă primiră înalta grație cu supunere și prefăcută bucurie.

Capelanul curții însă era strivit și, dacă n-ar fi păcă-tuit la vînătoarea de ieri, acum, sprijinindu-se pe sfînta scriptură și pe mîndria profetului Samuil, fără îndoială că ar fi protestat cu tot harul împotriva primejduirii credin-ței reformate și a întinderii împărăției lui anticrist ; dar așa, numai ușoarele lui oftaturi dădeau aripi mîhnirii, in-dignării și blestemelor din gîndurile sale.

La semnul principelui, un aprod se grăbi să-l cheme pe Mikes.

Acesta, aflînd între timp de înalta grație, se apropie mișcat, intră în sala festivă, toate privirile se întorc spre dînsul, iar Rákóczi sfîrșește repede poruncile pe care le dădea mareșalului, ca să-l poată înștiința degrabă pe boier Zsigmond de binevoitoarea sa intenție, cînd iată că în curte se aude un huiet mare.

Huetul este urmat de strigăte și gîlceavă.

Cu chipul peste măsură de răvășit, unul din membrii „nobilei societăți“ îl poartă afară pe Mikes.

Bătrînul boier devine galben ca ceara. Îl cuprinde o teamă de nedescris. Nu poate nici să plece, nici să rămîna. Doar genunchii îi tremură.

— Ce este ? întrebă Rákóczi.

Nu-i răspunde nimeni, fiindcă toți sînt surprinși sau se abțin.

Jupîneasa Ágnes iese în grabă din odaia învecinată.

Regulile protocolului sînt încîlcite ca un ghem des-făcut.

Pe unele chipuri străfulgeră bucuria răutăcioasă.

Csulai stă cu ochii la cer de parcă ar cere pedeapsa lui Iehova asupra fiului lui Ithar ridicat împotriva marelui preot Aaron.

— Ce s-a întîmplat ? se interesează din nou principele.

În sala festivă apar doamna Tarnóczy și vicejudele re-gesc.

XI

— Înălțate doamne, stăpînitor puternic și cu strălucite virtuți ! începu doamna Tarnóczy printre adînci plecăciuni.

În vreme ce împăratul Solomon se duse în Ghibeon ca să aducă acolo jertfe i se arătă Domnul în vis de noapte și zise: „Cere ce să-ți dau!” Și-i răspunse Solomon: O, doamne Dumnezeu meu, tu ai pus pe robul tău rege în locul lui David tatăl meu. Dar eu sînt om tînăr și nu pot conduce poporul pe care ți l-ai ales, popor mare care nu se poate număra, nici socoti din pricina mulțimii. Pentru aceea dă inimă înțelegătoare robului tău ca să stăpînească poporul tău și să osebească binele de rău!... Și i-a plăcut Domnului cuvîntul, că Solomon i-a cerut tocmai acest lucru. De aceea Dumnezeu i-a răspuns: „Fiindcă ai cerut numai acest lucru și n-ai cerut viață lungă, nici bogăție și nici viața vrăjmașilor tăi, ci ai cerut înțelepciune ca să faci dreptate, iată că-ți împlinesc cuvîntul tău. Iată că-ți voi da înțelepciune și pricepere, ca să fii cum n-a mai fost altul înaintea ta și cum nici nu se va mai ivi după tine. Dar și ceea ce n-ai cerut îți voi da: bogăție și mărire, iar dacă vei umbla în căile mele și vei păzi legile și poruncile mele îți voi da și viață lungă. — Principe al Transilvaniei! continuă doamna Tarnóczy cu ton retoric, ilustru și strălucit Rákóczi György! Toate lucrurile pe care fără îndoială domnul lui Israil i le-a dăruit lui Solomon, adică înțelepciunea, bogăția și mărirea, tu le stăpînești în deplină măsură. Iar eu, sărmană văduvă, cu inima plină de amărăciune, cu implorare și blestem pe buze, nu-ți pot dori altceva decît ca Dumnezeu care-ți vede sufletul și aude cuvintele mele să-ți dăruiască și ție ceea ce regelui Solomon i-a dat punîndu-i condiții, adică darul vieții îndelungate, în aceeași măsură în care eu voi dobîndi în țara cîrmuită de tine o nepărtinită dreptate și o aspră satisfacție pentru profunda jignire care mi s-a adus acum și cu care alta asemenea fața curată a soarelui anevoie poate vedea în curgera unui veac printre popoarele de dreaptă credință.

Rákóczi asculta plin de mirare discursul văduvei.

— Ce s-a întîmplat? Arată totul în fața noastră, zise el cu fruntea încruntată. Supușii noștri nu ne pot reproșa că am fi reprimat dreptatea sau că în judecățile noastre am fi părtinit greșeala.

— Eu doar atît îi cer înălțimii tale cu adîncă supunere, să fie martorul ocular al procedurii legale pe care o voi

aplica îndată asupra capului unei familii ce a răpit o fată — şi văduva arată cu mîna spre Mikes Zsigmond.

De surpriză, oaspeţii aflaţi în sala festivă se transformă în grupuri statuare.

— Numai cei smintiţi se îndoiesc de providenţa divină ! oftă cu ochii înălţaţi la cer Csulai căruia, din pură evlavie creştină, înjosirea Mikeseştilor îi producea o bucurie de nedescris.

Aruncînd capelanului o privire plină de recunoştinţă, doamna Tarnóczy i se adresa vicejudelui regesc cu o expresie aproape poruncitoare :

— Păşeşte domnia ta în faţa dumnealui boierului de bun neam Mikes Zsigmond şi dă citire actului de acuzare pe care-l ții în mîna.

Şi se întîmplă întocmai după voia văduvei.

Somaţia solemnă pentru eliberarea imediată a tinerei Tarnóczy Sára, răpită în mod infam, fu citită cu voce de stentor.

În document se sublinia cu deosebită grijă cum a vrut Mikes Zsigmond s-o inducă în eroare pe mama reclamantă şi s-o facă a crede că sărmana ei fiică a fost răpită de o bandă de tâlhari, cu toate că ea se află şi acum la castel, căci vinovaţii n-au reuşit încă s-o ducă în altă parte ori s-o înlătore pe vecie pentru a-şi ascunde crima, lucru de a cărui înfăptuire de altfel — date fiind antecedentele şi cunoscînd caracterul Mikeseştilor — văduva doamnă Tarnóczy se teme în fiecare clipă.

— Este adevărată învinuirea de răpire ? îl întrebă pe boier Zsigmond principele care, aşa cum prevăzuse văduva, datorită temperamentului său activ, nu putea lăsa cazul să urmeze obişnuitele proceduri legale fără a se amesteca el însuşi. Boier Zsigmond însă, căzînd pe neaşteptate din înălţimea ameţitoare a graţiei princiare în pulberea oprobriului şi umilinţei, nu-şi putea reveni încă pentru a rosti cuvinte de mărturisire ori de tăgăduire. Doar faţa lui roşie ca racul, răsuflarea grea şi starea de agitaţie trădau chinurile cărora le căzuse pradă.

Jupîneasa Ágnes, femeia blîndă, supusă şi temătoare, luă, aşadar, asupra-şi apărarea familiei sale, în felul relativ liniştit şi precaut care, în momentele hotărîtoare, îi deosebea

tocmai pe cei cu temperament concesiv ce-și exercită prea puțin influența în alte ocazii.

— Este de netăgăduit, zise, că Tarnóczy Sára se află în casa noastră. Încă n-am avut când să aflăm dacă ea a venit numai fiind silită ori și-a urmat și atracția firească. Răposatul ei tată, după cum, înălțate doamne, vă pot dovedi sub jurământ cei ce ne cunosc, a hărăzit-o mezinului nostru, lui Kelemen, și pentru că de ani de zile o iubește fierbinte iar pînă la interdicția mamei sale ea se considera ca făcînd parte din familie, am avut temei să credem că nici acum nu și-a schimbat sentimentele. A plecat de acasă în tovărășia celor doi fii ai noștri și a lui Mikes Mihály și oricare ar fi pricina venirii ei aici, nici noi n-am încuviințat felul în care s-a petrecut. Eu l-am scos îndată din castel pe Kelemen, trimițîndu-l la unchiul său Mihály, soțul meu a scris la Sibiu unde gîndeam că se află doamna Tarnóczy, iar pe Sára voiam s-o duc înapoi la Sînzieni încă în această dimineață, să nu se bage de seamă că a fost plecată și să-și petreacă acasă zilele dinaintea nunții, fiindcă după această nefericită încurcătură nu ne mai îndoiam de consimțămîntul mamei sale. În vremea aceasta, doamna Tarnóczy, sosind pe neașteptate, a cerut-o pe Sára cu atîta larmă și atît de fățiș, încît recunoscînd că fata se află aici am fi dăunat de o sută de ori mai mult bunului ei nume — care nu poate fi atins de nici o pată — decît familiei noastre. Trebuia salvată de la înjosirea în care o împinsese mînia sălbatică a propriei sale mame și iată de ce am tăgăduit totul ; dar am avut intenția hotărîită ca îndată ce atenția se va abate în altă parte să o ducem acasă încă în noaptea asta. Astfel ea putea să dea lipsei sale o explicație care să nu-i atingă cîntea și să nu lase vreo bănuială. Milostive principe ! Eu sînt o femeie în vîrstă și nu vreau ca la marginea mormîntului să ajung pe veci în conflict cu conștiința mea și cu Dumnezeu ; ci așa să fiu mîntuită în ceruri și să las după mine un nume cîstit pe pămînt, cît este de adevărat că numai sosirea înălțimii tale a amînat punerea în aplicare a planului nostru.

Boier Zsigmond gemu auzînd jurămîntul soției sale. El uitase în acele clipe de îngrijorare că nu-i comunicase Agnesei gîndul de a o duce pe Sára în Moldova, gînd pe care

odată cu căderea întunericului, l-ar fi pus în aplicare prin fiii săi.

— O, gîndi cu inima zdrobită, soția mea a jurat strîmb ! A făcut-o din dragoste, dar nu va mai avea nici o clipă de liniște. Cîte ne mai așteaptă !

Apărarea destul de abilă a doamnei Mikes îi făcu lui Rákóczi o impresie favorabilă.

— Aduceți fata înaintea noastră ! porunci fără asprime în glas și pe chip.

Liniște și așteptare încordată.

— Acum principele va vedea totul în roz, îi șopti șambelanul curții mareșalului.

— Fata o să scîncească nițel, apoi va mărturisi că îl iubește pe răpitor, înălțimea sa va porunci să se facă logodna, familia va cădea în genunchi cu lacrimi de bucurie iar noi, pe lîngă aventurile de vînătoare, nici n-am putea duce soțiilor noastre vreo știre mai interesantă ca asta, răspunse mareșalul.

— Doamna Tarnóczy, remarcă diacul Döme, nu vrea împăcare cu Mikeseștii. Trăsăturile ei reci și răutăcioase sînt cheazășie că nu ține seamă de cîntea fetei sale, iar pe răpitor îl urăște.

— Cel puțin dregătoria de mare-comis se clatină, continuă să șopotească șambelanul curții.

— Ușor s-ar putea scorni vestea că mireasa răpită și socrul ei ar dori mai curînd să petreacă în continuare ceasuri pastorale în singurătatea de la țară, decît să ducă viață de curte, zise mareșalul.

— Încă nu sînt toate zarurile aruncate. Să avem încredere, să sperăm ! își îndemna credincioșii cuviosul domn Csulai.

Mikes Zsigmond ar fi vrut să aibă sub picioare o trapă, cum era obiceiul să se facă la clădirile foarte vechi, ca atîngînd resortul tainic, să se afle deodată sub temeliile casei, printre țăpușele gropii negre ori într-unul din sarcofagele de bronz ale cavoului familial.

Jupînesei Ágnes i se mișcau buzele... se ruga.

Kapronczai György se frămînta regretînd că doamna Tarnóczy nu e bărbat, ca s-o poată provoca acum la duel.

Curiozitatea, rareori lipsită de drojdii, a inimilor ce se înflăcărează repede îl făcu pe Horváth Ferenc să gîn-

dească : În sfîrșit, voi putea s-o văd pe diviņa Sára a cărei frumusețe mi-a ajuns de mii de ori la ureche pe aripile faimei ! Va fi probabil mai palidă ca altă dată, însă nervii încordați, sfiiciunea și pleoapele înlăcrimate vor împrumuta un farmec de nedescris întregii sale ființe.

Cît îl privește pe Haller Péter care o părăsise mînios pe doamna Tarnóczy cînd o văzuse gata să facă scandal, grăbindu-se la conacul lui Kassai pentru a-l convinge pe principe să intervină de partea Sarei și a lui Kelemen și — sosind acolo la cîteva ceasuri după plecarea lui Rákóczi —, îndată ce află că acesta pornise la Mikes Zsigmond se urcă în trăsură pentru a i se alătura principelui, urmînd să reprezinte pe lîngă el interesele celor doi îndrăgostiți ; repet, Haller Péter intrase încetîșor în sala festivă tocmai cînd în spatele lui zăngăniră săbii și o văzu pe Sára însoțită de doi membri ai „nobilei societăți” pășind înaintea principelui.

Nu putea înțelege ce se petrece. Își încrucișă brațele peste pieptul îngust, nările i se lărgiră, ochii mici își aruncau tăișul cercetător în toate laturile, iar partea cea mai nobilă a trupului său, inima lui de atîtea ori rău cunoscută și de nimeni înțeleasă, bătea febril din cauza îngrijorării, a simțămintelor altruiste și a temerii dezinteresate.

— Doamne ! Pronia ta să-i păzească pe acei al căror singur păcat este că iubesc prea mult !

Acest suspin se ridică din pieptul îngust și răgușit al lui Haller Péter.

XII

Adusă în fața lui Rákóczi, Sára fu întrebată de el cu glas sever dar plin de duh :

— Ne-am îndrăgostit, nu ? Vrem să scăpăm de autoritatea părintească ? Ne-a fost teamă că mămica nu ne va da consimțămîntul ! Hm ! Destul de rău. Datoria unei fete este supunerea. Nu există fericire într-o căsătorie ce nu poartă binecuvîntarea sinceră a părinților. Pe Kelemen îl puteai lua de bărbat și pe altă cale, dacă nu acum, peste cîteva ani.

— Eu nu l-am vrut pe Mikes Kelemen de soț. Eu nu-i voi fi soție niciodată.

— Prin urmare, e adevărat că ai fost adusă aici cu forța, fiica mea ? întrebă Rákóczi cu o indignare neobișnuită.

— De bunăvoie n-aș fi venit.

— Nu-ți scuza fapta ! Nu îndepărta de la tine partea ta de greșală ! Pentru o tânără fată, sinceritatea este o însușire mai presus chiar decît frumusețea.

— Am spus adevărul, înălțate doamne !

— Te întreb din nou, bizuindu-mă pe sîngele tău cinstit și pe educația ta... ai fost adusă aici cu sila ?

— Da, înălțate doamne !

— Și de către cine ?

Sára tăcea.

— Răspunde, fată, cine te-a adus ?

— Kelemen... Mihály.

— Și János, interveni doamna Tarnóczy.

— Și n-am altă dorință mai fierbinte, hohoti Sára, decît să pot pleca îndată din locul acesta.

— Prin urmare, ai fost răpită ! Și asta s-a întîmplat cu totul fără știrea ta ? Ori ai bănuیت ceva despre planul lor și ai consimțit pe tăcute ?

— Nici un semn nu m-a făcut să le bănuiesc gîndul.

— Inima ta însă, măcar în taină, se bucura. Nu ți-a părut rău că le-a reușit cutezătoarea încercare. Nu-i așa, jupînițo ? Și poate că în sinea ta ai binecuvîntat-o, în timp ce, de dragul bunei-cuviințe, o înfierai prin cuvinte ?

— O blestemam și cu inima, și cu buzele, grăi Sára cu hotărîre.

— Domnilor, zise atunci Rákóczi, întorcîndu-se către cei din suită, după cum se vede, mama reclamantă are dreptate. În țara mea s-a înfăptuit o neasemuită fărădelege, iar dreptatea răzbunătoare cere satisfacție. După legile noastre răpirea unei femei este asemenea trădării de patrie și se pedepsește prin pierderea averii și capului celui ce a săvîrșit-o și a tovarășilor săi. Directorul nostru fiscal va fi obligat să înceapă procesul și încă în cursul proximei diete. Sabia este ridicată și va să cadă asupra celui ce calcă morala și legea, deopotrivă de necruțătoare în cetatea bogată ca și în coliba țărăneasă.

Cu un țipăt, Sára se prăbuși.

Neașteptata ei schimbare fu atribuită emoțiilor produse de cele petrecute.

Nimeni nu considera că ar putea să fie izbucnirea unor simțăminte mai adânci.

— Iertare pentru fiii mei ! strigă boier Zsigmond căzînd în genunchi. Să-mi pierd oare toți copiii deodată ? Îndurare !

— Nu stă în puterea noastră să oprim mersul justiției, zise Rákóczi cu milă greu de ascuns. Îi va judeca dieta. Trebuie să dăm pildă.

— Casa mea se va stinge de pe fața pămîntului. De ce mai trăiesc ? Biată Ágnes, draga mea Ágnes, nu-ți mai deschide ochi ! Ce ai putea să vezi de aici încolo pe lume ?... Sînge, sînge !... Al odraslelor tale.

Nenorocitul soț își urmări doar cu ochii soția leșinată, scoasă pe brațe de magnați, căci picioarele lui șovăitoare nu-l mai ajuțau.

— Ce înseamnă pedeapsa lor pe lîngă soarta fiicei mele ? ! Numele și cununa ei virginală sînt pătate. Cine va apăra cîntea Sarei și cine va crede în apărarea ei ? ! oftă doamna Tarnóczy cu glas pătimaș, tăinuindu-și sub mîhnire dorul de răzbunare.

— Nu te teme, doamna mea ! zise Rákóczi și-și privi curtenii și suita. Domnilor ! continuă, care dintre domniile voastre va apăra virtutea jupîniței Sára, legîndu-și numele și mîna de neprihănirea ei ? Mama și fiica sînt de față. Unde este pețitorul ?

Mai mulți inși se desprinseră și, înaintea tuturor, Horváth Ferenc.

Situația era romantică și înduioșătoare, ea cerea deopotrivă inimă nobilă și aplecare spre aventură.

— Și noi, care avem soții, apărăm cîntea jupîniței cu cuvîntul și cu arma.

— Voi fi mîndru dacă mă primește ca pețitor, zise însuși Serédi, care se înrudea cu principele și era văduv în floarea vîrstei.

— Mîna fiicei mele, zise mulțumind doamna Tarnóczy, voia s-o ceară domnul Haller Péter în ziua cînd a fost răpită. Dacă acum nu se îndoiește de nevinovăția ei, are întîietatea.

— Mai curînd m-aş îndoi de sfînta scriptură, de razele curate ale soarelui, de întunericul nopţii, de faptul că sînt treaz !... Oare pot spera ? zise Haller întorcîndu-se spre Sára.

Fiica doamnei Tarnóczy fu străbătută de un fior. Ce însemna pentru dînsa bucuria vieţii ? Unde ar fi putut s-o mai găsească ?... Iar refuzul ar fi însemnat recunoaşterea dezonoarei.

Buzele ei murmurară : da.

— Tribunalul va judeca, spuse atunci principele, iar dacă acuzaţii vor fi găsiţi vinovaţi şi-i va osîndi la moarte, moşia lor cuvenită trezoreriei mele să fie darul de nuntă al miresei.

— Blestem asupra mea, gemu Sára.

— Fata asta are un suflet nobil şi-i pare rău că a devenit putredă de bogată, îi şopti sambelanul curţii diacului Döme.

— Fără îndoială, principele a intrat în anul morţii dacă s-a schimbat pînă într-atît. După risipa asta nu poate trăi prea multă vreme, reflectă diacul.

— Hehe ! Şireată făptură este jupîniţa Sára, observă încetişor Serédi.

— Cum aşa ? întrebă domnul Csulai.

— Cuvioşia ta nu bănuieşte ? Se mărită cu Haller şi astfel problema principală rămîne fără răspuns. Căci amicul Haller are cel puţin şaizeci de ani şi de abia-şi trage sufletul.

Doamna Tarnóczy, printr-un discurs frumos şi bine gîndit, sărută mîinile şi picioarele mărinimosului principe şi tîrînd după sine pe fiica sa luată de braţ, ieşi, făcînd adînci plecăciuni.

Vicejudele regesc ieşi pe urmele ei.

— S-a dus pe apa sîmbetei dregătoria de mare-cornis, şoptea în dreapta şi-n stînga Csulai.

Rákóczi era impresionat.

— Am vrut să aduc bucurie în casa asta şi las jale în ea ! oftă la plecare.

Cînd ajunse în pridvor dădu poruncă să fie prinşi şi închişi Mikes Mihály, János şi Kelemen pînă cînd vor putea aduce chezaşi.

XIII

Bătrînul Zsigmond zăcea ca mort în jilțul lui.

Jupîneasa Ágnes era îngenucheată în fața crucifixului din iatacul ei.

Timpul trecea și orizontul era cuprins de înserare.

— I s-au tăiat toate crengile bătrînului trunchi !... Zbirii pun acum mîinile pe ei, îi bagă în fiare. János se apără, e rănit, sîngele îi curge. Nu-l omorîți pe Kelemen ! Iertare, îndurați-vă !... Îmi arde creierul !... Mikes Mihály zace legat cobză... O cometă s-a abătut din cale, se ciocnește de pămînt, coada ei dă foc lumii... Ah ! îmi arde creierul ! Apă ! striga boier Zsigmond luptîndu-se cu fantasme deslănțuite.

Gîndurile înfricoșătoare ale bătrînului fură întrerupte de soția lui.

— Slavă ție, părinte ccresc, ei sînt liberi !

— Fiii mei ? întrebă tatăl rătăcit.

Jupîneasa Ágnes îi arată răvașul Juditei în care le scrie că, aflînd de sosirea la castel a doamnei Tarnóczy și a vice-judelui regesc, tustrei Mikeseștii au pornit îndată spre Moldova. Călăuza lor cunoaște bine potecile tănuite așa că pandurii nu i-ar mai putea ajunge chiar dacă ar merge pe urmele lor.

Zsigmond își îmbrățișă soția și plînse de bucurie ca un copil.

— Așadar, sînt salvați. Cît sîntem de fericiți ! zise.

— Dar proscriși pentru totdeauna. Fiii noștri sînt pribegi.

— Și asta-i o fericire, îi răspunse mamei părintele.

În această clipă intră Móric, bărbatul pe care l-am văzut la chihaiia lui Kassai și la vînătoarea lui Rákóczi.

Bătrînii soți alergară în întîmpinarea lui.

— Ah, avem totuși un fiu. Vom avea o familie. Va fi cine să ne ducă numele mai departe. Dar... cerule ! Legămîntul celibatului ! suspină tatăl.

— Nu fiți îngrijorați, dragii mei părinți, bun e Domnul. Am întîrziat, nefiind înștiințat mai devreme despre cele întîmplate. Dar nimic nu-i încă pierdut. Cel mult averea. Frații mei se vor întoarce. În clipa cînd se va rosti sentința, cu siguranță vor putea reveni printre noi. O să rostuiesc

totul cu principele. În această clipă de nevoie mă grăbesc la dînsul. Și-a dat cuvîntul. Frații mei sînt salvați. Sînt chezaș pentru fiecare fir din părul lor.

— Tu, cel proscris !... Bietul Móric, și-a pierdut mințile.

— Principele nu se poate juca cu promisiunea făcută. Trebuie să-mi îndeplinească cererea.

— Și-a pierdut mințile !... Cerul ne-a trimis și această nenorocire ! De ce am învățat să ne rugăm ! Ágnes, să nu-ți mai pleci genunchii în fața altarului. Las' să crească pe pietrele lui buruienile și să șuiere șerpii în pulberea sfărîmăturilor sale.

— Puțin-credincioșilor, mai bine să vă înălțați mîinile spre Domnul care călăuzește în chip minunat căile noastre.

Privirea lui Móric și muștrarea lui simplă avu atîta putere de vrajă, încît jupîneasa Ágnes rosti rugăciunea : Făcă-se, Doamne, sfîntă voia ta !

Iar boier Zsigmond repetă încetișor cuvintele îngăduinței, ale împăcării.

Partea a treia

I

În vreme ce boier Mikes Zsigmond și jupîneasa Ágnes, în nespusa lor năpastă, își găseau mîngîierea în credință și spuneau rugîndu-se: „Facă-se, părinte ceresc, sfînta voia ta!“, milostiva doamnă Tarnóczy repeta de sute și sute de ori: „Iată că securea a fost înfiptă în rădăcina copacului... aliluia! Cristos își adună grîul în hambarul său iar pleava o arde în foc nestins, aliluia... Pleava sînt papistașii, copacul e familia Mikes, aliluia!“

Se însera.

Jupîneasa Judit trebuia s-o îngrijească pe Sára aflată în suferință, Jutka, fata în casă, fu recompensată de doamna Tarnóczy cu titlul de tîrfă pentru că a intrat în odaie nechemată. Toate păreau că, în locul îndeletnicirilor zgomoatoase, vor s-o lase pe castelană să se cufunde în meditații îndepărtate de cele pămîntești.

Noaptea coborîse, dar văduva tot mai era cuprinsă de o ciudată încîntare.

— Vulpile au vizuini, păsările de noapte își au cuibul lor, spune sfînta scriptură: dar, aliluia, fiii lui Mikes Zsigmond nu au unde să-și plece capul. Cu toate că, urmă cucerica doamnă, în sălile împodobite ale castelului locuit de ei pînă astăzi erau mii de perne moi pentru Irodiada și pentru desfrîu. Și cum clincănea țambalul, și cum țivlea targașul, și cum umbla cupa de jur împrejur ca benchetuiorii să-și bată joc de bărbatul meu, zicîndu-i femeie dacă n-o putea goli pînă-n fund! Mikeseștii au înstrăinat inima lui Sebestyén de mine și de Dumnezeu. Brațul Domnului să se abată asupra lor! Pînă tîrziu în noapte dănuiau prietenii și rudele acestei familii necredincioase. Femeia își punea mîinile pe umerii bărbatului, se uita cu îndrăzneală în ochii lui și nici o picătură din sîngele sfielii nu-i urca în obraji cînd li se întîlneau privirile. Una din fetele Irodiadei se legăna cu mișcări ispititoare de-a lungul sălii mari. Pe sînul

zvîcnitor avea un vîl străveziu, iar gîtul îi era dezvelit. Și lungă vreme Sebestyén nu-și întorcea privirile de la dînsa. Ei toți, începînd cu boier Zsigmond, făceau ironii pe seama mea, rîdeau de muștrările mele... făceau orgii, vîneau, cîntau cîntece de lume. Iar oamenii socoteau că duc o viață cucernică... Lăcaș al scandalului, îndată ce vei ajunge în proprietatea mea, voi pune să ți se împrăstie pardoseala, să ți se cojească tencuiala de pe pereți, să ți se scoată pragurile ușilor, clanțele și ușorii și chiar dacă aș ajunge să cerșesc, nu va rămîne în clădire nimic din ceea ce a atins trupul lor cel păcătos... Se spune că sînt zgîrcită; voi deveni risipitoare. Pot face sacrificii pentru preamărirea Domnului. Aliluia!... Ei m-au umilit. Dar fericite de Sára, rodul pîntecului meu, că a fost aleasă de grația eternă să fie unealta nimicirii neamului necredincios! Duhul sfînt a coborît asupra ei de și-a întors inima de la Mikes Kelemen cel frumos la înfățișare, dar înfumurat și stricat. Îl iubea pe fiul lui Belial și totuși a mărturisit împotriva lui. L-a respins pe cel tînăr; s-a dus de bunăvoie în brațele celui bătrîn. Cine și-ar fi închipuit? Aliluia!

Doamna Tarnóczy plutea într-o însuflețire atît de mare de parcă în clipa asta ar fi intrat în legătură mai strînsă cu cerul și ar fi fost tocmai pe punctul de a se transfigura.

Din pragul ușii, Jutka asculta îngrozită „aliluile” și multă vreme nu îndrăzni să aducă cina pe care văduva, ca să poată rămîne singură, o poruncise în odaie.

Iar acum, doamna Tarnóczy nici măcar n-o muștrului pe slujitoarea întîrziată.

O lăsa în voie să pună masa, iar ea își continuă meditațiile.

Pofta de mîncare nu voia să-i concureze pioșenia. Îi cedă, așadar, tot terenul.

Principele făcuse abia o jumătate de oră de la castelul lui Mikes, cînd șambelanul curții îi arătă că, după îndrumările diacului Döme, luase, ce-i drept, toate măsurile pentru vînătoarea de mîine, dar Lupu voievod s-a întors acasă pe neașteptate de la fruntariile Moldovei, iar după această înștiințare mai nouă, el — adică șambelanul curții — a venit

să ia milostiva poruncă a înălțimii sale, dacă mai e nevoie să fie trimiși cei două sute de dărbani secui ?

Obrazul lui Rákóczi se mohorî.

— Chemați-l pe Horváth... nu... chemați-l pe Kapronczai ! zise cu glas mai aspru și mai înalt ca de obicei.

Cei doi ofițeri de gardă nu se aflau atît de departe încît să nu-și poată auzi numele.

— Ți se dă cheia pentru inima celei mai frumoase fete, amice Horváth.

— Am și scăpat-o din mînă. Dar ai să ridici tu din noroi cheia cetății Oradiei, îi răspunse acesta lui Kapronczai, zîmbind, deși nu fără invidie.

Kapronczai se apropie voios de principele Transilvaniei, bănuind că-l așteaptă o însărcinare și plin de visul încîntător că dintre cei ce se numărau în „nabila societate“ el are acum perspective de viitor, el este alesul sorții, favoritul momentului.

— Lupu voievod, zise principele adresîndu-se, nu atît ofițerului de gardă, cît celor ce-l înconjurau, este legat printr-o veche convenție să extrădeze pe fugari, cînd sînt acuzați de trădare de patrie. Pînă acum, trei din familia Mikes au trecut hotarele Transilvaniei. Fiecare dintre ei este învinuit de răpirea unei fete, pe fiecare îl așteaptă un proces de hainie. Iar tu, Kapronczai fătu-meu, vei porni spre Tîrgul Iașilor înainte de revărsatul zorilor ca să ceri voievodului predarea acestor fugari. Poruncile mele ți se vor arăta în cursul nopții.

— Înălțate doamne ! zise tînarul cu genunchii plecați și cu voce rugătoare, Mikeseștii îmi sînt rude, boier Zsigmond este binefăcătorul meu.

— Dar ești membru al „nobilei societăți“, răspunse cu asprime principele.

Kapronczai se retrase cu o plecăciune adîncă și cu inima rănită.

— Ce ascunde oare această misiune ? se întreba diacul Döme.

— Dumnezeu să-mi ierte slăbiciunea, dar începe să-mi fie milă de Mikesești, deși sînt papistași, șopti domnul Csulai.

— Crezi domnia ta că înălțimea sa ar fi bucuros să fie extrădați răpitorii ? întrebă încetișor diacul.

— Cum ? Doar principele este enoriaş al bisericii noastre, străjerul şi răzbunătorul moralei publice.

Zîbind acru, Döme întreprinde dialogul.

Şambelanul curţii, apropiindu-se iar de principe, îndrăzni să întrebe din nou ce trebuie să se întâmple cu cei două sute de dărăbani şi voluntari secui.

— Vinătoarea se suspendă, mîine-zi ne vom întoarce în oraşul nostru de scaun.

Chipul înspăimîntat al şambelanului curţii aduse un zîmbet pe buzele subţiri şi aspre ale bătrînului Kassai.

— Poruncile date în legătură cu conăcitul au fost zadarnice he, he ! Suita, din mila Domnului, este numeroasă şi eu ştiu de ieri că e nevoie de mult vin, multă friptură şi multe paturi. Domnia ta, domnule şambelan al curţii, ai pe aproape o moşioară. Sper că acolo vom benchetui în noaptea asta. Ai din belşug cupe de aur să le dăruieşti ? He, he !

— Viaţa mea şi averea mea sînt ale principelui, îi răspunse şambelanul lui Kassai, dar, continuă, satul amintit de domnia ta este atît de mic, încît n-ar putea primi în el nici o treime din această oaste. Pe cei mai mulţi trebuie să-i aşez în corturi. În afară de conacul meu în care abia poate încăpea înălţimea sa, doar la casa popii nu găseşti băşică în ferestre şi pămînt pe jos. În toată întîmplarea, aşadar, îmi pare rău numai de un singur lucru, că picioarele reumatice ale domniei tale, dragă prietene, pot ajunge uşor în suferinţă, întrucît — fiind unitarian — nu te poţi hotărî să-ţi petreci noaptea în locuinţa unui popă catolic.

— Nu-mi purta de grijă, dragă prietene, rînji Kassai, fiindcă înălţimea sa vrea să-mi ceară sfatul în treburi de stat şi-ţi va porunci domniei tale să-mi rînduieşti locuinţă într-una din camerele rezervate lui.

Diacul Döme reuşise să se strecoare cu atîta abilitate în preajma lui Kassai şi a şambelanului, încît putu să audă cîteva frînturi din cuvintele schimbate cu glas scăzut.

— Prin urmare, lui Kapronczai i s-a dat într-adevăr o însărcinare importantă. Cu toate că tînărul nu prea are îndemînare destulă pentru treburi mai subtile. Încep să mă bucur că astăzi treburile de taină sînt pe mîna măriei sale domnului Kassai şi nu a mea. Dar să mai aşteptăm, cine ştie ce se mai întîmplă pînă deseară.

În sfârșit, șambelanul îi aranjă pe oaspeți.

Sătucul, care nu-l văzuse pe latifundiar de trei generații, oferea confort mai puțin chiar decât corturile. Așadar, oaspeții se așezară mai mult pe afară, iar domnul Csulai, care nu agreea aerul proaspăt al nopții și trîndăveala pe lângă focurile pîrîitoare de brad, fu îndrumat spre casa parohială.

Trebui să-și învingă o silă teribilă pentru a-i putea trece pragul. Pe paroh nu-l găsi acasă. Era așteptat abia a doua zi de la Miercurea Ciuc unde se dusesse să-și viziteze fratele bolnav, gardian al mănăstirii minoriților.

Bătrîna menajeră care se îngrijea singură de gospodărie făcu tot ce, cu puținele mijloace avute la îndemîna în strîmtorarea ei, se putea face pentru buna primire a oaspetelui.

Pregăti și gogoși, îi prepară și vin fiert cu mirodenii și, dorind el să se culce devreme, îi așternu patul în dormitorul parohului, iar pe masă aduse lumînări de ceară într-un sfeșnic cu două brațe.

Domnul Csulai se simțea într-adevăr obosit și-i era somn. Îndată însă ce rămase singur, odăița micuță, curată și plăcută părea că vrea să completeze împotriva ochilor și nervilor săi și împotriva dispoziției sale, ca să-i alunge departe orice odihnă sau piroteală.

Capelanul adulmecă bănuitor. Avea impresia că în nări și plăcută părea că vrea să completeze împotriva ochilor și menajera afumase prin odaie și mirosul amestecat în aer era al tămîiei.

Iar pe perete, în jurul Mîntuitorului, se aflau și alte cadre care erau departe de a-i reprezenta pe Melanchton sau Zwingli și cu atît mai puțin pe Calvin. Domnul Csulai, ce-i drept, era destul de echitabil ca să nu pretindă a întîlni în casa unui paroh chipul reformatoților; zelul său religios era totuși de natură mai exclusivistă și mai impacient decât să-și plimbe ochii bucuros pe sfinții părinți din primele secole ale creștinătății, pe mitre, tiare, nimburi și cîrji pastorale. Deoarece însă cadrele de pe pereți, după cum descoperise la prima aruncătură de ochi, erau clericale și simbolice, Csulai își ținea privirea aplecată mai des chiar decât o fată

fecioară sau o purta prin casă în așa fel ca să aibă cât mai rar prilejul de a se scandaliza.

— Ar fi fost mai bine să-mi aleg cortul ca loc de odihnă, decît casa nicolaiților, urîță de îngerul din Efes. Ci, odată ce mă aflu aici, cel mai potrivit lucru este să mă culc fără întîrziere și să dorm ; fiindcă, după cum spune proverbul, cine doarme nu păcătuiește.

Această chibzuială a capelanului curții a fost influențată în mod deosebit și de așternutul proaspăt, moale și alb. Scoase și așeză pe masă crucea de metal împodobită cu coroane de pamblici, atîrnată la capul patului, pe care, ca un oaspete obișnuit cu buna-cuviință, voia s-o pună la loc de dimineață, înainte de apariția menajerei. Cu mîinile împreunate își spuse rugăciunea de seară, apoi se dezbracă. Dar în timp ce zăcea culcat pe spate și cu dreapta se întindea după sfeșnicul ce-i făcea, de altfel, o impresie neplăcută, ca să stingă lumina, descoperi cu groază, în colțul dimpotrivă, chipul lui Ignațiu de Loyola. De mînie, sîngele îi năvăli în obraji, iar somnul îi pieri din ochi. Sări în picioare să smulgă portretul și să-l rupă. Ci, în clipa acțiunii, pornirea lui violentă fu învinsă de ideea că el este un oaspete care s-a bucurat de bună primire.

— Dajka Gábor, episcopul bisericii noastre, zise Csulai cu glas atît de puternic de parcă în odaie ar fi fost mai mulți inși cărora le ținea o cuvîntare, Dajka Gábor, îmbrăcîndu-și toga, ar merge acum de-a dreptul la principe și ar spune : „Doamne ! iată, află că vestitul fondator al ordinului ai cărui membri sînt pe veci proscrisi din Transilvania sub pedeapsa cu moartea stă ascuns la abia o sută de stînjeni depărtare de tine care ești păzitorul acestor legi, în odaia de dormit a unui paroh de țară. Zadarnic se susține că doar portretul lui e acolo. Fiindcă, prin portretul său gravat în metal, el trăiește, înrîurește și îndeamnă la evlavie întocmai ca și cum ar fi de față și ar predica. Și oare nu e scris în articolele din 1610 ca părtinitorii iezuiților să poată fi prigoniți fără opreliști de toate stările și despuiați de toate bunurile ? Și oare nu este părtinitor al ordinului acela care ține la dînsul portretul lui Loyola ? Fără îndoială. Înarmează deci legea împotriva lui, o, principe drept și răzbunător !” Așa ar vorbi Dajka... dar eu ?... Și eu simt la

fel, ci fie, voi închide ochii, să nu abuzez de dreptul de ospitalitate.

Csulai nu putu să închidă ochii. Somnul îi pierise de tot. Își reaminti de vânătoarea de urși din ziua precedentă și de salvatorul travestit al principelui. Acum nu se mai îndoia că vânătorul ce-și tănuise numele era membru al ordinului proscris. Închipuirea lui ațîtată multiplica imaginile ca o prismă. Vedeă, în loc de unul, sute și sute de preoți travestiți, rătăcind dintr-un sat într-altul și stîrnind mulțimea împotriva principelui de religie reformată.

— Patria și religia sînt amenințate de pericol, se lamenta, măsurînd lungul odăii cu pași mari. Se pregătește o conspirație pentru înlăturarea lui Rákóczi, iar cel care ține firele planurilor secrete este Pázmány Péter. Și ce vor? Să ne mîie sub toiagul palatinului ori să vadă în tronul princiar vreun favorit al popilor și să instaureze spiritul Báthoreștilor în locul celui al lui Bethlen Gábor? Hm! Trăim vremuri rele și dacă asta durează, azi-mîine trebuie să-i chemăm pe șvezi în ajutor, altfel ne vor scoate din casele noastre, iar bisericile ni le vor închide.

După cîteva minute Csulai simți că, la urma urmei, fantasmagoriile lui înspăimîntătoare nu au nici un temei, dar era deja ațîtat și trebuia să deschidă poarta, să lase cale liberă mîniei sale.

Dezbrăcat cum se afla, se așeză, așadar, la masă și scrisese unui coleg o scrisoare în care zugrăvi cu tonuri intense intrigile pornite împotriva adevăratei credințe și menționează în mod deosebit că țara mișună de emisari ce aparțin ordinului iezuit; în așa măsură, încît el a văzut unul cu ochii lui.

După încheierea scrisorii, lui Csulai tot nu-i era somn.

Prin urmare, ca să treacă vremea, o copie.

Dar nici după aceea nu-i fu somn.

Scrise deci încă o copie după copie și, în sfîrșit, avea gata cel puțin șase scrisori.

Ce să facă acum cu ele?

Oare nu simte el, cu fiecare ceas ce trece, că probabil face mult zgomot pentru nimic?

— E drept, am zugrăvit cu penel prea aspru; dar pericolul există cu adevărat. Și, de altminteri, spiritul vigilenței ar trebui ațîtat cît mai des ca să vegheze asupra trebu-

rilor credinței noastre. Altfel, vom deveni lîncezi în îndeplinirea datoriilor. Și-apoi, n-am vorbit eu oare în general? Am desemnat oare pe cineva spre prigonire? Nu, de o mie de ori nu, deși ar fi trebuit.

Csulai pecetlui scrisorile ca să le trimită în diferite părți ale țării unor preoți ale căror evlavie și energie erau cunoscute.

Nici Kapronczai nu dormea, dar din pricina unor altfel de gînduri.

În fața lui pluteau visele de mărire, pe cînd în inima sa vibrau din cînd în cînd strunele compătimirii și se gîndea cu un sentiment dureros la Mikesești care vor fi, probabil, victimele primei sale misiuni diplomatice.

Noaptea începuse a-și ceda locul zorilor cînd îl chemă principele.

În pridvor, Kapronczai îl găsi pe diacul Döme înfășurat într-o manta subțire și stînd ghemuit pe o laviță de lemn. Îl primi cu o înclinare a capului care, ocupînd locul nesigur dintre piroteală și trezie, se vedea a fi aproape de conștiință doar după zîmbetul abia mijit pe buze.

O strajă din „nabila societate” îl conduse pe Kapronczai într-o odăiță micuță și slab luminată unde fața îngustă și plină de crețuri, acoperită pînă la ochi, a domnului Kassai abia se vedea dintre pilote și perne.

Cancelarul nu prea era mulțumit de pat și de somnul scurt, fiindcă mai întîi îi trase un perdaf străjii pentru sabia care — zicea — zăngăne de parcă ar vrea să alarmeze toată casa; apoi trecu la Kapronczai și, printre accese de tuse uscată și persistentă, îi demonstrează cît de rău este obiceiul de a încredința misiuni importante unor tineri ușuratici; în sfîrșit se interesează de numele străjii ce ieșise pentru a-i cere mareșalului să-i facă o mustrare.

După ce cancelarul își istovi de tot reaua dispoziție, trecu la preocupările sale.

— Iată, făt-meu, scrisoarea de acreditare către mărișă voievodul Moldovei, hm, nu cumva să-ți cadă din tașcă. Zilnic să grăbești predarea Mikeseștilor trădători de patrie. Rezidentul nostru din Tîrgul Iașilor va fi supărat pe tine

fiindcă misiunea ta îl umilește într-o anumită măsură. Nu am de ce să te îndemn, aşadar, la bună purtare căci îţi poţi închipui ce ochi de argus te urmăresc. Chiar gândurile tale cele mai secrete, hm, să le aducă la Alba Iulia un olăcar. Fii şi tu iscoditor ca râsul. Rezidentul nostru nu-i fără de greşală, ba are chiar unele părţi slabe. Se vorbeşte că ar fi iubitor de arginţi, părtinitor şi delăsător. Domnul ştie dacă e adevărat. Gura lumii este rea dar nici vîntul nu bate din senin. Nici fumul nu iese de unde nu-i foc. De altfel, rezidentul nostru este un om prea onest. Scrie-mi despre el cît de des şi fii precaut cînd îmi trimiţi scrisoarea. Stai cu ochii pe oamenii cei mai de seamă de la curtea voievodului, ai grijă de anturaj şi apropie-te cu prietenie de transilvănenii aflaţi în soldă străină. Astfel poţi prinde urma multor secrete. Mi-ar plăcea dacă mintea nu ţi-ar fi tot atît de tînără ca vîrsta. Iar pe Mikeseşti să-i duci cu escortă şi în obezi la Bran. Iată banii de drum. Mare cheltuială face naţiunea cu tine, cată s-o meriţi. Ceasul care vine să te găsească pe drum.

Lui Kapronczai i se păru uşoară la mînă punga pe care cancelarul i-o întinse de pe masa de toaletă.

Diacul Döme încă mai stătea ghemuit pe laviţă în timp ce diplomatul nostru se întoarse în pridvor ca să pornească la drum.

— Mai întîi la înălţimea sa principele, nobile domn ! se auzi pe jumătate şoptit de pe laviţă.

Kapronczai se îndreptă către uşa din mijloc păzită de două străji.

Îşi ridicară armele spre a-l opri.

Diacul Döme spuse de pe laviţă :

— Sună clopoţelul !

La această parolă se deschise uşa şi Kapronczai intră neîmpiedicat într-o sală mare de unde fu condus în odaia de lucru a principelui.

Rákóczi stătea la masă în costumul de vînătoare obişnuit şi citea din sfînta scriptură. Probabil că-şi termina devoţiunea de dimineaţă.

Fără să-și ridice ochii de pe carte, el se adresa tînărului ce făcea o adîncă plecăciune.

— Îi vei urmări pretutindeni pe Mikesești și nu te arăți pe nicăieri atîta vreme cît nu te-ai întîlnit cu dînșii. Îl vei lua de-o parte pe Mikes János și, sub pecetea tainei, îi vei preda o scrisoare. Numai după aceea te prezinți la curtea mării sale voievodului. Acolo ai să grăbești predarea vinovaților... des, dar nu prea energic. Cît privește unele cazuri neprevăzute, nu ai altă îndrumare decît atît : adună-ți mințile. Viitorul tău atîrnă de reușită.

Principele îi făcu semn să plece, spunîndu-i din urmă :

— Scrisoarea ți-o va înmîna diacul.

Döme nu mai era pe laviță. Înfășurat în mantaua lui se plimba prin iarba înrourată a curții și-și arunca ochii spre bolta ce albea și spre luceafărul de ziuă de parcă ar fi fost îndrăgostit sau poet. Cînd îl văzu pe Kapronczai înan-tea sa îi ură cu supusă plecăciune bună dimineața și înmî-nîndu-i scrisoarea îi spuse cu glas rugător :

— Domnia ta, tinere domn, m-ai obliga la o deosebită recunoștință dacă uneori m-ai onora cu cîteva rînduri confidentiale. În rest, înțelege-te în toate privințele cu milostivul meu protector, rezidentul din Tîrgul Iașilor. Străduiește-te ca să-i consolidezi cît mai mult situația și prestigiul. În problemele delicate urmează povețele lui. Eu acum nu-ți pot spune decît să te ferești a ajunge unealta intrigilor, lucru pe care-l poți dobîndi cu siguranță dacă în timpul șederii domniei-tale în Moldova nu vei corespunda cu nici un aristocrat din Transilvania.

Ce să fac acum ? În ce chip să mă orientez ? Cui să-i scriu, cui să nu-i scriu ? oftă Kapronczai de pe cal. După cîte văd, drumul ce duce la căpitănia Oradiei și la glorie este lung. Pînă atunci ușor îmi pot frînge gîtul. Astăzi au început grijile. Astăzi văd pentru întîia oară cerul mai puțin senin, chipurile tuturor oamenilor mai misterioase, iar pe mine mai părăsit... dar simt că e spre binele meu... Oare de cine să ascult ? După cine să-mi îndrept faptele ? „N-ai altă îndrumare decît asta : adună-ți mințile“ — mi-a spus principele. Pe asta o voi urma. Succesul este totul.

Doamna Tarnóczi s-a străduit prea mult cu măritişul fetei sale.

Erau destule lucruri prin lăzi.

Bijuterii de familie aproape tot atît de multe ca bijuterii cumpărate sau luate zălog.

Şi cu toate că pînă acum Sára purtase multe ȧsături de casă şi puţine materiale de tîrg, maică-sa cea zgîrcită n-a trebuit decît să scoată cîteva chei greoaie şi să deschidă cîteva broaşte scîrţitoare, ca purpura şi mătăsurile grele să se reverse din abundenţă în dulapurile din camerele cu înfăişare întunecată şi rece.

Erau din belşug şi veşminte de gală lucrate gata sau uşor de ajustat. Se afla printre ele cîte una care, stînd zăvorîtă vreme îndelungată, îşi pierduse culoarea ori plătise vamă moliilor din blănurile ei de hermină sau nevăstuică, iar această nenorocire o făcu pe văduvă să verse lacrimi şi mai simţitoare decît atunci cînd lăuda virtuţile soţului ei de scumpă aducere aminte. În schimb, altele erau atît de proaspete şi întregi, încît văzîndu-le milostiva doamnă era cuprinsă de o bucurie aproape tot atît de mare ca şi cînd ar fi putut privi în ochii înlăcrimaţi ai boierului Zsigmond sau ai jupînesei Ágnes, îndepărtaţi de Dumnezeu.

În secolul al XVII-lea măritişul golea dulapurile de haine şi nu punga, ca acum. Dar, ca să se răzbune, doamna Tarnóczy ar fi fost gata să facă şi mai mult. Scrise la Alba Iulia ca din cele opt bolte vestite, deschise în timpul lui Bethlen Gábor la parterul palatului princiar, în care erau îngrămădite cele mai scumpe stofe ale răsăritului şi apusului, să se cumpere tot ce place ochiului, adică pînă la o anumită sumă moderată.

După aceea, oricît n-o iubea pe jupîneasa Judit, oricît o rodea ciuda că, pentru cele întîmplate în lipsa ei, cîteva zile de aici încolo încă n-o poate ocări şi blestema pe uşuratica ei cumnată şi numai îmboldind pe toţi şi risipind palme pe obrajii Jutkăi îşi poate manifesta nemulţumirea, totuşi dispunea de atîta stăpînire de sine ca prin cuvinte mieroase s-o convingă pe Judit să rămînă la Sînzieni pentru a conduce pregătirile de nuntă.

Datorită acestor împrejurări avem prilejul s-o găsim pe frumoasa văduvă lucrînd într-una din odăile castelului.

— Biata fată ! oftă Judit, lepădînd acul și ciocănînd cu degetarul în măsuta din fața ei, știu că nu-i bucuroasă dacă ne grăbim cu cusutul. Fiecare împunsătură este o za din lanțul ei de robie. Rochia albă de mireasă îi va ofili repede trupul, ca bruma căzută într-un ceas înghețat din cerul nemilos pe o sărmană floare. Biata floare ! Ea nu poate să-l iubească pe Haller. Dar ar putea să-i fie chiar bunic... judecînd după reumatismul și blănurile lui. Chipul îi este îngrozitor de mincinos, căci crețurile lui cele multe vorbesc de ani mai mulți decît are. Falsă lăudăroșenie ! Obrazul lui Mikes Mihály are altă fire. Fiecare din trăsăturile lui este un jurămînt despre tinerețea veșnică și un jurămînt fals ca acesta îl iertăm cu ușurință. Biata Sára ! Cum să-l iubească pe Haller ? Și totuși este ceva tainic în comportarea ei... Ciudate semne ! Cine le-ar putea înțelege ? Cine ar pricepe ce s-a întîmplat și ce văd eu, fie că-și trădează, fie că-și stăpînește mîhnirea ? Uneori trebuie să cred că într-adevăr l-a iubit pe Kelemen. Și atunci este de neînțeles tot ce s-a petrecut la castelul Mikes. Căci prezența principelui a fost o întîmplare fericită pentru dînsa. Dacă printr-un singur cuvînt ar fi lăsat a se bănuî că a fost răpită cu învoirea ei, cu toată opoziția maică-si, Rákóczi l-ar fi obligat pe Kelemen s-o ia. S-a temut de scandal. S-a temut că lumea va arunca bănuială pe ceasurile dintre plecarea ei și nuntă dacă își va mărturisi dragostea. Nătîngă fată ! N-a putut suporta un zîmbet din care numai o jumătate ar fi fost ironie, iar cealaltă jumătate glumă, în schimb a ales suferința pentru tot restul vieții. Dar pe mine de cîte ori nu m-au bănuît cu domnul Mihály ? Și totuși nu m-aș mărita cu Haller Péter. Dacă Sára se expunea unui singur blestem al maică-si, s-ar fi ivit îndată domnul Csulai sau parohul satului cu binecuvîntarea preoțească. Dar așa ?... Așa, doamna Tarnóczy și-a împodobit fata cum își împodobesc jertfele, înainte de a le ucide, păgînii din cărțile mele.

Epuizînd toate presupunerile privitoare la întîmplarea de neînțeles pentru dînsa, Judit oftă încă o dată, apoi se apucă de cusut.

Lucrul ardea sub degetele ei.

În odaie intră Sára.

Părul auriu, obrazul palid și mîhnirea o făceau, toate laolaltă, încă și mai fermecătoare. În ochii ei de un albastru închis, lumina febrilă avea un efect atît de atrăgător și cutremurător, încît Judit, fără să vrea, scăpă din mîna pînza și rămase cu ochii uitați pe trăsăturile pierite și privirea arzătoare ale fetei.

— Nu ești bolnavă, draga mea ?

— N-am absolut nimic, zise Sára cu un zîmbet silit care se istovi într-o ușoară fremătare a colțurilor gurii. Am venit să te ajut, tușico.

Și așezîndu-se la masă începu să festoneze.

Sosi și doamna Tarnóczy și aduse o diademă încărcată cu flori de smaragde și rubine.

— Te rog, încearcă această podoabă pentru cap, draga mea fată ! zise cu o bunăvoință neobișnuită la dînsa.

Sára se supuse fără cuvinte.

— Cît de bine îți șade ! exclamă Judit mulțumită.

— Și ce pietre scumpe ! interveni mama, face o sută de florini de aur chiar dacă socotim la jumătate prețul real al monturii. Ești o mireasă bogată, fata mea ! Dacă aș cheltui pentru tine toată averea paternă și maternă, ai fi totuși cea mai bogată moșiereasă din secuime. Iată Ditrăul, castelul lui Mihály, he, he, și este al tău.

Mie mi-l fură, gîndi Judit. Mihály voia să-mi ceară mîna.

— Pentru numele lui Dumnezeu, mamă, nu-mi aduce aminte de lucruri atît de îngrozitoare.

— Iată dreptul de folosință a Zăbalei pe care boier Zsigmond tocmai i-o predase lui Kelemen cu patru săptămîni mai înainte și acum n-o mai poate lua înapoi. Vom face o împărțeală riguroasă. Nu voi ceda nici o palmă de pămînt și nici un fir de păr din drepturile noastre. Să se lipească limba mea de gîtlejul meu cînd le voi da lor înapoi primul filler iar din ochi să-mi pice sînge în loc de lacrimi dacă în sărăcia lor mi-ar fi milă de bătrînul Iebuseu și fiii lui ! Ești bogată, fiica mea. Diadema îți șade foarte bine pe bucle. A fost adusă din Augsburg pentru doamna Csáky, dar ei i s-a părut scumpă. Am s-o cumpăr căci din averea lui Mikes János o vom plăti într-o jumătate de an. Hihi ! Doar și aceea ți se cuvine ție. S-a sfîrșit cu tîlharii, hihi !

Sára își smulse diadema de pe cap și o zvîrli pe masă.

Judit o privi înspăimîntată.

Doamna Tarnóczy continuă cu netulburată liniște :

— Am fost strângătoare, acum voi fi risipitoare. Vreau să ai o nuntă strălucită și să arăți ca o regină.

— Îneebunesc, oftă Sára încetișor.

— Să te pizmuiască toți care au îndrăznit să te vorbească de rău. Să crape de ciudă papistașii. Să plângă după mulțimea de pământuri, pășuni, fînațuri, păduri și mori care au ajuns pe mîinile unor adevărați calviniști, haha !

— Dumnezeule sfinte, ce chinuri ! murmură nefericita fată.

— Vreau, continuă mama, ca bătrînul Iebuseu să zică : Tarnóczy Sára mi-a pus în mînă toiag de cerșetor iar Kornis Ágnes să spună și ea : lacrimile au orbit ochii mei din pricina Sărei Tarnóczy.

Nefericita fată abia mai auzi aceste cuvinte. Căzu leșinată în brațele Juditei.

Numai plecarea mamei puse capăt chinuitoarei scene.

Adunîndu-și puterile, Sára continuă să festoneze dar își retrase scaunul cu vădită groază de lîngă masa pe care zăcea diadema. Această bijuterie o făcea să tremure de parcă niște ochi de șerpi și vasilști s-ar fi transformat prin vrajă în pietre scumpe și ar putea să prindă viață în orice clipă.

— Fata mea, tu suferi cumplit ! zise cu compătimire de soră Judit.

— Încă nu mi-am revenit pe deplin cu nervii.

— Ești zi de zi mai agitată, Sára. Tu nu poți să-l suferi pe Haller Péter.

— El însuși m-ar disprețui dacă l-aș amăgi că-l iubesc, răspunse fata cu un zîmbet amar.

— Dar nu asta voiam să spun, ci că tu iubești fierbinte pe cineva.

— Ei, pe cine ? Oare mă cunoaște altcineva decît... (Aici Sára se opri.)

— Decît Kelemen... întregi Judit, ațintindu-și ochii asupra fetei, dar văzînd că fața ei rămîne calmă zise surîzînd : Dacă în afară de Kelemen nu cunoști alt cavaler, atunci, pe Dumnezeuul meu, tu ești îndrăgostită de fantoma aceea... cum se numește oare ?... Ah ! da, Francisco.

Obrajii de crin ai Sărei se înroșiră ca sîngele.

— Doamne Dumnezeu! Dar tu nu-i cunoști nici măcar adevăratul nume. Poate că e un agă turc, un general neamț, un harambaș, membrul unui ordin cavaleresc care a făcut jurământ de celibat ori un aventurier care are chiar două neveste. Dar la voi, care trăiți în lumea viselor, cu cît situația cuiva e mai îndoielnică, cu atît mai nobil îi e caracterul.

— Ah, este neîndurător, suspină fata cu lacrimi în ochi.

— Dar ieri ai vorbit cu însuflețire despre dînsul.

— Atunci mai eram fericită.

— Și acum?

— O, oare cine îmi va reda năînga mea credință copilărească?

— Mă cuprinde mirarea. Prin urmare, să-l fi văzut de atunci? Să fi întîlnit oare pe insul fără nume căruia-i zici Francisco?

— Eu? eu? ezită Sára.

— Da. Trebuie să fi vorbit cu dînsul. Altfel cum te-ai fi convins tocmai acum că e neîndurător?

— Am greșit împotriva lui, Judit, cînd am spus că dragostea neîmpărtășită este neîndurare. Ce-l lega pe el de mine? De ce m-ar fi iubit? Și totuși! O, cerule... să mă răpească pentru altul!

— Am o presimțire îngrozitoare, Sára! zise Judit pornită. Așadar, cavalerul în armură cu viziera coborîta care te-a scos pe brațe din grădină, așadar, era Francisco...

— Era Mikes János, murmură fata cu glas pierdut.

Judit își îmbrățișă nepoata, îi udă cu lacrimi bucele aurii, acoperi cu sărutări pleoapele plînse, buzele tremurătoare.

— Acum înțeleg nefericirea ta. Cu cît e mai întunecată rochia ta de mireasă ca rochia de doliu a multor văduve!

— Mătușă, nu-ți amesteca lacrimile cu ale mele, zise Sára desfăcîndu-se din brațele Juditei. Soarta mea nu mai poate fi schimbată. Eu trebuie să rabd, tu trebuie să mă încurajezi.

Fata se apucă din nou de lucru. Cosea, croia, rînduia cu o expresie sălbatică pe chip dar cu mîini iuți, cum i se

cade unei mirese care crede că, cu fiecare împunsătură face pași mari pe calea fericirii, iar jurământul din fața altarului este adevărata cheie a porții raiului.

IV

Pribegii noștri călătoresc pe malul Siretului.

De mult au părăsit lanțul munților, hotarul baștinei lor iubite de la care și-au luat rămas bun poate pentru totdeauna.

Regiunea deveni mai așezată, pădurile mai rare, aerul mai cald, dorul de țară mai greu.

Mai aveau doar o zi pînă să ajungă la curtea lui Lupu voievod și încă nu-și auziseră unul altuia glasul.

Însuși bădia Mihály, cel mult dacă fluiera cîte un cîntec trist.

János era neașteptat de visător și cufundat în sine.

Inima lui Kelemen, prea plină de durere, era gata să se reverse în orice clipă dar privirea gravă a rudelor sale îl făcea să se rețină.

La vadul Siretului își opriră caii.

Podul de pe malul celălalt se apropia încetîșor.

Coborîră din șei... Și, parcă treziți din vis, cei trei fugari se priviră.

— Este cu neputință să nu mă iubească ! oftă Kelemen. De atîția ani de zile, cîte semne de dragoste nu mi-a dat ! Cînd am întîlnit-o ultima oară, cînd îmi făcea reproșuri și-și ridicase mîna să mă oprească, și atunci avea la gît o mică sponcă pe care o purtase străbunică-mea.

— Uit-o ! mormăi Mihály.

Intrară pe pod.

— Putea să fie supărată pe mine fiindcă am fost lipsit de tact. Dar de cîte ori nu avea surîsul pe buze cînd, după lipsă mai îndelungată mă întîlnea. O, trecutul... trecutul ! Și de ce și-ar fi risipit zîmbetele pentru mine dacă inima ei era nesimțitoare ? János, tu ai vorbit cu ea și după ce am fost alungat. Spune, ce crezi despre refuzul ei ?

— Uit-o ! repetă Mihály.

- Și fii demn, mîndru, răspunse János grav.
- Dacă iubești altfel, n-ai iubit niciodată o femeie.
- Ah !
- Sau nu una ca Sára.
- Nu-ți face iluzii ! spuse János cu aceeași privire melancolică și visătoare.
- Ajunseră pe celălalt mal.
- Am fugit prea repede. Lumea... și Sára... ne vor crede fricoși.
- Iar ! mormăi Mihály.
- Și nu se știe dacă lucrurile n-or fi luat cumva o întorsătură favorabilă după aceea.
- Păi ! I-au dat drumul acasă păsării din colivie.
- Dar, bădie Mihály, crezi oare că a plecat acasă răgăduindu-și toată simpatia și că acasă nu și-a regretat imediat fapta ?
- Cred că ești nebun, nepoate.
- Îți spun pe cuvîntul meu că Sára nu te-a iubit niciodată spuse János cu glas hotărît.
- Kelemen îl privi cu uimire dar trăsăturile i se luminară ca soarele ce apare dintre nori.
- De unde ai putea să știi tu ? Doar erai în Moldova. Am mii de dovezi despre dragostea ei.
- I-ai luat prietenia drept dragoste.
- Kelemen făcu un semn de negare cu capul.
- Înseamnă că și-a schimbat pornirea și acum îi place altul.
- De ce defăimezi ?
- Parcă femeile nu-și schimbă niciodată focul inimii ? se amestecă în vorbă bădia Mihály. Rușinează-te de lipsa ta de experiență. La curtea lui Báthori Gábor am fost colăcer la cununia a șaisprezece mirese și nici una dintre ele nu s-a măritat cu prima ei dragoste. La cea de a șaptesprezecea nuntă, în sfîrșit, am unit doi inși ce se căsătoreau din iubirea cea dintîi. A și fost o nuntă mare de la Bonțida la Hențida. Două săptămîni am băut întruna aldămașul acestui noroc rar și n-am lăsat paharele din mînă decît la știrea că tînăra nevestică a fugit cu un berbant din mijlocul nuntașilor.
- O, bădie, Sára nu este o doamnă de la curte.

— Dar e femeie, nepoate, și-i destul atîta ca să fie ne-credincoasă.

— Despre femei, unchiule, nu e cavaleriește să vorbești de rău, iar caracterul Sărei este deasupra oricărei bănuieli. Ea nu este o ființă comună.

— Foarte frumos ! Strică-l și mai mult pe frățiorul tău. Tocmai laude ca acestea ne lipsesc acum.

— Frate, Sára nici nu avea de cine să se îndrăgostească, îi aduse aminte Kelemen.

— Nu zău ? Să fie atît de rari cavalerii în Transilvania ?

— La Sînzieni, în tot cazul, sînt rari.

— Dar la doamna lui Bethlen István ? Dar în timpul numeroaselor călătorii n-a întîlnit oare sute de tineri mai ceva ca tine ?

János îi aruncă lui Mihály o privire tulburată.

Kelemen se lupta cu disperarea.

— Trebuie să-mi aflu soarta ! strigă.

— Soarta ta este renunțarea, îi răspunse János.

Pe pămînt coborî noaptea și pe fugari îi primi în sînul ei rece o colibă învelită cu paie.

A doua zi dimineață, Kelemen avea chipul răvășit ca un condamnat la moarte.

Mihály își întoarse cu ciudă ochii de la dînsul ; János îl privi cu nesfîrșită milă.

— O, prieteni, ce spectacol ! Sărmanul tata venise la patul meu. Pe picioarele șovăitoare cătușe, pe mîini cătușe, pe șuvițele-i cărunte stropi de sînge închegat. De goază, răsuflarea mi se oprise și gîtlejul mi se îneca. Pînă cînd, în sfîrșit, ca și cum printr-un cuvînt magic mi-aș fi smuls mădularele țintuite din vrajă, mi-am deschis brusc ochii. Eram treaz. M-am uitat prin camera întunecoasă. Îți vedeam culcușul, îl vedeam și pe-al lui János și totuși auzeam fiarele zăngănind dinaintea patului meu.

— Și ăsta a fost tot vis, remarcă János.

— Jur că eram treaz.

— Îndrăznează vorbă ! zise bădia Mihály.

— Dar o susțin pe onoarea mea.

Mihály care, de altfel, avea aplecare spre teama superstițioasă se înfricoșă.

— Mi-am uitat acasă toate talismanele ! oftă.

— O, cu siguranță au găsit-o pe Sára la tatăl meu, iar el s-a împotrivit cu arma când i-au cerut-o. A fost înfrînt, l-au tîrît în închisoare și, pentru vina mea, va muri el.

— Iar ai găsit pricini să te chinuiești ! îl muștră bădia Mihály pe Kelemen, în timp ce János înșeuă în grabă caii.

— Să pornim !

Se îndreptară spre Tîrgul Iașilor.

— Oare Lupu voievod nu poartă nici un război ? se interesă Kelemen după o lungă tăcere.

— De ce întrebi ?

— Poate că primejdia m-ar vindeca.

— În curînd vom avea prilej să luptăm, răspunse János.

— M-aș vindeca, oftă Kelemen, și dacă aș ști că Sára nu mă iubește, și dacă aș ști că n-am fost respins numai datorită unui capriciu de moment. Numai lămurindu-mă o să-mi lecuiesc rana. Numai certitudinea mă va vindeca.

— Nu te teme, zise Mihály, știrea nunții ei o să ajungă degrabă și aici.

Mergeau înainte.

Satele rămîneau în urmă unul după altul.

— Mă întorc în Transilvania, întrerupse Kelemen tăcerea.

— La naiba ! Te-ai scrîntit ? tună Mihály.

— Știi oare că-ți pui capul în joc ? zise János.

— Ce-are a face ?

— Prin urmare, pentru niște gărgăuni te pregătești să-ți pui capul sub secure ? Gonești ca un smintit după o căruță care nu te așteaptă ? Fiindcă Sára n-are habar de tine. Rîde de lacrimile tale neajutorate, de suspinele tale neputincioase, de disperarea ta neghioabă.

— Dacă spun, mă întorc.

Și cu asta Kelemen își întoarse calul.

Rudele lui i se puseră dinainte.

— Am altă propunere ! strigă Mihály apucînd de dîrlogi calul nepotului său. Mă voi duce eu, băiete, și voi rîndui omeneste toată treaba.

În ochii lui Kelemen se iviră lacrimi.

— Dragă unchiule, draga mea rudă bună, nu ți-am făcut și pînă acum destule necazuri? Ai ajuns pribeag din cauza mea, iar acum vrei să-ți primejduiești și viața?

— Mă voi travesti, mă voi ascunde.

— Pe tine te cunosc și copiii.

— Dar mă iubesc și nu mă vor pîrî.

— Gîndește-te la doamna Tarnóczy!

— Aia are pică mai ales pe tine.

— În zadar vorbești, bádie! Nu te pot reține cu forța, dar te voi urma pas cu pas.

— Bine. Să mergă deci János. Pe el nu-l cunoaște lumea.

— Eu?

— Tu, nepoate.

Fața lui János se îngălbeni ca ceara.

— Ai face-o, frate? întrebă Kelemen. În ochii tăi mă încred. Judeci bine și ești cu băgare de seamă.

— O, cerule, ce încercare! gîndi János.

— Cercetează bine, zise Mihály, cele întîmplate după plecarea noastră. Adu-mi știri și, despre treburile țării. De ce ți-aș mai spune să te interesezi cît mai precis asupra situației fratelui Zsigmond și a cumnatei Ágnes? Doar tu îți iubești părinții.

— Lasă-i aici pe Armidor și Zelmira căci vor strînge o mulțime de gură-cască pe lîngă tine, observă Kelemen.

János coborî din șaua lui și urcă pe calul unui slujitor.

— Rămîneți cu bine. Cerul să se îndure de mine!

Se desprinsese cu grabă dintre dînșii.

Porni în galop.

V

Soarele nu ajunsese încă la zenit cînd cei doi pribegi sosiră aproape de porțile Tîrgului Iașilor.

— Hei, am încurcat-o din pricina plecării lui János! oftă bádia Mihály. Nu mai avem sprijinitor la Lupu. Sîntem ca frunza ce o poartă ici și colo vîntul întîmplării.

— Cum de nici nu ne-a trecut prin minte ?! se frămînta Kelemen.

— Dacă el era cu noi acum, am fi tras la curtea voievodului și am fi avut un rol de frunte în preajma lui și în societatea doamnelor. Dar așa, putem rătăci pe uliți ca niște vagabonzi.

— Adăpost tot o să găsim pentru banii noștri, își consolă unchiul Kelemen.

— Găsim, găsim, dar... știi ce mi-a venit în gînd ?

— Oare ce, dragă unchiule ?

— Nu-i așa, zise Mihály, că doamna Tarnóczy l-a dus pe vicejude la taică-tău ca să aibă prilejul să ne tragă în judecată pentru răpire ?

— De asta nu trebuie să ne îndoim.

— Dacă lucrurile stau așa, continuă Mihály, se poate întîmpla ușor ca Rákóczi să ne ceară, iar Lupu să ne predea.

— La așa ceva nici nu m-am gîndit, zise Kelemen.

— Și mie doar acum mi-a străfulgerat prin gînd.

— Dar poate că Rákóczi nu va face una ca asta.

— Un geambaș crescător de boi ! De la unul ca el te poți aștepta la orice.

— În ce mă privește, n-ar fi nimic chiar dacă m-ar frînge pe roată. Am uitat de mult să prețuiesc viața. Dar mărturisesc că mi-ar părea nespus de rău pentru fratele meu.

— Hei, de mare folos ne-ar fi acum János.

— Ce folos, dacă nu mai e aici ! zise Kelemen.

— Durere, e adevărat. Însă l-am putea ajunge din urmă.

— N-ai văzut, unchiule, cum galopa ? Au trecut cel puțin trei ceasuri de cînd ne-am despărțit.

— Poate chiar patru.

— Așa că trebuie să ne bizuim doar pe noi înșine.

— Și să întocmim un plan cuminte, zise Mihály.

— Neapărat.

— Și ca să punem bine la cale totul și din timp, să propoșim la rateșul ăsta.

Rateșul ales de pribegi ca loc de pregătire a planului era o clădire mare, iar curtea era plină de harabale, tarhaturi, oameni amețiți. Ci oricîtă mulțime se afla în ea, fiind mai mult de strînsură, se putea găsi odăi cu ușurință.

Mikeseștii traseră într-o odaie cu pământ pe jos, cu ferestre de o palmă, întunecoasă dar mare.

Și-au adus bagajele, au cerut vin, au pus să le pregătească masa, s-au întins pe laviți și, pentru că aerul din odaie era stătut, au deschis ferestrele dinspre curte.

— Să născocim dar ceva iscusit fiindcă mâine dimineață trebuie să intrăm în Tîrgul Iașilor.

— Eu nu mă pot gândi decît la Sára și asta nu-i o treabă iscusită. Gîndește-te domnia-ta, unchiule!

— Avem cu noi pietre scumpe și scule prețioase, dar bani puțini.

— Și dacă nu ne înfățișăm la vodă, ne prind ca pe niște indivizi suspecti la vînzarea celui dintîi inel sau a celei dintîi paftale.

— Ai dreptate, nepoate, iar înfățișarea la voievod ne este de folos și pentru că Lupu îl cunoaște pe taică-tău și astfel, chiar fără János, nu vom rămîne lipsiți de orice protecție.

— Dar o protecție atît de mică nu este de ajuns să împiedice predarea noastră.

— Cum să fie de ajuns! Doar voievodul are convenție cu Rákóczi.

— Însă poartă adesea război unul cu altul.

— Asta atîrnă ceva la cîntar, nepoate.

— Și ce-ai zice dacă am intra la slujba voievodului?

— Ai nimerit cuiul în cap, nepoate! Dar ce slujbă să alegem?

— Eu mă voi angaja în gardă ca ostaș. Tot mi s-a urît cu viața și am auzit zvonuri că vin vremuri de război.

— Bravo! Și eu mă fac soldat de rînd.

— Dar unchiule, poate, totuși...

— Ce vrei să spui?

— Poate ești prea bătrîn pentru a fi soldat.

— Ce vorbă proastă, zise Mihály răsucindu-și furios mustața și luînd o poziție semeață. În ochii voștri e bătrîn cel care nu-i nechibzuit, cel căruia i-a venit cît de cît mintea la cap. Eu bătrîn? Dacă o răpeam pe Sára pentru mine s-ar fi ales: mai trebuia oare să fugim în Moldova? Nu vă pot dezvăța de obiceiul prostesc de a-mi zice unchi... și iată că îndată sînt bătrîn.

Kelemen începu să-l împace prin cuvinte măgulitoare pe boier Mihály, cînd în curtea rateşului se iscă o hărmălaie mare amestecată cu înflorite sudalme ungureşti.

În timpul zarvei, cavalerul de care ţineau slujitorii ieşi din han trimiţînd drept crainici o risipă de afurisenii în ungureşte.

— Dar ăsta-i Kapronczai ! strigă de la fereastră boier Mihály către Kelemen.

După ceremonia revederii îl duseră în odaia lor.

— De unde şi cum ai ajuns aici ? — îl întrebă.

— Am venit în goana calului cu treburi urgente.

— Nu cumva tata te-a trimis după noi ? întrebă pornit Kelemen. Tu ne eşti rudă bună. Şi ce fac părinţii mei ? Bietul tata ! Biata mamă !

Lacrimile lui Kelemen curgeau şiroi.

— Pe cît se poate în asemenea împrejurări, sînt bine, îl mîngîie Kapronczai.

— Ai fost la dînşii ?

— Am fost, dar, mărturisesc, nu în cele mai fericite momente. Eu venisem cu principele la castelul bădiei Zsigmond.

— Şi în ce dispoziţie se afla principele ? se interesă Mihály.

— Rareori l-am văzut mai vesel. Înălţimii sale i-au plăcut din cale-afară bădia Zsigmond şi tuşica Ágnes.

— Vezi, vezi ! chiui Mihály, cine ar fi crezut ?

— În timpul mesei am golit un pahar în sănătatea gazdei noastre.

— De mult spun eu că Rákóczi e om de treabă ! exclamă Mihály.

— Iar după masă îl făcu mare-comis pe bădia Zsigmond.

— Iar noi, fricoşii, am fugit tocmai la timp nepotrivit, se tîngui Mihály.

— Tocmai la vreme, prieteni, căci fără veste intră doamna Tarnóczy cu vicejudele şi ceru capetele voastre.

— Doar nu i le-a şi dat pe loc ? întrebă Mihály.

— Da' de unde. Ținea cu încăpăţinare la bădia Zsigmond.

— Marele Rákóczi ! strigă Mihály.

— Şi ar fi vrut să unească neapărat mîna Sárei cu mîna lui Kelemen.

— Bunul Rákóczi ! suspină Mihály cu totul înduioşat.
— Pentru asta a cerut să fie adusă Sára din camera albastră.

— Şi Sára ? întrebă Kelemen cu vocea gîduită.

— Prietene, ea a spus că nu-i trebuieşti, nu i-ai trebuit niciodată şi că ai răpit-o în mod nedemn.

— Dumnezeu sfinte ! murmurară buzele lui Kelemen.

— Ei, şi atunci, fireşte, dregătoria de mare-comis s-a dus pe apa sîmbetii, iar Rákóczi a poruncit ca directorul să va intenteze proces de hainie.

— Ştiam că ăsta va fi sfîrşitul ! protestă Mihály.

— Dar încă nu s-a sfîrşit, observă Kapronczai.

— Nu ? rămase şintuit boier Mihály.

— Doamna Tarnóczy spunea că la ce i-ar folosi procesul ? Cine-i va reda fiică-si bunul nume ?

— Ce mamă fără Dumnezeu ? Drept cine mă credea ? Un seducător ticălos ? Şi drept cine o crede pe fiica sa ?

— De tine n-a vorbit, dar căuta cinstea fetei sale.

— Îngrozitor !

— Şi noi credeam aşa, iar cînd principele întrebă, privind-şi curtenii şi suita : cine dintre domniile-voastre va apăra virtutea, numele şi mîna jupîniţei Tarnóczy Sára, legîndu-şi numele de neprihănirea ei ? tinerii cei mai frumoşi şi de rangul cel mai înalt din Transilvania s-au oferit s-o peţească.

— Şi Sára pe cine a ales ? se interesă Mihály cu surprindere.

— Pe cine ? Pe nimeni.

— O, cerule ! oftă Kelemen cu faţa pătrunsă de bucurie.

— Pe nimeni din cei care se ofereau... continuă Kapronczai, ci pe un altul, un exemplar sfrijit al burlacilor tre-cuţi... pe Haller Péter.

— O, şi-a jertfit inima pentru jocul de păpuşi al bogăţiei şi vanităţii. Mai bine aş urî-o decît să-mi fie milă de ea ! Fiinţa ei era mai presus decît să fie înjosită prin pedeapsa mîlei.

Tulburarea adîncă a lui Kelemen îl atinse şi pe Kapronczai.

Întrerupse pentru o clipă povestirea, apoi continuă confuz :

— Dragostea de avere și de lux nu poate fi motivul alegerii Sărei. Haller este mai zgîrcit decît un zgriptor.

— Nu mă duce la disperare, Kapronczai! oftă Kelemen.

— Banii lui Haller sînt ascunși ca tezaurul lui Darius care zace grămadă în fundul Streiului, dar nu știm de unde și cum să-l scoatem.

— Doar nu se mărită cu el din dragoste? zise boier Mihály cu o expresie ironică.

— Chiar dacă nu din dragoste, din pricina dragostei, răspunse Kapronczai.

Kelemen îi aruncă o privire sălbatică.

— Vă spun mai puțin părerea mea, cît a întregii suite a principelui, arătă Kapronczai.

— Și care e părerea suitei? întrebă aprins Kelemen.

— Că Haller e bătrîn și, ceea ce e mai important, e lipsit de vlagă.

— Ah, ce scînteie infernală mi s-a aprins în suflet... Prin urmare, lipsit de vlagă?

— Prietene, Kelemen, poți și tu să-ți închipui.

— Și astfel nu poate fi clarificată problema de care se lamentează doamna Tarnóczy? Haha!... Spune!

— Spune tu! îi răspunse Kapronczai ridicînd din umeri.

— Ce să spun, frumoasă istorioară! Este întocmai ca la curtea lui Báthori Gábor! remarcă boier Mihály cu un rîs silit.

Kelemen se repezi la Kapronczai.

— Jură că toate s-au întîmplat așa cum ai povestit.

— De ce n-aș jura? Așa s-a întîmplat, lăsînd pe dinafară cîteva afurisenii, țivlituri, răcnete și leșinuri. Iar pe acelea, cine ar putea să le înșire?

— Totuși János ăsta-i un om deștept, interveni boier Mihály, el a făcut destule aluzii că Sára era în dragoste cu cineva. Tu însă n-ai vrut să pricepi.

— Dar unde e János? întrebă Kapronczai.

Kelemen îi tăie vorba, apucînd mîna stîngă a lui Kapronczai:

— Jură pe rugăciunea în care ai rostit pentru întîia oară numele sfînt al lui Dumnezeu, jură că ai povestit întocmai cele întîmplate. Dar totuși nu jura pe asta căci mulți oameni au dreptul să fie atei, iar providența poate fi și ea

o minciună, ca pudoarea și fecioria... jură pe cinstea întregii tale familii... o, dar cîți pun la inimă numele familiei lor?... Nu, nu pe asta... Jură pe mormîntul mamei tale, doar te-am văzut lăcrimînd la sicriul ei. Ci lacrima poate fi și slăbiciunea ochilor. Cine mă va apăra să n-ajung a urî oamenii? Dragă prietene, jură pe ceea ce ți-e mai scump. Cine știe ce anume este. Să juri pe comoara fără nume, pe comoara necunoscută care e totul pentru tine și față de care totul nu înseamnă nimic. Fie glorie, putere, virtute, păcat, vis, speranță, decepție, știu eu ce! Dar jură că ai povestit o întîmplare adevărată.

— Jur fără cea mai mică ezitare. Dar vino-ți în fire și tu și spune-mi unde este János. Vreau să-l întîlnesc negreșit.

— O, Mikes János este foarte pătrunzător. Poate fiindcă n-a fost îndrăgostit. Și cît trebuie să roșească atunci cînd i se reproșează că e frate cu mine! Rușine! Rușine! Să mi se facă inima fărîme pentru păcatul că ea o urăște pe Sára. Cît sînt de nemernic! Să măture strada tot bărbatul laș și, cu hohote de rîs, să fie scuipat în față de toți dacă, înșelat de femei, urăște. Cine îndrăznește să risipească acest simțămînt măreț acolo unde sîntem datori să disprețuim? Unchiule Mihály! Prietene Kapronczai! Sfîșiați de pe mine aceste haine care au aceeași croială cu veșmintele cavaleriști, frîngeți-mi spada care pînă astăzi s-a aflat în mîini cinstite și călcați în noroi coiful a cărui pană de uliu am moștenit-o de la strămoși și din timpuri eroice, ponegriți-mă, respingeți-mă din societatea voastră dacă vreodată voi iubi o femeie, dacă vreodată genunchiul meu se va pleca în fața acelei amăgiri pe care cei slabi de minte o numesc virtute feminină.

Kelemen se prăbuși epuizat pe laviță și-și acoperi fața cu mîinile.

Mihály îl muștra pentru slăbiciunea lui și-l mîngîia în mîhnire.

— Pot să-ți spun acum ceea ce am omis, ca să te cruț, zise Kapronczai, că principele dăruiește moșiile voastre ce urmează a se confisca jupîniței Tarnóczy Sára, ca dar de nuntă.

— Bine face! răspunse Kelemen nesimțitor.

— Ba nu face bine, ticălosul ! sări boier Mihály. Ce, Dibrăul cu noul conac, cu șipetele pline de scumpeturi, cu pietrele pline de puteri magice, cu sumedenia mea de grîne, cirezi de vite și cai de soi, să dea strălucire blestematei familii a fățarnicei doamne Tarnóczy ? Mai bine mă întorc pe dată în Transilvania.

— Asta, prietene, nu ajută la nimic dacă nu te poți scoate de sub acuzarea de rapt. Dar, pentru Dumnezeu, unde-i János ?

— Dacă Rákóczi a hărăzit moșiile mele unei femei, de ce nu le-a donat mai degrabă celei ce mi-e vecină, doamnei Náprádi ?

— Prietene, la asta nu-ți pot răspunde. Dar tu de ce nu-mi răspunzi la întrebare, cînd ai putea s-o faci ușor ?

— Oare ce-ai întrebat ?

— Unde-i János ?

— În vizuina lupului pesemne. Destul ne-a bătut Dumnezeu !

— A pornit spre Transilvania, zise Kelemen ridicîndu-și obrazul din palme.

— Groaznică nenorocire ! strigă Kapronczai cu privirea îngrijorată. Hei, puneți șeile pe cai ! le strigă el de la fereastră slugilor.

— Ce vrei ? zise Mihály.

— Să-l ajung din urmă.

— Nu te mai osteni. El a și ajuns probabil la marginile țării. Toate necazurile sînt pe noi.

— János era singurul vostru sprijin. Oare ce veți face acum în Tîrgul Iașilor ? Poate nu știți de ce am venit aici ? Ei bine, dragi prieteni, m-a trimis principele să vă cer de la Lupu voievod și să vă duc legați în Transilvania.

Mihály îl privi înmărmurit pe Kapronczai. Chipul lui Kelemen strălucea de bucurie.

— Dar, vorbind în taină, principelui nu prea i-ar părea rău dacă voievodul i-ar refuza cererea și tocmai de aceea, mare necaz că lipsește János.

— Ah ! Deci și ultima pîlpîire a speranței a fost amăgitoare ! oftă Kelemen înnegurîndu-se.

— Prieteni, eu voi încerca să-l ajung din urmă pe János. Dacă nu-l voi găsi pînă la marginile Moldovei, mă întorc în Tîrgul Iașilor și grăbesc predarea voastră. Pînă atunci

cuibăriți-vă la curtea voievodului și căutați-vă protectori puternici. Iar acum, rămîneți cu bine !

Diplomatul novice își îmbrățișă rudele și se duse în odaia sa pentru a-și scoate bagajele.

— Mai bine ne-ar fi dușman Kapronczai, mormăi Kelemen printre dinți.

— Vrei neapărat să mori ?

— Da... numai ca să-l pot crede mincinos.

— Tot o mai iubești pe Sára, nefericitele !... Te-ai înroșit ? grăi Mihály.

— A fost ultima reflectare a soarelui dispărut la orizont.

VI

Kapronczai nu l-a putut ajunge din urmă pe Mikes János.

La hotar se opri cu îndoială, șovăind, întorcîndu-și calul cînd înainte, cînd înapoi. Dacă ar intra în Ardeal, misiunea lui care, fiind de taină era și importantă pesemne, s-ar încheia și încă, probabil, fără dibăcie, greșindu-și ținta. Cea dintîi urmare a sosirii sale ar fi fost închiderea lui János pe care el îl compătimea ca o rudă, iar principele, după cum bănuia, ar fi vrut să-l cruțe ; iar cea de a doua că, deoarece el n-a isprăvit nimic, va fi trimis altcineva în Tîrgul Iașilor. Kapronczai simțea că momentul e hotărîtor. Să cercetăm situația, gîndi el, înainte chiar de a face un pas spre răsărit sau apus, din punctul acesta, în care acum vom prînzii.

Scoase deci din tașcă o bucată de slănină, își puse slujitorul să aprindă focul iar el ciopli o frigare și începu să frigă la flacără singurul fel de bucate pe care-l mai avea. Urmări cu grijă ca după fiecare îmbucătură să înghită cîte o dușcă mare, fiindcă vinul înveselește sufletul și ascute mintea.

— Care este deci situația mea ? își puse întrebarea după ce se sătură... Domnului Kassai, cancelarului, i-ar plăcea dacă prin rapoartele mele secrete l-aș îndepărta pe rezi-

dentul din Tîrgul Iaşilor. Acesta este spiritul formulărilor lui ipocrite şi cu două înţelesuri. În schimb, diacul Döme aşteaptă de la mine să ridic prestigiul rezidentului. Domnul Kassai mi-a recomandat să spionez curtea voievodului şi mai ales pe compatrioţii mei. Diacul Döme, prin tăcerea lui, îmi lasă, ce-i drept, teren liber dar îmi pune condiţia să nu corespundez cu nici un mare nobil transilvănean, adică să nu-i scriu lui Kassai, însă lui să-i scriu. Aşadar, pentru a-mi fi mie de folos, ar trebui să ştiu : oare Kassai este, sau diacul Döme, insul cel mai influent ? Dacă iau ca măsură supunerea lui Döme, atunci el e mai neînsemnat chiar decît aprozii. Dacă observ ce se petrece, atunci el este fericitul rival al lui Kassai. Care dintre dîşii va ajunge hotărît deasupra ? Tainele viitorului mi-o ascund. Deoarece însă, în această clipă, îi pot considera egali şi nu am aplecare spre rolul de iscoadă, ar părea că una din ţintele misiunii mele o pot considera încheiată. Rămîne cererea de predare a Mikeseştilor. Kassai o vrea cu tot dinadinsul. Principele însă porunceşte mai puţină asprime. Aici alegerea e clară şi deviza mea va fi îngăduinţa. E un rol uşor... Dar acum urmează greul. Înălţimea sa principele Rákóczi mi-a dat îndrumarea : să nu mă arăt pe nicăieri cîtă vreme nu-i înmînez în taină o scrisoare lui Mikes János. Astfel, înainte de a-l întîlni pe el, misiunea mea n-are de fapt nici un obiect. Înapoi deci în Transilvania !... Hm ! Ar fi însă o lucrare ciudată ca mai întîi să-l fac prins şi după aceea să-i predau scrisoarea secretă... Caută-l pe János în Transilvania, ar putea să-mi spună tovarăşul meu de drum dacă aş avea unul. Bine, cumetre, dar cum să fac eu asta odată ce nici nu l-aş cunoaşte fiindcă nu l-am văzut de cînd eram copil de şcoală ? Să întreb de dînsul ? Asta ar fi tot una cu prinderea lui !... Ne aflăm într-un labirint şi zău, nu ne putem descurca... O singură ieşire ar fi. Dar, hm, asta mă poate ori nimici, ori... înălţa. Cine ar fi crezut că şi un ofiţer de gardă îşi are Rubiconul lui ca şi Cezar, cuceritorul lumii ? Aud de pe malul celălalt glasul fermecat al fluierei ce mă cheamă, dar mă înspăimînt de primejdie. Neghiobie, căci în cazurile neprevăzute, principele mă îndrumă să-mi adun minţile şi oare nu despre asta era vorba acum ?... Voi trece îndată Rubiconul.

Kapronczai desfăcu în grabă, pentru a nu avea timp să mai șovăie, scrisoarea adresată lui Mikes János. Hîrtia tremura în mîinile lui în timp ce-și arunca ochii peste conținut.

Noi o comunicăm cititorilor noștri în întregime.

Nobile domn !

Înălțimea sa, milostivul nostru principe a aflat cu mare surprindere că domnia ta, împreună cu nobilii domni Mikes Mihály și Kelemen sînteți acuzați de o culpă ce duce la un proces de hainie. Nefericita plecare a domniilor voastre atrage după sine condamnarea în contumaciam * și nici înălțimii sale nu-i mai stă în putință să împiedice procedura legală. Dieta ce urmează să se convoace la Mediaș va pronunța, exclusis omnibus remediis, sentința de pierderea capului și posesiunilor împotriva celor în causam attractus și nu se va permite nici un fel de reportatio. Într-adevăr, este vrednică de adîncă milă ruina repentina, ba chiar corruarea înfloritoarei familii Mikes. Dar pe mine mă consolează și quasi erigează mereu faptul că jus aggrationandi se află în mîinile suveranului care, prin îndurare, știe să modereze rigorile legii cu tot atîta înțelepciune ca împărații David și Solomon. Doar eu știu cîtă amarăciune aduce în inima largă a înălțimii sale tulburarea cu care el, ca executor al legii, trebuie să nimicească subsistentia și viața domniilor voastre și cu neprefăcută durere îl consideră pe măritul domn, bătrînul Mikes Zsigmond ca pe al doilea Iov, dus la deznădejde și poate la tăgăduirea lui Dumnezeu de scena sfîșietoare cînd fiii săi vor fi purtați în fiare sub sabia dreptății și nu va mai elucesca nici o speranță spre eliberarea lor. Eu însă, cu prilejul acestei scene lugubre, mă tem mai mult pentru mărita doamnă a lui Mikes Zsigmond fiindcă inima

* Vezi mai jos explicația termenilor latini folosiți (sub formă corectă sau alterată) în scrisoare: *in contumaciam* = în lipsă; *exclusis omnibus remediis* = cu excluderea oricărui remediu; *in causam attractus* = acuzat, împricinat; *reportatio* = înapoiere; *ruina repentina* = răsturnare neașteptată; *corruare* = năruire, cădere; *quasi erigează* = aproape că mă încurajează; *jus aggrationandi* = dreptul de grație; *elucesca* = lucii; *aes triplex* = armură întreită; *majesticum* = drept al suveranului; *ab una parte* = pe de o parte; *ab altera vero* = pe de altă parte; *capitalis poena* = pedeapsă cu moartea; *animadversio* = muștrare, judecare; *quoad personam amnestia* = amnestie în privința persoanei.

ei de mamă nu trebuie îmbrăcată în aes triplex, în indife-
rență și răceală, ca să nu se frîngă la o nenorocire îngro-
zitoare ca asta. Sărmana mărită doamnă plînge și acum în
hohote, lacrimile îi învăluie ochii și în somn, iar pașii ei
șovăielnici abia o pot purta pînă la scaunul de rugăciune.
De multe ori m-am gîndit : oare trebuie neapărat ca o mamă
vrednică să moară în disperare și nu este nici o cale ca
fiii ei care, cu faptele lor ușuraticе, au dus-o la marginea
mormîntului, s-o smulgă de acolo ? Și eu am părinți și de
aceea mi-am continuat gîndurile asupra sorții domniilor voa-
stre. Îmi umbla prin minte că jus aggrationandi este, fără
îndoială, cel mai frumos „majestaticum“ și că, în schimbul
unor slujbe mari, se poate da, chiar pentru culpe însemnate,
o recompensă care să-l stimuleze pe principele nostru la
exercitarea dreptului de grațiere, cu deosebire cînd, dată
fiind noblețea inimii sale, are și altcum o mare înclinație
spre aceasta. Îndată ce am perindat meritele care ar putea
deschide calea grațierii, mi-am adus aminte de aplecarea
prietenească a înălțimii sale ab una parte față de măriia sa
Lupu, voievodul Moldovei, ab altera vero față de măriia sa
Radzivil, prințul litvan. Eu însumi, cu toată poziția mea
neînsemnată, am avut de mai multe ori prilejul să aud din
gura gloriosului nostru principe că prințul Radzivil ar dori
să ceară mîna domniței Maria, fiica frumoasă și de exem-
plară virtute a voievodului și că solia va porni neîntîrziat
la drum, îndată ce se vor arăta speranțe de succes. Prin-
cipele a repetat de nenumărate ori că n-ar putea să-i re-
fuzе nimic celui care l-ar îndupleca pe Lupu voievod la
această căsătorie și, cunoscînd favoarea de care te bucuri
domnia ta la curtea moldoveană, amintea fără încetare nu-
mele domniei tale. Firește, înălțimea sa nu poate fi în re-
lații confidențiale cu un individuum căzut sub capitalis poena
și sub processus, fără să stîrnească animadversiunea și in-
dignarea cuvenită în întreaga țară ; ci sînt încredințat, ba
îndrăznesc să spun — știu din izvor neîndoielnic — că so-
lia litvană va porni cu adevărat spre Tîrgul Iașilor, iar
dacă domnia ta vei influența cu succes pe măriia sa voievodul
și pe domnița Maria să facă această căsătorie, în ziua lo-
godnei, împreună cu Mikes Kelemen și domnul Mihály veți
avea parte de quoad personam amnestia. Asupra restituirii

posesiunilor, înălțimea sa nu poate da porunci fără să-și calce cuvîntul princiar ; are însă destule posibilități să vă despăgubească pe alte căi și domnia ta mai ales poți obține cu ușurință fie strălucita dregătorie de rezident în Moldova, fie, dacă te încîntă mai mult mînuirea spadei decît a penei, căpitănia pedestrașilor în oastea ce urmează să se trimită pe lîngă Matei Voievod. Mîhnirea mută, adîncă a boierului Zsigmond și lacrimile jupînesei sale au dat înainte de toate îndemnul de a scrie acelui care se încredințează nobilei grații a domniei tale

bietului și supusului
Döme diac

Postscriptum. Cel ce va rupe pecetea — dacă e cavalier — îndată ce va citi scrisoarea o va arunca în foc și cîine să fie dacă vreodată îi va dezvălui conținutul.

R.

Cu tot aerul destul de tăios, lui Kapronczai i se îmbroboni fruntea de sudoare cînd recunoscuse în postscriptum slova lui Rákóczi.

Cu cea mai deplină dar mecanică supunere, el aruncă scrisoarea în foc și-i risipi pînă și cenușa.

— Mă duc la Silistra. Poate că pașa mă va angaja de turc. N-aș îndrăzni să mai apar în fața principelui pentru tot tezaurul din Sárospatak. Îmi voi rade capul ca să-l păstrez pe umeri măcar de azi pe mîine. Mă voi face turc sadea.

Cu aceste gînduri disperate, Kapronczai încălecă și rățăci printre munți, în direcții nehotărîte.

— Acum ar trebui să iasă lotrii din prăpăstii să mă jefuiască, să mă bată pînă la sînge. Așa aș putea să dau vina pe ei pentru pierderea scrisorii. Dar cînd ar pica bine mișelia, chiar și haidamacii se poartă cinstit. Nu mai există providență !

Lașitatea lui Kapronczai mai dură multă vreme. Era convins că socotindu-se — în urma ruperii pecetii — îndeplinitor al însărcinării tainice, și-a asumat o răspundere peste puterile sale.

El, simplul ostaș de gardă, în ce fel să se bage sfetnic la cele mai importante treburi ale casei voievodale și prin ce mijloace magice să poată câștiga încrederea acesteia ?!

A fost trimis în Moldova ca un olăcar obișnuit și pentru o treabă care probabil este neplăcută pentru Lupu voievod. Te poți aștepta să nici nu-l primească și să fie nevoit să prezinte numai scrisoarea prin care se cere predarea. Ci, chiar dacă ar fi primit în audiență la voievod, cât de departe ar fi încă strînsa prietenie cu dînsul și speranța unui succes ce se poate întemeia doar pe ea !

Toate acestea Kapronczai le simțea și le vedea și mai tîrziu la fel ca în prima clipă. Datorită însă ușurătății firii tinerești, între teama și deznădejdea lui s-a strecurat cu încetul o presimțire încurajatoare, o speranță hoinară, cum în nopțile întunecoase strălucește uneori focul păstorilor sau zboară scînteind licuricii iar alte fenomene din aerul electrizat își desfășoară jocul capricios.

Și dacă totuși mi-ar reuși, gîndea cînd și cînd Kapronczai, aș ajunge căpitanul oastei pedestre ori rezident ; dacă nu mi-ar reuși, aș putea trece ușor la Silistra.

De această idee, care nu face multe parale ca pai de ajutor la înec, s-a agățat Kapronczai cu toată puterea și, ca să-și recupereze întîrzierea, porni în buiestru spre Tîrgul Iașilor.

— Mikeseștii, își continuă el reflecțiile, nici fără János nu vor fi oaspeți rău văzuți la curtea moldoveană, căci Lupu este prieten din tinerețe cu măritul domn Zsigmond. Și chiar dacă acest Kelemen lîncezește în stare de netrebnicie, Mihály a trăit la curtea a trei principii și, fără îndoială, este destul de iscusit ca să câștige inima voievodului. Noi trebuie să ne înțelegem. El va sprijini căsătoria lui Radzivil, iar eu îi voi susține prestigiul. El mă ajută pe mine să ajung căpitanul pedestrașilor, eu îi fac parte de amnistie. Ori poate s-ar codi ? N-are nici un motiv, și chiar dacă ar avea, pot face anumite presiuni asupra lui, grăbindu-i predarea. Îl pot stimula și-l pot speria.

Kapronczai n-a fost nevoit nici să-l amenințe, nici să-l îndemne pe domnul Mihály.

Îndată ce cavalerul nostru însetat de aventură află de rolul ce i se atribuisse, își ieși din fire de bucurie. El bănuise de mult că János nu prea ținea la fata voievodului și, ca un

curtean experimentat, nu se îndoia că unul care şade în tron domnesc nu este dispus pentru nici un fel de prietenie să ferească un locotenent de gardă cu mâna fiicei sale. În această privinţă deci nu se putea vorbi serios de pierderi adevărate şi de sacrificii mari. Şi apoi, în ce culori şi cu ce vrajă străluceau în faţa lui boier Mihály intrigile de la curte şi aventurile după care jînduia de multă vreme ! Era ca şi cum ar fi iar la curtea lui Báthori Gábor, cu toate drepturile tinereţii, cu toată setea de fapte mari. I se umflase inima ca pînzele corăbiei sub un vînt prielnic de bunăvoinţă cu care i-a primit voievodul pe el şi pe Kelemen, îndată după sosirea lor. Dacă, păşind în faţa ursitoarelor, l-ar fi întrebat ce-şi alege, castelul din Ditrău cu tot ce-i aparţine, aşa cum l-a avut înaintea de răpire, ori pribegia, procesul de hainie, confiscarea, împreună cu aventura care ar începe la curtea voievodului, Mikes Mihály ar fi rămas probabil în Tîrgul Iaşilor ca să-l ajute pe prinţul litvan Radzivil, pe care abia îl cunoştea chiar după nume, la cîştigarea miresii.

VII

Din nou trebuie să-mi conduc cititorii în Secuime, şi mai ales în singurătatea din munţi a chihaiei domnului Kassai István, măria sa cancelarul.

În cămin ardea vesel lemnul de brad împrăştiind o căldură plăcută prin odaie, căci octombrie se apropia de sfîrşit şi pe creasta munţilor văzuţi de la fereastra casei de vînaătoare razele soarelui în scăpătat se reflectau de pe oglinda zăpezii.

În faţa căminului era aşternută o blană de urs bătrîn tivită cu postav roşu, cu gheare naturale, cu ochi artificiali dar, durere, cu o ureche sfîşiată de cartuşe.

Blana lui Moş Martin servea drept sprijinitoare pentru picioarele celui ce şedea în jîlt, iar jîltul însuşi, în loc să fie de lemn, era alcătuit în întregime din încrengăturile coarnelor şi ţurloaiele unui cerb cu faimă, într-un mod atît de ciudat, încît, în împărăţia largă a mobilierului, puţine asemenea s-ar fi putut găsi.

Cavalerul cu pană de cocor care salvase viața principe-lui și pe care noi îl cunoaștem acum mai de aproape decât gazda sa, fiind lumina amurgită, lepădă cartea în citirea căreia fusese scufundat și, aruncând încă un butuc în cămin, urmări din jilt, cu privirea gânditoare, flacăra zgîrcită iar aceasta drept răsplată, își jucă lumina plăcută pe fața frumoasă a cavalerului și făcu să fie și mai străvezii, și mai nepămîntene sau cel puțin mai spiritualizate trăsăturile fine dar oboseite ce se veștejeau înainte de vreme.

În odaie era liniște, în pădure domnea liniștea, înăuntru mai mută, afară mai adîncă și înspăimîntătoare. Mama pădurii, cu cîinii ei ce urlă la lună, se retrăsese în peșteri neștiute, lupii nu urlau, corbi nu clătinau crengile uscate, vîntul nu învîrteja frunzele veștejite, bourii nu făceau să pîrîie desigurile, iar departe, ce-i drept, se zvonea sunetul cu care ciutele rupeau iarba uscată dar care nu putea ajunge totuși pînă la casa de vînătoare. Doar susurul îndepărtat al pîraielor și văilor de munte l-ar fi putut auzi urechea învățată să înțeleagă graiul molcom și tainic al nopții.

Căci era noapte în odaie : o noapte liniștită, luminată doar de focul din cămin.

Poporul mărunț din crăpăturile pereților și podelelor era tot atît de liniștit ca motanul periculos ce zăcea pe blana de urs, lungit la picioarele cavalerului, cu capul îndoit pe bărbia ursului îndreptată spre foc.

Doar veselul greiere, plictisit de atîta liniște, ieși din ascunzișul lui, făcu salturi spre jilt și-i țîrîi cavalerului cu tot zelul, poate despre sănătatea, mulțumirea, viața fără griji și firea veselă a familiei de greieri. Comunicările lui trebuie să-i fi interesat profund pe membrii familiei sale, căci din borta micuță glăsuia cînd unul, cînd altul, de parcă ar fi vrut să completeze conversația capului de familie cu meritosul cavalier care veghease de multe ori cu ei și care avea și el nevoie de un pic de distracție pentru a putea scăpa de gînduri.

Zuruitul strident al greutateilor ceasului din perete și loviturile răsunătoare ale ciocanului au expediat-o în borta ei pe ciudata vietate, iar după cele nouă bătăi, cînd vestitorul vremii se scufundă în vechea lui apatie și doar tic-tacul lin al pendulului arăta că e treaz, fu nevoie să mai treacă multe clipe pînă cînd mărunții jeleri ai casei de vî-

nătoare îndrăzniră iar să se veselească, să petreacă și să flecărească.

Cavalerul aprinse opaițul, strînse perdelele ferestrelor, ațîță focul ce mocnea, își luă arma pe umăr și, nu fără neliniște, ieși afară unde singura femeie din casă, bătrîna bucătăreasă, privea cu și mai multă îngrijorare la pădurea întunecată, la cărarea ascunsă, la cerul liniștit dar aproape lipsit de stele.

— Nici n-are să mai vină azi, se tîngui bătrîna. Și la ce ar mai veni? Terciul de hrișcă s-a răsfiert și din pricina îndelungatei așteptări, cina noastră nu mai are nici un gust.

Cavalerul tocmai o încuraja cînd, dinspre drumul de munte, se auzi tropot de cal.

Peste cîteva clipe sosi chihaiia și-și strigă jitarul să-i plimbe multă vreme calul căci e obosit, iar dimineață să-i ardă cu fierul încins piciorul stîng din spate, sub despicătura copitei căci încă de la Sînzieni începuse să calce cu caznă.

— Și dumneata, iubită gazdă, te-ai abătut pe la Sînzieni? Întrebă oaspetele chihaiiei în timp ce dădea mîna cu dînsul.

— Zău că da! răspunse acesta... Dar i-am și dat pîteni calului. Vrednic animal țintatul meu. În altul ar fi crăpat fierea. Ci să intrăm de la răcoare lîngă cămin, acolo vom putea sta de vorbă, o luă chihaiia înaintea întrebărilor oaspetelui său.

În odaie, chiar în lumina slabă a opaițului, bătu la ochi privirea gravă, îngrijorată a stăpînului casei.

— Pentru Dumnezeu! S-a întîmplat vreo nenorocire la... măritul domn Mikes Zsigmond? se interesă străinul tulburat.

— Ascultă-mă, domnia ta, domnule Mikes Móric, cu răbdare, căci și oamenii simpli ca mine pot da uneori sfaturi bune și cel slab îl poate ajuta și el pe cel puternic căzut în necaz, așa cum în poveste un copilaș a scos spinul din piciorul leului șchiop.

Chihaiia se așeză lîngă oaspetele său și urmă fără să se întrerupă:

— Pe domnia ta te-a trimis la mine unicul meu binefăcător și prieten, Székely Márton, iar eu, neîntrebînd cine ești, m-am socotit norocos că adăpostul meu sărac poate

să-l primească de oaspete pe domnul cavalier. Curiozitatea nu e slăbiciunea mea, nici cu minte ascuțită nu sînt blagoslovit, prin urmare, acum cînd ți-am rostit numele, cred că te-am convins îndeajuns că viața îți este în primejdie.

— Facă-se sfînta voie a celui atotputernic, zise străinul cu o rece resemnare.

— Pe domnia ta nu te pot îngrozi închisoarea și moartea, dar îmi pare rău că ai uitat de durerea părinților domniei tale.

— Omule bun, ai dreptate ! Încă la noapte voi părăsi această casă liniștită care mi-a fermecat sufletul, a cuprins în ea toate dorințele mele și le-a ținut laolaltă cum ține lăntugul boabele mătăniilor. Încă înainte de ivirea zorilor voi fi pe drum și mă jur pe lacrimile mamei mele că la atacuri voi răspunde nu ca un preot care-și pune cea mai înaltă speranță în martiriu, ci ca un cavalier care are arme bune, îndrăzneală și dibăcie.

— Nu așa, domnule ! Ascultă mai întîi cele întîmplate, zise chihaiia. Domnul Józsa Péter, administratorul mării sale domnului Kassai, nici nu m-a poftit să șed, după cum obișnuia, nici socotelile nu mi le-a cerut, după cum obișnuia, ci în loc de astea mi-a strigat cît îl ținea gura că s-a sfîrșit cu buna pace a țării, fiindcă arhiepiscopul Pázmány a trimis în Transilvania tot ordinul iezuiților ca să facă agitație, numai el singur a rămas în Ungaria. Popii ăștia, îmbrăcați în felurite veșminte, au copleșit toată țara ca un stol de lăcuste. Unul se dă drept paulian, altul minorit, altul franciscan și se pitesc prin mănăstiri precum cucul în cuibul mierlei. Gardienii cască gura cu uimire la străini, dar nu îndrăznesc să spună nimic, ca nu cumva, pentru flecăreala lor, papa să-i zidească între patru pereți. Preferă să jure că pater Anselm nu e altul decît fratele György crescut de ei în mănăstire să le fie chelar. Dar asta încă n-ar fi nimic, urmă domnul Józsa Péter, mai grav e că unii dintre iezuiți s-au făcut doctori, bărbieri, felceri, vînd pulbere cenușie din care se poate face aur, vindecă pe epileptici doar atingîndu-i cu degetul și peste tot își adună adepți prin false miracole. Sînt și din aceia care se dau drept căpitani de pedestrași și recrutează oameni cu solda îndoită, Dumnezeu știe cu ce scopuri. Alții se tocmesc cantori reformați drept-

credincioși și deodată încep să cînte frumoșii psalmi maghiari în latinește. Ba am auzit că mai mulți din ei s-au îmbrăcat femeiește dar încă nu putem bănuî pentru cine.

— Ce vorbe absurde ! oftă cavalerul.

— Nici eu n-am dat mult pe ele, zise chihăia, și tocmai de aceea m-am și interesat că, de fapt, de la cine le-a auzit domnul Józsa Péter ?

— Și ce-a spus ?

— Apoi a zis că lui i-a povestit nevasta lui Szabó Márton căreia îi spusese Sütő Biri, care a aflat de la jupînul meșter, căruia îi relatase curatorul, care a aflat toată treaba cu de-amănuntul de la primarul din Tîrgu Secuiesc, iar acesta a preluat-o cuvînt cu cuvînt din gura protopopului și anume, după scrisoarea capelanului curții înălțimii sale principelui.

— Iar domnul Csulai a visat-o atunci cînd, de frica ursului, a adormit, adăugă cavalerul.

— Probabil, zise chihăia, dar poporul șoptește în taină pretutindeni, de parcă i-ar fi ajuns la urechi știrea că vin tătarii. Abia sosit la Sînzieni, m-am abătut deci pe la paroh ca să aflu ceva sigur în treaba asta. El își pierduse curajul de tot, iar glasul și fața îi erau lîncede. E drept că nu fără motiv, căci mărta doamnă Tarnóczy tocmai îi trimisese vorbă că în scurtă vreme îl va da afară din casa parohială fiindcă probabil ascunde la el un faimos iezuit, care vrea să răscoale țara și să-l ucidă mișelește pe principe și că dînsul trebuie să știe negreșit cine este cel cu pană de cocor care se învîrte în taină pe la Mikes Zsigmond ? Parohul s-a jurat că e nevinovat, ci scorpia bătrînă, fiindu-i dușmancă turbată încă de demult, va face totul să-l răstoarne. Într-un cuvînt, l-am găsit și l-am lăsat pe popă foarte amărît. Iar cînd am ieșit din sat, am dat pîteni țîntatului și hai la deal, și hai la vale, am venit aici. Vrednic animal, fire-ar să fie, nu l-aș da nici pentru un bidiviu de o sută de forinți. Am să-i dau tain în două de ovăz. Mîine dimineață pornim devreme. Eu te voi călăuzi pe domnia ta pe drumuri necunoscute, pînă la marginea țării. Pun cheazășie viața mea că, în afară de fiare, păsări și cîtiva ițani proști, nu vom avea a ne întîlni cu nimeni.

— Doamne ferește, zise cavalerul strîngînd mîna chihăiei, să te mai expun pe dumneata la alte primejdii decît

cele cu care ești înconjurat din pricina șederii mele aici. Nu puteam să bănuiesc că sînt bănuît, dar, întrucît acum sînt încunoștințat de scopurile dușmanilor religiei mele, aș fi păgîn curat dacă aș vrea să supun pe oricine asprei pedepse ce li se aplică în țara noastră celor ce părăsesc, tănuiesc și apără pe iezuiți.

— Nobilul meu domn ! Ce mă privesc pe mine iezuiții ? Eu însumi sînt reformat din tot sufletul. Nu m-am gîndit decît la cel prigonit și la domnia ta, a cărei libertate și viață sînt în joc.

— Nu, prietene, mai bine mă duc eu însumi la doamna Tarnóczy sau la Csulai decît să te las a mă însoți măcar zece pași dincolo de curtea dumatăle.

— Acum vād că domnul cavalier nu se încrede în mine, zise chihaia cu amărăciune.

— Atunci nu m-aș încrede în blîndețe și cînste, răspunse Mikes Móric, dar continuă zîmbind : Ai uitat că am în mîinile mele un talisman cu ajutorul căruia aș putea să mă salvez după buna mea voie din temnița închisă cu șapte lacăte și drugi de fier, chiar dacă ar fi păzită de tot atîția zmei. Dumneata ai rămîne acolo. Eu aș merge înainte fără supărare. Drept e asta ?

Chihaia privi uluit spre vorbitor.

— Oare nu-ți aduci aminte dumneata de inel ?

— Zău așa, e adevărat ! strigă chihaia cu fața strălucitoare. Numai de și-ar ține principele cuvîntul.

— De asta-i principe.

— Ei, mi-a căzut o piatră de pe inimă.

— Dar, iubită gazdă, trebuie să-ți cer un mare serviciu. Nu-i așa că mi-l vei îndeplini ?

— Negreșit.

— După cîteva ore de odihnă eu voi porni la drum. Dumneata vei găsi mîine dimineață pe masă o scrisoare și o lăcriță cu amintiri pentru părinții mei. Între ele se va afla și o șuviță de pe acest cap care în pragul vîrstei bărbăției a încărunțit fără bucurii și amintiri surîzătoare. Ce-a însemnat pentru mine viața și ce pot aștepta de la dînsa ? Patria mea m-a respins de la sînul ei ! Dar să nu vorbim despre asta. Poate e vina mea. Eu însumi am stîrnit împotriva mea asprimea legii căreia îi cunosc bine fiece literă. Atîta am vrut să-ți spun că încă mîine dimineață dumneata

să duci tatălui meu lăcrița și scrisoarea și să i-o predai chemându-l deoparte și fără martori, împreună cu urările mele de sănătate... Iar acum, noapte bună ! Sînt foarte obosit, noapte bună !

Îl îmbrățișă pe chihaipe și se retrase în camera învecinată.

— Rămîi cu bine, casă liniștită ! Dincoace de ușa ta s-a aflat pacea, afară vîiește vijelia asprei vieți.

VIII

Năpasta care lovise familia Mikes, pe lîngă marea greutate cu care apăsa asupra amîndurora, i-a impresionat totuși în mod deosebit pe măritul domn Mikes Zsigmond și pe mărita doamnă Agnes.

Îmbărbătarea lui Móric le era amîndurora sprijin și nu-i lăsa pe cei ce se clătinau să cadă în prăpastia disperării. Dar oricît de mult și-ar fi iubit părinții, Móric nu găsea că e cuminte să povestească istoria pe care își întemeia salvarea fraților săi și se mărginea tot timpul să-i încurajeze la modul general însă cu ton hotărît. Știa că bucuria și amărăciunea fără nădejde, fiind peste măsură de elocvente, își amestecă binecuvîntările și blestemele cu vorbe scăpate fără socoteală. Un singur moment de nesupraveghere ar fi putut trăda lumii întregi că inelul se află în mîinile unuia pe care legea îl condamnă la moarte. Noi nu putem ști cît de mult ținea Móric la viață, ci chiar dacă ar fi disprețuit-o cu totul, nu voia să-și expună părinții la năpasta ce le-o putea aduce condamnarea unui fiu învinuit de trădare de patrie. Apoi, cunoscînd oamenii, își dădea seama că nimic nu putea atrage mai mult ochii mulțimii spre castelul Mikes ca fața radioasă a celor doi bătrîni în mijlocul atîtor nenorociri. Móric, ce-i drept, nu credea că Rákóczi ar fi bărbatul care să nu-și țină cuvîntul ; avea însă o idee clară despre dialectica inimii care, la ciocnirea dintre îndatoriri, găsește pe dată absolvire pentru conștiințele îngrijorate. Și cine l-ar putea asigura că unul dintre înalții reprezentanți ai religiei reformate nu va căuta, pentru a se scoate de sub făgăduiala

făcută unui dușman al religiei sale, un pretext acceptabil sau care să pară chiar lăudabil? Móric ar fi socotit că-i păcat să-și scoată cu totul părinții din brațele mîhnirii, simțind că o eventuală deziluzie i-ar ucide fără îndoială prin amăgitorul ei contrast. Își făcuse deci planul ca din ascunzișul lui să-i cerceteze uneori pentru a-i mîngîia și a nu-i lăsa să-și piardă nădejdea, și numai cînd dieta va da sentința în cauza răpirii voia să-i trimită principelui inelul, împreună cu cererea de grație.

Intenția lui a fost compiet modificată de împrejurări. Dar să ne întoarcem de la Móric spre cei doi bătrîni.

Boier Zsigmond considera speranța oferită de fiul său drept o idee fixă datorată nervilor săi încordați din cauza singurătății și a renunțărilor și adăuga la supărarea pricinuită de soarta celor doi fii primejduiți și îngrijorarea pentru starea sănătății acestui fiu mai mare.

În schimb, jupîneasa Ágnes, vedea în încurajările lui Móric niște preziceri ale spiritului plin de simțire religioasă care pot avea o însemnătate mai înaltă decît cel mai rafinat argument al unei minți ce raționează despre puterea de convingere a faptelor.

În timp ce pe rana boierului Zsigmond era un preparat arzător care-i împiedica închiderea, consolarea lui Móric îi slujea jupînesei Ágnes ca un balsam care, e drept că nu vindecă rana, dar cel puțin alină durerile.

Și apoi, firea lui Mikes Zsigmond, dependentă mai mult de influențele din afară, era mai puțin prielnică să poarte o mare nenorocire, decît caracterul de mai adîncă simțire, dar mai calm al tovarășei sale de viață.

După dezastru, jupîneasa Ágnes și-a adunat curînd puterea sufletească și, cu toate că mîhnirea își statornicise semnul pe trăsăturile ei, se plîngea rar și doar în singurătate izbucnea în lacrimi. Se scula dis-de-diminează, își purta cheile la cingătoare, toate le elibera ea însăși, supraveghea cu grijă totul, iar cînd grămaticii directorului veniră să conscrie și să sechestreze averea tinerilor puși sub învinuire, ea a fost cea care, prin abilitatea și vigilența spiritului, a apărut tot ce se putea apăra după dreptate.

Boier Zsigmond dimpotrivă, se scufunda tot mai mult în inerție. Și măcar că era un călăreț pasionat, nu putea să fie convins să părăsească jilțul pentru a urca în șa. Nu lua

aminte deloc la gospodăria lui și ocolea chiar și ferestrele casei orientate spre șurile și nutrețurile sale. Iar când notarii jurați ai directorului începură confiscările, pe chipul lui aspru apăru o bucurie tot mai sălbatică, pe măsură ce pierderile îi creșteau. Nu i-ar fi păsat dacă-i confiscau, îi prăpădeau, îi pustiau totul, dacă-i scoteau mindirul de paie din pat și chiar dacă-i tăiau toți bumbii de aur bătuți în granate și smaralde de pe dolmanul ce-l purta pe umeri : tot ajunsese el la sapă de lemn și un filer mai mult sau mai puțin nu-l împingea mai înainte sau mai înapoi decât în clipa morții prin foame.

Obrazul ceva mai palid al jupînesei Ágnes păstrase și după nenorocire urmele frumuseții veștejite și trăsăturile demnității feminine și ale blîndeții, de parcă între prezent și trecut nu s-ar fi căscat într-o clipită o uriașă prăpastie ; ci boier Zsigmond se încovoia văzînd cu ochii sub povara zilelor brutale și părea că e gata să se prăbușească.

Starea lui era și mai deznădăjduită în dimineața cînd, după știrea noastră, Móric trebuia să plece la drum.

Erau ceasurile nouă.

Soarele strălucea vesel chiar în fața mesei cu cofeturi gustoase și mușchi de căprioară lîngă care boier Zsigmond privea fără sete și plăcere la cupa umplută cu alesul vin vechi de Diciosînmartin.

Jupîneasa Ágnes îi așeză dinainte bucatele și-i împinse cupa mai aproape.

— Azi-mîine o să mîncăm tot ce avem, vorbi bătrînul fără să înghită măcar o îmbucătură. Tu poruncești să se gătească de dimineața pînă seara pentru o grămadă de lume. Bine faci. Las'să trecem mai curînd peste toate. Și nici Móric ăsta nu dă pe la noi. Bine face. La ce să ne amăgească cu speranțe deșarte !... S-a făcut iezuit în loc să rămîină cavaler. Bine a făcut. Cel puțin s-a șters din rîndul celor vii, nu contează, de parcă nici nu s-ar fi născut. Cu atît mai mare a fost partea convenită lui János și Kelemen, ca să se îngrașe din ea burduhoasa de Tarnóczy și slăbănogul de Haller Péter. Sîntem calici. Nu face nimic ! O să mergem să cerșim fileri și mîncare de la Sára, tîrfulița care l-a părăsit cu perfidie pe Kelemen ca să-l poată jefui... o să mergem.

Boier Zsigmond ciocănea furios cu cuțitul mușchiul de căprioară și chiar tăie o bucățică dintr-însul.

— Eu cred, remarcă modest jupîneasa Ágnes, că fiul nostru s-a înșelat în sentimentele Sărei, fără să fi fost amăgit de ea.

— Porumbițo, tu ții partea tuturor celor vinovați. De altminteri, e bine și așa. Kelemen și-a meritat soarta. De ce s-a amestecat în tărite? De ce a vrut să amestece sîngele curat al familiei noastre cu sînge mai nou, de origine mai obscură? Acum purtăm pe umeri pedeapsa lui Dumnezeu. Măcar de ne-ar scoate cotropitorii străini și din casa strămoșească! Ce preț au pereții ăștia șubrezi și acoperișul spart? O să ne prăpădească averea.

Boier Zsigmond bău cu ciudă o înghițitură din cupă.

— Cîte moșii Mikesesti îți rămîn în Secuime vor fi socotite încă destul de multe, zise jupîneasa Ágnes împingînd talerul mai aproape de soțul ei.

— Bine, bine! Știi tu oare cum stau cu procesele și datoriile? Îți spun că dacă o singură dată îmi bate piatra semănăturile, nu-i putem trimite nici lui János, nici lui Kelemen măcar de-un cojoc de lup. Și știu că în vara viitoare va cădea pe grînele noastre grindină cel puțin de mărimea oului. Cunosc bine mersul vremii prin locurile noastre. Las'să ajungem cerșetori.

Cu cea mai proastă dispoziție, boier Zsigmond tăie o bucată uriașă din friptura de căprioară.

— Nu mă îndoiesc, zise jupîneasa Ágnes, că tu cunoști bine mersul vremii în regiunea asta și că la toamnă va cădea multă piatră. Dar în comitatul Szolnok am și eu moșii care ne ajung cu prisosință să ne ducem zilele bătrîneții și să ne ajutăm copiii pribegi.

— Ágnes, o, tu întotdeauna ai pus mare preț pe averea ta. Este o mare slăbiciune. Află că dacă la însurătoare căutam parale, nu m-aș fi împiedicat niciodată de tine. Toată averea ta au fost frumusețea și o inimă nobilă.

După declarația sa hotărîită, boier Zsigmond sorbi două înghițituri mari din cupă și tocmai se pregătea de a treia, cînd un fecior îl anunță pe chihaia domnului Kassai care dorește să vorbească numai cu măritul domn, într-o treabă foarte urgentă.

— Iată zise Zsigmond către soția sa, omului ăstuia i-am făgăduit zece merțe de grâu curat, de bună seamă vine să mi le ceară, temîndu-se că peste cîteva săptămîni nu voi avea de unde să-i mai dau.

— I le-am trimis eu de mult, zise jupîneasa Ágnes.

— Atunci dar, ce treabă o fi avînd cu mine? mormăi bătrînul boier în timp ce mergea cu pași greoi spre camera învecinată.

— Băiatul meu cel vrednic, dragul meu Móric! auzi Ágnes peste cîteva clipe.

— Pentru bunul Dumnezeu! Măritul domn va da de gol totul, vorbi chihaiia încetișor.

— Cerul să-l apere! Binecuvîntarea mea și norocul să-l însoțească în cale! auzi iar din odaie jupîneasa Ágnes.

— Măritul domn să-și înfrîneze bucuria, se ruga încet, aproape șoptit chihaiia.

— Ba n-o înfrînez! Sînt gata să te îmbrățișez și pe dumneata! se auzi din nou.

— Sînt nevrednic de mila nobilului domn, zise chihaiia uimit de izbucnirea marii bucurii.

— Cum nevrednic? Du-te îndată la grajduri și alege-ți doi cai, pe cei mai frumoși din cîți îi am, mai auzi cu uluire jupîneasa Ágnes.

— Mă rog, mă rog!

Pe urmă se auzi un zgomot de parcă cineva ar fi fost scos afară din odaie fără voia lui.

— Am spus doi cai, cei mai frumoși. Iată și un ceas de aur. Cu asta, ușa camerei de alături se închise cu pocnet.

Jupîneasa Ágnes nici n-avusese timp a ghici ce se întîmplă, cînd soțul ei năvăli înăuntru.

— Sîntem bogați, draga mea! Bogați ca împăratul Solomon. Capetele fiilor noștri sînt salvate. Kelemen se poate plimba prin odaia asta tot atît de liber ca și mine. În cealaltă János, tot atît de liber ca tine. Nu se va sfîrși lumea aceasta niciodată, atît de trainice îi sînt temeliile, iar soarele care-și trimite razele de aur prin ferestrele castelului nostru va lumina și peste o mie de ani asupra fericirii familiei Mikes. Nepoții noștri și nepoții lor vor umple țara de gospodari buni cum e Kelemen; de ostași viteji ca János;

de popi cucernici ca Móric. Domnul să-i blagoslovească ! Mai cu seamă pe lumina ochilor tăi, Ágnes, pe mîndria mea, pe vrednicul Móric. Am să beau un pocal de vin și în sănătatea fratelui Mihály. Acum stăm bine. Și mă întrebi de ce ? Ai dreptate, între tovarăși de viață nu pot fi taine. Deschide lăcrița.

Ágnes făcu ceea ce-i spusese soțul.

În lăcriță era un inel și o șuviță de păr.

— Șuvița bietului meu Móric ! strigă mama amestecînd bucuria cu durerea. Zi de zi am văzut tot mai multe fire albe la tîmplele lui, iar aici găsesc încă și mai numeroase decît mă așteptam. Nu e fericit ! Dar pentru Dumnezeu, el poate că a și plecat, iar aceste amintiri țin loc de rămas bun, sînt reprezentanții muți ai lacrimilor și buzelor grăitoare. A putut să se despartă de mine fără să-l strîng la piept !

Mama strînse șuvița lîngă inimă.

— Inelul să-l privești, porumbițo, inelul, zise boier Zsigmond, continuînd cu tinerească poftă prînzul întrerupt. Nu bănuiești oare ? Pe piatra lui se află herbul principelui. Am să înlocuiesc acoperișul aripei stîngi a castelului căci vremea l-a stricat. Acolo va fi locuința lui János. În zadar m-ai contrazice. Nu-l mai las să stea la Lupu. Mai bine s-o părăsească pe Maria. Sînt destule fete de neam în Transilvania. Kelemen se va muta în camera veche. Dar să aibă mai mult confort decît a avut pînă acum. Împodobește-i camera cu covoare.

Jupîneasa Ágnes ținea uimită inelul în mîină.

— Sîntem fericiți ! Fericită zi am apucat ! urmă boier Zsigmond golind paharul pînă-n fund.

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Ce s-a întîmplat, porumbițo ? Citește scrisoarea asta.

Mîinile lui Ágnes tremurau în timp ce trecea cu ochii peste rînduri. Móric deșcria întîmplarea cu inelul, rugîndu-i la sfîrșit să păstreze totul în mare taină și numai cînd dieta va da sentința în procesul de hainie care nu mai poate fi oprit, și cînd se va ivi prilejul de exercitare a dreptului de grațiere, numai atunci să trimită înălțimii sale inelul. La încheierea scrisorii amintea că frații lui, ce-i drept, nu-și vor putea reprimi averea, căci i-a fost făgăduită dinainte Sárei ca dar de nuntă ; dar din cît îi mai rămîne familiei

lor, pot duce o viață îndeșulată. De altfel, bogăția nu înseamnă fericire, iar Dumnezeu a pus condițiile fericirii în inimă spre a fi închise în scrinul cel mai sigur.

Ăgnes, după ce sfârși de citit, strânse scrisoarea și-și împreună mâinile.

Buzele ei murmurară o rugăciune plină de evlavie.

Boier Zsigmond, tot lovind masa cu pumnul, zise :

— Cine cutează a spune că n-am avere destulă ? Mikes Zsigmond n-are nevoie de ajutorul nimănui. Are ce să pună în blid. Au sechestrat moșiile fiilor mei. Ce-mi pasă ? Cu asta încă nu m-au sărăcit. Ți aduci aminte, Ăgnes, când te-am luat de nevastă, n-am avut atîta cît îmi rămîne acum și totuși am trăit la curtea principelui, ba încă strălucit, cu fast și fără datorii. Eu eram cel care dădeam împrumut, și încă fără dobîndă, boiernașilor ce țineau de slujba mea, dacă își jucau banii la zaruri, fără chibzuință. Unii mi-i dădeau înapoi, alții nu. Și ce-mi păsa ? Apoi și tu, îngerașule, ai o moșie frumoasă în comitatul Szolnok. Conac bun, moară, iar în șura ta am clădit și anul ăsta zece stoguri. Domnul Szentpáli, ceapcînul, ar fi vrut să te ia de nevastă pentru averea ta. Ți-l mai reamintești, porumbițo ?

Ăgnes nu-și putu reține zîmbetul pentru iuțeala cu care se schimbaseră vederile soțului său privitoare la avere, dar în inima ei se trezi îngrijorarea pentru soarta lui Móric și în lacrimile ce-i inundaseră fața la speranța mîngîietoare a revederii celor doi fii se amestecară și stropi amari storși de o tulbure îngrijorare legată de plecarea lui Móric.

Boier Zsigmond nu se îngrijora, ci se desfăta numai. Se lăsa mîngîiat de razele senine și calde ale noului său noroc.

IX

Pregătirile cerute de nunta Sărei ajunseră la sfîrșit și odată cu asta începu artagul doamnei Tarnóczy împotriva doamnei Náprádi.

Văduva privea cu ochi mari la fața, veșmintele, mișcările cumnată-si și evlavia ei izbucnea în adînci suspine și anume pentru slăbiciuni și păcate observate la Judit. Uneori o

avertiza pe Sára, cu îngrijorarea unui suflet de mamă, despre reaua părere ce domnește în toată țara asupra rudei lor ; altădată îi făcea cunoscut, chiar cu asprime, că femeile sînt judecate după prietenele lor și n-ar fi o bună recomandare față de Haller Péter dacă s-ar spune despre ea că-i de pănura doamnei Náprádi.

Judit auzea și observa, sau cel puțin bănuia toate acestea și, cu toate că nu se despărțea bucuros de Sára, socoti că e vremea să se ducă acasă.

Prin urmare o găsim la Dibrău.

La început, ca orice femeie care lipsește săptămîni la rînd de acasă, avu multe de orînduit ; ci chiar în timpul lucrului, mîinile și gîndurile ei erau oprite de obloanele trase, curtea sumbră, lipsită de viață ale casei de peste drum, și în acele clipe era cu neputință să nu jertfească amintirii stăpînului pribeag al acesteia unul sau două suspine.

La început, starea nefericită a Sarei putu să hrănească cu multe scene impresionante imaginația femeii sensibilă la suflet dar, pînă la urmă, și acest izvor bogat începu să scadă : fiindcă, mai ales în serile lungi și singuratice ale toamnei, sorbise mult dintr-însul.

Într-un cuvînt, Judit se plictisea adesea.

Ceasurile treceau anevoie, clipele se moleșiseră, iar frumoasa văduvă, ca să nu rămînă fără petrecere, era nevoită să-și aleagă ca subiect permanent al gîndurilor sale soarta lui Mikes Mihály.

Vicleanul curtezan nu-i făcuse nici în glumă vreo aluzie cu privire la căsătorie și dacă Judit voia să-și ridice castele de nisip, nu putea să facă rost pentru temelia lor de o piatră mai solidă decît cuvîntul „de-ar fi“.

Se sătură, așadar, de acest „de-ar fi“ și începu să născocească ce-ar face ea dacă înainte de a pribegi, Mikes Mihály i-ar fi cerut mîna.

Mi-aș vinde averea mișcătoare, păstrînd doar cîteva inele, colane și brățări și aș porni pe dată... unde?... în Moldova.

Judit chiar porni, stînd pe divan, nu multă vreme după scăpătatul soarelui.

Dincolo de hotar ajunge pe meleaguri fără seamă de ciudate, unde zgriptorul avar se uită la ea cu ochi bănuitori de pe o stîncă, iar din strîmtori apar mereu lotri, lupi și animale stranii. De spaimă, Judit nu poate nici să țipe ; din

fericire, îi vine în ajutor cu cele mai bune descîntece un mag cu barba lungă și iat-o salvată. Atunci o căprioară blîndă apare s-o călăuzească și mergînd pe urmele ei ajunge de-a dreptul în casa lui Mikes Mihály. Dar găsește odăile răscolite, numai o babă se vaietă în gura gîrliciului și Judit află de la ea că pe cel căutat l-au luat tătarii. Durerea ei ar fi fost de nedescris dacă n-ar goni spre ea tocmai atunci o sută de cavaleri viteji, împlătoșați și cu coifuri aurite. Ei își oferă brațul și sîngele pentru eliberarea domnului Mihály. Judit îi mulțumește în genunchi lui Dumnezeu și, întărită prin rugăciune, pornește la drumul cel lung. Ocolind cu grijă muntele magnetic care, dacă i-ar atrage, nu s-ar mai putea mișca, ajung în sfîrșit la țărmul mării fierbinți unde găsesc o corabie cu pînze ai cărei năieri s-au risipit după pradă. Ridică în grabă ancorele, vîntul le este prielnic, iar arcul orizontului se apleacă de jur împrejur pe un deșert de apă pustiu și fără nici un semn. Corabia plutește fără piedici ; aburul cald al mării însă devine din ce în ce mai fierbinte, trece prin toate hainele și începe să le încordeze teribil nervii. Și cum omul e făcut din lut, chiar dacă e cavaler sau doamnă, salvatorii, în pofida jurămîntului făcut, devin îndrăzneți iar Judit, cu toată dragostea ei, se aprinde. Însă cum, cum nu, se împotrivește ademenirilor și asaltului. Două sute de ochi se încing de mînie, o sută de guri cer, amenință ; ci fiecare își teme prada de celălalt, iar marea lor tulburare și gelozia se arată a fi un mijloc de apărare mai folositor chiar decît caracterul sacru al jurămîntului. În sfîrșit, cei o sută de cavaleri aruncă sortii asupra virtuții Juditei și dacă nava n-ar fi alunecat tocmai atunci în marea de gheață... dar ea alunecă. Aici pe cavaleri îi așteptau munci obositoare. Trebuiau să împiedice cu lăncile ziduri de gheață și să spargă apa ce se închea întruna la ciocul corăbiei. Necazul ținu cît ținu dar Dumnezeu a rînduit ca fiecare mare să aibă un țărm ; prin urmare, cînd nava cu pînze acostă frumos, Judit văzu din nou zarul primejdios în mîna unuia din cavaleri, iar inima ei tremura de zece ori mai tare decît frunza plopului, și anume, de frică, lucru de care nu e îngăduit nici să se mire cineva. Atunci, cei o sută de luptători cerură drept răsplată pentru osteneala lor ca frumoasa văduvă să nu le mai alunge iluzia, ci să-și aleagă soț dintre dînșii, altfel o vor juca la lote-

rie. Judit plînsese și se tocmi ca pînă la urmă să i se dea trei zile după împlinirea căroră, dacă nu va avea vreo știre despre Mihály, nunta se va ține, pe mare sau pe uscat, după împrejurări. Doamna hărăzită spre jertfă se hrăni, în loc de mîncare și băutură, cu disperare și rugăciuni. Sorocul se apropia. Mai erau doar cîteva ceasuri pînă la țarm și cîteva minute pînă în orașul de scaun al hanului tătar unde, cea dintîi țigancă ce-i citi în palmă îi spuse rînjind: Aici se află în robie Mikes Mihály pe care tu, frumoasă femeie, îl iubești de moarte. Cavalerii făcură mutre acre fiindcă, dîndu-i un răgaz de trei zile, ei se angajaseră — nu prin jurămînt, ci prin și mai mult, prin cuvînt de onoare — că dacă norocul nu va fi de partea lor, se vor supune Juditei fără condiții pînă cînd va avea loc căsătoria ei cu Mikes și întoarcerea în Transilvania. Femeia fidelă îl ceru îndată pe boier Mihály de la hanul tătar care pretinse drept răscum-părare o sumă atît de mare încît trebui să-i predea toată averea ei. Rămase deci fără nimic, doar cu Mihály. Dar abia acum urmează dandanaua. Hanul, eliberîndu-l pe Mihály, o oprește pe Judit ca să fie cea dintîi între numeroasele lui neveste. Biata femeie uitase să-și ia otravă de la Dibrău, o greșeală de neiertat. Mai rămînea doar să afle: oare Mihály va face totul pentru ea și cît mai degrabă?... Căci, iată, se aude zăngănit de arme. Mikes și cavalerii asediază cu înverșunare haremul, hanul îl apără și încă cu o oaste care sporește în fiecă clipă cu o mie de luptători. Cavalerii avură ce tăia; se și împușcau, dar tot rămîneau destui. În astfel de condiții nu putea să învingă nici una din părți. Pentru a face să înceteze atîta vărsare de sînge, boier Mihály propune duelul; hanul acceptă. Judit — și care femeie ar putea face altfel? — leșină la prima încrucișare de spade și ar fi rămas multă vreme sau poate pentru totdeauna în nesimțire dacă nu i s-ar fi ținut sub nări un șip cu miros pătrunzător. După așa ceva fu nevoită deci să deschidă ochii și, înspăimîntată, se vede pe sine în îmbrăcăminte de harem în brațele boierului Mihály. Cei doi soți și cei o sută de cavaleri viteji dar nenorocoși zboară ca vîntul peste mări și țări pînă la hotarul Transilvaniei. De aici se trimite solie la Rákóczi să-l întrebe dacă îi îngăduie sau nu lui Mihály să intre nepedepsit în Dibrău? Înțeleptul principe, aflînd că

printre cavaleri se află și Amadis de Lancelot, răspunde afirmativ. Soții ajung cu bine la Dibrău.

— Dar de ce tocmai la Dibrău? se întrebă Judit șezînd pe divan.

— Pentru că, răspunse tot ea, după o viață aventuroasă cum a fost viața noastră, trebuie să renunțăm la lume. Căminul, ce-i drept, este un subiect foarte comun, dar el poate deveni poetic dacă se află la sfîrșitul unui roman sau dacă reprezintă limanul după furtună.

În asemenea visări era pierdută frumoasa văduvă cînd feciorul veni să anunțe că un cavaler care ține să nu-și destăinuie numele ar dori să-i vorbească.

La început, Judit se îndoii de realitatea celor auzite, atît de mult părea să se potrivească vizita de seară a oaspetelui necunoscut cu visele ei. Numai după ce i se repetă întrebarea răspunse, cu oarecare ezitare, da.

La acest cuvînt, străinul intră în încăpere.

— Eu sînt un ostaș întors acasă din garda hospodarului Moldovei, zise, și m-am întîlnit în Tîrgul Iașilor cu nobilul domn Mikes Mihály. Aduc de la el pentru milostiva doamnă, pe care Dumnezeu s-o blagoslovească cu mult noroc, urări de sănătate.

Judit roși cu sfială înșă ofițerul de gardă, fie din pricina luminii slabe a lumînărilor, fie din puțina băgare de seamă, nu prea observă tulburarea amfitrioanei.

— Domnul Mihály, continuă oaspetele, cu tot nenorocul ce-l urmărește, este încă tot atît de vesel ca odinioară, iar pe chipul său nu coboară nori întunecați decît atunci cînd se gîndește la patria sa, din al cărui sfînt pămînt poate nu i se va face parte nici măcar de mormînt, și cînd își aduce aminte că furtuna sorții l-a alungat departe de cei pe care-i cinstește și-i iubește mai mult.

În povestea romantică pe care frumoasa văduvă o terminase la sosirea străinului, boier Mihály purta război mare pentru dragoste. O, cerule, cu cît este mai puțin un chip numai cîteodată înnorat decît o astfel de acțiune energică. Și de unde s-ar putea ști în ce ordine își aduce aminte proscrisul, vesel și acum, de cei pe care-i iubește și-i cinstește? Ce loc ocupă Judit printre numele lor? E lungă oare lista pe care o începe sau o încheie ea? În relatarea ostașului de gardă toate acestea au rămas întrebări fără răspuns. Dar

frumoasa văduvă, în pofida idealismului ei neobișnuit, pretindea prea puțin de la viață și, pentru câteva cuvinte măgulitoare, îi spuse străinului cam tot ce știa despre Sára, despre casa doamnei Tarnóczy și despre cele întâmplate, fără a omite din informațiile ei nici știrea că ziua nunții a fost fixată pe douăzeci noiembrie.

— Voi fi de față la nuntă să golesc pînă-n fund paharul cu otravă, gîndea străinul ce-și lua rămas bun de la văduvă.

Rareori castelul din Sînzieni a atras asupra sa atenția trecătorilor și a copiilor de pe uliță cum o atrăgea acum.

În curte, seizi * fercheși duc de frîu sirepi cu harșale **.

Pe lîngă cîinii curții, o ceată mai de soi sărea, hămăia și gonea corbii gravi ce zburau de pe un bulgăre pe altul cu un dispreț vizibil.

Coșul de la cuhnie scotea fum bogat, iar văduva doamnă Tarnóczy suduia mai puțin decît s-ar putea crede după evlavia sa.

Într-un cuvînt, sosise logodnicul.

Haller Péter se afla aici în persoană pentru cununie.

Zakariás, care, din proastă dispoziție, mai făcea uneori și prostii, întinse în pridvorul castelului, spre aerisire, nenumăratele haine îmblănite și de piele ale vrednicului său stăpîn. În tovărășia sacilor pentru picioare căptușiți și pe dinăuntru și pe dinafară, a scufiilor, căciulilor, calpacelor ce chezășuiau căldura, atîrnau și se legănau haine îmblănite cu jder, nevăstuică, vidră, castor și alte piei, iar alături, în bună prietenie cu ele, se aeriseau onorabila șubă de lup și nu îndeajuns de prețuitul cojoc păcurăresc. Seria o încheia, cu un efect extraordinar, o blană de urs de o mărime nemaivăzută, originară din străinătate, chemată să acopere părțile mai de jos ale trupului consilierului de stat, cînd ședea în trăsură, în așa fel, încît vîntul răuvoitor, care prin hainele îmblănite și-ar fi găsit eventual o cale de pătrundere să-i strecoare încă puțin reumatism pe lîngă cel vechi, să-și vadă zădărnice toate șiretlicurile.

* seiz = rîndaș, slujitor la cai.

** harşá = țesătură împodobită care se pune pe căl, sub șă.

Zakariás se plimba tîndălos și rînjitor pe pridvorul îmblănit și numai auzind îndelungatele cugetări ale doamnei Tarnóczy începu a bănuî că la cincisprezece noiembrie este prea rece ca să te temi de pofta de mîncare a moliilor și că orice blană poate fi pusă sub cheie fără nici o primejdie.

Zakariás începu, așadar, să care îndărăt îmbrăcămintea, dar cu atîta chibzuință încît succesul nu putu fi observat decît foarte tîrziu.

În acest timp, ochii și sufletul logodnicului se desfătau cu frumusețea logodnicei.

Atenția lui era atît de nemăsurată, privirea atît de înduioșată, cuvintele atît de pline de gingășie, încît Sára jinduia cu ardoare sudălmile maică-si și simțea că dragostea poate fi încă și mai chinuitoare decît prigoana.

Péter era atît de prins de minunata, neînțeleasa, mîndra lui fericire la care nu îndrăznea nici să spere și pe care o considera acum mai curînd un vis amăgitor decît o realitate, se scufundase atît de adînc în contemplarea frumuseții fermecătoarei sale mirese, încît abia în timpul mesei băgă de seamă că blînda și sincera femeie de caracter, adică Judit, față de care el avea atîta predilecție, lipsește. Se interesă deci de dînsa și aflînd că este la Dibrău hotărî, cu toată mimica bizară a doamnei Tarnóczy, ca a doua zi să-i facă o vizită.

Întîmplîndu-se aceasta, îi oferi jupînesei Judit bun prilej pentru a-i întoarce vizita în castelul din Sînzieni.

Doamna Tarnóczy o primi cu răceală, fiica ei cu bucurie curată. Judit era neobișnuit de veselă și căută ocazia să rămîină singură cu Sára.

— Închipuiește-ți, zise îndată ce putură vorbi fără martori, închipuiește-ți, zilele acestea a venit la mine un cavaler necunoscut și mi-a adus știri despre Mikes Mihály.

— Și ce fel de știri ?

— Zău, sufletele, nimic deosebit. Miska e mai prozaic decît credeam, dar cel puțin și-a adus aminte de mine. Din partea bărbaților ajunge chiar și atîta atenție. Astăzi doamnele nu mai pot spune că sînt răsfățate de curtezanii lor. Domnii cu maniere cavalierești sînt pe sfîrșite, puțini bărbați seamănă cu aceia despre care am citit atîtea povești frumoase cît a lipsit maică-ta. De altminteri, trimisul boierului Mihály, necunoscutul, s-a interesat și de tine. Trebuie

să fie de familie bună. Are purtări alese și îndatoritoare. Este zvelt și frumos, aş putea spune fermecător, cu părul ondulat. Ochii lui negri, expresivi, sînt mai întunecați decît agatele. Iar privirea, chiar atunci cînd zîmbește, exprimă suferință.

— Dar la față e smead ? întrebă Sára.

— Poate chiar prea smead. Dar prin asta nu vreau să-i scad nimic din frumusețe.

Sára abandona conversația.

În inima ei se trezira presimțiri himerice.

— Să fie el ?... Doar m-a rănit, a rîs de mine și totuși...

În acel moment intra doamna Tarnóczy.

— Ni s-au adus vești îmbucurătoare, fata mea. Dieta își va ține prima ședință în ziua nunții tale. Cauza Mikeses-tilor este atît de pregătită pentru dezbattere că poate fi abordată de la început. Directorul, indus în eroare de uneltirile papistașe, a vrut să-l scoată de sub acuzare pe János fiindcă, după cum spunea, nu este stabilită cu certitudine identitatea sa cu cel de al treilea cavalier care a participat la răpire. Însă susținătorii cauzei noastre nu s-au lăsat pînă cînd nu l-au convins pe rîndașul lui Mihály, care pînă acum rătăcea de colo, colo, să facă o mărturisire limpede. Prin aceasta problema s-a lămurit într-atît, încît împotriva condamnării în contumacia nu va putea obiecta nici cea mai susceptibilă conștiință. Domnișorul János nu mai are scăpare. Și moșia lui, să nu te îndoiești fata mea dragă, îți va fi dar de nuntă.

— O, mamă, nu-mi mai aminti nesuferita asta de bogăție.

— Cine defăimează darul tău de nuntă, jignește pe principe, iar dacă o faci tu, îți pui sub bănuială virtutea care a fost plătită prin el.

Fata izbucni într-un plîns nervos.

În acea clipă intra Haller Péter.

Mama nu vru să continue de față cu el subiectul în discuție care o iritase atît de mult pe fiică-sa, dar era atît de plină de ura împotriva familiei Mikes încît cele ce urmau fură lovituri de pumnal și mai ascuțite, rănire și mai mult inima nefericitei Sára.

— Ai aflat domnia ta, scumpe Haller, de măsura drastică a înălțimii sale împotriva Mikeses-tilor pribegi ?

— Nu, dragă nepoată, n-am aflat.

— Se spune că a poruncit să fie ceruți de la Lupu voievod și să fie aduși în Transilvania în lanțuri, pe jos.

— Chiar dacă s-a întâmplat așa, ceea ce nu cred, Lupu va ști să-și apere libertatea poziției sale.

— Cum înțelegi asta, dragă Haller ?

Péter se tulbură și miile de crețuri fine de pe fața lui se mișcă dar reținerea lui firească fu învinsă de firea sa nobilă.

— Înțeleg într-un singur fel, dragă nepoată, și anume că gospodarul nu-i va preda pe Mikesești.

— De ce, dacă mi-e îngăduit să întreb ?

— Fiindcă este un domnitor demn și un om cinstit.

— Hm ! izbucni doamna Tarnóczy, însă stăpînindu-și mînia, zise surîzînd strîmb : Zău dacă aș îndrăzni deocamdată să susțin că în piața din Cluj sau Alba Iulia nu vor fi în nici un caz decapitați trei răpitori de femei.

— Să nu punem mereu înainte, dragă nepoată, eventualitatea cea mai rea. Dacă nu credem în mila lui Dumnezeu, de ce ne mai rugăm ?

Sára, albă ca varul, părăsi odaia cu pași șovăitori, iar doamna Tarnóczy simți că a atins hotarul dincolo de care nu e bine să polemizeze nici chiar cu optimistul Haller Péter. Pretextînd treburi gospodărești își găsi motiv de plecare.

Doar Judit rămase cu logodnicul Sarei.

Haller își împleti degetele subțiri, uscate și noduroase și, cum ședea pe divan cu mîinile împreunate, cu fața blondă și păroasă, cu ochii mărunți, cu uimitor de numeroasele lui crețuri, semăna cu un fetiș cioplit de vreun popor nordic în anii copilăriei artei, ca să-i fie lar sau demon, care a stat secole întregi sub pămînt înainte de a fi scos la lumină pe seama arheologiei sau a curiozității publice.

Judit se obișnuise cu acest chip și totuși îl privea, nu cu antipatie, ci aproape cu compătimire.

— Viitoarea mea soacră face parte dintr-un soi ciudat de femei evlavioase, zise Haller după o scurtă pauză.

— Dintre femeile din pricina cărora trebuie să ne dezvățăm de evlavie.

— Poate totuși să fie ceva mai bună inima decît cuvintele.

— Păcat numai, răspunse Judit, că acționează întotdeauna după cuvintele sale.

— Ce femeie de duh, gândi Haller, și mai e și delicată. Nu se atinge de inima doamnei Tarnóczy. Altul ar fi atacat-o pe soacra mea din acest unghi.

Se lăsă din nou tăcere în timpul căreia măruntele creșuri ale logodnicului fură puse în mișcare de parcă mâinile neîndemînatice ale unei porniri tainice le-ar fi smucit în toate părțile. Pînă la urmă, obrazul mobil se strădui să îmbrace un anumit caracter care Juditei i se păru a fi expresia șireteniei și o primi cu oarecare nedumerire.

— Hihi ! făcu Haller agitîndu-și iute arătătorul dreptei între gură și tîmplă, hihi ! Strașnic am dus-o pe doamna Tarnóczy, am păcălit-o, am tras-o pe sfoară teribil. Dacă ar ști, m-ar da afară îndată din castelul ei, hihi ! Dar n-o să afle. Vom tăcea. Vom fi muți ca peștii. Nu-i așa că nici domnia ta nu vei vorbi ?

— Eu am dus la cea mai mare desăvîrșire meșteșugul tăcerii, răspunse Judit. Domnul consilier se poate sprijini pe mine cu toată nădejdea cînd e vorba de păstrat o taină.

— Hihi ! Am s-o pedepsesc pe doamna Tarnóczy. Soacra mea apucătoare și zgîrcită va fi supusă unei pedepse exemplare. Ea perseverează în credința că-i va nimici pe Mikeșești și-i va face rost fiicei sale de un bogat dar de nuntă din averea a trei aristocrați nefericiți. Vrea s-o nenorocească pe Sára pentru totdeauna cu odoare străine și aproape furate. Așa este zgîrcenia căreia otrava egoismului i-a răpit lumina ochilor. Nu vede nimic, nu ține seama de nimic. Cum să știe mama avară că fiica ei cu sufletul curat de înger ar purta mai degrabă zdrențe de cerșetor decît purpura și diamantele unei familii jefuite ? ! Panglica roșie de la diadema Sarei pe care ar fi luat-o din banii Mikeșeștilor ar face să picure sîngele pe umerii ei albi. Ea ar șterge cu groază și fără succes sîngele acesta. Ochii ei sufletești l-ar vedea mereu și mereu pe zăpada pielii. Rubinele Mikeșeștilor s-ar preschimba pe fruntea Sarei în cărbuni aprinși, care ar pătrunde cu focul lor nestins pînă la os. Iar rochia de bal, ușoară ca fulgul, care i-a lipsit pe pribegi de pîine și adăpost, ar apăsa-o în țărîină ca plumbul și i-ar murdări sufletul odată cu trupul. Ci, toate acestea nu le vede, nu le simte mama zgîrcită și cu inima plină de ură. O patimă sălbatică o

tîrăște pe doamna Tarnóczy să-i nimicească pe Mikesesți, care au greșit împotriva ei mai mult din nesocotință. Și asta merită o pedeapsă, iar eu, dragă nepoată, am găsit un mijloc foarte ingenios de a o trage pe sfoară, de a o pedepsi. Hei, hei! Nu va scăpa de mine, o voi pedepsi, o voi păcăli. Am o idee foarte iscusită în acest scop și, slavă Domnului, azi-mîine îi vine și sorocul să se împlinească.

Femeia cu înclinații romantice îl asculta pe Haller Péter cu atenția încordată, cu ochii pironiți pe fața încrețită pe care se întinsese roșeața nobilă a însuflețirii. Și cum Judit era căzută mai mult decît alții sub influența imaginației, ar fi îndrăznit acum să jure că fața lui Haller Péter este interesantă, ba, s-ar putea spune, chiar frumoasă.

— Am pus să se evalueze în taină averea nemișcătoare și mișcătoare a celor trei Mikesesți, continuă logodnicul clipind ghiduș din ochi. Suma de evaluare am strîns-o deja, cu excepția a șase mii de taleri. Cum însă mi s-au terminat banii economisiți de ani de zile, cei șase mii de taleri îi voi împrumuta cu bună camătă de la domnul Kassai. I-am și scris ieri. În ziua cînd se va da sentința asupra Mikesesților, curierul meu va trece cu toată graba posibilă în Moldova ca să le ducă știrea pierderii averii și întreaga contravaloare a averii. Pentru asta l-am ales pe nepotul meu. El îmi va aduce chitanță de la Mikesesți, iar eu o voi strecura sub perna Sarei ca trezindu-se dimineață s-o găsească acolo. Nevinovata făptură va avea, fără îndoială, o plăcută surpriză. Dacă nepotul meu va fi iute, va sosi la Sibiu împreună cu chitanța, la douăzeci și patru de ceasuri după aflarea sentinței. Dar, dragă nepoată, după cum am spus, să ținem totul în mare taină. Doamna Tarnóczy va fi furioasă împotriva mea cînd va afla că fiica ei nu se va îmbogăți măcar cu un filer din banii nesuferiților Mikesesți. Ci las' să se mînie: trebuie s-o pedepsesc și încă dintr-un calcul psihologic.

Din ochii negri ai Juditei izbucniră lacrimi. Buzele i se deschiseră iar fața ei luă expresia elocventă și vie ce dăruiește gîndurilor, a căror comunicare sufletul o încredințează cuvintelor, puterea de vrajă a afecțiunii.

— Bărbat cu inimă nobilă! murmură cu glas tremurător, dulce la sunet, dar cînd își întoarse privirea spre Haller se opri cu o teamă plină de tulburare cum se întîmplă cu

acela care, în mijlocul unei mărturisiri pe care vrea s-o facă, se înpăimîntă de importanța ei.

Și nu e de mirare ! Căci Judit voia să spună :

— Suflet nobil, nu da atîția taleri, fă mult mai puțin decît atît, adică mult mai mult. Leapădă-te de tine, fă-ți o rană adîncă în inimă, renunță la Sára !

Pîna să-i fi ajuns cuvintele pe buze, în minte îi străfulgerară o mie de gînduri prohibitive.

Reflectă că acela pe care Sára îl iubește fierbinte în taină este proscris, că nu poate afla de sentimentele fetei și că poate el nici n-ar răspunde acestora.

Reflectă că toate chinurile Gheenei ar fi mai mici ca suferința la care ar fi expusă Sára în casa mamei sale dacă, nefăcîndu-se cununia, doamna Tarnóczy n-ar cîștiga darul de nuntă și nu și-ar putea vărsa necazul pe Mikesești, ba zgîrcenia ei ar putea deveni ținta batjocurei.

Se gîndi că pentru a se elibera de tutela maică-si, Sára ar trebui să se mărite cît mai curînd cu oricine și că soțul căruia i-ar oferi mîna, tot fără dragoste, ar primi-o cu ideea preconcepută că nunta și numele lui sînt necesare pentru acoperirea rușinii. Se gîndi că după aventura răpirii și după cele întîmplate înaintea principelui lumea ar fi bănuitoare fie față de retragerea lui Haller, fie față de cea a Sărei, deopotrivă.

Iar într-o situație ca asta, de ce, prin intervenția ei lipsită de tact, o femeie străină să rănească sufletul de nobilă simțire al lui Haller care nu cerea Sărei decît să-l prețuiască și pe care l-ar umili informația nenecesară și fără noimă, despre dragostea logodnicei sale ?

Supunîndu-se, așadar, ideilor mai bune din această clipă, Judit renunță la cererea care-i flutura pe buze și în locul ei coplesi cu laude planul lui Haller.

— M-am mai gîndit, continuă logodnicul, ce să fac dacă, dintr-un capriciu, Kassai n-ar vrea să-mi împrumute cei șase mii de taleri.

— Cred, zise Judit, că atunci ar fi cel mai bine ca suma ce lipsește să le fie trimisă Mikeseștilor în obligațiuni.

— De ce i-aș face să aștepte, bieții de ei, fie și o lună, cînd soacră-mea are bani, hihi ! Îl cunosc pe sasul cu care ea obișnuiește să traficheze în taină. Nu e om rău, pot spune chiar că e de încredere. I-aș trimite bijuteriile bieteii mele

bunici, fie iertată, ca să le zălogească doamnei Tarnóczy sub nume străin... Ciudată idee ! Hihi ! Deosebit de potrivit fel de pedeapsă, un adevărat gând drăcesc ! Încep să mă înspăimînt de mine.

Haller rîdea din toată inima de şiretlicul pe care a fost în stare să-l născocoască şi să-l pună la cale.

Iar Judit simţi pentru prima oară în viaţă un ataşament profund, fără aţîţarea nervoasă şi fără emoţiile inimii însetate de plăceri.

Bătrînul Haller, cu toată înfăţişarea lui neplăcută, i se păru o fiinţă superioară chiar şi frumoşilor cavaleri din romanele în versuri despre care îi plăcea să viseze atît de mult în orele de singurătate.

X

Ținutul aspru în mijlocul căruia era aşezat castelul din Sînzieni era acoperit la douăzeci noiembrie cu un strat destul de gros de zăpadă proaspătă. În faţa curiei, copiii veseli ai colibelor din apropiere clădiră cetăţi şi după ce admirară caleştile de nuntă înşiruite în curte, se strînsură în cete şi începură să lupte vitejeşte împotriva apărătorilor acelor construcţii de omăt şi să le distrugă, trăind în mic timpuri eroice.

Şi mai plăcute treceau clipele şi orele printre oaspeţii îmbrăcaţi în haine scumpe, printre slugile distinşilor domni şi doamne.

Erau acolo mulţime de caleşti cu blazon, cai cu harşale şi însoţitori ce benchetuiau, şi era atît de greu să hotărăşti care dintre domnii cei mari e cel mai mare şi căreia dintre slugi i se cuvine mai multă cinstire după stăpînul său, încît s-au întîmplat şi dezbinări şi s-a ajuns şi la buşală, care a picat ca o adevărată mirodenie pentru vinul acru împărţit de chelarul doamnei Tarnóczy.

În odăile castelului însă şi se oferea mult mai puţină desfătare.

Femeile se îmbrăcau ceasuri întregi, dar camerele de oaspeţi ale văduvei, suferind de lipsa oglinzilor şi a meselor

de toaletă, cu toată recuzita adusă de acasă, împiedicau în mare măsură succesul deplin. Lucrul acesta le enerva la disperare pe doamne, din care pricină cameristele erau nevoite să-și oblojească pleoapele cu tulpăne ude pentru ca inflamarea acestora să nu le sară în ochi fercheșilor husari.

Pînă la urmă, absența îndelungată a plăcutelor doamne a pogorît monotonia asupra cavalerilor. E drept că aveau loc destule discuții despre treburile țării și despre vînătoare, însă îndeosebi generația mai tînăra dorea o delectare mai spirituală, lucru care nu se poate realiza decît amestecînd în aliajul conversației buzele roșii ca mărgeanul ale femeilor.

Sferturile de ceas treceau unul după altul și printre bărbați apărea zîmbind și glumind doar cîte o matroană bătrînă pe care, copleșind-o cu complimente, o trimiteau înapoi ca să le grăbească pe cele tinere cu gătitul căci, iată, sună clopotele și alaiul de nuntă trebuie să pornească. Sára, victima jertfită altarului, era de mult îmbrăcată.

Pe făptura ei zveltă purta o fustă și un corsaj din mătase albă, pe cosițele bogate aurii o diademă cu pietre scumpe strălucitoare, vrednică de o prințesă, iar din aceasta cobora în falduri pînă la pămînt sovonul alb ce-i acoperea fața palidă.

Sta singură încă, retrasă în odaia ei, cînd se auzi prima bătaie de clopot.

În clipa aceea căzu în genunchi, cu mîinile convulsiv împreunate și se rugă cu glas pătrunzător.

— Doamne !

Fă să pot îndura povara vieții.

Fă să nu-i urăsc pe cei ce sînt datoare să-i iubesc.

Fă să cred în virtute.

Fă să nu te tăgăduiesc pe tine !

Pentru o clipă lumea se întunecă sub ochii ei parcă ar fi fost eclipsă de soare, dar mai apoi ea se ridică din îngenunchiere și, cu un calm înfricoșător, se duse în sala mare la maică-sa care era îmbrăcată în semidoliu și, printre suspine ce porneau îmbelșugate din pieptul ei, tocmai rostea numele iubitului, neuitatului Sebestyén. Un grup numeros alcătuit din magnații Transilvaniei o asculta, cu deosebite stări de spirit, pe femeia cu frica lui Dumnezeu, dar cînd intra Sára, pe toate fețele apăru ca un trăsnet expresia de

uimire. Nu era nici o inimă care să nu fi simțit apropierea zeiței încântării, vraja înrobitoare a farmecului și să nu aibă impresia plină de melancolie că pînă și frumusețea poate fi un dar nefericit al cerului.

Trăsurile fură trase la scară.

Judit — după dorința expresă a lui Haller — era paranimfa, Szerédi, mandatarul principelui și ruda lui îndepărtată, cavalerul de onoare, iar cîțiva membri chipeși ai „nobilei societăți” formau cortegiul nupțial oficial.

Înaintară în șir solemn de-a lungul sălilor spre trăsură și chiar dacă pe chipurile oaspeților nu se citea o înflăcărată bucurie și voie bună, cînd mulțimea îmbulzită la poarta curții văzu în pridvor pe cea care îngrijea bolnavii, pe idolul ținutului, pe încântătoarea Sára, izbucni în ovații atît de puternice, atît de entuziaste, încît doamna Tarnóczy ar fi vrut să globească pe unii dintre ei pentru purtare necuviincioasă. Curseră și lacrimi, izbucniră și hohote destule mai ales din partea slugilor care simțeau ce pierd odată cu Sára și care, cunoscînd persoanele aristocratice, putură să-l arate cu degetul pe mirele fetei ca o floare.

Trăsurile porniră.

Lîngă doamna Tarnóczy ședea un bărbat serios, tăcut, așa că văduva trebui să ațîțe conversația din cînd în cînd ca să nu se stingă.

În Sînzieni trecură pe lîngă o casă mică dar frumoasă la înfățișare.

Din calească doamna Tarnóczy întinse degetul și arătînd clădirea spuse :

— Pe asta o voi dărîma în curînd de nu va rămîne piatră pe piatră.

Domnului tăcut îi păru rău mai cu seamă pentru olanele noi ale acoperișului care — după cum credea — trebuie să fi costat ceva bani.

— Cu toate acestea, voi pune s-o dărîme, răspunse văduva, fiindcă am motive să bănuiesc că într-însa au ascuns un iezuit. Să zacă în pulbere adăpostul păcatului.

Intenția ei hotărîită dădu loc la oarecari observații care, în schimb, oferiră material pentru discuții așa că, printre explicații înflăcărate, mama sosi la locul unde se aruncau

zarurile asupra sorții fiicei sale sub forma jurământului și a blagosloveniei.

Bietul păstor sătesc care trebuia să-i unească pe cei doi miri de rang înalt nu vorbise niciodată cu un prilej atît de ales, iar biserica modestă în care trebuia să predice nu primise nicicînd în sînul ei atîta aur și purpură. Prin urmare așa cum norodul din cele mai îndepărtate ținuturi se strînsese în priveriște și ocupase din timp toate colțurile în afară de locurile reținute, tot astfel popa începuse de foarte multă vreme preparativele, cîntărind și învățînd fiecare cuvînt și pregătise o predică atît de curgătoare, atît de măsurată, încît era greu să fie refăcută și schimbată. Reverendul îl văzu pentru prima oară pe logodnic numai cînd acesta sosi la biserică ; pe mireasă o cunoștea de mult și-i era dragă.

Ca subiect al disertației sale el își alesese versetul al 2-lea din partea a VII-a a scrisorii apostolului Pavel către romani : „Căci femeia măritată e legată de bărbatul său, prin lege, atît cît el trăiește ; iar dacă a murit bărbatul, dezlegată e de legea care o lega de bărbat.“

Datorită împrejurărilor singulare, în acest text era ceva consternant. Parcă s-ar fi abătut un vînt de gheață asupra inimii Sarei, îi era frig, nervii porniră să-i vibreze, iar Judit care stătea lîngă dînsa văzu deznădejdea săpată ca în piatră pe obraji de alabastru.

Iar preotul zugrăvea în culori vii destinul nefericit al femeii dacă este „legată de bărbatul său, prin lege“ fără dragoste, dacă „legea care o leagă de bărbat“ îi este nesuferită și dacă trebuie să-și găsească îngrozitoarea mîngîiere în gîndul vinovat că lanțurile robiei sale vor cădea totuși cînd soțul ei va muri.

— Dar pe voi, continuă întorcîndu-se către logodnici, pe voi vă așteaptă zile senine : fiindcă pe tine, bărbat matur, cu caracter cavaleresc, cu înfățișare nobilă și pe tine tînără, neprihănită și frumoasă fecioară v-a adus în casa sfîntă dragostea, ca să vă călăuzească binecuvîntați pe drumurile vieții, fără să vă lase în rătăcire și fără să-și înșele niciodată protejații. Fericiți cei ce iubesc !

În acest moment Judit, luată prin surprindere, murmură :

— El e aici !

Atît de șoptit era sunetul acesta, atît de fără voie, atît de repede pronunțat încît nu abătu atenția nimănui de la predică și nu produse nici o sminteală.

Auzise oare Sára ori tot atunci o putere magnetică îi atrăsese ochii spre partea dinainte a bisericii, într-un punct neguros, umbrit ?

O ! Acești ochi priveau și priveau acolo rigizi, necliniți, cu luminile mărite, pînă cînd genunchii s-au surpat deodată și trupul se năruî pe lespezile bisericii, cu fața către preot.

Cei de față se uitau cu tulburare și mirare la mireasa ce-și revenise îndată și unii la alții.

Haller, fără bănuială în suflet, îngrijorat numai de sănătatea Sărei, cerea să se amîne cununia ; doamna Tarnóczy însă susținea că fiica ei și-a revenit de tot.

Sára își mai aținti o dată ochii spre locul unde i se întâlniseră cu privirea abătută, întunecată a lui Mikes János. Acolo nu mai era nimeni.

Cununia avu loc.

Sára spuse „da“ cu glas limpede și răspicat.

În locul patului de nuntă, pe soția lui Haller o primi între pernele sale patul de suferință.

Zăcea cu fierbințeală mare, dar fie știința medicului, fie reacția promptă a organismului delicat dar teafăr și de o inepuizabilă elasticitate făcu foarte curînd ca boala să ia un curs favorabil și neprimejdios.

Doar cîteva zile trebui să stea Sára la pat ca să poată pleca la drum fără de nici o îngrijorare din partea mamei și, ceea ce e și mai liniștitor, cu aprobarea doctorului însuși.

Pentru a-i oferi prilej de petrecere, Péter voia s-o conducă la diferitele sale moșii și numai după aceea ar fi dus-o la casa lui, în Sibiu.

Sorocul plecării fu fixat în ultima zi a lunii noiembrie.

Seara și dimineața, doamna Tarnóczy se ruga aparte pentru vindecarea fiicei sale.

Judit și Haller Péter veghează nopți întregi lîngă suferindă.

Chihaia domnului Kassai își șterse din ochi cu latul policarelor drept și stîng două lacrimi mari, apoi se aruncă în șa și porni în goana calului spre castelului Mikes.

Las' să facă spume animalul iubit, ce-i pasă lui !

Zăbala arunca scame albe pe omătul de pe drum și, cu toate că vremea era rece, de pe părul calului ce gonea se ridicau aburi.

— La ce durere mare voi fi martor ! De ce l-am lăsat oare să plece și de ce și-a părăsit el talismanul ? Rele vremuri am apucat. Cred că nu-i departe ziua judecării de apoi.

Ajungînd la castel chihaia povesti bătrînilor soți Mikes cele auzite de la Kassai care se afla pe domeniile sale, anume că darabanii au prins în ținuturile de margine un iezuit care a mărturisit cu mîndrie că face parte din acel ordin, dar numele n-a vrut să și-l spună, și despre care s-ar bănuî că este Mikes Móric căci s-a apărat cu o vitejie demnă de cel mai vestit luptător.

Boier Zsigmond ședea năuc, încremenit, ca acela pe care-l aruncă la pămînt suflul trăsnetului căzut lîngă dînsul.

Jupîneasa Ágnes, după spaima dintîi, alergă la lăcriță și se întoarse ținînd inelul în mînă.

— Te rog, i se adresă chihaiei, spune-i intendentului meu să înhame numaidecît, fiindcă într-o oră trebuie să pornească la Alba Iulia, și să se îngrijească de tot ce trebuie ca să poată călători ziua și noaptea. Cînd va trage trăsura la scară, să vină la mine ca să-i dăm porunci.

— Milostivă doamnă, îmi este oare îngăduit mie, un om de rînd, să-mi spun răspicat umila mea părere în treaba asta însemnată ?

— Vorbește cu îndrăzneală, jupîne chihaie ! Dumneata ai arătat întotdeauna bunăvoință față de casa noastră, iar noi nu vom uita niciodată cu cîtă tragere de inimă l-ai ajutat pe Móric.

— Măcar de l-aș fi putut apăra prin vărsarea sîngelui meu ! Dar nu se învoi să-i fiu călăuză, nu vru să mă expună prigonirii legilor noastre aspre, iar eu m-am supus dorinței sale îndîrjite încrezîndu-mă în puterea inelului pe care, credeam, îl va duce cu sine. Acum aș vrea să-mi îndrept gre-

șeala... Bună mărită doamnă ! Nu-i așa că pe intendent vrei să-l trimiți la Alba Iulia pentru a face să ajungă inelul în mâinile înălțimii sale principelui Rákóczi ?

— Da, răspunse doamna Mikes.

— Poate însă ajunge intendentul pînă la principe ? Va obține oare o audiență ?

— O, Doamne ! oftă cu îngrijorare și teamă jupîneasa Agnes. Noi n-avem acum la curte nici o cunoștință influentă.

— Iar intendentul nu poate încredința inelul unor mîini străine ca să-l predea, accentuă chihaia.

— Să ne ferească cerul de așa ceva !

— Pe mine principele mă cunoaște de mult și m-a primit adesea la dînsul. Măria sa Kassai, stăpînul meu, este cel mai înalt dregător al statului, iar dacă aş apărea eu la palat, fiecare cămăraș ar avea credința fermă că umblu din însărcinările stăpînului meu și aş fi introdus la înălțimea sa înaintea multor comiți supremi. Iar aici nimănui nu i-ar bate la ochi lipsa mea, căci nu prea se va ține în curînd vreo vînătoare mare. Îngăduie, mărită doamnă, ca în locul intendentului să îndeplinesc eu tot ce domnia voastră crede de trebuință pentru eliberarea domnului Móric.

Jupîneasa Agnes ascultă oferta cu o mare bucurie lăuntrică și puse la dispoziție trăsura soțului ei.

— În mai puțin de o oră voi fi gata de plecare.

— Mulțumesc, om bun, mulțumesc cu inimă recunoscătoare pentru zelul dumitale. Să ți-l răsplătească Dumnezeu atotputernicul.

Chihaia se grăbi să vadă pregătirile de drum.

Boier Zsigmond urmărea cu privirile pierdute, amețit și năuc, pe jumătate înțelegînd, pe jumătate nu, măsurile luate de jupîneasa Agnes. Trăgea aerul cu putere printre buzele deschise, trăsăturile răvășite ale obrazilor săi mai roșii ca de obicei făceau o impresie înspăimîntătoare, iar luminile uscate, nevoalate de lacrimi ale ochilor mari, bulbucați, cu tăișul lor sălbatic, cu mișcarea lor rătăcită întreruptă din cînd în cînd de un calm încremenit tălmăceau o durere care, în loc să se fi furișat în adîncul sufletului, prin atacul ei rapid putea să răscolească organismul și să sfîrșească ușor în apoplexie. Din fericire, criza dură puțin și în vreme ce chihaia părăsi încăperea, pe boier Zsigmond începură să-l

intereseze cele întîmplate, iar membrele sale, mușchii feței și ochii își recîștigă mobilitatea.

Jupîneasa Ágnes, care acum pentru prima oară în viață nu observase criza prin care trecuse soțul, aducînd hîrtie și unelte de scris, se pregătea să se așeze la masă.

Cu gîtul întins și cu privirea cercetătoare, boier Zsigmond se uita la soția lui care tocmai își potrivea ochelarii.

— Ce vrei, Ágnes ? întrebă.

— Îi scriu principelui.

— Pentru ce anume ?

— Să nu-l omoare pe fiul nostru care i-a salvat viața.

— Dă-mi mie hîrtia, îi voi scrie eu. Tu nu știi să fii destul de smerită, tu nu cunoști toate formele măgulirii pe care cei în suferință le-au învățat de la nenorocire. Eu i-am văzut pe Basta, pe Mihai Voievod, am stat înaintea locurilor de pierzare ale lui Báthori Gábor : eu știu să rog.

Boier Zsigmond puse dinaintea sa hîrtia preluată și întinse tot chibzuind până în călimară, după care o ținu un lung minut deasupra colii de scris, iar în acea clipă îi frînse vîrful pe masă.

— Să mi se usuce mîna, strigă, dacă va semna moartea celor doi fii ai mei. O, János, copilul meu drag. Oare tatăl tău să te ducă la butuc ? O, Kelemen, oare maică-ta să-ți lege ochii în fața bardei ? Móric ne-a dat inelul pentru a vă elibera, iar noi să vă lipsim de frumoasa lumină a soarelui, de lucirea blîndă a stelelor nopții, de glorie, de dragoste, de vatra liniștită a căminului și de sunetul taragotului de război ? Noi să spunem tinerelor inimi : încetați să mai bateți ! Noi să spunem brațelor puternice : încetați să mai acționați ! Noi să transformăm pe János și pe Kelemen într-un pumn de cenușă ? O, cerule ! Unul are abia douăzeci și șase, celălalt abia douăzeci și opt de ani.

Hohotele puternice ale mamei urmau după fiecare cuvînt al tatălui.

Se lăsă o tăcere mută și chinuitoare.

— Dar fiul nostru Móric va fi condamnat la moarte după legile țării, murmură mama.

— Legea e clară, însă la noi n-a fost executat pînă acum nici un iezeit.

— Fiindcă nici unul n-a fost prins.

— Adevărat, adevărat. Dă-mi altă pană, draga mea. Bătrînul boier începu să scrie, dar abia sfîrși un rînd cînd izbucni :

— Lupu îi va preda pe fiii mei. Sînt pierduți !

— Voievodul ne-a fost multă vreme oaspete, a legat prietenie cu casa noastră, îl iubește pe János, îl va îndrăgi pe Kelemen, zise Ágnes.

Boier Zsigmond începu să scrie, dar se întrerupse din nou.

— Lupu este aliatul lui Rákóczi, s-a obligat să-i predea pe fugarii puși sub acuzare. János și Kelemen o să fie duși în lanțuri la Alba Iulia, zise tatăl.

Boier Zsigmond mai scrise ceva.

— Lupu i l-a predat lui Matei pe boier Gavrilă pe care-l primise în casa lui și cu care a mîncat luni de zile pîine și sare dintr-un taler. El pune prea puțin preț pe caracterul sfînt al dreptului de ospitalitate, remarcă tatăl, continuînd să scrie.

— O, oprește-te, oprește-te, pentru Dumnezeu ! strigă atunci jupîneasa Ágnes, înfiorîndu-se pînă în adîncul inimii de spaimă.

— Ce vrei ?

— Să-i salvăm pe cei doi fii ai noștri, imploră mama.

Respirînd cu greutate, boier Zsigmond aruncă pana din mînă ; dar, cuprins de o nouă îngrijorare, reîncepu în grabă să aștearnă slovele ; mîna îi tremura, ochii i se împăienjiseră de lacrimi.

— Pentru Dumnezeu, tu continui scrisoarea ? murmură mama reținînd brațul soțului său.

— Lasă-mă, Ágnes, e mai bine totuși să-l eliberăm pe Móric.

— Doamne sfinte ! Dar Lupu îi va preda pe János și Kelemen ca pe boier Gavrilă, oftă mama.

— Dar vezi, Ágnes, condamnarea lui Móric și uciderea lui fără milă poate fi folosită de Rákóczi ca demonstrație împotriva ordinului ecleziastic căruia fiul nostru îi este membru, care în Ungaria a ocupat biserici de la cei de credință reformată și uneori își exercită convertirile prin arestări și prigoniri. Cel puțin așa vorbesc domnii consilieri la curtea princiară și de asta se plîng județele de sus în dieta de la Pozsony. Rákóczi nu va lăsa ușor din mînă prilejul re-

presaliilor. Pe bietul nostru Móric îl vor măcelări, nu pentru vina lui, ci din reci și viclene rațiuni politice.

— Dumnezeu, ce să facem? Grăbește-te, grăbește-te să închei scrisoarea.

Boier Zsigmond trecu peste această muncă îngrozitoare și scrisoarea era gata pecetluită.

Tocmai atunci intra chihaia.

Boier Zsigmond îi aruncă scrisoarea cu frică. Jupîneasă Agnes scoase un țipăt și-și ridică palmele la ochii scăldați în lacrimile revărsate.

— O, cum de n-am murit ieri! hohoti, în vreme ce chihaia, cu tactul său plin de înțelepciune, plecă fără nici un cuvînt de rămas bun.

— Să sece mîna care a scris scrisoarea, se blestemă furios tatăl.

Un uruit de roți pătrunse în odaie.

— S-a sfîrșit cu cei doi fii ai noștri de dragul celui de-al treilea! strigă Zsigmond lovindu-și fruntea cu pumnii. Gîndurile infame care s-au revoltat împotriva lui János și Kelemen ca să-i dea pe mîna călăului prin tertipul trădării au fost avortonii acestei minți slabe. Pe Móric să îndrăznească Rákóczi a-l omorî? Sîngele revărsat al lui Móric ar porni spre Transilvania oștile împăratului romanilor, ar prăbuși pe capul lui Rákóczi ura întregii lumi catolice și ar aduce la ordinea zilei represaliile cumplite împotriva celor de religie reformată din Ungaria. Da, da, fiecare fir de păr al lui Móric este apărat, chiar fără slovele netrebnice pe care le-a dus smintitul ăsta de chihaie. De i s-ar rupe cele patru roți, de i-ar crăpa caii din ham înainte de a vedea tronul din Alba Iulia, iar dacă totuși pătrunde în palatul princiar, dărbăanii să-l dea afară din vestibul ca pe un cîine rîios, chelălăitor! O, bătrîn negliguit și smintit care am ridicat mîna să-mi nimicesc familia, unde, unde mi-am pus puțina minte cu care și un animal fără rațiune poate deosebi că doi e mai mult decît unul? Umbrele însîngerate ale celor doi fii ai mei să-mi sperie somnul dacă milostiva piroteală mi-ar închide cu blîndețe pleoapele și blestem să fie, Agnes, prohodul cu care o să-mi așeze în pămînt trupul meu cel păcătos.

Femeia nu auzise cuvintele lui sălbatice, căci încă de la începutul izbucnirilor bătrînului alergase în pridvor și pu-

nînd un argat să încalece, îl goni după chihai ca să-l întoarcă din drum.

Boier Zsigmond zăcea în jilțul său cu apatia disperării cînd consoarta lui îi spuse cu ton consolator că nu peste multă vreme chihai va fi aici.

— Cine va fi aici ? întrebă moșneagul.

— Chihai. L-am chemat înapoi.

Soțul se cutremură.

— Ágnes, Ágnes. Vrei, așadar, să-l jertfești pe nevinovatul Abel ! Nu ți se rupe inima cînd te gîndești că fiul nostru este sfînt, nepătat, aproape fără defecte ? Dacă l-ar arunca în groapa leilor, poate nici aceia n-ar îndrăzni să-și înfigă ghiarele în trupul lui. Dar Rákóczi nu se va milostivi de el. Măcar din ură față de Pázmány și tot îl omoară. Ce să se teamă el de oștile împăratului romanilor cînd îl vor sprijini șvezii și disidenții leși ? Ori poate că-l va înspăimînta ura întregii lumi catolice ? Să nu crezi ! Fapta lui va fi slăvită de coreligionarii săi care au aprins focuri de bucurie pe străzile Londrei cînd de pe barda călăului a curs sîngele nevinovatei Maria Stuart, condamnată ilegal. Pe părerea acestora pune preț Rákóczi.

— Pentru Dumnezeu ! Pornesc îndată un rîndaș să-l aducă pe celălalt înapoi.

— Oprește, Ágnes ! făcu Zsigmond un gest cu mîna, căzînd pradă unor speranțe noi, unor îngrijorări noi. Poate că mă îndoiesc prea mult de caracterul lui Lupu. El îmi rostește numele întotdeauna cu afecțiune, iar fiul nostru János este stăpîn pe inima fiicei sale. În toate acestea se poate ascunde vreo nădejde. Dacă, totuși, voievodul nu-i va preda ? Îi voi trimite o scrisoare de implorare. Nu, în pofida iernii friguroase, voi merge eu însumi. Dacă îmi vede fața, dacă-mi aude glasul, poate i se înmoaie inima. O, îi e greu unui tată să aleagă între capetele fiilor săi !

— Dumnezeu milostiv, murmură Ágnes cu mîinile împreunate și căzînd în genunchi, izvor al mîngîierii și înțelepciunii ! Noi umblăm în întuneric, ochii noștri nu văd și fără ajutorul tău vom rătăci calea. Dă-ne tu un semn, ca să știm ce să facem !

E drept că nici un semn vizibil n-a luminat-o pe întristata mamă asupra drumului potrivit. Norii cerului pluteau liniștiți la orizont, așa ca altă dată, iar soarele își trase

vălul pe față apoi îl îndepărtă iar ; două vânturi contrarii, întâlnindu-se într-un vârtej se gîlcevîră și cîtă vreme la baza pîlniei lor făceau să joace fulgi de nea și găteje mărunte, în vîltoarea de aer din înălțime se legăna cu încîntare uliul, uitînd pentru o clipă să-și privească prada ; într-un cuvînt, toate se întîmplau așa cum obișnuiau să se întîmple adesea în diminețile de iarnă.

Între timp, feciorul aduse o scrisoare.

Boier Zsigmond, în marea lui frămîntare sufletească, o aruncase nedefăcută pe masă.

— O, Ágnes, Ágnes ! se auzi dinspre jilțul în care ședea Zsigmond, unde se află un al doilea Iov care să fi suferit cît noi ?... Pe care dintre copiii tăi îi vei da morții ?

Femeia își îndreptă genunchii și, pe cînd se apropia cu pași șovăitori de soțul ei, dădu cu ochii de scrisoarea în adresa căreia recunoscua slova unei femei.

— Cine a trimis-o ? întrebă.

— Știu eu ? răspunse boier Zsigmond.

Ágnes desfăcu scrisoarea și iată ce citi :

„Vreau să vă înștiințez, dragii mei nene și tușă, că, în timp ce tocmai erau înhămați caii și voiam să pornim la Sibiu cu Haller Péter și soția lui, doamna Tarnóczy ne-a adus la cunoștință că nu va veni cu noi deoarece se grăbește la Alba Iulia să depună mărturie împotriva lui Mikes Móric care nu vrea să-și declare numele. Fiind prezentă cumnata mea acolo ne putem teme de tot ce e mai rău. Cucernicia și dorința ei de răzbunare împotriva familiei Mikes nu cunosc margini. Aceste lucruri vi le scriu, dragă nene și dragă tușă, ca, dacă vă stă în putință, să faceți totul, dar totul pentru apărarea domnului Móric, dacă preotul prins ar fi dînsul cu adevărat. După vestea cea rea, vă pot transmite cu bucurie, ca o veste primită de la domnul Haller, reflecția principelui făcută într-un cerc de încredere. Sper, zise înălțimea sa, că Lupu va avea atîta minte să nu mă pună în încurcătură prin extrădarea Mikeseștilor. V-aș mai putea sluji cu o veste plăcută dar cuvîntul dat nu mă lasă. Nădăjduiți întru Domnul etc.

văduva doamnă Náprádi“

Jupîneasa Ágnes mai citi o dată scrisoarea cu voce tare. Atunci boier Zsigmond însuși ieși afară și-l trimise pe cel de al doilea rîndaș după chihaie.

Îi scrisese un bilețel cu următorul conținut :

„Continuă-ți în grabă drumul și orice vorbă ți s-ar trimite de aici încolo, să n-o iei în seamă. Călătorește mai departe.“

XII

Puțini bărbați au fost blagosloviți de natură mai mult decît Mikes János, pe lîngă o înfățișare frumoasă, cu însușirea de a separa dorințele simțurilor de atracția inimii.

Aventura, pentru el, în măsura în care se referea la crearea unor relații frivole și la vreo ispravă de cucerire nu prezenta nici un interes.

Religia sufletului său era dragostea, cea fidelă, cea care se dăruiește, cea care umple toate gîndurile.

Statura lui zveltă, dar în cea mai mare măsură athletică, ținuta lui fermecătoare, mișcările lui ușoare, grațioase, firea lui amabilă, expresia spirituală și nobilă a feței sale îl desemnau ca pe o pradă dorită de toate femeile cochete.

Și totul era în zadar.

Mikes János nu se pricepea la două lucruri la care se pricep chiar și bărbații cinstiți : să mintă sentimentele și să se bucure, fără dragoste, de favorurile femeilor.

Cu firea lui adîncă, delicată, plină de abnegație, cu avînturi poetice dar fără nedomolite excese de imaginație, avea chemare doar pentru fericirea vieții casnice.

Visele lui pluteau în jurul acestui ideal.

Pretindea prea puțin de la viață, sau poate prea mult, dragoste pentru dragoste.

O, și cît era de iubit și cîtă osîndă găsea el în înspăimîntătoarea convingere că iubește fără de măsură.

Dar oare nu el singur ridicase destinul împotriva-și ?

Voia să traducă în fapt o părere exprimată cu nesocotință despre răpirea femeilor și, furînd pentru altul, după legea adevărului răzbunător s-a furat pe sine însuși.

Pentru dragostea neîmpărtășită a fratelui său el a renunțat la dreptul inviolabil al dragostei împărtășite, iar mersul fatal al vieții obișnuia să pedepsească această generozitate lipsită de conținut mai scump decât infidelitatea.

În general, nestatornicia noastră îi rănește mai puțin pe cei care-i iubim decât virtutea prost aplicată. Nu întotdeauna păcatul este sămînța nefericirii, iar perechea păcatului este bunătatea lipsită de tact.

Ce n-o fi simțit János cînd, cu ochii ațintiți asupra lui, Sára se prăbușise în biserică, Sára pe care, la urma urmelor, el o împinsese în brațele bătrînului Haller?

Viața își pierduse culoarea și orice obiect, orice dorință își pierduse valoarea.

La ce să se plîngă, pe cine să acuze?

Marea noastră nefericire poate să fie izvorul unei noi energii dacă am căzut luptînd și dacă din țărînă putem să-l arătăm cu degetul pe dușmanul nostru ce se desfată cu trufia biruinței.

Dar de unde să luăm speranță dacă nu putem învinui pe nimeni pentru inima noastră răvășită?

Energia noastră se destramă cel mai ușor cînd pierderile nu ne sînt însoțite de dreptul răzbunării, de amintirea înșelăciunii.

János își luă lumea în cap, lumea din care nu mai era nimic al lui.

Ar fi trebuit să se întoarcă în Tîrgul Iașilor la tovarășii săi de pribegie.

Uneori se ducea spre el, alteori se îndepărta de el.

Se temea de întîlnirea cu dînșii, se temea de clipa în care Mihály și Kelemen i-ar fi alergat în brațe să-l asalteze cu dragostea și întrebările lor.

Cît le va povesti, cît va trece sub tăcere? Și cîte chinuri va suferi pentru cele tănuite și cîte pentru cele spuse?

Era sătul de curtea lui Lupu, unde-și petrecuse vremea printre bucurii, de obligațiile serviciului pe care, odinioară, aspirațiile lui le găseau atît de ușoare, de surîsul numeroșilor prieteni care nu l-au înșelat niciodată și era sătul mai ales de ochii arzători ai Mariei ale căror raze scînteietoare ar putea să se rățăcească și asupra lui, a vechiului favorit. Și cum să asculte multele plîngerii care, după pronunțarea sentinței, vor reveni și mai des ca pînă acum pe buzele un-

chiului și fratelui său ? Și cum să rabde el vina de care o vor acuza pe Sára ?

Simțea că, în pofida oricărui resentiment, ar avea obligația să fie alături de rudele lui pribegite, fiindcă acestea, pe drept cuvânt, contează pe sprijinul lui și pe influența ce și-o câștigase la curtea moldoveană. Dar în același timp simțea că are neapărată nevoie de anii trîndavi, visători ai însingurării, ai fugii de uniformitatea zilelor, de golătatea timpului și de atmosfera neguroasă, plumburie, de toamnă a stării sufletești pe care n-o mai stimulează impresiile, de moarte, de viață. Era ahtiat după pustiul pe nisipul căruia nu se poate găsi urma tufișului decît rareori, de pe ale cărui sărace tufișuri nu mîna, ci vijelia rupe crengile, ale cărui izvoare răcoroase le cunosc numai sălbăticiunile, ale cărui nopți înstelate nu sînt chemate să mîngîie mîhnirea tănuită, să fie martorul plăcerii tănuite.

János rățăcea adeseori, de dimineată pînă seara, în jurul castelului unde maică-sa, culcată pe pernele udate de lacrimi, iar taică-său șezînd în jilțul rece visau treji ori ațipiți despre el și celelalte vîlăstare ale inimii lor. Cum ar fi vrut să cadă la picioarele celor ce sufereau, ca să-și amestece lacrimile cu lacrimile lor ! Cum credea că ar putea să înfrunte și el mai ușor viața pustie dacă ar putea câștiga putere vîrsîndu-și durerea ! Dar de ce să-și expună părinții la înspăimîntătoarea grijă, la posibilitatea ca slujitorii legii să-l prindă în fața ochilor acestora ? Și de ce un nou rămas bun, mai greu decît orice altceva ?

După cununia Sarei, János părăsi ținutul unde trăia idolul inimii sale, poate blestemînd-o, poate pedepsind-o prin faptul că n-o învinovăța.

Nu avea ca scop să meargă pe urmele soției lui Haller, n-ar fi fost destul de josnic s-o întîlnească, ori destul de îndrăzneț ca, măcar din depărtare să arunce o privire fugară spre caleașca ce trecea și spre chipul apărut întîmplător la fereastră, ori spre vîlul ei fluturînd ; atît de mult simțea că faptele lui și tot ce s-a întîmplat despart pe veci de dînsul, printr-o barieră de netrecut, ființa îndrăgită. Dar o putere magnetică, o fatalitate irevocabilă îl atrăgea spre Sibiu unde se afla locuința permanentă a lui Haller Péter. Știa că noii căsătoriți vor vizita mai întîi domeniile din Secuime și alte moșii ale soțului și din această călătorie vor reveni

numai după mai multe zile sau săptămîni. Cînd János ajunse la Sibiu n-a putut rezista ispitei de a căuta casa în care se va așeza fericirea lui pierdută.

Clădirea era posomorîță, sumbră la înfățișare, cu coridoarele sale largi, pereți solizi, ferestre cu zăbrele, ușă mare de stejar și acoperiș de olane invadat de mușchi. Pe frontonul ei cu blazon se citeau vechimea și grandoarea. În numeroasele și largile ei încăperi domneau bogăția rece și fastul încărcat, în locul confortului zîmbitor, al nimicurilor ușoare și vesele și al plăcutei atmosfere casnice. János însă simțea o dorință irezistibilă să sărute pragul sacru peste care va trece Sára, să contemple cu evlavie de pelerin obiectele pe care le va atinge mîna mică a Sarei, ca să devină relicve și să-și plîngă ultimele lacrimi la gîndul că mai înăuntru, mai înăuntru, unde el nu se va încumeta și unde ar fi o nebunie să pășească, există un colț în care ironia sorții a așezat patul nupțial.

Majordomul îngădui cu bucurie cavalerului necunoscut să se odihnească în hol (ce odihnă !), apoi îl conduse de-a lungul unui întreg șir de odăi, arătîndu-i armele și comorile familiei și mobilierul de mătase și purpură bătut cu aur care fusese al tatălui lui Haller Péter, iar acum i se cuvenea soției sale.

János nu se interesă de familie și nici nu aminti măcar numele amfitrionului, iar cînd îl aminti majordomul, el dădu altă întorsătură conversației, destul de monotonă de altfel.

Dar scurtul sfert de ceas în care, concentrîndu-și întreaga putere sufletească, a reușit să se stăpînească și gîndul că se află la cine se află l-au epuizat, iar frînele cu care și-a stăpînit emoția i-au influențat nervii ca mersul unei boli lungi și grele. Simțea pămîntul deschizîndu-se sub picioarele lui, bolțile învîrtejindu-se deasupra capului său, obiectele purtîndu-se în preajmă-i într-o învîlmășeală pestriță ; simțea că, dacă nu vrea să se prăbușească leșinat ca o femeie slabă, e timpul să plece.

Cînd ajunse la sălaș, inima lui șovăitoare, aflată în cumpănă, se strădui să se ridice pînă la o hotărîre.

Voi goli pînă-n fund paharul cu otravă. Rămîi cu bine pentru totdeauna, Transilvanie. Mai întîi, spre Tîrgul Iașilor, să nu rămîină îngrijorate pentru mine rudele care mă

așteaptă de mult, iar după aceea... o, după aceea... La drum, acum, la drum !

Se aruncă pe cal.

XIII

În hotarul Dumbrăvenilor, la abia o aruncătură de praștie de la ultima casă a localității, hanul lui Girgucz Bogdan îi aștepta cu porțile mereu deschise pe călătorii ce se abăteau pe acolo. Aceștia, de obicei, îl cercetau în mare număr pe Bogdan pentru vinul său ieftin, pentru fînul niciodată muced, pentru o masă bună și mai ales pentru împrejurarea că pe distanță de trei mii pînă la Sibiu și de două pînă-n Secuime nu se poate găsi nicăieri o cîrciumă atît de onorabilă care să poată oferi călătorilor nobili osteniți o cameră separată. Confortul, ce-i drept, nu era nici aici exagerat, dar cel puțin soba nu scotea fum, geamul din ferestre nu era înlocuit prin hîrtie lipită cu pap, iar Girguczsoaie avea, dacă tocmai era nevoie, și așternuturi pentru călătorii mai aleși.

La 2 decembrie însă, soarta capricioasă îi făcu semn lui Bogdan cu ochiul stîng. Se gătiseră bucate multe, se tăiase și un grăsun, cupele de plumb curate stăteau înșirate, tocmai se dăduse cep unui butoi de vin de Ungheni ; era ziua nunții de argint a crîsmăriței și ar fi servit gratuit o baclava bună ca să alunece vinul. Cu toate acestea, musafirii șireți, ca și cum ar fi complotat să ruineze casa Girgucz, nu voiau să sosească din nici o parte a lumii.

Bătrînul și trupeșul armean al cărui nas mare și strîmb, gît lung și pas de rață fuseseră aduse de la Erzerum încă de strămoșul său, ca moștenire națională, iar fața dolofană, pîntecul rotund și jiletca în carouri (care, din roșie, bătea acum în culoarea paiului) ce-l acoperea în întregime și le-a procurat din meseria lui, căci avea ce să pună în blid ; zic, vrednicul Girgucz, potrivindu-și tichia rotundă pe căpățîna cheală, ieșea din cînd în cînd afară în pridvor și, punîndu-și mîna streășină la ochi, se uita îndelung la dreapta și la stînga, să poată distinge pe șoseaua întortocheată caleștile cu paici și cu sirepi dezlănțuiți care ar aduce în zbor oaspeți

nobili la masa lui întinsă ; ci de fiecare dată, pe fața lui galbenă ca săftianul se aprindea o roșeață de aramă, ceea ce însemna lămurit că în toată zarea nu se arată nici măcar o căruță sau gloabă fistichie.

Ce era de făcut ?

Pusese să se aștearnă masa pentru patru inși dintre care unul băuse doar apă și îndată ce-și ștersese gura cu șervetul se și sculă să-și rînduiască unele treburi grabnice ; celălalt, ce se retrăsese modest la capătul mesei lungi, mîncase, ce-i drept, cu lăcomie supa fierbinte însă după aceea își luă traista și, înghițind o jumătate de scovardă cu brînză, bău cu delicatețe trei duști din propria sa ploscă, după care, ștergînd frumos cu degetul buza ploștii, îi înșurubă cu grijă capacul. Sfîrșindu-și prînzul, se refugie în capătul cel mai apropiat de soba caldă a laviței de lemn din cîrciumă și doar de acolo privi la benchetuiala demnă de osîndă a celor doi oaspeți nobili.

Acum, Girguczoaia, care se considera jignită de lumea întreagă, fu cuprinsă de ciudă ; ca manifestare a acesteia, aduse în talere lungi baclavalele, spunîndu-le celor doi domni să mănînce pe săturate, căci nu costă bani. La care și Girgucz, mînat de aceleași porniri, puse cupe înaintea celor doi consumatori harnici, zicînd :

— Beți, domnii mei. Fiindcă azi, la moș Girgucz, vinul se dă pe degeaba. Cîine să fie cui îi pare rău ! Bătrînul Girgucz, chiar dacă și-ar închide azi cîrciuma, n-ar împrumuta de la nimeni, nici de la fiul Domnului, nici o jumătate de groșiță. Iartă-mă, Doamne, dacă am păcătuit cu vorba asta ! Punct.

Cei doi tineri zîmbeau de generozitatea mînioasă a familiei armenesti, tot gustînd și golindu-și cupele.

Erau membri ai „nobilei societăți” și în timp ce unul din ei plecase de la dieta din Mediaș într-o misiune, celălalt mergea din Secuime spre Mediaș. Se întîlniseră la Girgucz și, cu toate că fiecare voia să plece mai departe înainte de asfințitul soarelui, pînă acum nici nu putuseră sta de vorbă în lege.

— Și cum a fost nunta divinei Sára ? Cum arăta în costum de mire bătrînul Haller care, la drept vorbind, mi-a răpit cea mai strălucită fată din Transilvania ? Doar știi

că și eu mă prezentasem ca pretendent cînd ne-a invitat principele. Oare Péter se învîrtea în jurul frumoasei sale mirese cu picioarele într-un sac căptușit cu blană? Îți mărturisesc că pentru mine, nu generalul Baner, nici eroul Bernhard de la Weimar sînt bărbații cei mai îndrăzneți, ci Haller Péter al nostru. Bea, amice, pentru divina Sára. Hai să ciocnim!

— Prietene Horváth, vorbi cel venit din Secuime către cel sosit de la Mediaș, bea singur. Mie mi-e milă de smintitul de Haller. Sînt rudă cu el și numele lui a fost respectat pînă acum.

— Și cine l-ar lipsi de respect de acum încolo?

— Soția lui.

— Nu lua treaba în serios. Nu-i nicidecum sigur că pe fruntea fiecărui soț bătrîn tînăra lui nevastă pune coarne.

— Atîta vreau să-ți spun, prietene Horváth, că, în timp ce preotul spunea: „Pe tine, neprihănită fecioară, iubirea te-a adus în sfînta casă“, Tarnóczy Sára s-a prăbușit fără simțire, ca lovită de trăsnet, pe lespezile bisericii.

— Asta, amice, nu înseamnă decît că popa a fost un prost. Ciocnește, să bem!

— Haller Péter voia să întrerupă slujba numaidecît. Și asta ce înseamnă?

— Că bolnavul are nevoie de medic și nu de danțuri de nuntă.

— Doamna Tarnóczy însă grăbi cununia care s-a și înfăptuit în cîteva minute. Ei, pentru care motiv s-a făcut asta?

— Probabil pentru nimic alta, decît că Sára s-a trezit din leșin. Amice, să ciocnim. Să bem pentru fidelitatea femeilor. Și pentru moralitatea nepătată a fetelor!

— Atunci sînt două motive ca să nu bem pentru Tarnóczy Sára. Iată cupa, ciocnește, prietene Horváth.

— Așa, eu nu ciocnesc.

— Iar eu îți spun că domnia ta ești un defăimător laș, mizerabil care necinstește corpul de gardă al lui Rákóczi György, principele Transilvaniei. Cu acestea, prin urmare, eu îți rup epoletii și nu regret decît că acest lucru n-a fost făcut de camaradul domniei tale din corpul de gardă.

Cel care pronunțase aceste cuvinte și înfăptuise pe loc amenințarea era un străin ce intrase în încăpere în timpul discuției celor doi tineri.

— Așa, așa ! se auzi din fund.

Horváth își smulsese pe jumătate sabia din teacă, apoi o lăsă să alunece înapoi încetișor.

— La urma urmei, el are dreptate, oftă, și trebuie să-mi fie rușine că am răbdat să fie atinsă onoarea unei femei.

În vremea aceasta, individul despuiat de epoleți se repezi furios la străin care, parîndu-i loviturile de spadă, începu să-l strîmtoreze în colț și cînd adversarul lui nu mai putu să miște, îi zbură spada.

— Cavalerului i se cuvine duelul, zise, și nu o ciopîrteală ca asta. Vom lupta pe viață și pe moarte.

— Și cum te numești domnia ta ? spuse făcînd spume la gură de furie cel dezarmat. Eu sînt Kerekzsegi Gábor și familia mea e cunoscută. Dar care e numele dumitale ?

— Nu te privește.

— Ba mă privește, domnule ! Dumneata poți fi țaran sadea, călpuitor, tăinuitor sau harambașă. Trebuie să-ți cunosc numele înainte de a ne lupta.

— Bine, fie, domnule ! Eu sînt Mikes János, iar domnia ta ești de două ori laș că m-ai silit să spun cu glas tare numele unuia ce-i căutat pentru a fi dat morții.

— Acum nu mai lupt în duel, zise Kerekzsegi cu expresia firoasă a unei bucurii răutăcioase. Și raptul unei femei este o culpă tot atît de abjectă ca oricare alt rapt și nu vreau să-l lipsesc pe gîdele din Mediaș de ceea ce i se cuvine.

— Mă rog, sentința încă nu s-a pronunțat, se auzi din colțul încăperii, și nimeni nu e vinovat „nisi legitime convictus“.

— Dar omul a fugit din fața legii, iar domnia ta trebuie să-l prinzi pe loc, după cum ți-e datoria.

János îl lovi cu latul spadei pe Kerekzsegi care se înfurie iar pentru noua insultă. Uitîndu-și mîndria și frica ascunsă atîțată de superioritatea lui Mikes János, își apucă pe neașteptate spada căzută pe jos și împunse cu vîrful ei de parcă ar fi avut în mînă un pumnal, spre cel care-l ofensase. János sări într-o parte cu iuțeala tigrului și cu latul

spadei aplică o lovitură atît de puternică pe pumnul lui Kerekszegi încît îi căzu amorțit.

— Dacă acest om laș nu va lupta, sînt gata, nobile cavalier, să dau satisfacție domniei tale în locul lui, zise Horváth făcînd un pas înainte.

— Și tu te ridici împotriva mea ! Fie dar ! Primesc duelul cu străinul care se dă drept Mikes János și poate că găsește mai potrivit să-și acopere sîngele fără noblețe și originea proastă cu un nume ce poartă asupra lui o crimă mîrșavă.

— Stau chezaș că el este cu adevărat Mikes János ; doar pe fața lui sînt limpede întipărite trăsăturile de familie, zise vocea subțire ce se afla în colț.

— Cu atît mai rău că domnia ta, diece Vosodi Döme, nu poruncești să fie închis acest trădător de patrie fugar.

— Asta-i pentru altă dată ! Acum rezolvați problemele pe care le aveți, zise logofătul lui Rákóczi.

— Să-mi fii dar domnia ta martor, tot cunoști pedeapsa aspră ce se cuvine pentru dueluri. Las' să te închidă și pe domnia ta în închisoare, cum vor face cu mine dacă am să împuşc fiara asta.

— E drept, amice Kerekszegi, că toată Alba Iulia va rîde în hohote dacă pe acest sărman și supus diac Döme îl vor pune în fiare pentru vreo faptă cavalierească. Dar, la urma urmei, în viața fiecărui om se ivesc inconsecvențe. De ce aș fi eu mai bun ca alții ? Să ne apucăm deci de treabă.

— Cer îngăduință, nobili domni, zise atunci cel de al patrulea oaspete, care se mulțumise cu supa și privise la cele întîmplate stînd retras cu modestie lîngă sobă. Vă cer îngăduința, nobilii mei domni, la noi calomnia o rezolvă Stadt-hannul. Eu sînt un pașnic cetățean sas. La noi nu se obișnuiește a se face moarte de om. Ne plătim cîstit dările și-i trimitem înălțimii sale principelui patru sute de ostași. Dintre ăștia mor cîtiva și de moarte nefirească, dar altminteri sîntem oameni care trăim liniștit și chiar dacă între noi ar fi niște dihonii din pricina femeilor, Stadt-hannul face rînduială. Plătim omeneste gloabele și cu asta am pus capăt la toate neplăcerile. Nobilul domn Kerekszegi și tot așa nobilul domn Mikes János, după cum gîndesc eu, ar fi nu doar mai bine, ci și mai sigur să-și caute a-și remedia pe cale legală ofensele. De altfel, dacă nu vor să facă așa, mie

să-mi dea drumul să plec înaintea duelului de aici. Fiindcă eu locuiesc la Sighișoara, iar acest han e așezat departe de ținutul meu. Prin urmare, la ascultarea martorilor ar trebui să călătoresc cel puțin patru stații, cu multă cheltuială și oboseală. Eu, ca cetățean sărac, n-am posibilitățile cavalerilor. Fac preîntâmpinare ca nobilii domni să nu se omoare unul pe altul pînă cînd nu voi pleca.

— Nu te teme, jupîne. Duelul va avea loc pe cîmp, zise Mikes János.

— Ei, atunci, cu știrea lui Dumnezeu, să aibă loc, răspunse sasul.

— Dar unde găsim aici medic? întrebă Horváth.

— Dacă numai atîta vă lipsește, vă pot înștiința cu supunere cuvîntă sasul, că eu sînt chirurgul din Sighișoara și obișnuiesc să port la mine instrumentele necesare pentru operații și amputații. Contra onorariului cuvenit și pentru onoarea științei mele sînt gata să mă expun a fi citat ca martor chiar de la mare depărtare.

— Pregătește-te deci, îi spuse Horváth.

Sasul își înhăță bagajul.

— Sînt la dispoziția domniilor voastre, nobilii mei domni.

Peste un ceas, hanul lui Girgucz Bogdan era însuflețit și plin de larmă.

Slujnica, parcă ar fi fost multiplicată, se învîrtea, trînteau ușile, se afla în cale pînă și acolo unde nu era nici o nevoie de dînsa.

Iar cetățeanul sărac din Sighișoara împărțea cu atîta energie porunci perechii ce-și sărbătorea nunta de argint de credeai că el cumpăraseră locul cu casa și stăpînul ei cu tot pe bani peșin. Din pricina mersului neobișnuit de iute și a tulburării, pe fața rotundă a lui Bogdan sudoarea se rostogolea în stropi mari iar Bogdănoaiei prea rar îi erau goale palmele ca să le poată lovi una de alta și să strige cu aprindere, după obiceiul neamului său :

— Isuse, Marie, sfinte Iosife! Ce se va alege de noi? Sînt în stare a scorni că adăpostim tîlhari și ucigași. O, vai! Te pomenești că solgăbirăul o să ne ducă legați de parc-am fi tovarăși cu nesupușii.

Întîmplarea care cauza atîta neliniște avea în orice caz importanță ; fiindcă Horváth și diacul Döme au adus în curtea hanului, în trăsura cu coviltir a sasului, un mort și un rănit. Pe acesta din urmă l-au dus în cea mai bună odaie a lui Girgucz, încredințîndu-l îngrijirilor chirurgului pînă la sosirea unui medic. Pe celălalt l-au întins în șura cu zăvor, în intenția ca după căderea amurgului să-l transporte îndată mai departe.

Sasul considera că rana e periculoasă și, cu toate că ridica în slăvi puterea miraculoasă a balsamului turnat asupra ei, nu părea să dea multe speranțe de vindecare, fiindcă, după simptome, glonteile smulsele probabil aripa dreaptă a plămînului.

Nu era deci vreme de pierdut.

Martorii ținură un sfat scurt și hotărîră ca la căderea întunericului Horváth să ducă mai departe cadavrul, iar diacul Döme să grăbească la Mediaș — unde, din cauza dietei, se adunaseră cei mai renumiți medici ai țării — și să aducă de acolo unul mai experimentat.

XIV

Horváth își ducea în liniște mortul pus în mica droșcă.

El se așezase lîngă vizitiu, pe cînd mortul proptit de rezemătoarea din spate, stînd cocoșat, se clătina, lovind uneori cu capul peretele droștii.

Cît e de scurtă viața ! Ce osteneală deșartă să ne pese de ziua de mîine și să ne mînăm dorințele spre viitorul îndepărtat. Cît de ridicol poate fi cultul soarelui la cîrțițe și visul efemeridelor despre nemurire în timp ce, zburătăcind deasupra pîrîului în care s-au născut, cu primul val se scufundă iar într-însul.

Această reflecție revenea la Horváth în variante supărătoare și îi înnegura din ce în ce mai mult firea, veselă altădată, și pînă la urmă o făcu întunecată ca noaptea.

Iar noaptea însăși era posomorîță, cu beznă grea. Luna nu se vedea. Bolta se ascunsese cu totul dinaintea ochilor. Nici o stea nu amăgea cu speranță deschizînd zărilor, iar

omul ar fi putut crede că lumea e alcătuită numai din ceea ce calcă cu piciorul.

— Ce vor face bătrînul lui tată și bătrîna sa mamă? Cum să le povestesc cele întîmplăte? Cu ce să încep? Cu ce să sfîrșesc? Oare îi consolează dacă le spun că sîntem muritori cu toții? Cu toate că, din întreaga noastră existență, ăsta-i singurul lucru care merită să fie amintit.

Horváth reășează la locul său dinainte trupul care, pierzîndu-și echilibrul din cauza hopurilor și a pietrelor de pe drum, se lăsase într-o parte și bocănea cu capul și cu mîna în peretele trăsorii.

— Să-l legăm, căci poate să cadă, fu de părere vizitiul.

Opriră caii și începură operațiunea cu ajutorul unui ștreang vechi.

— De-a mirare că mirosul lui nu-i îngrămădește aici pe lupi.

Caii smuciră trăsura și erau gata s-o răstoarne în șanț.

Pe dealul la poalele căruia se găsea Horváth se zăriră lumini de făclii. Își făcu apariția o suită din zece-doisprezece oameni călări și pedestri. Fiecare al doilea ținea în mînă o făclie și totul se mișca atît de încet, încît în aerul potolit și fără vînt, lumina și fumul păreau că abia înaintează.

— Să fie un cortegiu de înmormîntare? Oare pe drumagul îngust se va întîlni un mort cu alt mort? întrebă Horváth cu vocea pe jumătate tare și parcă vorbind cu sine.

— După cît pot desluși, vine un rădvan cu șase cai, cu o roată frîntă, zise vizitiul. Înainte, un alergător poartă un felinar, în urma lui o doamnă, iar după rădvan vine o haraba încărcată.

— Așa, trebuie să împingem trăsura mai aproape de șanț ca să poată trece, zise Horváth.

— Dar caii noștri strănută și-și ascut urechile, observă vizitiul.

— Las' că-i țin eu de zăbale; tu să-i împingi de-a-ndăratelea.

Horváth trecu înaintea atelajului și începură să facă loc.

În timpul acesta, purtătorul lămpii și femeia se apropiară de dînsul.

— Domnule cavalier, zise cu glas rugător dar tremurînd din pricina frigului, acolo unde găsim bărbați de rang nobil

se află și ajutorul și protecția. Este un vechi obicei ca fiecărei femei aflată la strîmtoare, cavalerul necunoscut să-i fie în aceeași măsură sprijinitor ca acela care-i poartă de multă vreme culorile și e dator să o slujească prin jurămînt. Domnia ta poți vedea rădvanul nostru cu roata frîntă și trebuie să-ți mai spun doar atît că prietena mea care se apropie cu făclierii, săptămîna trecută era încă bolnavă. Noi vrem să mînem în Dumbrăveni. Nu-i așa că nu ne vei refuza trăsura domniei tale pentru un drum atît de scurt?

Scoțîndu-și calpacul, Horváth zise :

— Sînt neconsolat, doamnă, că nu depinde de mine să-ți îndeplinesc porunca. Prietenul meu îmi stînjenește cavalerismul.

Femeia aruncă o privire fugară spre trăsură și nu văzu în direcția rezămătoarei din spate decît conturul nelămurit al unui cap.

Se întoarse fără cuvînt spre Horváth.

— I-am putea oferi prietenului domniei tale un cal de călărie.

— Nu i-ar lua folosul, doamna mea.

— De ce ?

— Fiindcă-i mort, doamna mea.

De pe buzele femeii își luă zborul un țipăt.

În vremea aceasta sosi și grosul suitei.

— Pentru Dumnezeu, cum de l-a ajuns o nenorocire ca asta și încă pe drum ? întrebă femeia. Era cumva bolnav ?

— Cu o față atît de înfloritoare cum numai sănătatea însăși ar putea fi zugrăvită dacă pictorul ar vrea s-o reprezinte.

— E cu putință ? Și cum de s-a stins atît de repede ?

— Pentru că, doamna mea, fără plămîni nu se poate trăi. Un exemplu trist al acestui adevăr îl oferă mortul meu căruia un glonte i-a zdrobit plămînul.

— Milostive Doamne ! strigară mai mulți inși.

— Ce s-a întîmplat ? Cum s-a întîmplat ? se interesau alții.

— Întîmplarea este și lungă și scurtă. Doi tineri aveau păreri diferite despre leșinul unei mirese frumoase. A intervenit glonte și a decis disputa în defavoarea tovarășului meu.

— Sára mea dragă, tu tremuri, tremuri foarte tare ! se auzi din spatele grupului.

— Nu, nu. Doar la picioare mi-e frig nițel.

La auzul acestui glas, Horváth își mîna caii în șanț și-i biciui mai departe, tot mai departe printre nămeți.

— Despre ce mort s-a vorbit aici ? o întrebă Haller abia respirînd sub greutatea hainelor sale îmblănite.

— A fost un duel între niște tineri.

— Brațul tău tremură ca frunza plopului, Sára dragă ! zise soțul îngrijorat, uitînd de toate celelalte.

— Abia simt frigul.

Péter nu voia să creadă.

— Hei, faceți un leagăn în haraba. Aruncați din ea toate boarfele incomode. Trei inși să rămîna lîngă bagajele descărcate. Dimineața devreme voi trimite după ele.

Suita pregăti repede un leagăn potrivit în haraba și abia trecu un sfert de ceas că alde Haller ajunseră dinaintea hanului lui Girgucz.

— Mă rog cu supunere, aici puteți găsi adăpost de noapte mai bun ca la Dumbrăveni, zise vizitiul.

— Atunci mîna înăuntru, porunci domnul Péter.

— Avem la noi pe cineva grav bolnav, îi spuse Girgucz Juditei rămasă din întîmplare mai în urmă, am un bolnav cu grea rană în cea mai frumoasă din odăile mele. Sîngele i-a curs pe podelele care chiar ieri au fost frecate de nevestă-mea. Î se pune gheață pe cap cu toate că nu acolo îl doare. Doctorii de astăzi fac totul pe dos, îl leagă pe om la mîna cînd îl doare piciorul. Nu așa erau vechii savanți care culegeau de pe muntele Ararat iarbă-de-piatră și-i fierbeau zeama pe lună plină pînă se îngroșa, sau cei care aduceau de la chaldei balsamul scump din care o singură picătură închidea rana de parcă ar fi închis-o cu cheia. Ei, dar poate se vindecă și așa. Nevastă-mea, ce suflet bun, s-a rugat pentru dînsul. Ni-i milă de el. De ce oare s-o fi aprins atît de ușor ca praful de pușcă ? Se certase cu ăla pe care l-a omorît, pentru o femeie. Unul spunea că-i femeie vrednică, celălalt că-i ușuratică. Și îndată s-au tocat cu săbiile. Apoi se apucară de pistoale. Așa ne-a povestit un bărbier sas care se află în odaie.

- Și care din ei a rămas în viață ?
- Acela care-a spus să muiera-i de treabă.
- Cît de milostivă este providența, oftă frumoasa văduvă.
- Măcar de-ar fi așa și înălțimea sa principele.
- Și te pomenești că îl și pedepsesc dacă rămîne în viață ?
- Așa zicea sasul.
- Cum se numește rănitul ?
- Nimeni nu știe.
- Și are înfățișare de nobil ?
- Plătește în aur, iar nevastă-mea spune că are albituri de soi.

Jupîneasa Judit, cu inima ei simțitoare și imaginația romantică ațîțate încă de pe cînd se afla lîngă trăsura cu mortul, fu cuprinsă de o curiozitate extraordinară și, de altfel, vocația femeii este să îngrijească bolnavii. Uită de oboseala drumului și nu se gîndi decît la cel suferind, așa că, alipindu-se de Girguczoaie, se strecură pe neobservate în odaia bolnavului.

Sára își lăsă capul fără somn pe pernă.

Péter, după truda neobișnuită a drumului, fu cuprins de un somn adînc. Nu-și mai simțea nici durerile reumatice și, în brațele dulcii odihne, de pe buzele lui răsuna uneori doar cuvîntul cel mai fermecător a cărui vrajă încă mai putea să-i electrizeze nervii îmbătrîniți. Era numele Sărei.

Iar femeia cu care soțul se ocupa în somn își uda baptista cu lacrimi. Din pieptul ei zvîcnitor se ridicau rugi. Niciodată viața nu i se păruse mai pustie. Și cum ar fi vrut inima ei să se frîngă, și cum ar fi dorit ochii ei să se închidă pe veci !

Auzise ea ceva din cele povestite de Horváth ? Și dacă da, care a fost cuvîntul ce i-a trezit atenția ca să-i răsune, să-i vîjîie în suflet, să răscolească tot ce era amar într-însul, să adoarmă cea din urmă amintire a bucuriei și să stingă ultimele scînteii ale fericirii prefăcute în cenușă ? Dar cine ar putea ști ce a auzit sau ce n-a auzit ea ? Focul ardea în cămin împrăștiind o căldură plăcută, iar mădularele Sărei erau scuturate de frig ca și cînd ar fi fost afară. Trupul frumos ca o statuie, la vederea căruia s-ar fi desfătat îngerii, plăcerea ar fi devenit nebunie, iar dragostea ar fi

ajuns pentru întâia oară cu adevărat dragoste, căzuse pradă unor fiori de gheață, unei presimțiri fără nume și unei scîrbe care avea nume. Soțul rosti iar numele ei, iar în visele lui rătăcea prin labirintul amețitor al lunii de miere, pierzînd și regăsind firul Ariadnei.

Familia Haller porni la drum dis-de-dimineață.

În camera jupînesei Judit, patul așternut era încă neatins.

Domnul Péter se mira și era îngrijorat.

— Domnia sa jupîneasa, zise Zakariás, n-a dormit toată noaptea, ci, împreună cu Girguczoaie, au îngrijit un bolnav care poate că va muri.

În clipa aceea Judit ieși din camera învecinată și povesti cît crezu de cuviință din întîmplarea cu duelul.

Haller, cu aplecarea lui nobilă, vru să-l viziteze îndată pe rănit.

— Mă pricep și eu, zise, la doftoriceală, și am și leacuri bune. Apoi cine știe dacă nu-i lipsește ceva? Nu-i pot fi oare de folos?

Făcu un pas înainte. Judit îl reținu neliniștită.

— Pentru Dumnezeu, nu acum. Medicul ne-a scos afară și pe noi. Bolnavului îi face rău orice cuvînt. Și, de altfel, am băgat de seamă că l-a furat somnul.

Péter îi puse pe Girgucz și Girguczoaie să promită că vor avea cea mai mare grijă și porunci că dacă va fi nevoie de bani sau de altceva să scrie îndată la Sibiu.

Caii erau prinși la rădvanul dres, iar magnatul cu soția lui și suita zgomotoasă porniră la drum.

— Și tu ești tristă, Judit! zise noua căsătorită.

— Cum să nu fiu!? Tot timpul mă gîndesc la bietul bolnav a cărui întîmplare ți-a povestit-o soțul tău pe drum și pe care l-am îngrijit la han.

— Sărmanul!

— L-am părăsit tocmai în momentul crizei.

— Ah! Oare ce s-a întîmplat cu el?

— Domnul să-l ocrotească! oftă Judit cu ochii înlăcrimați.

— Ești prea simțitoare.

— Pot face oare altceva? Doar bolnavul era străinul meu prin care Mikeseștii mi-au trimis vești.

Sára rămase înmărmurită.

— Și, uimitor, el toată noaptea ți-a rostit numele, zise Judit.

Sára nu leșină. Inima ei nu mai era rănită, ci zdrobită.

XV

Mînîndu-și caii și ziua și noaptea, chihaii lui Kassai ajunse cu bine la Alba Iulia. E drept că înaintașul, fiind mai tânăr și mai focos, căzuse, dar tocmai la Cetatea de Baltă, unde chihaii putu să cumpere îndată altul, și mai bun, din grajdurile domeniiale. Și cum se bucură el de moartea bietului dobitoc ! Fiindcă, desigur, cărpănoasa doamnă Tarnóczy nu-și pune caii în pericol și este imposibil să sosească înaintea lui sau odată cu el. Și ceasul la care reprezentantul plenipotențiar al măritului domn Zsigmond duruia prin centrul orașului, pe lîngă curtea numărul III a palatului princiar, spre locuința cancelarului, era din cale-afară de favorabil ; căci tocmai atunci orologiul din turnul catedralei bătu nouă, iar la zece era ora obișnuită de primire a principelui.

Modestul staroste de vînători, căci de multă vreme nimeni nu se mai gîdea la întreținerea pădurii, iar chihaii nu era decît organizatorul unuia din genurile plăcute ale petrecerii nobililor, nu pierdu multă vreme cu îmbrăcatul și putu, fără greutate, să ajungă primul în vestibulul sălii de primire. Dar cît de mare i-a fost contrarierea cînd află că principele este așteptat să sosească abia în seara următoare !

Era vorba că Rákóczi nu voia să deschidă personal dieta de la Mediaș care nu prea avea pe ordinea de zi chestiuni de mare importanță ; în ultimele clipe însă își schimbă brusc intenția. Probabil că situația, permanent periclitată, a lui Matei, voievodul muntean, l-a făcut să se hotărască. Interesele lui politice nu-i îngăduiau să accepte sacrificarea vechiului său aliat ; însă tot ajutorul pe care i l-ar da celui atacat de pașa din Silistra, dacă treaba iese prost, poate atrage și asupra lui mînia sultanului. Nobilii transilvăneni

rareori erau de acord cu atitudinea lui Rákóczi, potrivnică strălucitei Porți. În general, partida turcă era mai puternică și ea era considerată partida națională. Nici suveranii simpatizanți nu puteau porni război împotriva sultanului fără să amenințe și fără să atragă pe mulți de partea lor. Rákóczi nădăjduia ca lucrurile să nu ajungă pînă acolo, dar, dacă totuși ar fi să se întîmple cea mai rea dintre eventualități, atunci, din pricina problemei protestantismului și a antipatiilor arhiepiscopului Pázmány și ale palatului Eszterházi, n-ar fi putut ajunge la alianță cu împăratul romanilor tot atît de ușor cum au ajuns de la Báthori Zsigmond înapoi toți cei ce au vrut să scuture jugul turcesc. Cu atît mai mult era necesar să se cunoască atmosfera publică din țară. Înainte de toate dorea, așadar, să sondeze opinia stărilor, să cerceteze inimile și răunchii lor, să-și procure date pentru a se informa, dar numai atîta vreme cît alții nu pot vedea propriile sale cărți. Să-și trădeze scopurile, să bată toba asupra planului ce-l avea, să-și dezvăluie secretele și să ațîțe pe față înainte ca raporturile să fie stabilite, erau lucruri pe care nici pe departe nu le avea în intenție. De altfel, cele mai multe consfătuiri le ținea cu Kemény János, căruia de mult îi bănuia ambiția, iar despre capacitatea lui nutrea o foarte bună părere.

Chihaia își petrecu timpul liber pîndind sosirea doamnei Tarnóczy.

Nu fu nevoit să aștepte prea mult.

Văduva ajunsese la Alba Iulia la orele douăsprezece precis. Se vedea că patima și mai deșartă a urii îi împinsese zgîrcenia pe cel de al doilea plan. Și ea a fost silită să călătorească nopți întregi și să-și schimbe trăsura cu alta. Vizitiul ei dispăru îndată după sosire: biciul și-l luă cu dînsul, simbria pe o jumătate de an i-o lăsa milostivei doamne.

Chihaia rămase uimit de energia dușmancei jurate a familiei Mikes, care se duse personal la fiecare ins influent, mișcă toate pietrele ca să-și atingă scopul, ca să salveze, ațîțînd spiritele împotriva unui captiv, țara și credința puse în primejdie. Dintre frații Mikes ea îl cunoștea cel mai puțin pe Móric. Interesele lui nu se ciocniseră niciodată cu interesele ei. Móric nu-i răpise nici o fată, nu dorea să-i între în familie, nu fusese de față la ospetele care o scandalizaseră pe geloasa femeie și, totuși, doamna Tarnóczy nu nă-

dăjduia să aibă somnul liniștit decît după ce o vor conduce în închisoare să-și dezmiereze privirile pe cătușele lui grele și să poată spune, ridicînd trei degete :

— Jur pe unicul și viul Dumnezeu care este tatăl, fiul și sfîntul duh, că acest bărbat urmărit pentru a fi dat morții este Mikes Móric, fiul cel mai mare al lui Mikes Zsigmond și Kornis Ágnes.

Principele însoțit de domnul Csulai sosi la termenul fixat.

Nu s-ar putea spune despre capelanul curții că ar fi fost într-o dispoziție din cale-afară de bună. Chiar și în cercurile mai intelectuale se vînturau știri îngrozitoare despre intrarea masivă a iezuiților și planurile lor distrugătoare și se simțea în atmosfera întregii Transilvanii o oarecare îndîrjire împotriva nobililor catolici care pînă acum trăiseră în cea mai bună pace și nu aveau nici un motiv să se plîngă de persecuție.

Rákóczi găsea neprielnică această nouă stare de spirit. În stadiul de acum al politicii sale avea nevoie de bună înțelegere și nu de învrăjbirea magnaților, de mișcări religioase, de strigătele exaltate ale norodului. Și era peste măsură de furios că, în timp ce lumea întreagă vorbește despre un plan ce amenință tronul princiar și biserica mării majorități din țară, singur el, care stă în piscul puterii, care dispune de atîtea mijloace pentru descoperirea tainelor, nu este informat chiar de nimic și orbecăie în întuneric. Una după alta trimitea scrisorile de muștrare către vicecomiții comitatelor, către juzii regești din Secuime, către primarii sașilor ; îi certa pentru delăsarea lor și le porunca cu asprime ca îndată să cerceteze cazul. Și cît fu de surprins cînd primi preaplecatele răspunsuri ale domnilor slujbași, atît de aidoma de parcă și-ar fi copiat unul după altul rapoartele ! Fiecare spunea că auzise și el de năvălirea iezuiților, dar nu poate afla unde sînt, iar cînd — conform poruncii aspre a înălțimii sale — făcură investigații severe, toate datele dușeră la scrisoarea reverendisimului domn Csulai. Numai acest meritos și zelos păstor sufletesc trebuie să știe unde sînt și ce planuri blestemate au iezuiții. Comitele de Turda, care din pricina reumatismului său nu putuse veni la dietă, anexă preaplecatului său raport și scrisoarea preotului curții tri-

misă de acesta decanului din senioratul respectiv. Rákóczi, sosit tocmai atunci la Mediaș, îl porunci îndată la dînsul pe nefericitul capelan al curții, îl probozi pentru tăcerea sa și-l obligă ca imediat să descopere toată marea conspirație, dacă există una ca asta, ori să-l numească pe netrebnicul zeflemisitor care, abuzînd de zelul său preoțesc, l-a dus de nas cu veștile lui născocite. Mîndria lui Csulai se opunea să insinueze că se lăsase păcălit și credulitatea lui a fost luată peste picior. În schimb, fără o minciună neobrăzată și ușor de inventat, n-ar fi putut descoperi absolut nici un fel de taină. Ce să facă deci? Să spună adevărul că, adică, a văzut doi iezuiți: pe cel ce atîrna pe peretele odăii de dormit din casa parohului cancelarului și a cărui apartenență la ordin nu poate fi pusă la îndoială și pe cel de la vînătoare, salvatorul vieții principelui care, de altcum, poate fi și alt soi de preot ori chiar cavaler? Or, o sinceritate ca asta l-ar fi pus într-o situație ridicolă tocmai în fața persoanei de la care aștepta înalta funcție de episcop. Pe fruntea domnului Csulai izvora o sudoare îmbelșugată. Glasul lui răsunător, puternic fu lipsit de toate însușirile oratoricești și încă și mai greu se putu desface de timiditate decît atunci cînd, legatus fiind, își ținuse cea dintîi predică. Se referi la scrisoarea care nu spunea nimic precis și pe care numai zvonurile transmise din gură în gură au amplificat-o și i-au dat o formă înspăimîntătoare.

— Domnia ta însă nu vei fi aruncat printre oameni, fără nici un temei, acest material ațîțător și instigator la lupte religioase, iar eu vreau să cunosc temeiul, zise principele.

Csulai se tot codea și adăugînd realității unele culori mai vii, întări pe onoarea lui de preot că treaba nu e chiar atît de importantă dar că, în sfîrșit, ici și colo prin Transilvania sînt ascunși iezuiți, iar dacă înălțimea sa se va îndura să aștepte cu răbdare cîteva zile, vor ieși toate la lumină fără ca el să fie silit a se umili pînă la o nemaipomenită lipsă de tact și la declarații contrarii caracterului său.

Rákóczi întrerupse cu vădită neplăcere chestionarea și se vedea că părerea cu care și-a trimis acasă capelanul nu-i este favorabilă acestuia.

Bietul popă, pînă să ajungă la sălașul său, îi evocă la rînd pe toți predicatorii mari și mici din vechiul testament

care ajunseseră în dizgrația suveranului lor și din această cauză își pierduseră și capul, ori pribegind în pustie trăiseră cu mană și lăcuste. Își compara soarta cu fiecare dintre ei, iar imaginația lui înflăcărată rătăcea uneori chiar și asupra martirilor fierți în untdelemn de către zbirii imperatorului; din respect pentru Rákóczi însă nu-și plimbă prea multă vreme ochii pe exemplele din această categorie. Și discursul pe care-l ținuse la deschiderea dietei fusese mai lînced ca de obicei. Dar orice munte, fie el chiar mai înalt decît Araratul, are și coborîș, iar supărarea lui Csulai se potoli, ba, în primul moment, chiar se transformă în chiote la știrea că darabanii au reușit să prindă un iezuit care a fost adus între arme la Alba Iulia.

— Mă voi duce la Betel, zise plin de încîntare, să-i fac acolo altar puternicului Dumnezeu care m-a ascultat pe mine în ticăloșia mea și m-a însoțit pe drumul pe care am umblat.

Curînd însă lui Csulai îi trecu pofta să meargă la Betelul imaginar: cercetînd mai de aproape memorabilul eveniment, ajunse la bănuiala că prinsul nu poate fi altcineva decît vrednicul vînător care i-a salvat principelui viața. Așa fiind, toată rumoarea cu iezuiții ar fi fost întoarsă la sursa ei inițială. Csulai regreta că lucrurile au luat o asemenea cotitură; ar fi vrut ca prinsul să fugă din închisoare sau ca principele, cuprins de o neobișnuită generozitate, să-i dea drumul înainte de a începe interogatoriul.

Acum capelanul nostru făcea deci pe popa plin de răbdare și cu atît mai mult cu cît i se restabilea creditul și influența în fața lui Rákóczi. Dar, durere, principele se necăji din pricina rănirii a trei din darabanii săi și a vitejiei cutezătoare cu care prizonierul s-a apărat împotriva legii. Aluziile lui Csulai care îndemnau la blîndețe s-au stîns fără urme.

Iar deznodămîntul complicațiilor se apropia.

Csulai privea fără chef turnul mare din Alba Iulia asupra căruia altă dată își arunca ochii cu atîta mîndrie, iar cînd ajunse în oraș, își roti capul în așa fel încît să nu vadă partea construită pe bastioane a palatului princiar unde, în cazemate, erau păziți cei prinși.

Cel dintîi oaspete al reverendisimului domn fu doamna Tarnóczy.

Era vreme tîrzie, cînd omului îi place să petreacă în mijlocul familiei ; dar văduva ținea să-l onoreze cu vizita ei pe marele bărbat, pe stîlpul bisericii, încă înainte de a se adresa principelui pentru audiență.

— Ar fi trebuit s-o conduc pe fiica mea la casa soțului ei, și cît a plîns, cît a suspinat ființa dragă de bucurie că o însoțesc, căci, vorbind fără să mă laud, sînt cea mai fericită mamă, precum am fost și cea mai fericită soție, — și tocmai ne aștepta trăsura pregătită cînd am aflat că un instigator, un canaanean incendiator de biserici, prins de darabani, își ascunde numele, sperînd prin aceasta să oprească sabia legii ce scapără deasupra capului său. Ce neobrăzare ! Iată, săracă văduvă, m-am gîndit în sinea mea, acum ți s-a arătat bun prilej să-ți faci cunoscută fidelitatea față de religia purificată și, neascultînd de rugămințile unicului meu copil, m-am grăbit la Alba Iulia să smulg masca slujitorului fățarniciei și să-i arunc numele între ochi, spunîndu-i : tu ești Mikes Móric, infieratul.

Csulai ghici degrabă și fără bucurie că e vorba de una și aceeași persoană pe care — date fiind legăturile ciudate dintre întîmplări — din întregul ordin iezuit ar dori cel mai puțin s-o vadă închisă.

— Dar, răspunse uluit, asupra Mikeseștilor s-au abătut și pînă acum destule năpaste și de ce vrea mărita doamnă să-i facă și mai nenorociți ?

— Fiindcă s-au născut din sînge stricat ca veniamiții și ammoniții și domnul să-i lovească cu tăișul sabiei sale cum l-a lovit pe Sisera și toate căruțele lui și toate taberele lui, zise cu nesimțitoare energie doamna Tarnóczy.

— Religia noastră este religia iubirii. Cristos n-a propovăduit răzbunarea, ci iertarea.

— Să lăsăm, așadar, ca bisericile să ne fie dăruite, cimitirele răscolite, preoții legați pe galere ! Dar poate că reverendisimul domn glumește doar, vrea doar să pună la încercare o femeie cu slabă tărie sufletească, femeie care nu se pricepe a mînuî cuvintele și al cărei singur merit stă în modestia ei cucernică și în credința tare. Ce vreau eu este foarte simplu, foarte firesc. Legile noastre îi condamnă de hiclenie pe iezuiții care intră în Transilvania. Legile au fost

făcute să fie aplicate iar eu, prin declarația mea, vreau să ajut la aplicarea legii.

— Nu litera rigidă a legii, ci spiritul ei trebuie avut în vedere, mărită doamnă ! zise Csulai. Când au alungat zisul ordin din Transilvania și au ridicat, din eșafod, o barieră în calea reîntoarcerii lui, stările țării au urmărit de-a dreptul să nu fie tulburată armonia dintre confesiunile recunoscute. Au interzis instigările și au apărat pacea. Ei nu puteau să ceară, fiindcă legea laică s-ar fi răzvrătit împotriva legilor lui Dumnezeu, ei nu puteau să poruncească celor care intraseră în anumite ordine călugărești să nu dorească a mai vedea leagănul în care îl adormeau, odaia în care, printr-o încercare îndrăzneată, a pășit șovăielnic din mâinile doicii la pieptul mamei ce-l chema, pământul patriei pe care din exil îl iubim de două ori mai mult. Ei nu puteau să vrea ca în anumite suflete să interzică recunoștința și aducerile aminte, mila și acea sfântă mîhnire care te atrage spre obiectul ei cu o putere amețitoare și nu se poate liniști pînă cînd nu-și atinge ținta. Căruia dintre părinții țării i-ar fi trecut prin minte să stingă viața unui iezuit pentru că s-a proster-nat la mormîntul maică-si într-un loc care, căzînd cu o palmă mai înăuntru de hotarul regelui, stă sub stăpînirea principelui Transilvaniei ? Mărita doamnă ar putea să-și dea seama că de multe ori legile trebuie temperate în aplicarea lor. În problema de față accentul se pune pe ideea instigării, pe scopul ce l-au considerat strîns legat de intrarea în țară, pe spirit și nu pe culoarea și croiala unui anumit veșmînt. Călugărul prins, după cîte am aflat, voia să-și vadă părinții, poate pentru ultima oară. Și de cînd dragostea filială ar merita moartea ? Dacă domnia ta, mărită doamnă, dispui de date asupra instigărilor făcute de Mikes Móric în Transilvania împotriva religiei noastre reformatе, te rog, te silesc să iei atitudine împotriva lui. Dar dacă n-ai date, atunci eu îți spun domniei tale o dată cu Mîntuitorul : „Nu fi drept peste măsură.“

Doamna Tarnóczy făcea cîte un pas înapoi, tot mai înapoi, se freca la ochi, la frunte, își netezea părul cu degetele de parcă ar fi vrut să se convingă că este în toate mințile sau că e trează. Și, într-adevăr, cuvintele trădării sunau atît de ciudat în gura lui Csulai, erau în atît de mare

contradicție cu predicile lui și cu opiniile sale particulare, încît oricine ar fi putut întreba cu uimire : cînd s-a preschimbat din Saul în Paul?... Fața doamnei Tarnóczy păli, iar trăsăturile ei, de altminteri nu lipsite de interes, deveniră urîte, aproape respingătoare. Buzele i se mișcau fără cuvinte ; poate pentru că în sufletul ei clocotea un blestem nerostit de nimeni pînă atunci și în limba omenească prea săracă lipseau cuvintele trebuincioase. Csulai căzuse sub vraja acestei ființe sălbatice și-și lăsa ochii în pămînt ca să se elibereze de înrîurirea ei demoniacă.

Doamna Tarnóczy se apropie de dînsul, dar cu fiecare pas expresia feței i se schimba și trecu de la furie la dispreț.

— A auzit domnia ta, zise cu un ton rece și sec, de numele lui Calvin? N-a fost bufonul regelui Kanut sau Arthus. Nici nu este, ca Merlin, plăsmuirea imaginației poetilor netrebniți. Calvin a trăit cu adevărat. Existența lui este atestată. Dacă domnia ta nu crede, îi pot aduce certificate. Calvin a fost acela care l-a sărutat și l-a numit frate pe Servet, atacatorul religiei. Este o scorneală că l-ar fi ars pe rug. Cît de cleветitori sînt oamenii ! Dar, fără îndoială, domnia ta n-ai auzit nimic despre asta. Totul e un zvon nesigur ! De altfel, fii bun și spune-i unei biete văduve care vine rareori la Alba Iulia : unde șade capelanul principelui ? Sluga dumitale... sluga dumitale.

Doamna Tarnóczy făcu o plecăciune atît de adîncă și se îndepărtă atît de repede încît Csulai, perplex, rămase fără grai.

— Ei, așa ceva n-am mai pățit. Ce-o să zică principele dacă află ? Rămas bun episcopat !

Persoanele subordonate pot intra adeseori acolo unde cei de rang înalt n-o pot face.

Chihaiia era rudă cu soția cămărașului principelui și atîta i-a vorbit de o chestiune foarte importantă pentru care a fost trimis și care nu poate fi înfățișată decît prin viu grai, încît aproape în același timp neprielnic cînd doamna Tarnóczy pornise spre domnul Csulai, el fu lăsat să intre în camerele particulare ale principelui.

Principele nu era în cea mai favorabilă dispoziție în ce-i privește pe Mikesesți.

Kapronczai, după ce, prin ușurătatea lui plină de îndrăzneală se alesese singur agent al uneltirilor diplomatice legate de căsătoria prințului litvan, fusese obligat să pună capăt regulei tăcerii pe care o respecta de câteva zile și să facă un preaplecător raport de felul cum stau lucrurile. Povesti că, încă înainte de sosirea sa în Moldova, Mikes János se despărțise de tovarășii săi, iar aceștia nu putură da o informație sigură asupra direcției în care pornise. Cu exagerări poetice, Kapronczai descrie ostenele depuse pentru a-l găsi pe János și pentru a nu face împotriva rudelor sale — căci le iubea și voia să le folosească pentru scopurile lui — vreun lucru care le-ar primejdi, aminti doar ca o presupunere vagă că urmărirea lui l-ar fi condus la bănuiala că Mikes János, considerându-se mai puțin implicat în crima de rapt, ar fi plecat poate tocmai în Transilvania să se înfățișeze în fața legii, să-și apere personal onoarea împotriva învinuirii de participare la răpirea unei femei și, pe cât se poate, să aducă circumstanțe atenuante în apărarea fratelui său și a unchiului său.

Kapronczai nu era convins că acesta ar fi fost motivul plecării lui Mikes János, cunoscând însă firea principelui său, nu se îndoia că dintre toate motivele acesta ar ațița cel mai puțin mînia lui Rákóczi împotriva lui János. Pînă aici, lui Kapronczai îi fusese ușor să-și scrie preaplecătorul raport ; dandanaua începea însă în momentul cînd el, rupînd pecetea, a ajuns în posesia unui secret de stat și s-a înălțat singur la un rang cu care un om inteligent, și cu atît mai puțin principele, precaut și bănuitor, nu l-ar fi investit pe tînărul fără experiență. Ce să mărturisească și ce să păstreze sub tăcere Kapronczai ? Era o întrebare grea pe care, în circumstanțe identice, vicleanul Kassai și rezervatul diac Döme ar fi rezolvat-o prost. Ofițerul de gardă, omul spadei, aventurierul cu sînge fierbinte procedă însă energic cu delicata problemă. „Înălțimea ta mi-a spus astfel : Cît privește unele cazuri prevăzute, nu ai altă îndrumare decît atît : adună-ți mințile. Viitorul tău atîrnă de reușită. Plecarea din Moldova a lui Mikes János era un caz neprevăzut, iar eu, conform poruncii, mi-am adunat mințile. Am luat asupra mea sarcinile incredințate lui. Înălțimea ta să-mi ia capul fără de nici o

ceremonie dacă nu voi reuși. iar dacă voi reuși, să-mi lase înălțimea ta capul pe umeri spre folosul meu personal și spre slujirea casei domnitoare Rákóczi. O singură supusă rugămintă am și anume, să se îndure înălțimea sa și cedînd generozității sale princiare să nu ia nici o măsură în această chestiune pînă cînd nu voi înfățișa înălțimii sale, cu adîncă supunere, proximal meu raport“.

De la Alba Iulia, scrisoarea îi fu trimisă lui Rákóczi la Mediaș.

Prima impresie lăsată de lectura ei era deosebit de nefavorabilă.

— Copilandrul ăsta netrebnic, zise el către diacul Döme, a vrut să-l prindă dintr-o dată pe Dumnezeu de picior. Cutează fiindcă n-are ce pierde. Pînă și dolmanul de pe dînsul e al meu. Să-i tai capul. Frumoasă despăgubire ar fi pentru mine capul ăsta dacă ar cădea Matei voievod din cauza lui, și încă el vrea să-l potcovească pe Lupu! Fanfaron flenduros! Și să nu iau nici o măsură pînă la scrisoarea lui cea mai apropiată? Putem aștepta mult și bine o scrisoare apropiată. O să încerce vreo nebunie și dacă nu-i reușește, fuge la pașa din Silistra. Păi nu așa, fîrtate... Scrie-i îndată rezidentului să-l pună în lanțuri pe Kapronczai și să-l trimită în Transilvania.

Diacul Döme scrisese scrisoarea.

— Pe cine să trimit în locul lui Kapronczai? își bătea capul Rákóczi între timp.

Diacul aduse scrisoarea.

— Pune-o pe masă și vino peste un sfert de ceas.

— Am înțeles, înălțimea ta.

Rákóczi își bătea iar capul. Trimișii prințului litvan probabil au și sosit la Iași și ori pe cine aş trimite la Lupu, ar sosi „post festa“.

Döme intră exact la împlinirea celor cincisprezece minute..

— Rupe scrisoarea! zise principele și scrie-i rezidentului doar atît: Ține-l sub ochi pe Kapronczai și dacă vrea să plece încotrova, arestează-l imediat; altminteri, să-i stai într-ajutor cu tot ce-ți cere acest tînăr care are o misiune excepțională.

Terminînd cu Kapronczai în felul acesta îndoielnic, principele își întoarse atenția spre Mikes János. Se interesă la directorul fiscal dacă acesta nu s-a prezentat cumva la dînsul.

Iar cînd primi răspunsul negativ, dădu poruncă să fie prins și cu asta plecă îndată la Alba Iulia.

O dispoziție ca asta l-ar fi intimidat pe chihaiia domnului Kassai dacă ar fi presupus-o măcar.

— Ce te aduce aici? îl întrebă principele pe cel ce intra. Stăpînul tău ar trebui să fie aici, dar după cîte am auzit, iar suferă de podagră.

— Eu n-am adus scrisoare de la măritul meu domn, răspunse chihaiia plecînd genunchii, ci am venit să pun la mult preamilstivele picioare ale mării sale principelui o preasupusă instanție. Dumnezeu să te țină pe înălțimea ta întru mulți ani pentru a-i ferici pe supușii tăi fideli și cerul să ajute ca în Transilvania să curgă mai multe lacrimi de recunoștință față de generosul nostru principe, decît de durere iscată din suferințe!

— Amin! adăugă principele. Însă cererea ta s-ar fi cuvenit s-o prezinți șambelanului nostru.

— Domnitorii sînt reprezentanții lui Dumnezeu pe pămînt iar noi, pe calvinește, obișnuim să ne adresăm cererile lui Dumnezeu însuși, fără mijlocitori.

Rákóczi desfăcu zîmbind scrisoarea dar aruncîndu-și ochii pe iscălitură spuse plictisit:

— Asta trebuie să ajungă la mine prin cancelaria mea. Poți pleca!

— Să duc acolo și inelul? întrebă chihaiia stînd tot cu genunchiul la pămînt.

— Ce fel de inel?

— Cel anexat la preaplecata petițiune.

Curios, principele își trecu în fugă ochii peste scrisoarea lui Mikes Zsigmond.

— Unde este inelul?

Chihaiia i-l dădu.

Rákóczi privi cu atenție fiecare piatră, apăsă resortul diamantului din mijloc și cercetă mica ascunzătoare cu otravă, apoi cîntări în palmă greutatea inelului de parcă ar fi fost un neguțător ce împrumută pe amanet. — Slavă domnului, l-am regăsit! zise cu glas pe jumătate tare. În schimbul ăstuia mi s-ar fi putut cere domeniul meu din Sárospatak cu visterie cu tot. Fiindcă n-am stipulat decît domeniile strict fiscale. Și cît face tot inelul? Cel mult șaiszeci de taleri. Hm! Bine că s-a regăsit!

Rákóczi își puse inelul în deget.

Chihaia, spăimîntat de ciudata lui nepăsare, întrebă :

— Dar ce se întîmplă, înălțate doamne, cu Mikes Móric ?

— Mikeseștii sînt răi supuși. Cu fiecare mișcare ce-o fac se lovesc de cîte o lege. János, în loc să se apere în mod cinstit, se ascunde. Móric a făcut să curgă sînge.

— Al ursului, înălțate doamne.

— E adevărat. Și pe acela l-a făcut să curgă. Dar în noaptea asta mai poate zăcea în închisoare. Mîine îl voi trimite la marginea țării cu escortă înarmată.

Aceste cuvinte mohorîte și reci i se părură chihaiei mai dulci la sunet chiar decît cîntările îngerești. Slavă Domnului că viața i-e salvată și libertatea redată ! gîndi în sinea lui și plecă de la palatul princiar cu atîta recunoștință și veselie de parcă ar fi primit ca danie regească o pădure de zece ori mai mare ca pădurea domnului Kassai.

— Am să aștept pînă mîine dimineață cînd îl vor scoate pe Móric din închisoare, iar după aceea nu mă opresc decît la castelul Mikes. Cu această intenție ajunse la cortel.

XVI

A doua zi de dimineață cămărașul anunță că Mikes Móric nu vrea să iasă din temniță.

— Temnicerul așteaptă înalta poruncă a luminăției tale pentru scoaterea lui cu forța ! adăugă el.

— Mikes nu vrea să părăsească închisoarea noastră ? Știi sigur ?

— Temnicerul se află în sala de așteptare.

— Să vină.

Cămărașul trimise la principe un bărbat cu înfățișarea aspră însă nu respingătoare.

— În care din cazemate se află prinsul ?

— În cea cu numărul șase.

— Are pereții umezi și aerul închis ?

— O aerisesc zilnic, înălțate doamne !

— Și arestatul s-a îmbolnăvit totuși ?

— E sănătos tun, înălțate doamne.

— Dar ai văzut la el semne de furie și n-ai raportat ?

— Măcar de-ar fi și ceilalți, înălțate doamne, tot atât de blajini ca popa ăsta.

— Prin urmare, e serios, adâncit în sine ? Hm ! Are mintea bolnavă, nu-i așa ?

— Față de situația lui, e destul de vesel, înălțate doamne.

— Atunci de ce nu vrea să iasă din închisoare ?

— A spus că trebuie să se fi petrecut o neînțelegere și speră ca înălțimea ta să-l primești în audiență. Pînă atunci rămîne acolo. Noi i-am zis : Încearcă să obții audiență după ce ieși. El a zis : Nicidecum. Noi i-am zis : Ba zău, o să te scoatem de aici. El a zis : Tîrîți-mă dar, și cu asta apucă inelul unui lanț din perete.

Închisoarea se afla în apropierea palatului, așa că peste cîteva minute Mikes Móric stătea în fața principelui.

Cum intră, privirea îi fu atrasă de inel.

— Printre virtuțile înălțimii tale, zise cu adîncă supunere dar cu o ținută îndrăzneată și nobilă în același timp, este mai ales una pe care n-ar îndrăzni să ți-o atace nici dușmanii jurați : legalitatea severă. Îndură-te și îngăduie-mi să mă refer la ea... Aveam o comoară de mare preț pe care, gîndindu-mă la situația mea periculoasă, i-am încredințat-o altcuiva s-o păstreze. Mîna, de altfel binecuvîntată de mine, care a primit sacrul depozitum, știa prea bine ce destinație îi dădusem și totuși, împotriva voinței mele hotărîte, acestui bun al meu i s-a dat o destinație cu totul străină. A fost schimbat pentru un preț de nimic. Acum îl văd pe degetul înălțimii tale. Inelul este al meu, capul meu este al înălțimii tale : să rămîină fiecare cu ce-i aparține.

— Ce nevoie am eu de capul domniei tale ? Și fără cap, ce folos le-ai lua domnia ta averilor mele ?

— Pot răspunde cu cea mai mare proptitudine la întrebarea înălțimii tale.

— Să aud.

— Principele Transilvaniei are nevoie de capul meu ca să aplice legile din 1588, 1607 și 1610 care mă condamnă la moarte, iar eu am nevoie de inel pentru a salva capetele celor doi frați ai mei.

— Nu intenționez să dăruiesc ordinului domniilor voastre un martir. Cît privește pe frații domniei tale...

Aici Rákóczi se opri, aducîndu-și aminte de Mikes János.

— Ei sînt în Moldova, întregi Mikes Móric, iar Lupu voievod va refuza să-i extrădeze. Dar tatăl și mama lui János trăiesc, iar atracția dragostei de părinți devine și mai irezistibilă cînd i se adaugă și dorul de patrie. Ei vor veni în Transilvania. Fiindcă există considerente mai presus chiar decît viața și nu atunci riscăm mai mult cînd ne punem viața în joc.

— E adevărat, e adevărat ! Dar supușii noștri trebuie să aibă puțină încredere și în mila noastră princiară. Legile au exilat doar ordinul lui Mikes Móric, nu și inima lui. Cu ceea ce este cavaleresc în domnia ta, ești vasalul tronului meu, iar eu, la rîndul meu, sînt cavaler. Te îndoiești ? ,

Îi întinse lui Móric mîna pe care acesta o ridică la buze. Rákóczi sună.

Cămărașul intră.

— Doi tineri din „nabila societate“ vor avea plăcerea să-l slujească pe domnul cavaler cîtă vreme va rămîne în Transilvania. Cred că domnia ta, domnule cavaler, intenționezi să petreci o zi întreagă la iubiții domniei tale părinți, iar după aceea te vei grăbi la locul ce-ți este menit.

— Recunoștința mea, înălțate doamne, nu poate fi exprimată, dar inima nobilă a înălțimii tale nu are nevoie de cuvintele lingușitoare și ipocrite care se pot învăța pe de rost.

Rămas singur, Rákóczi începu să cîntărească cele întîmplate.

— În spiritul celor declarate de mine, pe Mikeseștii învinovați de rapt nu i-aș putea executa, însă nici nu voiam s-o fac. Dacă însă aș vedea de bine, dacă considerentele moralei publice ar cere-o, i-aș putea pedepsi — prin mijlocul grațierii — cu un an, doi de închisoare. Iar cu asta nu mi-aș călca făgăduiala făcută în mod public — cugeta Rákóczi.

Cămărașul îl petrecu pe Móric cu plecăciuni atît de adînci, încît, în uriașul vestibul al sălii de primire, mulți ochi se întoarseră după cel ce pleca, dar mai cu seamă ochii doamnei Tarnóczy care făcea parte dintre puținii cunoscători ai celui astfel onorat.

— Doamnă, i se adresă cămărașul văduvei cu privirea încremenită, acum e rîndul domniei tale să intri.

Doamna Tarnóczy nici nu se clinti.

— Doamnă, ți-a venit rîndul.

Doamna Tarnóczy își împreună mîinile pe piept.

— Să fiu eu oare unul dintre adormiții din Efes ? Întrebă, purtîndu-și ochii asupra grupului, cu o uimire solemnă. Cum m-am trezit ? Pe veșmintele mele nu se vede mucegaiul vechimii. Anii s-au topit într-o singură clipă, roata desfăcută a timpului s-a învîrtit smintită și huietul ei mare tot nu m-a trezit ! Abia acum ! Dar bine, unde mă aflu ?

Atunci păși înaintea lui Szentpáli.

— N-ai putea să-mi spui domnia ta : cine este principele Transilvaniei ? Eu l-am mai apucat pe Rákóczi György I. Dar cum și-au pierdut tronul Rákóczi György II și fratele lui mai mic, domnișorul Zsigmond ? Cum v-ați făcut rost domniile voastre de principe din casa Báthori ? Mă jur pe Dumnezeuul meu că mi s-a părut că ramura bărbătească a acestei familii s-a stins. Ciudat !

Doamna Tarnóczy întîlni privirea și zîmbetul îndoielnic al anturajului și îndată le găsi ea însăși explicația.

— Sînt nebună, nu ? Dar cît este de sărman cel care astăzi are minte, căci sufletul îi este pierdut !

Cei de față nu înțelegeau patimile ce învolburau sufletul văduvei, iar indignarea ei profundă izbucnită cu o putere tragică fu primită cu un rîs vesel pe care nici apropierea odăii unde se afla principele nu reuși să-l potolească, ci îi domoli numai larma, nu și ascuțișul ce rănea inima.

Doamna Tarnóczy părăsi mîndră vestibulul dar simțea că, în pofida energiei sale aspre, picioarele îi tremură. Cămărașul ce ținea rîndul pronunță numele altuia, iar audiențele continuară netulburate.

Încă în aceeași zi sosi din Mediaș diacul Döme aducînd cu sine scrisoarea lui Kapronczai pe care o primise în momentul plecării.

Era scurtă dar importantă pentru Rákóczi.

„Sosește trimisul prințului Radzivil, mitropolitul de Kiev. Lupu voievod se pregătește să-l primească cu mare cinste. Domnița, fiind supărată din pricina lipsei lui Mikes János pe care-și pusese ochii, nu-l refuză. Treburile noastre merg strălucit. Pentru toate trebuie să-i mulțumesc lui Mikes Mihály care îi furnizează principesei Maria cele mai felurite

știri despre viața aventuroasă a lui Mikes János. În afară de asta, el a ajuns un adevărat maestru de ceremonii al voievodului. Introduce la palat bucătărie leșească și mode noi, iar recepțiile le organizează după protocolul de la curtea fostului principe Báthori Gábor. Doamnele de la curte îl îndrăgesc pentru voia sa bună și uituceala lui. Se îngrijește întruna de petreceri și chiar și acum tropăie în capul gol, cu bîta în mînă ; în urma lui un buchet din cele mai frumoase femei învîrt jocul național românesc... Rezidentul din Tîrgul Iașilor al înălțimii sale ia în nume de rău că, deși mă aflu adesea la curtea voievodului, nu pot duce nimic la bun sfîrșit împotriva Mikeseștilor. Mă consideră lășător și ușuratic, ba ieri a insinuat în fața cuiva că aș fi mituit și trădez interesele înălțimii sale. Îmi pare rău că trebuie să induc în eroare în privința mea un nobil atît de onest ; dar încă din primele zile am bănuît că tînăra lui soție știe tot atît din secretul diplomatic cît ar putea să știe o matroană vîrstnică a cărei virtute nu e neutralizată de frumusețe. Rezidentul începe să urgenteze personal cererea de extrădare a Mikeseștilor, odată ce eu nu procedez cu destulă conștiințiozitate. Las' s-o facă. Excesul lui de zel nu mai e primejdios. Sîntem în pragul succesului... Încă un pas și el îmi va da prilejul, la Alba Iulia, să cer în genunchi iertarea înălțimii tale pentru norocoasa mea cutezanță“.

— Se vede că și în crima de rapt se ascunde uneori nițel „jus regium“ care în caz de defectus ne aduce folos nouă, principilor.

Spiritul avocațesc al lui Rákóczi i se păru plin de duh diacului Döme și, cu toată poziția lui modestă, avu îndrăzneala să-l însoțească cu un zîmbet vesel.

— Dacă Mikeseștii n-ar fi fugit în Moldova, continuă principele, o problemă politică de mare importanță s-ar fi putut întoarce ușor împotriva mea.

— Ba chiar și dacă, întregi diacul, Mikes János n-ar fi fugit din Moldova în Transilvania.

— E adevărat, zise Rákóczi, și încep să regret că am dat poruncă să fie prins.

— Cu asta, înălțate doamne, nu i se întîmplă nimic rău, odată ce, din întîmplare, l-am prins chiar eu.

— L-ai prins ?

— Da, înălțate doamne, dar încă nu știe că e rob.

— Cum așa ?

— Fiindcă nu e conștient. Rana lui, dobândită în duel, este primejdioasă.

— Și proscrisul, după ce că și capul lui este al legii, a mai avut îndrăzneala să lupte în duel ? întrebă cuprins de indignare Rákóczi.

— Un ofițer de gardă a jignit-o într-o cârciumă de rînd pe Tarnóczy Sára, a cărei onoare a luat-o sub ocrotire înălțimea ta, debitînd în fața altui ofițer de gardă suspiciuni josnice la adresa ea. În clipa aceea își făcu apariția Mikes János și-i spuse pe un ton calm însă poruncitor : „Domnia ta ai jignit pe Rákóczi György, principele Transilvaniei și onoarea corpului de gardă. Eu, prin urmare, îți rup epoletii și nu regret decît că acest lucru nu l-a făcut camaradul domniei tale din corpul de gardă“.

— Foarte bine. Întocmai așa trebuia să vorbească un supus fidel și un cavaler viteaz. Pe mizerabilul acela de ofițer de gardă îl voi scoate îndată din rîndurile „nobilei societăți“.

— A murit deja, înălțate doamne. Acoperindu-și rana cu stînga, Mikes János continuă duelul și-l împușcă în cap.

— Ar fi putut să facă ceva mai bun, spuse Rákóczi nemulțumit.

— Tot așa și eu, înălțate doamne, care, aprinzîndu-mă din cauza defăimării steagului corpului de gardă, m-am oferit ca martor pentru Kerekszegi, căci fără secunzi, duelul n-ar fi avut loc.

— Ei, mare lucru trebuie să se fi întîmplat ca să iasă flăcări din focul tău ostășesc. De altminteri, dacă mareșalul nostru pune în mișcare afacerea, cu eroismul tău, în loc de pinteni cavalești, îți faci rost de o pereche de cătușe.

— Mai grea decît cătușele mi-ar fi conștiința că am răbdat în tăcere jignirile aduse principelui meu.

— Dar cum se întîmplă că Mikes János luptă pentru onoarea Sarei Tarnóczy care i-a adus atîta jale în familie ? întrebă principele ca de sine însuși.

— Și ce e mai mult, lîngă patul său de suferință o vede mereu pe doamna lui Haller Péter, iar cînd îl apucă fierbințelile îi rostește neconținut numele... Ar trebui să cred, înălțate doamne, că de fapt nici n-au răpit-o pe Sára.

— Acum și mie mi se pare nelămurită problema, cu toate dovezile judecătorești.

— Probabil că dragostea comună a celor doi frați a dat lucrurilor această întorsătură îngrozitoare.

— Orice s-ar fi întâmplat, sînt silit să las legea să-și urmeze cursul ei. Mă voi folosi însă de dreptul de grațiere, deși în privința moșiei sînt ferm legat prin cuvîntul meu princiar. Însă pe Mikes János prins de tine, îndată ce starea lui ți-o va permite, să-l duci ca prizonier, cu escorta necesară, la Mediaș, ca să fie îngrijit cu cea mai mare atenție. Medicul alteței sale principesei va prelua cît mai curînd tratamentul bolnavului. Sper că și alteța sa va porunci șambelanului său ca să trimită o doamnă de la curte să-i poarte de grijă rănitului.

XVII

Îndată ce se retrase dinaintea privitorilor, mîndria doamnei Tarnóczy se preschimbă într-o îngrijorare chinuitoare.

Ceva anume îi șoptea că norocul și-a întors fața de la dînsa și, cu toanele lui flușturatice, zîmbește acum familiei Mikes. Planurile țesute din amestecul ciudat al fanatismului religios, al ipocriziei și al răzbunării neîmpăcate începuseră să se destrame fir cu fir în fața ochilor ei. Peste tot descompunere, fărîmițare, prăbușire.

— Să fi trăit deci în zadar!... Să aud deci din nou bucuria clocotitoare a familiei nesuferite? De ce spunea sufletul din mine: Nu te închina Dumnezeuului lor și nu face după faptele lor, ci sparge și sfărîmă idolii lor? De ce am avut credință ca să-i rușinez, de ce i-am batjocorit dacă inima mea nu are ac să-i înțepe?

O lacrimă îi năvăli între gene și presimțirea ei, duhul ce o urmărea, noul ei dușman îi șoptea tot mai cu dinadinsul că, pas cu pas, nenorocirile o vor urmări cu chip de diavol rînjitor, cu răsuflarea însetată de răzbunare, cu picioarele ușoare și cu hohotul grohăitor.

Clipa face să-i crească neliniștea, orele o fac tot mai uriașă.

Zadarnic reia reflecția mai cumpătată, că povestea lui Mikes Móric este cu totul deosebită de procesul de rapt și că inima soților Mikes care au pierdut doi fii, un frate și atîta avere, chiar de-ar fi de marmură, s-ar putea sfărîma sub o năpastă ca asta. Între timp, presimțirea doamnei Tarnóczy îi tot șoptea : să nu crezi, să nu crezi ! Ei vor trăi, iar dacă speranța vrea să-și ia rămas bun și deznădejdea bate la ușa lor, le vine în ajutor norocul reîntors la dînșii.

Cumplite, cumplite prorociri !

Văduva noastră își uda batista cu lacrimi mai sincere decît cele vărsate la catafalcul soțului ei sau pe care le-ar vărsa la înmormîntarea fiicei sale.

Fiindcă adevărata ei familie erau ura și răzbunarea. Și să le lase pe ele să se chinuiască flămînde și însetate, cînd pelicanul, dacă e nevoie, își hrănește puii cu sîngele din pieptul său ?

— Să nu-mi văd casa pînă cînd nu-i voi putea împodobi fruntea cu ghirlandele de flori ale bucuriei ! Să nu văd castelul semeț și trufaș al Mikeseștilor pînă cînd deasupra herbului porții nu va fîlfîi steagul de doliu ! oftă doamna Tarnóczy cu o izbucnire sălbatică.

Ci iată, în sufletul ei tresări o voce străină din buzele, mute pînă acum, ale conștiinței, ale celei căzute în letargie : Este scris în sfînta carte : „De ce să-i zic nelegiuit celui căruia Domnul nu i-a zis nelegiuit ; și de ce l-aș blestema pe cel ce nu e blestemat de Domnul“... Groaznic, groaznic !... Dar îi va blestema pe ei Domnul ; mîna lui va lovi asupra lor ! Căci vina pentru viața mea de familie distrusă este a lor, îi apasă pe dînșii ! Dacă n-ar suferi nesfîrșite chinuri, de ce m-am rugat, de ce am suferit eu, dacă nu este îngăduit să urăști decît fără putere ?

Doamna Tarnóczy făcu grabnice pregătiri de călătorie ca să pornească, nu spre casă, nu la castelul din Sînzieni, ci la Mediaș, ca în clipele ce vor decide asupra Mikeseștilor să soarbă picătură cu picătură nectarul răzbunării, ca pe o hrană proaspătă pentru rădăcinile inimii sale, iar acolo unde s-ar produce o spărtură, să ațîțe, să îndemne, să stîrnească mînia împotriva celor acuzați de rapt.

— Totul e în zadar, totul e în zadar, șopti din nou presimțirea ei înverșunată. Norocul s-a întors acum spre dînșii ! Cine oprește soarta care se învîrte ? Blestemul tău e

fără putere, ura ți-e lîncedă împotriva spițelor rotitoare ale evenimentelor. Acum se întoarce norocul, acum !

Doamna Tarnóczy ajunsese la Mediaș și cu ea odată și presimțirea.

Tocmai atunci, la cererea procurorului, staturile și ordinele din dietă condamnau cu majoritate de voturi pe cei trei Mikes fugiți.

Sentința cu moartea și pierderea posesiunilor a fost pronunțată.

Mulțimea se înbulzea în grupuri compacte pe străzi. Pe toate buzele se afla doar vestea cea mai nouă, vestea cea mare, faptul însemnat al dezastrului celor trei magnați.

— Victorie, victorie ! strigă doamna Tarnóczy și în piață porunci vizitiului să întoarcă trăsura.

— Unde ne oprim, mărită doamnă ?

— La Sibiu.

Vizitiul care nu cunoștea încă firea stăpînei sale zise speriat :

— Mă rog cu supunere, cailor le-am dat ovăz de dimineață, sînt osteniți, le-ar fi prea mult chiar pînă la stația cea mai apropiată.

— Ticălos nenorocit, răcni la el văduva, de cînd ai ajuns să fii stăpîn pe trăsura mea ? Ce te privește, chiar de vor crăpa caii ? ! Mîină !

După un astfel de îndemn, vizitiul începu să pocnească din bici lovind în dreapta și în stînga și, parcă ar fi dus o trăsură de nuntă, gonea fără să se uite, dintr-un făgaș în altul, urcînd și coborînd peste pietre. Cetățenii pașnici ai Mediașului fugeau de departe din calea lor.

Dispoziția doamnei Tarnóczy se putea asemui cu acele rulouri de pergament scoase dintre ruine de pe care, dacă razi una din scrieri, descoperi alta dedesupt, cu semne, limbă și conținut diferite.

Rîse de presimțirea sa, se desfăta cu împlinirea răzbunării, gonea să-i ducă fiicei sale vestea de bucurie, iar după ce timp de un sfert de ceas își ținu sentimentele la nivelul înalt al patimii, coborî în cloacele puturoase ale acestora.

Socoti iugărele pe care, odată cu pronunțarea sentinței, fiică-sa le cîștigase ca dar de nuntă. Adună veniturile pro-

venite din drepturile regalelor, se gîndi la așezările în care se mai poate ocupa pămînt din *commune terrenum* * și unde poate începe cu folos procese de hotărnicie. Unul din contracte poate fi atacat sub pretextul schimbului simulat, și cum proprietarul este un domn comod și moale, procesul, nedrept în fond, ar putea să se termine printr-o *complanatio*. ** Se gîndi că în ținutul Chioarului îi revenea Sărei o părticică mică dintr-un sat în care locuiau numai boiernași băutori și distrugători de păduri. Acestora li s-ar putea da împrumuturi cu camătă și cît nu va înghiți dobînda va trebui procurat prin *minor potentia* ***, ba poate că va reuși să provoace un caz mai mare de samavolnicie cu prețul de nimic a două-trei capete sparte.

Punînd una lîngă alta toate acestea, doamna Tarnóczy găsi că, în zece ani, fiică-sa poate deveni mai bogată chiar decît avutul Haller Péter, dacă treburile ei ar fi conduse de o mîină energică.

Dar aici lucrurile se încurcau. După doamna Tarnóczy, Haller era un bărbat neajutorat, care economisise fiind nepriceput; și cu toate că pentru sine cheltuise puțin, răuvoitorii ar putea să-i smomească și ochii din cap.

— Țta ar ști oare să cîștige și să se extindă? zise văduva cu înflăcărare, încît se auzi pînă la vizitiu. Cum să știe?

Atunci, dîndu-și seama că gîndise cu voce tare, se uită în jurul ei.

Era o zi de iarnă senină și rece. Ținutul era acoperit cu un strat subțire dar scînteietor de zăpadă. Aerul era străveziu, iar fumul din coșurile unei mici așezări din față se înălța ca niște stîlpi albaștri abia încovoiați.

Doamna Tarnóczy se înfășură mai bine în blană și-și continuă firul de gînd întrerupt.

— Ce nevoie mai are Săra de neputinciosul de bărbatu-său? Nu și-a ajuns oare toate scopurile care le putea atinge prin mîna lui Péter? Iată întrebarea care se ridică... La ce folosește podagra? Haller Péter mai poate respira chiar zece ani de aici înainte. Dacă ar muri degrabă, aș

* *commune terrenum* = teren aflat în proprietatea comună a unui sat de iobagi.

** *complanatio* = învoială.

*** *minor potentia* = cel mai mic grad de samavolnicie.

putea pune eu la cale moșiile fiicei mele, iar dacă dintre bătrînii Mikesești, fie bărbatul, fie femeia ar supraviețui năpastei căzute pe casa lor, m-aș putea judeca cu ei pînă li se va curma răsufllarea. Pînă și cavoul lor strămoșesc l-aș putea ocupa și, scoțînd vechile oseminte, aș face din el un lăcaș cinstit pentru morți. Și nici condiția de văduvă a Sărei n-ar fi de lepădat. În diata lui, Haller o lasă moștenitoare a întregii sale agoniseli, iar eu nu i-aș îngădui — nici după decurgerea anului de văduvie — să arendeze partea de moșie de pe ramura bărbătească fără o învoială favorabilă. Fata mea ar fi una din cele mai avute femei din Transilvania. Dar soțul ei o mai poate duce ani de zile. Deși, dacă el ar închide ochii, pe Sára aș lua-o îndată la mine ca să locuiască din nou în casa mea modestă și liniștită, departe de lumea fără credință, desfătăta și trufașă.

După aceea, mintea neobosită a doamnei Tarnóczy trecu și la cele mai rele posibilități și urzi un plan de acțiune după care, chiar dacă viața lui Haller s-ar prelungi, darul de nuntă procurat de la familia Mikes să poată ajunge în mîna ei.

— La început îl voi lua în arendă, gîndi, pentru bani puțini, iar după aceea se va alege : va fi mai bine ca Sára să se mute de la soțul ei neputincios fără proces de divorț, pentru a nu i se lua pensia de văduvă, ori de dragul diatei să rămînă lîngă ciolanele reumatice ca îngrijitoare ?

Astfel visa doamna Tarnóczy despre cei șapte ani grași din Eghipet cînd, ieșind din mica așezare, atenția i-a fost captată de o trăsură ce înainta încet.

Înaintea ei călăreau doi lăncieri, paza era constituită din alți doi, pe cînd în flancurile vehiculului se vedeau tot atîția carabinieri.

Doamna Tarnóczy își puse mîna streășină la ochi și se uită... se uită.

— Aștia duc arestați... Mîna mai încet !

Se apropie un lăncier.

— Pe cine păziți voi ?

— Nu știu.

Doamna Tarnóczy se întoarse spre celălalt lăncier.

— Pe cine duceți la închisoare ?

— Da' sufletul lui taică-meu o fi știind ?

— Ei, ce secui necioplit e ăsta !... Mîină încet !

Trăsura era doar la cîțiva pași.

Doamna Tarnóczy se ridică în picioare și se uită... se uită. Pe chipul ei se arătă roșeața care goni paloarea, se îmbină cu ea și se pierdu în culoarea purpurie. Iar ochii ei deveniră ascuțiți ca ai cilihoiului care simte prada, un foc sălbatic se aprinse în ei și-i străfulgeră o bucurie răutăcioasă.

— Nu mă pot înșela ! O, credincioasă aducere aminte, cît îți datorez pentru ăceastă clipă !... Oprește, vizitiu !

— Carabinieri ! Lotrul ăsta s-a dedat la jaf ori a șterpelit doar ceva ?

— S-o ia pricoliciul pe jupîneasă ! Da' de ce-i defăimează pe robii principelui ? zise unul din carabinieri.

— Ia nu te mai răsti. Eu sînt femeie nobilă iar robul ăsta-i un instigator căruia mîine-poimîine călăul îi va tăia grumazul în piața din Mediaș și apucînd de păr capul înșingerat, printre răpăitul tobei, va striga de trei ori spre norod : Așa pier răpitorii de femei și trădătorii de patrie. Tararam, tararam, tararam !... Dă cu biciul, vizitiule !... Mikes János, măcar de-ai suferi înaintea ceasului morții de boala copiilor și de lepră ! Doamna Tarnóczy e cea care-ți face urarea asta, fur de femei ce ești ! Mîină repede, vizitu !

Arestatul bolnav nici nu bănuia cine se gîlcevește cu dînsul. De slăbiciune și uimire zăcea nemișcat și doar ochii i se atîrnaseră întrebători pe apariția înverșunată ce părea venită din fundul iadului pe pămînt ca să țină lecții asupra păcatelor din altă lume ce nu pot pătrunde în inima omească.

Abia cînd prigonitoarea lui își rosti numele, se cutremură din tot trupul și rana îl înjunghie, îl duru de parcă s-ar fi deschis.

— O, cerule ! Asta-i mama Sarei ! Să las să cadă asupra mea blestemul ei ! oftă sufletul lui plin de amărăciune.

Vizitiul văduvei își îndemna caii osteniți cu prea puțin folos.

Bietele dobitoace nu mai erau în stare de nimic.

Doamna Tarnóczy însă era liniștită acum, iar pe trăsăturile ei se așternu o dulce visare.

De pe buze îi porni o melodie, lină la început, care încet, încet se îmbracă în cuvinte :

Te-oi slăvi, Mărite Doamne, ne-ncetat pe-a vieții cale !
Tuturor voi da de veste faptele măririi tale !
Sufletu-mi de bucurie îl voi face să tresalte
Și-al tău nume, totdeauna, eu îl voi cânta Prea Nalte !

Vizitiul se uită înapoi la stăpîna sa și cu codiriștea atinse șăuașul.

Căci înfrinți au fost aceia re-mi purtară vrăjmășie
Și din fața ta, Stăpîne, ei pierit-au pe vecie.
Căci pe scaun tu șezut-ai, Dreptule Judecător,
Și făcutu-mi-ai dreptate, în pofida tuturor.

Vizitiul se uită iar înapoi și-l lovi pe lăturaș.

Ai certat atîtea neamuri și-ai făcut să piară-nvins
Omul fără de credință și-al său nume Tu l-ai stins !
Cel vrăjmaș de-a sale arme ai făcut lipsit să fie ;
Ale lui cetăți, Stăpîne, prăbușit-ai pe vecie.

Vizitiul, privindu-și acum năuc stăpîna, dădea cu zel
cînd în șăuaș, cînd în lăturaș.

Și-amintirea lui pierit-a în același timp cu ele !
Dumnezeu în veac rămîne și-n înaltul plin de stele,
Împărat, Stăpîn a toate, cu puterea nesecată.
El și-a pregătit de-acuma scaunul de judecată
Fiindcă Domnul judeca-va toată lumea cu dreptate :
Domnul judecă mulțimea fără nici o strîmbătate !

— Mărită doamnă, n-ai vrea să mîi domnia ta caii ?
Fiindcă eu nu-i mai pot mîna nici un pas mai departe.

— Mojić prost ! Oprește la ferma aceea. Acolo le poți
da cailor o mîna de fîn și patru cupe mari de ovăz.

Ferma nu era departe ; noi însă ajungem fără oprire la
Sibiu.

XVIII

Din marele și mohorîtul palat al lui Haller Péter pe noi nu ne interesează decît o neînsemnată parte de care va fi vorba în povestirea noastră.

O vom vizita, începînd cu odaia de lucru a consilierului de stat.

Pe pereți atîrnau portrete străvechi și arme. Mobilierul ținea seama cu deosebire de confortul bărbătesc. Fotolii și divane largi pe care se poate trîndăvi. În mijlocul bolții, un lampadar venețian de preț atîrnat pe o coardă aurită luminează serile încăperea unde, în firida unei ferestre, se poate vedea un scaun îmbrăcat în purpură, împodobit cu mozaicuri și o măsuță de brodat. Sînt singurele lucruri ce reprezintă interesele lumii feminine. Și Haller are o masă și încă una importantă de vreme ce a dat numele încăperii. Pe ea zac cărți de legi și documente oficiale, ca odinioară, însă fără colb și neîmpodobite de pînze de paianjen. Pe pielea balană de mușgai a uriașei călimări se află — asemenea unei copci de prins țipari în lacul înghețat — o măruntă deschizătură prin care, la nevoie, pana ia atingere cu cerneala.

Din camera de lucru, o ușă bine mascată în perete duce în odaia de dormit o soțului, avînd dușumele așternute cu țesături turcești, pereți îmbrăcați în saftian cu pătrățele pe cîmp albastru și boltă cu fresce zugrăvite, încă din timpul domniei lui Zápolya Zsigmond, de un pictor italian care executase frescele mai ieftine ale palatului princiar. Patul lat al lui Haller era lucrat din cedru iar partea dinspre perete îi era apărută cu perne împotriva frigului care nu se simțea. Pe jos se întindea obișnuita piele de urs de parcă scumpele covoare de pe dușumele ar putea lăsa să treacă puținel aer rece spre tălpile bărbatului cînd acesta se dezbrăca sau se îmbrăca.

În iatacul doamnei, acest sanctuar care n-ar trebui văzut niciodată de străini, chiar dacă ar face parte din sexul frumos, nu vom intra din respect pentru decență.

Sára poate trece de acolo de-a dreptul în camera ei de toaletă ale cărei secrete i le-ar putea povesti lui Zakariás camerista Jutka, preschimbată acum într-o fată drăguță.

Nu putem susține însă cu toată credința că o și face. În general, curiozitatea noastră se extinde rareori pînă la cauze și mai curînd din auzite decît din experiență putem spune, cînd spunem, că ele și văd, și vorbesc, cînd au prilejul.

Dinaintea patului lui Haller ardea lampa.

Zakariás punea cărbuni pentru încălzire, încet, ritmic, suflînd cenușa de pe unii din ei ca să ațîțe părțile stinse.

Ceasul din perete bătuse numai de șase ori și nici cetățenii Sibiului, obișnuiți să se culce devreme, nu considerau încă seara ca pe o noapte tîrzie.

Domnul Péter voia să se culce fiindcă nu se simțea tocmai bine. Trebuia întoarsă vizita ce le-o făcuse doamna comitelui sas, iar el, cu îndrăzneală cavalierească, își conduse frumoasa mireasă în strada învecinată și, cu toate că s-au întors cu trăsură, a inhalat aerul neguros; în pridvor, în vreme ce-i dădea brațul Sărei, tuși aspru de trei ori, ceea ce era de rău augur.

Din această clipă deveni necesară apariția lui Zakariás.

Patul, slavă sfinților, era apt pentru folosință, iar lunga desfășurare a dezbrăcării începu, acompaniată de monologul ce nu se mai auzise de multă vreme.

— Da' zău, și caii trebuie să-și schimbe de multe ori stăpînii. De la economul nostru s-a dus la cuvioșia sa părintele, de la dînsul la Heinzinger, de la ăsta la Apor Gábor, de la domnul Gábor la sergentul dărăbanilor albaștri, de la ăsta la dulăul din Oarba, de la el la scutierul domnului Mikes Mihály, în sfîrșit, s-a oprit în mîinile tristului cavalier. Dar acum are părul lung și se vede că-l țesală rar. Majordomul abia l-a cunoscut.

În timpul acesta, Zakariás îi scoase lui Haller cizma stîngă.

— Nu smuci așa ! Despre ce vorbești !

— La Rigó mă gîndeam. Sărmanul ! Trebuie că mă-nîncă prost. Ce să aibă grijă de el domnul acela trist care își uitase privirile pe scaune, pe portrete, pe sfeșnice, pe blana de urs, pe zăvorul de la odaia măriei sale doamnei, încît majordomul se temuse că-i legat prin vrajă și nu se va mișca decît după trei „Tatăl nostru“. De bună seamă

și-a pierdut mireasa și de aceea îi era cu amar comoara, strălucirea, bucuria miresei altuia. Ne trăim viața pe rînd. Acum e rîndul măriei tale. Mai înainte poate că a fost al lui.

Zakariás scoase cizma dreaptă.

— Despre cine vorbești ?

Cămărașul își săltă stăpînul în pat și zise :

— Și eu aș vrea să știu ! Majordomul, în timp ce-l conducea prin casă, gîndea că ăsta ar putea fi Mikes Kelemen dacă n-ar fi mai oacheș, mai frumos și mai înalt. Dar deoa-rece era mai oacheș, mai frumos și mai înalt, nu putea fi nici-decum Mikes Kelemen. Avea o stare sufletească furtunoasă, nici numele nu și l-a rostit și degeaba i se spunea că măria ta e Haller Péter, nimeni altul decît Haller Péter care s-a însurat, nu auzea, de parcă i-ar fi vorbit de la o milă nem-țească. Fiindcă cel care vrea să moară de supărare, nu obiș-nuiește să asculte flecăreala goală.

Ușa de la iatacul Sărei era pe jumătate deschisă.

— El, el este ! izbucni de acolo un glas dureros, care ajunsese pînă la patul lui Haller ; cel puțin asta lăsa să se bănuiască tresărirea mușchilor feței acestuia.

Luînd pe braț grămada de haine, Zakariás îi ură stă-pînului noapte bună și merse de-a-ndoaselea cu pași măsu-rați pînă în prag. Își încheie slujba din acea zi printr-o ple-căciune.

„Nici Jutka nu știe numele cavalerului, dar măria sa doamna da“, fu remarca pe care cămărașul o duse cu sine, tot cumpănind dacă descoperirea lui o fi de vreun folos.

Haller adormi tîrziu și se sculă devreme.

Lumina slabă a revărsatului de zori abia se furișase în odaie cînd el deschise ochii.

Își începu roboteala zilei printr-o tuse subțirică.

Deodată însă rămăsese descumpănit, văzînd că ușa de la iatacul soției sale este deschisă.

— A uitat să răcuța s-o închidă, iar acum îi tulbur odihna, deși somnul de dimineață e cel mai dulce în fericita vîrstă a tinereții.

Haller depuse eforturi extraordinare pentru a-și reține tusea : nu reuși însă a învinge cu totul dușmanul ce tulbura liniștea.

Fiecare acces de tuse făcea să-i palpite inima.

— Doamne ! Acum se trezește, biata de ea.

Nici un zgomot.

Haller asculta, își strîngea buzele, de încordare sîngele îi invada obrajii : zadarnic ! Dușmanul tulburător de liniște năvăli iar pe buzele sale.

Atunci, cu un calm disperat, îndepărtă de pe dînsul pilota, plăpumile și ieși din patul cald, silindu-se să ajungă în vîrfurile picioarelor, ceea ce nu era lucru de glumă, la ușa blestemată, ca s-o închidă. Dar tocmai ajunsese cînd trebui să tușească din nou.

— Acum într-adevăr o trezesc ! oftă și privi cu îngrijorare prin deschizătura ușii spre pat. Perdeaua era dată la o parte iar pernele patului așternut așteptau neatinse în lumina zorilor pe cea care nu se culcase încă. În Haller înghetă sîngele.

— Cerule ! Ce s-o fi întîmplat ? murmură și ajunse deodată în mijlocul iatacului.

Își găsi soția în jilțul de lîngă ușă, îmbrăcată, cu mîinile împreunate, cu capul aplecat. Pe trăsăturile mîhnite ale obrazului de albeața crinului era scrisă atîta suferință cîtă nici chiar ochii nepăsării n-ar putea citi pînă la capăt fără a face pauze, cîtă n-ar putea sculpta artistul în marmura unui monument funerar, iar geniul cu făclia coborîță care privește o urnă n-ar putea s-o reprezinte decît în nuanțe stîNSE.

Oare e leșinată, trează sau doarme ?

Printre pleoapele ei Haller mai observă strecurîndu-se lacrimi. Respirația-i subțire, neliniștită arăta că acest lucru nu-i împiedică activitatea, și cum privirea soțului n-o schimbă pe cea a femeii, trebuie că dormea.

Haller închise ușa și se retrase tot atît de încet precum venise.

Judit arată la dejun că Sára suferă de durere de cap și nu iese decît mai tîrziu.

— A răcit ieri ! zise Haller. De altminteri, în lipsa ei, putem pălăvrăgi despre tainele noastre. Am primit infor-

mații sigure că Mikeseștii vor fi condamnați. Prin urmare, de ce aș fi întârziat ca din cauza formalităților să nu-mi aduc la îndeplinire intenția? Banii luați pe amanet de la doamna Tarnóczy au întregit capitalul necesar, eu mi-am trimis ruda, încă de săptămîna trecută, în Tîrgul Iașilor, iar chitanțele asupra achitării prețului pentru moșiile Mikeseștilor vor fi mîine aici, hehe!

Rîsul fu întrerupt de tuse.

— Strașnic am păcălit-o pe doamna Tarnóczy, haha!

— Și ce plăcută surpriză pentru Sára!

— M-am gîndit și la altceva, continuă Haller. Dar asta nu mai e o taină. E un plan hotărît și de mîine vom începe să-l punem în aplicare. Sibiuul, dragă nepoată, este un loc plicticos. Nu are societate. Aici te înconjoară aceeași singurătate ca în satul cel mai pustiu. Și clădirea aceasta e întunecată și greoaie. Ne apasă sufletele cu greutatea ei informă. Azi noapte am avut tot timpul impresia că sînt culcat în firida unui mausoleu, ca o mumie tăbăcită în pergament, hehe!... Și ce bucurie îi pot aduce eu Sărei aici? Oare de asta am luat-o de soție? Ca s-o ucidă singurătatea nesimțitoare și asasină? La curtea lui Rákóczi nu există nimeni să-i poată concura frumusețea, iar banii mei și poziția mea o încredințează că nu poate fi întrecută de altcineva nici în splendoare, nici în onoruri. Trebuie s-o duc pe Sára la Alba Iulia. Doar să deschid ușile palatului strămoșesc și ea va fi promovată fără întârziere regină a modei și grației. Vom da baluri strălucite. Vom aduna în jurul nostru cavalerii Transilvaniei, ca să răsunе muzica în saloanele noastre și eu însumi voi dansa polca bătrînească, hehe! Adică, în două săptămîni ne vom așeza la Alba Iulia și, nu-i așa, dragă nepoată, ai să ieși asupra domniei tale grijile mutării? Nu-i așa că ești gata s-o faci?

— Eu nu plec din Sibiu, zise întrînd Sára care auzise ultimele cuvinte din conversație. Vreau să trăiesc în această casă liniștită, departe de zgomotul amețitor și bucuriile dezlănțuite ale lumii, pînă cînd Dumnezeu mă va chema la dînsul. Iar tu nu vei fi atît de neîndurător încît să mă împingi în vîltoarea lumii! Ce avem noi cu societatea, ce avem noi cu lupta deșertăciunii cu deșertăciunea?

Pînă acum, soția nu i se adresase lui Haller pe un ton atît de intim și pînă în această clipă Sára n-a dat nici un

semn de dorință sau repulsie. Își lăsa soțul să facă după voia și plăcerea lui și, pe cît se putea, acoperea cu vâlul indiferenței rana a cărei durere era mereu trezită de taină și de căință.

— Draga mea, răspunse Haller cu chipul strălucind de bucurie și mulțumire, tu nu-ți poți îngropa tinerețea în floritoare între acești pereți izolați și reci. De ce să vegeteze pe stîncă golașă floarea care poate fi podoaba grădinii și mîndria grădinarului?

— Tinerețea mea va fi scurtă, Péter! zise Sára zîmbind melancolic. Va dispărea înainte ca tu să-i faci pe alții să-i observe pretinsul farmec.

— Te duc la Alba Iulia numai ca să-i asigur trăinicia. Eu sînt îngrozitor de egoist! Hehe! Doresc să dansezi, să te bucuri și să fii sărbătorită, fiindcă Haller Péter are orgoliul ca soția lui să fie considerată cea mai frumoasă. Cea dintîi melodie care-ți va punea piciorușul în mișcare va face ca ochii tăi să vadă lumea în alte culori.

— Convinge-o pe maică-mea să frecventeze balurile. Eu o voi urma, zise Sára cu ironie.

— Nu așa, prefăcută mică! O voi convinge pe mama ta să reducă la jumătate blestemele scornite cînd fiica ei va fi declarată regina petrecerilor.

— Se spune că omul e cuprins de o tainică înfiorare cînd glumește asupra unui mormînt nebănuît, fără de nici un semn. Péter, să nu vorbim despre bucurii!

Pe chipul Sarei se răspîndi o expresie de nedescris, un amestec de întristare și groază. Se ridică de la masă pentru a se retrage în odaia ei.

Zakariás intră cu o lungă hîrtie în mînă.

— E trimisă de comitele sașilor. Gornicul lui așteaptă în pridvod, măria ta!

După forma hîrtiei părea să fie o circulară, iar Haller Péter trecu în camera de lucru să-și noteze cele comunicate.

— Să nu-l părăsești pe soțul meu, Judit, dacă s-ar întîmpla să mor! E un om atît de bun și are atîta nevoie să fie îngrijit de o femeie! Eu nu-l merit. Judit, nu-l părăsi pe soțul meu!

— N-ai decît nouăsprezece ani și vorbești despre moarte? De ce această ciudățenie?

— Viața noastră e în mîna lui Dumnezeu, Judit ! Presimt că voi muri tînăra.

Haller se întoarce cu o grabă neobișnuită.

— Mikeseștii ăștia, Mikeseștii ăștia ! mormăi. Du-te cu scrisoarea, Zakariás !

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întîmplat ? se interesă Judit.

— Sînt cutezători ! Nu dau nimic pe viață ! Nu sînt buni creștini ! Mereu se joacă cu capul lor ! Bieții Mikesești !

— Ce s-a întîmplat ? Că s-a întîmplat ? îl grăbi Judit îngrijorată.

— János a venit în Transilvania fără nici un motiv. Iar principele aflînd, a trimis circulări în toată țara cu porunca să fie prins.

— Eliberează-l ! strigă Sára, căzînd în genunchi în fața soțului ei și îmbrățișîndu-i genunchii.

Péter întinse mîna speriat ca să-și ridice soția.

Judit căzu în jilț de parcă-i venise leșin.

— S-a sfîrșit cu noi ! murmurară buzele ei abia mișcîndu-se.

Péter nu auzea nimic, își vedea doar soția pe jos și încerca s-o ridice cu brațele sale fără putere.

— Nu, nu, îl implora Sára, pînă cînd nu-mi promiți că-i vei salva viața.

— Chiar de-o fi să-mi dau sîngele, draga mea. Cine ți-a spus ție că Haller Péter n-are inimă ?

Sára duse la buze degetele uscate, noduroase ale soțului ei și le scaldă în lacrimi.

Judit, îmbărbătîndu-se acum, spuse :

— János zace în hanul lui Girgucz.

— El este cavalerul rănit ? întrebă Haller.

— El ! oftă Judit, îngrijorîndu-se din nou.

— Slavă Domnului. În felul acesta e ușor de eliberat ! zise bărbatul. Stai lîngă mine Sára ca să-ți arăt planul meu.

Haller ar fi un semizeu dacă natura i-ar dăruî un înveliș de care să se poată folosi, ba pare că noblețea sufletului îi face uneori și fața mai frumoasă, gîndi Judit.

— Îndată ce amurgește, zise Haller, pornesc spre Girgucz. Nepoata Judit vine cu mine. Pe Zakariás îl lăsăm aici. Este un slujitor credincios și sincer. Totuși, nu trebuie să sporim fără motiv numărul martorilor secretului. Putem

ajunge aici cu bolnavul înainte de revărsatul zorilor și nimeni nu va băga de seamă nimic. Tu, Sára, pregătește-i pînă atunci o odaie lăaturalnică. Și cine ar îndrăzni să mă bănuiască pe mine? De altfel, dreptul meu nobiliar, poziția mea aristocratică și rangul de consilier de stat apără această casă de orice percheziție. După ce se va vindeca, îl vom duce fără nici o greutate dincolo de hotare.

Sára își împreună din nou mîinile și cu nespusă teamă imploră :

— Pentru Dumnezeu, numai aici să nu-l aduceți!

Haller îi aruncă o privire pătrunzătoare care într-o secundă își pierde orice asprime.

— Draga mea Sára! Ai dreptate. În timpul prezenței lui ai fi veșnic neliniștită, iar speranța și îngrijorarea, mila și teama ți-ar răscoli pe rînd nervii slăbiți. Înainte de toate tu ai nevoie de liniște. Vom născoci alt plan.

Pe fața Sărei se alungau roșeața cu paloarea.

Inima Juditei bătea cu putere, la început de frică, pe urmă de bucurie. Cuvintele lui Haller Péter fură puțințel reținute de o tuse seacă.

— Cheh, cheh, își dresă soțul vocea, cheh. La marginea țării am un vechi castel de vînătoare. Două din odăile lui și sala mare mai pot fi folosite. Îl vom duce acolo pe János și nepoata Judit va aduce din Brașov o bucătăreasă și un medic. Țștia nu vor putea merge la casele lor pînă cînd captivul nostru nu se va întoarce în Moldova. Minunată idee, haha! În lipsa noastră vei avea destule de făcut, dragă Sára, în legătură cu pregătirile de plecare la Alba Iulia. Căci eu sînt egoist și, pentru plictiseala din castelul de vînătoare, pretind ca recompensă, în numele meu și al nepoatei Judit, ca încă în iarna asta să te pot duce la curtea principelui. Și obligațiile slujbei mele mă cheamă acolo. Nu mă tocnesc. Nu pot ceda nici cît un fir de păr din dorința mea.

Sára îi întinse mîna.

În casa din Sibiu se observă toată ziua o mișcare vie.

O dată cu căderea amurgului fu adus rădvanul.

Vizitiul vru să înhame caii.

Cojoacele de călătorie ale lui Haller fuseseră rînduite cînd sosi mărita doamnă Tarnóczy.

XIX

— Asta mai lipsea ! mormăi Haller.

— Cum o să fugim de ea ? oftă Judit.

— Înștiințează-o pe Sára, dragă nepoată, despre venirea ei. Pînă la urmă o să găsesc eu un pretext pentru a ne acoperi scopul călătoriei. Te rog să o chemi pe soția mea.

Cu acestea, Haller se grăbi în coridor să o primească pe soacră-sa.

Doamna Tarnóczy înainta mîndră și cu privirea arzătoare ca o corabie mare cu trei punți care, după un drum primejdios pe mare, se apropie de port încărcată cu comorile Indiei și cu catargul încununat.

— Unde este fiica mea ? Unde este doamna lui Haller Péter ? îl întreabă pe amfitrionul care o saluta.

— Cărui fericit prilej îi datorăm sosirea neașteptată a doamnei soacre ?

Doamna Tarnóczy aruncă spre Haller o privire plină de înțeles care îi răscoli acestuia tot sufletul.

— Dar unde e fiica mea ? zise intrînd în salon.

— Poștește, dragă soacră, ocupă loc... aici, aici te rog ! Mă duc eu însumi după dînsa.

Doamna Tarnóczy se așeză în partea stîngă a divanului, fiindcă, după cum se scuza, în casa asta și cu un astfel de prilej sărbătoresc, întîietatea îi revine fiicei sale.

Haller Péter, sperîndu-se de cuvîntul „sărbătoresc“, porni spre camera învecinată pentru a ajunge pe o cale mai scurtă la soția lui, căreia voia acum să-i dea sfatul ca, sub motivul bolii, să întîrzie, pînă cînd nu va vorbi el cu maică-sa.

Probabil că asupra Mikeseștilor a căzut o mare năpastă, gîndi Péter în timp ce trîntea ușile una după alta. Îi voi șopti soției mele că am și plătit prețul estimativ al moșiilor ce urmează a se confisca și că, după ce se va culca doamna Tarnóczy, voi pleca îndată la drum. Și orice ar spune mama, n-are de ce să se teamă.

Cînd Haller intră în camera de toaletă a Sarei, cele două femei nu mai erau acolo.

Spre marea lui neplăcere, trebui deci să se întoarcă.

În fundul rîndului de camere deschise apăru silueta amfitrioanei și a Juditei.

Doamna Tarnóczy stătea pe divan dreaptă ca lumina-reă.

Cele două femei veniră mai aproape și dacă ar fi fost lumina mare, s-ar fi putut vedea tremurul trupului Sarei și culoarea de ceară a obrazului ei.

— Maică-mea nu vine pe neașteptate fără nici un motiv. Știi că o așteptam pe mai târziu.

— Nu uita providența ! șopti Judit.

— Tu să nu uiți rugăminta mea de dimineață ! Bietul meu soț ! Judit, eu am o presimțire rea. Doamne Dumnezeule !... Judit, mă lasă puterile !

Doamna Tarnóczy se ridică, făcu trei pași solemni spre fiică-sa și, făcînd o plecăciune fără cusur, reglementară, aproape adîncă, zise cu voce patetică :

— Te salut, soție a consilierului de stat Haller Petér, fiica mea iubită, donatară regală a Ditrăului, Zagonului, Zăbalei și a numeroase moșii.

La ultimul cuvînt, trupul Sarei fu străbătut de fiori.

— Nu e de mirare, copilul meu adorat, dacă ești emoționată de vestea mării bucurii. Căci de cînd sîntem, printrine a fost cinstită, pentru întâia oară, o femeie, cu danie regală, apoi ai ajuns în posesia multor, multor averi și, în sfîrșit, acesta nu e meritul soțului tău ori a rudelor tale, ci exclusiv al tău. Fiindcă, fiica mea, tu ai nimicit acea familie fără Dumnezeu, cum eroii de demult stîrpeau balaurii și ca veșnică amintire purtau în herburile desenul faptei lor, ca s-o cunoască lumea întreagă și să n-o uite pînă la sfîrșitul zilelor.

— N-ai și altă veste mare de bucurie ? întrebă Sára.

— Fata mea, zise doamna Tarnóczy, înspăimîntată de glasul și privirea ei nepăsătoare.

— Pentru Dumnezeu, taci, mătușă ! se rugă Judit.

— Ce-ai spus, hăi ? Nu cu tine vorbesc... Ba zău că am, draga mea fiică, o știre și mai îmbucurătoare. Cînd veneam dinspre Mediaș, am întîlnit o căruță înconjurată de oameni înarmați. În față mulți lăncieri, în spate și mai mulți, pe de lături dărbăni săcui cu carabinele ridicate.

— Ține-ți gura, doamnă soacră ! strigă Haller sosit în încăperea învecinată.

— Îl duceau pe lotrul de Mikes János. L-am blestemat. Și știu că sub barda călăului se va gândi numai la blestemul doamnei Tarnóczy, la blestemul mamei tale.

— Ah ! și Sára își duse mîna la inimă.

— Nu-ți mai îngădui să pîngărești această casă cu blasfemii, zise Haller.

— Este oaspetele tău și maica mea ! zise Sára căzînd la pieptul soțului ei. Îi sărută mîinile, fruntea, buzele. Pe Haller îl luau fiori de gheață și de frig ;... nu știa, de ce... Judit, draga mea Judit, noapte bună ! și Sára trimise cu mîna o sărutare spre femeia ce plîngea, apoi se îndepărtă repede ; dar întorcîndu-se din pragul salonului, se prosternă în fața mamei sale : O, mamă, tu m-ai blestemat pe mine ! Eu nu te acuz pe tine nici aici, nici acolo.

Mîinile ei arătară pămîntul și cerul.

— Noapte bună, mamă !

Judit auzi un clinchet subțire în armariul deschis de lîngă ușă. La început o urmări din ochi pe grăbita Sára, apoi porni după ea s-o ajungă ; ci, pe cînd sosi în camera de lucru, Sára tocmai închidea zăvorul ușii mascate.

Haller rămase cu doamna Tarnóczy.

— Fiica mea s-a făcut comediantă, zise aceasta, și dacă acest meșteșug nu l-a învățat la curtea lui Bethlem István, atunci l-a învățat de la Judit.

— Domnia ta ești o femeie fără inimă... o nemernică ! strigă Haller, lepădînd orice blîndețe.

— Ce spune maimuțoiul ăsta ? întrebă doamna Tarnóczy întorcîndu-se spre o a treia persoană, care nu era niciăieri dar care, în imaginația văduvei, stătea lîngă sobă, anume ca s-o chestioneze ea. Zice oare că este un... pavian ? Da zău ? ! Că frumoasa lui nevastă este îndrăgostită de mura lui de maimuță ? Că din această pricină, pentru toanele smintite ale neveste-si, îi este îngăduit să-și jignească și soacra ? Da zău ! Și că se fandosește cu mîinile și picioarele lui reumatice ca un tînăr pandur beat ? Da zău ?

— Poftește, doamnă soacră, să conversezi și pe mai departe cu necunoscutul domniei tale. Eu, în vremea asta, poruncesc să înhame caii.

— Și unde te pregătești, domnule ginere ? întrebă doamna Tarnóczy, întorcîndu-se din nou spre dînsul. Într-o noapte

atît de rece ca asta și cu o sănătatea ca a domniei tale te poți duce ușor pe lumea cealaltă.

— Nu mă duc pe lumea cealaltă, doamnă soacră, numai pînă la Alba Iulia, să-l ajut pe cît pot pe Mikes János.

Doamna Tarnóczy se înroși de mînie și spaimă.

— Și eu voi porunci să înhame. Las' să-l ajut în felul meu pe Mikes János.

— Să pornim, așadar, deodată. Cel puțin în timpul ăsta Sára va fi liniștită.

— Liniștită, mai ales din cauza plecării domniei tale ! strigă doamna Tarnóczy și ieși în goană să-și cheme trăsura.

În aerul liber de afară însă își aduse degrabă aminte că Haller este un slujbaș puternic, că bunăvoința principelui față de Mikes Móric este de foarte rău augur și că, în vestibulul princiar, ea nu s-a purtat nici pe departe de o manieră care să-i mai asigure măcar intrarea la curte.

— Păcat că l-am jignit pe pavi... nu, nu... pe Haller Péter. Și de ce o fi spus fata mea că am blestemat-o pe dînsa, cînd eu pe Mikes János... Doamne al oștilor cerești ! Ce presimțire ! Oprește, bănuială infernală !... Dar totuși, dă-i drumul mai departe !... Haller Péter nu poate merge la Alba Iulia. Mai bine i-o arunc sub roți pe Sára, ca să nu iasă pe poartă decît peste trupul ei, dacă poate. Trebuie să vorbesc mai întîi cu Zakariás. Doar o informație, doar un semn !... Dar dacă pavianul e gelos, unde se poate opri cu fapta ?... Aha ! Haller nu poate ucide. Își va alunga soția și atît. Las' s-o alunge ! Eu aștept urmași de la cel de al doilea soț al Sárei. La urma urmei, pentru moșiile Mikeseștilor îmi trebuie un nepot. A fost o greșeală din partea mea că nu i-am ales Sárei un tovarăș de viață dintre voinicii care-l însoțeau pe principe ! În clipele hotărîtoare, pasiunile mărginesc mintea omului. Îl urăsc pe Haller !

XX

Iar Haller, pe care soacra lui începuse a-l urî, nu se mai putea gîndi la călătorie. Fiindcă Judit reveni abătută, îngrijorată și cu oarecare expresie de groază.

— Sára a încuiat ușa mascată. Nu mă lasă să intru. N-a mai făcut una ca asta. Am rugat-o, am implorat-o, n-a răspuns. Trebuie să se fi retras în iatac, altfel s-ar fi înduplecat de rugămințile mele.

— Cu siguranță că, impresionată profund de neîndurarea maică-si, nu și-a mai putut stăpîni plînsul, iar durerilor noastre mai mari le place izolarea. S-o lăsăm singură o jumătate de ceas și după aceea ne va deschide.

Cuvintele lui Haller abia o liniștiră pentru un moment pe Judit.

— Dar de ce a închis ușa la cea de a treia cameră de la dînsa?... Parcă i-ar fi fost groază să nu fie surprinsă! Și de ce a pornit în fugă cînd m-am apropiat? De ce mi-a aruncat o privire atît de îngrozită și îngrozitoare, încît mi-a înghețat sîngele?

— Nu știu cum s-a întîmplat, dar și pe mine m-au trecut fiorii cînd mi-a cuprins gîtul, iar ochii ei au străfulgerat în ochii mei, zise Haller cu îngrijorare.

— Și pe ce ton a spus „noapte bună!“, continuă Judit. Mi se părea ca și cum ar coborî o noapte veșnică pe pămînt, în mijlocul căreia, din pricina întunericului de nepătruns, nici fratele nu poate cădea la pieptul zvîcnitor al fratelui să i se plîngă de ceea ce a pierdut și nu mai poate regăsi niciodată. O, Doamne, Doamne! Lacrimile Juditei curgeau șiroaie.

— Să mergem, să mergem la dînsa! zise Haller dîndu-i brațul.

Cînd ajunseră însă la ușa, Judit își aruncă întîmplător ochii asupra armariului deschis și în clipa aceea Haller se simți smucit cu putere de braț.

— Cînd Sára a ajuns aici, am auzit un clinchet subțirel de parcă ar fi plesnit o strună... nu... parcă ar fi ciocnit cineva două plăcuțe de sticlă... nu, parcă s-ar fi lovit două oțele... Haller!

Judit rostise acest nume țipînd.

— Haller! repetă, smulgîndu-și brațul de sub brațul acestuia. Haller! Privește acest armariu!

Judit parcă vedea capul Gorgonei, stătea cu trupul îndoit spre spate, cu mîinile întinse înainte, nemișcată, încremenită, fără semne de viață. Numai ochii măriți erau ațintiți cu o expresie ce te înmărmurea.

— Judit dragă ! Pentru Dumnezeu, ți-e rău cumva ? întrebă Haller întorcându-se spre dînsa.

Judit făcu un semn cu mîna de-a lungul armariului, iar buzele i se mișcară fără glas.

— Numără ! izbucni cuvîntul căutat.

— Ce ? Pentru Dumnezeu ! căuta să afle Haller palid la față.

— Cuțitele de vînătoare.

Haller le numără, în vreme ce firele de păr i se ridicau tot mai mult iar sudoarea îi curgea pe față.

— Douăzeci și trei !

— Ieri cîte erau ?

— Atîtea.

— Pumnalele !

— Unu, doi, trei, patru, cinci... șase... șapte.

De aici încolo Haller își lăsă mîna în jos fără să mai numere. Chipul i se făcu cenușiu, brațul îi căzu, iar acum doar degetele numărau cu zmucituri ce semănau cu spasmele morții.

— Ajutor, strigă atunci, hei, aho ! Ajutor ! și porni în goană de-a lungul șirului de odăi. Judit după dînsul, cu pieptul gîfîind și cu privirea pustii, ca de nebună.

Haller se aruncă din fugă asupra ușii mascate care se sparse sub greutatea trupului său.

Clătinîndu-se, cu pași amețiți, cu pieptul înăbușit din pricina izbiturii, el ajunse la ușa iatacului. Judit, apucînd clopoțelul de pe masă, îl agită, iar din fund începu larma și mișcarea.

Ușa nu cedă sub umărul proptit în ea al stăpînului casei.

— Zakariás, Zakariás ! strigă el.

— Sînt aici, măria ta !

— Sparge ușa !

El se opintii.

— Nu se poate, măria ta.

— Sára, Sára ! hohoti cu glas înfricoșat nenorocitul de Haller. Un cuvînt măcar ! Nu mă face să înnebunesc !

Tăcere profundă.

— Spargeți ușa cu bardele !

Slugile alergau de colo-colo, nebănuind nimeni pricina acestei scene.

La multă vreme după aceea — oamenii-i spuneau sfert de ceas acelui interval năprasnic care, în clipele lui încete, a adus mai multă suferință decît bucuria adusă de anii grăbiți ai fericirii — o mîină mai brutală a smuls stiletul din inima Sărei.

În fața trupului neînsuflețit, lipsit de sînge, zăcea căzut la pămînt, Haller. Mai în spate, slujitorimea forma un semicerc, hohotind și rugîndu-se în genunchi. Pe Judit au scos-o de acolo leșinată.

— Iartă Doamne sufletul stăpînei noastre ! murmură majordomul.

— Iart-o, Doamne, iart-o, Doamne ! se auzi ruga corului.

O, ce liniște !

— Iart-o, Doamne !

— Blestem asupra ta, fiică degenerată ! Loc pîngărit să-ți fie mormîntul ! Credinciosul să-l privească cu spaimă, iar fărădelegea să-și născocască la capul tău cele mai cumplite păcate ! Blestem asupra ta, Tarnóczy Sára ! Fiindcă ai furat cîntecul și averea familiei tale ca să le arunci înaintea dușmanilor ei !

Îndurătoarea văduvă rostise aceste cuvinte stînd în spațele celor ce se rugau, cu trăsăturile răscolite dar cu trupul drept și mîndru.

— Dați-o afară pe nebună !

— N-o atingeți, e mama ei !

— Tigroaică, hienă mîncătoare de cadavre, dar mamă nu ! protestă o parte din slujitorime.

— Țineți-vă gura ! zise Zakariás. Doar știți cu toții că această ființă care blestemă este respectabila, nobila, mărita doamnă Tarnóczy, mama stăpînei noastre repausată întru Domnul.

Blestemele și larma îl făcură pe Haller să se ridice de pe jos. O căută din ochi pe soacră-sa, dar n-o văzu deloc. Oare apariția înverșunată care, cu metaforele-i diabolice, i-a trecut prin conștiința pe jumătate pierdută, s-a ivit dintr-un amestec crîncen de realitate și vis ? Cîteva slugi mai erau în odaie, celelalte ieșiseră. Nu, nu putea s-o blesteme măică-sa pe patul ei mortuar ! Mîina lui Dumnezeu n-a putut crea o inimă care să fie în stare de asta. Un duh rău m-a ispitit pe mine cu această nălucire ! O, Sára mea, Sára mea !

De ce-ți supraviețuiesc? Cine poate dezlega enigmele providenței?

Haller căzu în genunchi dinaintea soției sale moarte, îi sărută buzele reci și ar fi vrut să se roage.

XXI

După informațiile lui Zakariás, doamna Tarnóczy recunosc în cavalerul fără nume pe Mikes János și se lămurii pe dată de situația Sarei și motivul purtării acesteia.

Cînd în pieptul ei mînia ajunse la cel mai înalt grad, se întîmplă faptul îngrozitor care, ce-i drept, îi răpi mamei fiica, dar pe zgîrcită o lipsi de averea cea mare. În ce măsură îi răzvrăti credința păcatul sinuciderii? Nu e ușor de aflat, fiindcă în văduva noastră, credința și fățarnicia se amestecaseră atît de mult încît nici ea n-ar fi putut arăta hotarul dintre jocul teatral și realitate. Era sigur însă că gîndul că o fată din familia Tarnóczy ar fi capabilă de sinucidere din dragoste pentru un fiu al Mikeseștilor era de o sută de ori mai greu de suportat decît durerea produsă de rana mortală care-i atinsese zgîrcenia.

Atîtea impresii adunate au făcut să izbucnească blestemul mamei asupra trupului fără viață, a mormîntului și numelui fiicei sale.

Dar nu există inimă în care să nu se fi păstrat nimic din sentimentele generale fără de care omenirea nu s-ar putea menține, încît o dată cu dispariția ordinii etice ea ar dispărea și ca specie.

Dacă Haller ar fi atacat-o pe doamna Tarnóczy, aceasta ar fi continuat poate, din ambiție, afuriseniile blasfemiatoare. Dar cînd slugile care erau deprinse cu ascultarea și care vărsau lacrimi lîngă trupul stăpînei lor abia cunoscute s-au răsculat împotriva „inimii de tigroaică” și s-au uitat cu dispreț și scîrbă la „femeia de rang”, o, atunci văduva n-a mai fost femeia cutezătoare și mîndră de pînă atunci. Se strecură din odaia cu moarta și merse furișat pe coridorul abia luminat, lipindu-se cu agilitate de perete dacă se deschi-

dea vreo ușă, iar cînd ajunse în odaia ei, șezu multă vreme cu obrazii înfundați în palme.

— Sára ! Sára ! murmurau buzele pe un ton cînd mînios, cînd jalnic.

La lumina tristă a opaițului, singurul pe care-l lăsase să ardă, doamna Tarnóczy își netezi șuvițele răvășite și se duse afară. Mulțimea de lumînări aprinse îi indică odaia în care o duseseră pe Sára. Mama își aținti îndelung privirea asupra ferestrelor scînteietoare, pe cînd, în noaptea rece de iarnă, membrele ei — întrucît ieșise fără haine călduroase — înghețau. Să meargă oare la catafalc ? Doar are dreptul să vadă cadavrul căruia dînsa i-a dat viață și moarte. Dînsa, mama și pruncuigașa, dînsa a botezat-o și a blestemat-o, a alăptat-o și a devorat-o pe copila ei... Ea, un Saturn femeie. O, Sára ! Oare fereastra s-a întunecat sau ochii doamnei Tarnóczy de abia văd pînă acolo ? Ci, din încăpere, se auziră acum hohote... Glasul unei femei ce plînge... Judit o bocește în locul maică-si, ea își sfîșie hainele, își usucă lacrimile cu părul despletit. Trebuie să plece, să plece de aici.

Văduva doamnă Tarnóczy se duse încet, fără zgomot la grajd, se uită ici și colo pe uși ca o stafie, cu fața lipsită de sînge, cu respirația reținută și, în sfîrșit, găsi ieslea unde-i erau legați caii. Felinarul aprins o îndrumă spre locul de odihnă al vizitiului. Doamna Tarnóczy se uită bine ca nu cumva să trezească pe altul. Își cără singură lucrurile la trăsură, ținu ea însăși hățurile în mînă pînă cînd vizitiul deschise în tăcere poarta iar pe străzile Sibiului poate că n-a trecut vreodată o trăsură cu mai multă umilință și cu mai puțină larmă decît a ei, mai departe, tot mai departe.

Semiluna tîrzie împrăștia raze zgîrcite pe drum și în preajma lui. Vîntul se strecura surd, norii și orizontul își schimbau înfățișarea. Umbrele se destrămau, luminile se înfiripau și se tîrau mai departe. Doamna Tarnóczy văzu și cadavrul Sarei plutind printre crengile de salcie : noaptea are uneori toane atît de ciudate, încît ochii ce privesc fură mințile din creier. Asta o supăra pe mama moartei, asta și faptul că ochii închiși îi făceau și mai rău.

— Și care au fost ultimele cuvinte ale Sarei ? se întrebă. „Eu nu te acuz pe tine nici aici, nici în ceruri !“ Copîla mea, oare îți vei putea ține cuvîntul ? O ! O !

Vizitiul mîna încet. Nimeni nu-l grăbea. Caii mergeau și nu prea.

Doamna Tarnóczy ajunse în revărsatul zorilor la locul unde în ziua precedentă cîntase cu neînfrînată însuflețire :

Te-oi slăvi, Mărite Doamne, ne-ncetat pe-a vieții cale !
Tuturor voi da de veste faptele măririi tale !

Pe măsură ce se apropia de punctul unde se întîlnise cu escorta armată și cu prinsul Mikes János, se îndrepta în trăsură, își purta ochii în jur cu mai multă cutezanță, iar pe fața ei năvăliră, pe lîngă întristare, simțiri dezlănțuite.

— Sára, Sára ! De ce te-ai îndrăgostit tocmai de dușmanul de moarte al familiei noastre ? Unde l-ai văzut ? Cu ce meșteșug drăcesc ți-a cucerit inima într-o clipă ? oftă mama, iar demonul însetat de răzbunare continuă : Dar n-a răspuns oare Mikes János sentimentelor fiicei mele ? După informația lui Zakariás, cavalerul fără nume privise cu adîncă durere fiecare obiect din casa sibiană și, judecînd după înfățișarea lui, acest cavaler nu putea să fie altul decît Mikes János. Slavă Domnului ! Dacă eu mi-am pierdut copilul, el își plînge dragostea. Și a cărui durere este mai mare ? Dragostea e patima cea mai puternică. Să mi se usuce pe dată lacrimile. Să ne veselim.

De pe buzele văduvei izbucni un rîs atît de infernal, încît ar fi provocat dureri de urechi chiar în nopțile de sabbat.

— Și-apoi, își continuă ea șirul gîndurilor, cu cît sînt Mikeseștii mai puțin nenorociți, din pricina supărărilor mele, decît au fost ieri ? Am pierdut averile lor, dar oare li le va restitui Rákóczi ? Sigur că zgîrcenia principelui nu va lipsi visteria publică de rezultatele firești ale procesului de hainie și, pentru că fiica mea a murit, se va schimba oare gravitatea pedepsei aplicată tinerilor Mikesești și măsura disperării părinților ? Sufletele neputincioase ale lui Mikes Zsigmond și Kornis Ágnes nu știu nici să urască cu adevărat. Eu nădăjduiesc.

Doamna Tarnóczy cîntă iar din psaltire :

Ai certat atâtea neamuri și-ai făcut să piară-nvins
Omul fără de credință și-al său nume Tu l-ai stins !
Cel vrăjmaș de-a sale arme ai făcut lipsit să fie ;
Ale lui cetăți, Stăpîne, prăbușit-ai pe vecie.

De data aceasta însă, cîntarea nu-i reuși cum ar fi trebuit. Lipsea dintr-însa bucuria avîntată ; vocea era falsă și voalată, iar la sfîrșitul versetului, doamna Tarnóczy își șterse o lacrimă de pe gene.

O, cît îi era de ciudă pe slăbiciunea ei !

În Mediaș își recîștigă toată tăria sufletească.

Trase iar în mijlocul pieții.

Cugetă : poate că se și pregătește locul de osîndă ?

Dar nu văzu nimic asemănător. Oamenii se îmbulzeau, însă fără nici o curiozitate : fiecare pornise după treburile lui, de la nobilii din dietă pînă la cel mai umil tăietor de lemne.

— Nu e vorba să fie executat nimeni aici ? întrebă doamna Tarnóczy pe un pandur.

— Ba da, zilele acestea spînzură pe cineva, răspunse acesta.

Spînzurarea nu-i era pe plac văduvei, știind că pe nobili îi execută cu barda. Ci, în ura ei, și imposibilul i se părea posibil.

— Poate chiar pe un mare nobil ? se interesă, așadar, cu fața strălucitoare.

— Un vizitiu care și-a omorît stăpîna pe drum.

— Mîna repede la vreun han ! zise doamna Tarnóczy neplăcut surprinsă.

Din cauza dietei nu era ușor să găsești un loc unde să tragi ; luară hanurile la rînd, întîi pe cele mari, apoi și pe cele mai mici și, într-un tîrziu, un cîrciumar le oferî camera lui, după părerea doamnei Tarnóczy, pe un preț nemaiauzit. Totuși se tocmi cu succes și, pînă să-i care înăuntru bagajele, se duse să dea o raită prin oraș, ca să-i treacă vremea.

— Unde se află închisoarea ?

— Luați-o, doamnă, spre dreapta și o veți găsi pe prima stradă, în stînga.

Ferestrele mărunte acoperite cu gratii dese, pereții umezi, mușcăiți, bolțile de sub pămînt, din adîncul cărora se auzea zăngănit de lanțuri, o liniștiră cu totul.

Într-o astfel de peșteră aerul trebuie să fie foarte închis și toate semnele arată că Mikes János va găsi foarte neplăcute puținele zile ce le mai are pînă să fie executat.

Văduva se delectă îndelung cu lipsurile vizibile ale închisorii și, ca supliment, mai adăugă în închipuire apa băhnită și pîinea neagră, nedospită cu care își tîrăsc viața robii și dacă nu-i dădea prin minte mai tîrziu că închisoarea autorităților săsești cu greu ar fi putut servi pentru un nobil de rang mai înalt, în fața acestui azil al mizeriei și păcatului și-ar fi putut găsi mai multă mîngîiere decît în sfînta biserică.

— Omule bun, se interesă acum, dumneata ești cetățean din Mediaș ?

Cel întrebat nu înțelegea ungurește.

— Omule bun, vorbești limba noastră ? se adresă ea altuia.

— Doamna poate vedea că-s secui.

Nici ăsta nu era insul de care avea nevoie doamna Tarnóczy.

— Omule bun, ești sas de origine ?

— Sînt sas ! răspunse cel întrebat.

— Poate că locuiești chiar în Mediaș ?

— Sînt cetățean și săpunar din Mediaș.

— N-ai putea să-mi spui cîte închisori sînt în Mediaș ?

— Una singură, și chiar și aceea e prea mult pentru noi. Sîntem supuși pașnici, plătim dările și nu ne atingem de bunurile altora.

— Foarte bine faceți. Dar nu este în oraș vreun prizonier care, din indulgență nu e ținut în închisoare ?

— După cîte știu, nu este.

O bucurie înflăcărată izbucni pe chipul doamnei Tarnóczy și ea se întoarse cu pasul ușor la han.

Acolo găsi mare tulburare.

Prin odaia ei se cărau bagaje în odaia învecinată pe care un bătrîn domn politicos i-o cedase provizoriu unei doamne ce urma să stea aici numai cîteva ore.

Feciori îngăitânați alergau cînd înăuntru, cînd afară, punînd la grea încercare răbdarea văduvei. Voia tocmai să protesteze împotriva felului necruțător în care i se tulbura liniștea cînd, deschizînd ușa, noua venită se opri în prag cu

privirea scrutătoare și după o scurtă ezitare strigă cu chipul zîmbitor :

— Păi, asta-i doamna Tarnóczy !

Și se grăbi s-o îmbrățișeze.

Văduva făcu un pas înapoi dar îmbrățișarea n-o putu respinge, cu toate că doamna ce o strîngea la piept era una din fetele Irodiadei care, în casa domnului Mikes Zsigmond, ciupeau harfa, cîntau cîntece de lume și dansau cu mișcări ațîțătoare chiar cu fie-iertatul Tarnóczy Sebestyén.

— Ce mult e de cînd nu te-am văzut, Rebekka !

— Nu ne-am întîlnit de mulți ani. Pe vremea aceea erai tînră și tu, zise doamna Tarnóczy în credința că prin aluzia făcută o va răni pe fiica Irodiadei.

— Așa e, Rebekka ! Atunci l-ai gelozit puțin pe Sebestyén din pricina mea, deși n-aveai de ce, fiindcă el îi ridica osanale doamnei lui Mikes Zsigmond, cu toate că ea era mai mare cu cel puțin șase ani decît noi amîndouă.

Fața doamnei Tarnóczy deveni cenușie, aproape vînată.

— Dar ce întîmplare face să ne întîlnim ? întrebă musafira ca să dea alt curs conversației.

— Eu călătoresc de la Sibiu spre casă, zise tărăgănat și sec doamna Tarnóczy. Dar tu ?

— Sînt trimisă de principesă la Mediaș să îngrijesc un bolnav. Și tocmai voiam să trimit după primar.

Cu aceasta îi și dădu îndrumări cămărașului.

— Îți poți închipui, dragă Rebekka ! urmă ea după plecarea slujitorului, îți poți închipui că nu mă las amăgită nici de oglindă, altfel cu greu aș fi îndrăznit să mănînc pîine și sare... de odaie nici nu vorbesc, cu un cavaler frumos și tînr, chiar dacă e bolnav.

Doamna Tarnóczy privi mohorîță spre doamna de onoare. În suflet i se treziră unele simțiri ce nu erau bine conturate dar aveau totuși o putere atît de deprimantă de parcă numele lor ar fi fost sfîșiere, ardere și bănuială cu gheare de vultur.

— Mă tem că trebuie să petrec timp îndelungat în acest oraș, continuă doamna de onoare, pentru că — după cum mi-a spus medicul curții — cavalerul meu a fost rănit adînc dar nu mortal.

Doamnei Tarnóczy îi veni în minte că robul din trăsură, escortat sub arme, era culcat pe spate, lucru care vădea o stare de boală.

— Tineretele doamne de la curte, începu iar îngrijitoarea bolnavului, mi-ar scoate ochii cu propriile lor unghii dacă l-aș ține pe frumosul luptător toată iarna în pat. Fiecare vrea să se lase cucerită de el încă în cîșlegi. Dar, Rebekka ! Ție-ți-e rău ?

— E fericită, intriganta ! izbucni doamna Tarnóczy... Mă doare capul, nu mă simt bine ! continuă, revenindu-și.

— Ah, acum îmi aduc aminte, tu ai avut ceva neplăceri din cauza fiicei tale.

— Da, cînd am născut-o. Mai purtăm asupra noastră blestemul biblic ! Tu ești norocoasă, n-ai născut niciodată.

Era atîta ironie și amărăciune în cuvintele doamnei Tarnóczy încît doamna de onoare nu știa : să se simtă jignită ori să fie impresionată ?

Tăcerea neplăcută fu întreruptă de sosirea primarului.

— Ca să pot îndeplini porunca alteței sale principesei, îndată ce am preluat scrisoarea de la curier, am cercetat personal în tot orașul casele fiecărui cetățean mai înstărit, sperînd că mai pot găsi o cameră curată, sănătoasă și frumos mobilată ; osteneala mea însă a fost zadarnică.

— Și domnia ta n-ai îndeplinit porunca alteței sale ? întrebă cu vădită indignare doamna de onoare.

— Atît de îndrăzneț n-am fost, magnifică doamnă, zise cu finețe primarul. Mi-am mutat soția la soacră-mea în Sighișoara, iar acum îți pot pune la dispoziție două camere din casa mea.

— În numele principesei, îți mulțumesc, domnule primar, pentru bunăvoință. Dar cum se simte bolnavul nostru ?

— Slavă domnului, îi merge spre bine. I-am făgăduit ca mîine să trimit un olăcar la părinții lui care să le ducă vestea rănirii și vindecării sale... Și cînd vom avea cîntea să vii domnia ta la noi ?

— Aș vrea să mai petrec un ceas cu vechea mea prietenă și după aceea...

Doamna de onoare se întoarce spre doamna Tarnóczy.

— Pentru Dumnezeu, Rebekka, ce ai ?

Doamna Tarnóczy se învinețise pînă în vîrful degetelor, iar trăsăturile schimonosite ale chipului său aveau o expresie înfricoșătoare.

— Alerg după medic, zise primarul serviabil. Medicul nostru este un bărbat vrednic, cu experiență.

— Nu-i nevoie, gîngăvi abia înțeles văduva, numai capul îmi amețește. Aerul liber mă va ajuta. O, de ce îmi sînt caii oboșiți ? Ar trebui să ajung repede acasă.

— Dacă magnifica doamnă binevoiește a-mi porunci, vă pun la dispoziție cei mai iuți cai de poștă. Numai să scrie în răvaș că prietena domniei sale călătorește în interesul principelui.

În privirea răvășită a doamnei Tarnóczy străluci o rază de bucurie.

Doamna de onoare subscrise răvașul conceput de primar.

Într-o jumătate de oră, cinci cai trufași erau înhămați la trăsura văduvei.

— E timpul să-ți vizitezi bolnavul, zise doamna Tarnóczy. Povestește-i ultima noutate din Sibiu. Ești curioasă și tu, nu-i așa, draga mea ? Nu mă mir. Eu, de altcund, o știu din sursă autentică. Ascultă !... Doamna lui Haller Péter s-a sinucis aseară din dragoste pentru un aventurier.

— Pentru Dumnezeu, dar ea, dacă nu mă înșel, este fiica ta !

— Propria mea fiică, zise doamna Tarnóczy. Cea mai mare nefericire a noastră este că naștem. Noi dăm viață păcatului. Povestește-i lui Mikes János întîmplarea Sărei Tarnóczy.

— Biata femeie, durerea de mamă i-a luat mințile ! oftă doamna de onoare, urmărind cu ochii trăsura care se depărta.

Cînd doamna Tarnóczy lăsă orașul în urmă, opri caii, scoase din buzunar o pungă brodată și o ținu sub ochii surugiuului :

— O vezi ?

— O văd.

Atunci își turnă în palmă conținutul ei și în fața surugiuului sclipiră toate soiurile de bani, de la dinari și pînă la galbeni.

— Comoara asta e a ta și acasă mai primești pe atîta dacă gonești ca vîntul. Se răstoarnă trăsura, zici? Nu-i nimic, gîtul mi-l frîng eu; tu călărești în șa. Crapă caii, zici? Nu-i nimic. Îi plătesc dublu stăpînului tău. Să pornim.

Goneau ca smintiții dar providența era severă cu văduva. Nu s-a rupt nici roata, nici osia, nici oiștea.

Doamna Tarnóczy se simțea foarte ciudat. Obrajii i se aprinseseră; ținutul dispăru din preajma ei cu aer cu tot, apoi reveni în toată frumusețea lui de iarnă, rece și strălucitor. Munții dansau, apoi o priveau iar cu seriozitate, de parcă s-ar fi rușinat de bucuria lor șturlubatică. Soarele ce scăpăta se uita cu durere la doamna Tarnóczy. „Ia-ți rămas bun de la mine, ia-ți rămas bun de la mine! Viața mea este veșnică, dar seminția omenească se schimbă mereu; mă privește cu alte și alte chipuri. Ia-ți rămas bun de la razele mele frumoase! Dar poate că mîine totuși ne vom vedea... se poate, eu dintre furtuni, tu cu disperare!” Văduvei îi curgeau lacrimile. Se simțea rău. Trebuie că se întîmpla ceva cu dînsa, ceva care-i fura anii din trupul puternic, iar în sufletul puternic aducea moliciune. Ședea în trăsura prăbușită, iar la stații n-avea poftă nici de mîncare, nici de odihnă.

Într-adevăr, a doua zi începuse a amurgii, căci corpul ceresc care ne luminează pămîntul se rotea fără greș pe crugul vremii, cînd trăsura doamnei Tarnóczy ajunsese la răscruce. La dreapta o luai spre castelul Mikes, la stînga spre Sînzieni, încotro îți era voia. Acum razele de adio priveau neîmblînzite în sufletul văduvei.

— Mîna la dreapta! îi spuse doamna Tarnóczy vizitiului ce o întreba, și începu să se scufunde în socoteli.

— De la Mediaș la Sibiu și înapoi am făcut douăzeci și patru de ceasuri. Dacă Mikeseștii au avut olăcar în Mediaș, sînt cel mult șaisprezece ore de cînd au aflat vestea condamnării la moarte, căci iuțimea cailor mei de poștă o pot calcula ca un avans de opt ore. Iar dacă n-au avut olăcar, atunci nu sînt nici zece ceasuri de cînd au aflat de cele întîmplate. Durerea lor este proaspătă încă și poate oferi un spectacol frumos. Ce efect o fi avut condamnarea asupra stării lor sufletești? Zsigmond este un individ pletoric, iritabil. Pe el probabil l-a lovit damblaua din pricina averii trecute asupra fiicei mele și a pedepsirii celor doi fii cu

decapitarea. Zsigmond este pe catafalc acum. Dar Kornis Ágnes? O! Șarpele ăsta are șapte vieți. Poate plînge cu ușurință. Nu cred să i se fi frînt inima. Din fericire, eu sînt cea care îi pot da primele vești despre prinderea lui János, sau cel puțin despre rana lui primejdioasă din cauza căreia nu putea nici să se miște, și despre trăsura înconjurată de cete armate pe care mama lui o poate socoti ca un semn prevestitor al execuției. Căci trebuie nouăsprezece ceasuri pînă cînd poșta primarului ajunge cu știri mai bune la poarta castelului lor. Și ce nu se poate întîmpla cu Ágnes pe banca de tortură a celor nouăsprezece ceasuri? Hahaha! Nu eu sînt cea nefericită! Credința mea s-a clătinat fără motiv. Doamna Tarnóczy se va mai bucura, se va veseli, va jubila... Să nu-mi spuneți că acum o îngroapă pe fiica mea! Nu amintiți de o durere însingurată cînd răzbunarea vrea să ia sceptrul în mînă. La o sărbătoare ca asta, lacrimile ar fi o crimă de lezmajestate. După aceea, numai după aceea!... O! Totuși, ce viață deșartă!!...

Surugiul o tulbură pe doamna Tarnóczy din mijlocul acestor gînduri:

— Să mîn sus la castel?

— Oprește-te la poalele dealului. Te voi chema eu.

Doamna Tarnóczy coborî.

Urcă pe jos coasta dealului.

Deodată, un ocean de lumină îi apăru dinaintea ochilor.

— Sala mare! Acolo l-au așezat pe Zsigmond, gîndi.

Se precipită, în pofida cojocului greu și a respirației întretăiate.

Picioarele i se împiedicau în pietre, sudoarea îi curgea pe frunte. Nu face nimic! Cine s-ar mai îngriji acum de sănătate, de viață!... Răzbunare! Răzbunarea!

Ajunse la poartă.

Curtea plină de trăsuri. Sala mare scînteiază cu mult mai intens decît odaia în care era întinsă Sára... Ea doarme acum în cavou! Dar ce se întîmplă aici?

Doamna Tarnóczy se trase lîngă poartă așteptînd pe cel ce va ieși întîi, ca să obțină cu anticipație unele informații.

Ieși chihaia. Secera lunii abia lumina.

— Cum a murit măritul domn Mikes Zsigmond?

— Aiurezi, domnia ta? Domnul Zsigmond e sănătos
tun.

— Și doamna?

— Înflorește.

— De ce dar atîta mulțime, atîta lumină?

— Fiindcă măria sa domnul Kassai le-a adus ieri gra-
țierea din partea principelui.

— Nu-ți bate joc de o biată femeie.

— Azi e bal. Vino domnia ta înăuntru și vezi, dacă
dorești!

— Spui min...ciuni!

În acea clipă se auzi din sala mare sunetul viorilor și al
taragotului. Cîntece vechi de douăzeci de ani. Din timpul
fiicelor Irodiadei!

Chihaia auzi un țipăt nearticulat însă cumplit.

Trupul neînsuflețit al doamnei Tarnóczy zăcea pe jos.

Sosiră ajutoare. Iar pe moartă o culcară în odaia în care
odinioară fusese instalată cu soțul ei.

XXII

Puține lucruri mai avem de spus.

Ținînd seama de faptul că Mikes Móric i-a salvat viața
și de slujbele credincioase pe care Mikes Mihály și Kelemen
i le-au făcut în anumite cauze și spera să-i mai facă, Rá-
kóczi pregătise dinainte actul de grațiere și trimise îndată
originalul la Mediaș, așa că numai din punct de vedere
formal el n-a fost publicat în ziua sentinței. Copia autenti-
ficată a documentului i-a dus-o un curier lui Kassai, cu în-
drumarea ca însuși cancelarul să i-o predea lui Mikes Zsig-
mond, încă înainte de a sosi știrea sentinței.

Kapronczai a ajuns domn mare.

Fata lui Lupu s-a măritat cu prințul litvan, cu toate
acestea voievodul moldovean a avut oarecare dihonie cu cel
muntean.

În virtutea tratatului încheiat cu Matei voievod, Rákóczi
socoti necesar să se amestece în pricina care nu mai prezenta
primejdie. Avură loc și niște schimburi de focuri. La prima

ciocnire oastea transilvană n-a avut decât un singur mort, iar acesta părea că a căutat glonțul cu tot dinadinsul.

Prin acesta îl înțeleg pe Mikes János.

Odihnească-se în pace.

Despre celelalte personaje ale romanului meu nu am date, cu toate că și eu aș fi dorit să știu : s-a măritat oare frumoasa jupîneasă Judit cu domnul Mikes Mihály ? Un prieten de-al meu, istoric erudit, susține că cea de-a doua soție a lui Haller Péter ar fi fost o doamnă Náprádi, cu care a trăit în cea mai fericită căsnicie. Mă tem însă de critici mei. Să lăsăm problema învăluită în umbră.

Lector : PAUL DRUMARU
Tehnoredactor : ȘTEFAN LEPOIEV

*Bun de tipar 14. VI. 1980. Apărut 1980. Format
16/54 X 84. Coli ed. 19,67. Coli tipo 21.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1003 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România

